

30 CP 821.163.41-1
ЈОВАНОВИЋ-ЗМАЈ Ј.
Певанија

600000173

COBISS o

ЛЕКОВИЋ

66.842

886-1

ПЕВАНИЈА

ЗМАЈ-ЈОВАНА
ЈОВАНОВИЋА

Датум
враћања

740
886-1

66.842

НАРОДНА КНИЖАРНИЦА СРБИЈА
НИКОЛА ЈУЗЕВИЋ У ТРГОВИНИ

ПЕВАНИЈА

ЗМАЈ-ЈОВАНА ЈОВАНОВИЋА

ОДАБРАНЕ
ЦЕЛОКУПНЕ УМОТВОРИНЕ
У ПЕСМИ И ПРОЗИ
СА ОПШИРНИМ ЖИВОТОПИСОМ
ЗМАЈ-ПЕСНИКОВИМ.

1849.

1848.

СРПСКЕ КНИЖАРЕ БРАЋЕ М. ПОДОВИЋА
код „Светог Савета“

ДВОТ-ИЗДАЊЕ

У Б. САДУ 1882.

1871

1871

1871

1871

1871

1871

1871

1871

Српско Лично Ручно

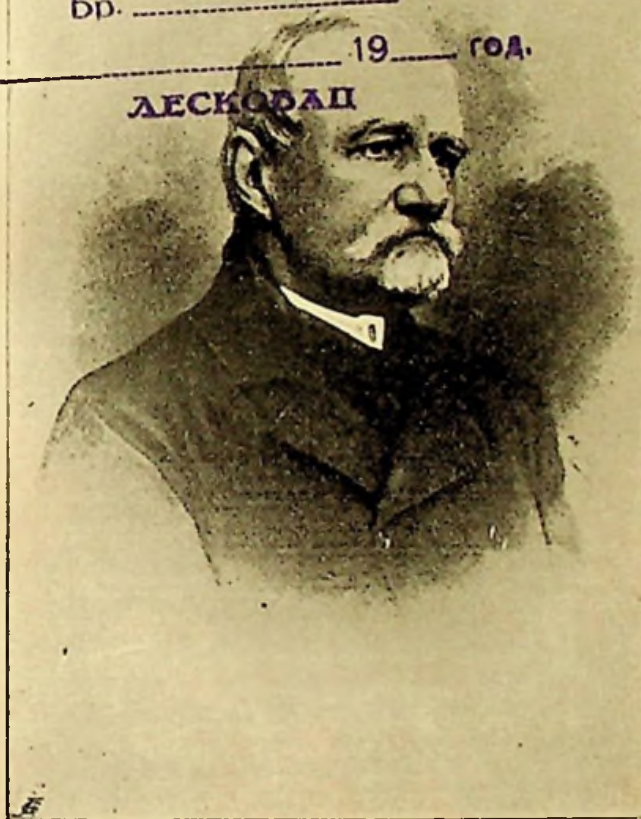

НАРОДНА ОБУЧНИКА СРБИЈА
ШКОЛА УЧЕНИКА У ТРГОВИНИ

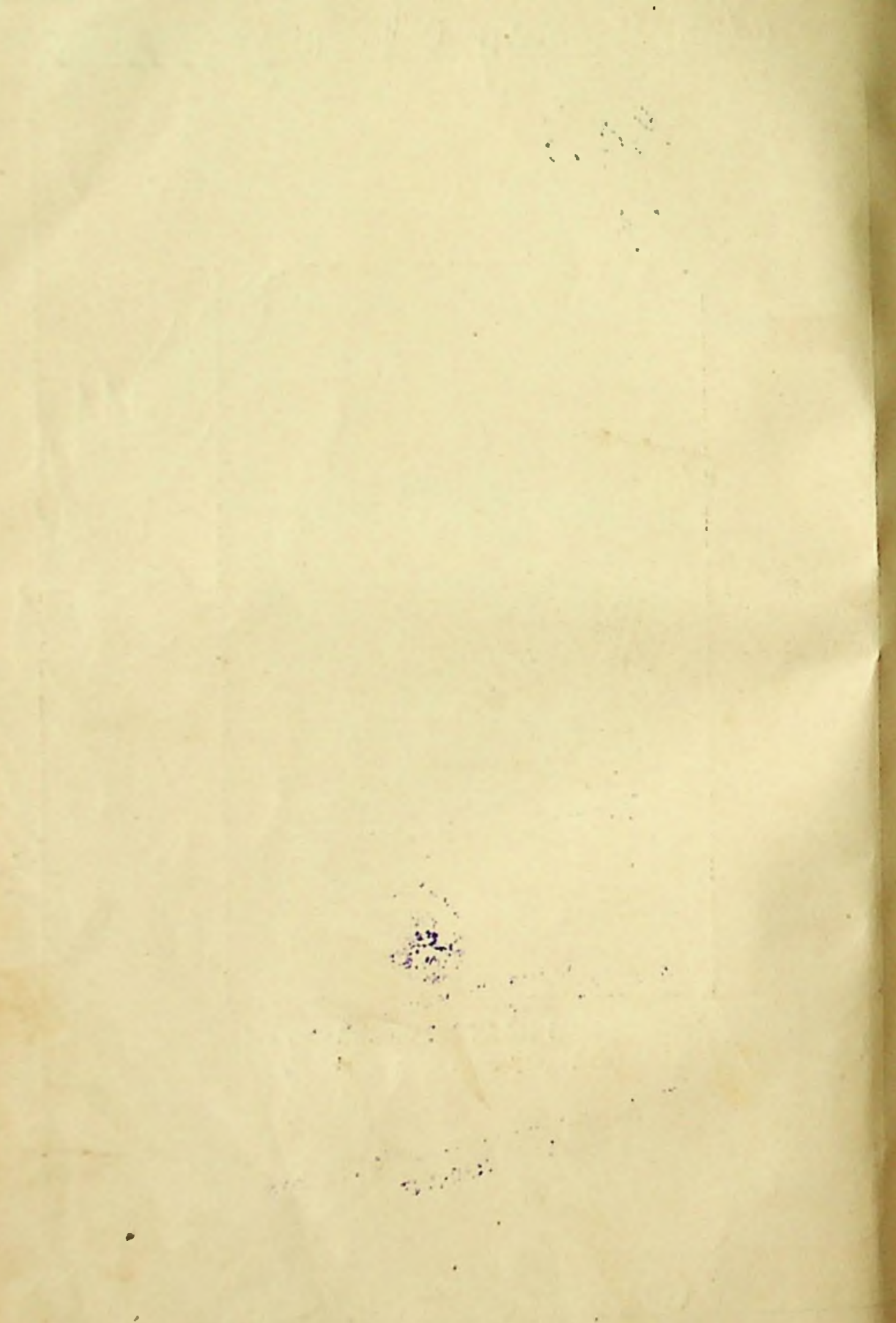
Бр. _____

19____ год.

ДЕСКОВАЦ

ЗМАЈ ЈОВАН ЈОВАНОВИЋ
на годину дана пред смрт.

С. Компромент.

88/5
236

XIII.

Т О Л Д И Ј А

ОД ЛОВАНА АРАЊА.

НАРОДНА ШКОЛА У ТРГОВИНИ
ШКОЛА УЧЕНИКА У ТРГОВИНИ

Бр

19

год.

ЛЕСКОВАЦ

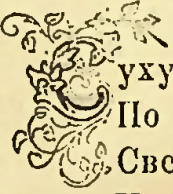
БИБЛИОТЕКА ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ
ИМ. А. И. КУЗЬМЕНКО

66.842

886 1

Песма прва.

 уху земљу жегу врели сунца зраци,
По појзи се легу безбројни скакавци;
Све стриљика, нигде травке ни бусена,
У големој пусти ни лиска зелена.

Десет дванајет слугу под багље се
скрили,

Хрчу, као да су пос'о довршили,
А овамо кола још су празна лењом,
А вреднијем тек-тек пола пуна сеном.

Са мршава ђерма висп танка пшпка,
И, вечито жедна, над водом се гшпка,
Приликује каквом голијат-комару,
Што маторој земљи крв испија стару.

Ту волови битку с обадица бију,
А од тешке жеђе празан валов рију —
Жедни мојд воци, ала трпет' знате!
— Тако вас и пусте, да се начекате!

Полегалe слуге, куд је знао који,
Само један момак на ногама стоји, —
Још је момче младо, са свим голобрадо,
Ал' големим коцем завргне се радо.

Гледа око себе, - гледа тамо преко,
Чини ми се хтео би некуда далеко.
Пустно је очи путем, на ма којим,
Он се дао себи и жељама својим.

Што си стао, брацо, да те сунце пали!
Сви су твоји давно у хладу поспали;
Па и хрт се, ено, од припеке крије,
У целом хатару будне главе пије.

Још те пије срео вихар на пољани
Какав но се сада завитлати кањ,
Друм и стазу лиже, прах и земљу мете,
Као да ти у сукоб сто димњака лете.

Ал' он не онажа да и вихар иде,
Соколове очи друго нешто вид-,
Што још до сад нису виделе ни на спу, —
Таково оружје, — таку војску красну.

К'о што војска иде из праха полако,
Из његова срца уздицаји тако,
Гледа, живо гледа, где све ближе греду,
— Срце, душу шаље к њима у погледу.

„Ох, левенте златне, витезови славни,
Са светлости ваше срце моје тавни!
Ако бог да тако? — Зар у бој идете,
Да још више славе мачем добијете!
Мислите ли Турке ил' Татаре сећи?
Ма на кога пошли, тешко њиној срећи!
Хеј, када бих и ја, кад бих уз вас прист'о,
Витезови славни, злато моје чисто!“

То су биле мисли Толдије Миклуша,
Под мислима отим дрхтала му душа.
Ето, то су мисли, што га млада море,
Што у младој глави бесне и вихоре.

Јер отац му бене витез какав ваља,
Има брата, кој' је одраст'о уз краља,
Па је њему зазор, што копа и плужу,
Кад је рођен да се с витезима дружи.

Ето стиже војска Лацфија жупана,
Пред њоме Андрија, војвода ваљана,
Врана коња јане лепо, бесно, смело,
Сјајно му је лице, чело и одело,

А за њиме сила убојних коњика,
Сваки је по себи целој војсци дика;
Упрљо очи Миклуш — ал' кад би их мак'о,
Осетит' би мор'о, да га боле јако.

„Ој, море тежаче!“ — Лацфи пита бесно,
„У Будим смо пошли, да заплени несмо?“
Толдији се ово по срцу просуло,
Пак у себи рече — ал' чисте се чуло :

„Хм, ја тежак!“ рече у срчаном жару,
„А да ко је газда у овом хатару?
Толди Ђорђе ваљда — та лица лења —
Код Лудвика краља што чиније мења!“

„Да, тежак сам!“ рече, — ал' што није рек'о,
То да дозна Ђорђе, жива би га нек'о;
Па големи колац међ' два прста меће,
К'о шибику какву, тако га окреће.

И диже га право, сви га момци виде,
Показа им пута, кој' у Будим иде —
Рука му је дошла, као челик тврда,
Тежак беше колац, ал' не сме да врда.

Застаде се војска и чудом и једом,
Жупан га погледа друкчијим погледом:
„Боме је то момак, тешко га је паћи, —
Покушајте, децо, је-л вас који јачи!

Да-л вас који носи мишицу витенку,
Да подржи 'нако ону мотку тешку!“
„Срамота би била“ — многи јунак рече,
Само тако рече — ал' на помер не ће.

И не хтеде нико, ал' и луд би био
Човек, кој' се не би испред лава скрио:
Под небом је доста делија ваљани',
Ал' са громом не ће нико да мегдани!

Та мог'о је свако лако заночети,
Ал' не беше нико још жељан умрети;
Јер с Толдијом ко се завади, сирома!
Тај не треба другог ни страшнијег грома.

Пођоше левенте — Будим граду скоре,
О Толдији мисле, о њем' и говоре,
Свак' му руком маше, близу ил' далеко,
Многи му је коју умилјату рек'о.

Неко вели: „Брале, морам те покарат',
Што не нашеш сабљу, та рођен си за рат!“
Други рече: „Шкода, што си проста рода,
Па ту трајеш дане, мој красни брајане!“

И одмаче војска, прах се за њом свео ;
Изгуби се жагор, ветар га разнео ;
А Толдија, сетап, кренуо је кући,
Ногама бијући, срцем болујући.

Сјајне му је очи обавила тама,
Поглед му је црњи него поноћ сама,
К'о рањено звере од срца уздахну,
Батина му цврчи у стиснутом длану.

Песма друга.

Носно је Миклуш своје старе јаде,
А још, болан, не зна, шта на дому раде.
Шта се оно пуши, да не гори село !
Гледај, ђерам, гледај, шта му је наспело !

Тслад, јањци беже, а прасици пиште,
У поље би хтели, не ће на огњиште.
Ужурбане слуге, муте к'о без главе,
И болесни скачу, на сучу рукаве.

Један вуче воду, у кот'о је точи,
Па кад води дође, да у пламен скочи,
Тад живину турне, да се мало купи,
Па јој после перје и мамузе чупи.

Онај тамо јагње чува од врућине,
Те му топлу бунду чак до крви скине ;
Овај овде зеца сланиницом кити,
Јер за масним зецом добро ће се пити.

Један у'зо прасе, па га вешто брцје,
Уз ватру га меће, да се поодгрије ;

Један, ено, прти хлебац у паћвама,
Други носи вино у тулуминама.

На што, за што, кроз што, та припрема
славна, —

То ј' у овој кући престало одавна!
Да-л се даћа старој Толдиници даје?
Ил' ако је жива, можда се удаје, —
Удовати дуго, та и то дотужн;
Зар се једна седа зглади, па омужи.

Није, није даћа — још је рано гробу!
Нн сватови нису — та коме би добу!
Већ је дош'о Ђорђе мајци из даљина,
А мајка је жељна најстаријег сина

Хеј, Толдија Ђорђе... та то није шала!
Срећа ј' њему свега изобилно дала:
Има он витеза, слугу, коња, стаја,
А ситнице друге ко ће да набраја?...

Сад је собом дов'о четр'есет гладница,
Светлога су руха, ал' не така лица,
— Што је жетва дала, ту лежи на мети,
Полу ће појести, полу ће понети.

Гове мајка Ђорђу, душу би му дала,
Ал' са хладних речи, сва се уздрхтала;
Он се бреца: „Куд се онај други скита?“
Нико не би рек'о, да за брата пита.

„У пољу је, сине, да се вршај спреми,
Зваћу га — “ ал' Ђорђе загрми: „Шта ће ми!“
Шта ће! — То је мајци тако тешко пало, —
Добро њено срце шта је дочекало!

Шта ће? — Али сво момче и незвано,
У груд'ма му срце ђуле усијано,
А из њега бије те му душу кида,
Пламен мукe, јада и — пламичак стида.

Ал' за чудо, тол'ко на срцу носећи —
Није дири'о брата небратинском реч,
Заузда му нешто мржњу свукол'ка је,
Необично нешто — не зна ни сам шта је.

Чим онази тако из ненада брата,
Саме руке пошле брату око врата,
Ал' овај га гурну рукама обема,
— На поносним груд'ма загрљаја нема!

Сад кукавној мајци прелине се очи,
К немилосном сину милостиво крочи,
По челу га гладн, спротица стара,
Ал' ледени Ђорђе мрко проговара:

„Тако, мајко, мази то накрилче лако,
Од ветра га чувај. дeтeнцe нејако,
Умивај га млеком, шећерн му јела,
Одгојићеш себи краснога дембела.

Данас вредне газде стоје уз ратара,
А твој газда, он се за њих све одмара.
Ал' несећи наљуши на огњиште масно —
На ком су му слуге — господарче красно!“

„Плакала си увек кад год сам ти река',
Да из њега нико не изби човска,
Бог му дао снагу ка' у горека лава,
Па шта ради њоме? — Једе, пије, спава.

У прозор га метни свету на гледање,
Угојено куче, мајчино уздање!“
’вако Ђорђе рече, па се још осмехну.
Јакош’о је Миклуш, па и он окрену:

„Не говори, Ђорђе, мајка моја зна ме,
Лаж је ово пука, што потвараш на ме;
Видим куд си пош’о, куда желиш стићи,
Ал’ што мени желиш не ће те обћи.

На животу моме клетва је голема.
Што ја имам брата, а брат душе нема,
Па жалећи хлебац, који са мном дели,
У кашици воде попити ме жели“.

„Ја ти више не ћу кост у грлу бити,
Ма да ми је тешко мајку оставити,
— Има света доста, свуда људи ходи,
Идем данас и ја, куд ме очи воде.

Али ваљда имам и ја чега свога,
Дај ми поштен део блага очинога,
Коња и оружје, — дај ми моје право,
Па остајте онда и мирно и здраво!“

„Ево, штене, право, сво благо, — купи! —
Рече Ђорђе, па га по образу купи.
Хеј, ни Миклуш није голубије жучи,
Једним махом дође од арслана љући.

Што имаде крви, сва му трже к лицу,
Па на Ђорђа диже буздован-десницу —
Повуче се Ђорђе с замрзнутом крви,
Види руку, која сад ће да га смрви.

Ево смрт за вратом, па у јутру веће.
Кад се сунце роди, Ђорђа наћи не ће;
Овај ће га удар сад у раку смлатит', —
Овај ће га удар сад у пак'о вратит'!

Ал' баш кад је Миклуш хтео да брата смлати,
Међу њих се баци уплашена мати,
Заклонила Ђорђа, стара, добра душа,
Али када већма стрени за Миклуша.

И слабост је каткад горостасне моћи, —
Спусти руку Миклуш, па обори очи,
Посрћући оде уморен и сует'о,
Као да је сада из гробнице уст'о

Оде сузним оком, тужан, невесео,
На двору је негде испод плота сео,
Ту рукама врелим вреле сузе крије,
Плакао је — ал' га нико чуо није.

Песма трећа.

Ал' код куће, богме, плакало се није,
Ђорђе госте части, у здравље им пије,
После дуга ручка и пехара тешки,
Похватише цилит гости му витешки.

С млађаном се крвцом старо вино сретe,
Па да ви'ш цилита куд и како лете!
Ту се свако хваста, виче, скаче, смјје,
Већ срце им не мож' бити веселје.

Толди' Ђорђе, глава међ' таки' јунаци'
На узор-столицу охоло се баца,

Пијаним погледом по дружини везе,
Мило му је гледат' несташне витезе.

Пијане му очи ернуше на страну,
Ту опази брата, па му жеља плану...
Жеља — алп зверска, срам га био за то,
Па повика рђа у рђино јато.

„Нудер, момци, тамо, ко вас дронљу види,
Гле, како се куњи, као да се стиди:
Де, ко ће је боље на нишан узети —
Ако није цркла нек мало полети!“

Па баш к'о да зеца међ' огаре баци,
Тако се надмећу ти псећи јунаци;
Цилит за цилитом у плот се забада —
Скочиво би Миклуш — не може од јада.

Ил' не слуша срце, што му око каже:
Да ти страни људи само њега драже;
Ал' опази скоро и уварда збиља,
Да управо њему у главу се циља.

Још он ћути, трни, ал' не трни лако,
Сам се собом бори, ал' се није мак'о,
Надјач'о се вољом, па презире саде,
Што из њега гости прдачину граде.

Јер тако их види к'о мраве малене,
Све би их одухи'о, само да се крене,
Ка' што негда Самсон — о ком књига пише,
Како један снажан стотине кидише.

Поднео је Миклуш, што мога поднети,
И не гледа тамо, тако им се свети —

Често ватром плану, још чешће уздахну,
А у себи мисли: Шат ме скоро махну!

Али кад га једном згодише у плече, —
Сад га више нико задржати не ће,
Већ дохити комад камена млинарског,
Па га силно баца с рамена мађарског

Лети камен, лети, кобној својој мети —
Хоће-л кога десит', шта-л ће му донети?
Беж', Мпклуше, саде, не шали се с главом,
Бежи с душом правом, правом — ал' крвавом!

Далеско од дома заблудећеш сада,
Ка' што блуди ован удаљен од стада,
Кад несташан овцу коју рогом дрпи,
Па га стадо више међ собом не трпи.

Одлетео камен, а баш где је пао,
Ту је неки витез, на врага, стојао;
Како камен паде, тако га и смрви,
И исцеди пза њ, место уља, крви.

Смрт је била вредна, сву му крв пролила;
Земља ј' била жедна, сву му крв попила;
Цело друштво за њим каблом сузе лије,
Болело је сваког — само њега није.

Кад то виде Ђорђе јаокну од туге,
Жао му је било своје верне слуге,
Ал' накосне страсти сетише га сласти:
Ха, сада ће брата свог да упронасти!

Сад намере старе у свом срцу худом
Може покрит' правдом, законом и судом;
Па поскочи брзо, брже слуге крече:
„За њим, децо, за њим, да нам не утече!“

Песма четврта.

Болато јеленче под раном кривом,
Кад га рана гони гором и дубравом,
Трчи, кол'ко може врелу хлађаноме,
Тражи мелем-траве, да се лечи њоме, —
Ал' на врелу, јаој, усахнула вода,
Ни мелема нема, залуд гором хода,
Још посперне болно на грање, на трње,
Па све му је теже, све горе и црње.

И Миклуш је тако тужан, болат бпо,
Лице му је зебло, мозак му је врло, —
Скакало му срце под муком кривом,
Као парил кад му гори кров на главом.

Блудео је дуго по пољу, по пусти,
Ал' уморну главу нема где да спусти;
Узалуд је хит'о даљини, самоћи,
Ни ту болној души не нађе помоћи.

Па ка' оно звере, које ловац гони,
У некаком рити за мало се склони,
Ал' и ту му шапће ода свију страна,
Да на земљи нема горег сиротана.

На спопље је лег'о да мало почива,
— Ко год крова нема тог небо покрива! —

Док и ноћ не дође, те га порасхлади,
И при килим разви, те му шатор згради.

Ту и санак стиже у виду лентира,
Шарена му крила не имају мира,
Над Миклушем лебде и доле и горе,
Али на њ не наде баш до саме зоре.

Бојао се танан бодљастих снопова,
И бој'о се јако грабљивих зверова,
Још повећма Ђорђа и његових слуга,
А нај- и највећма Миклушевих туга.

Кад већ рике, хуке, комараца неста,
И он тешко трудан пађе себи места —
Лагачно детићу на повије крочи,
Оба крила своја спусти му на очи;

Љубећи му усне медом их раствара,
Медом, који носи маку из пехара,
Толдинија уста све су еркутала,
Мора да му ј' слатко ова храна пала.

Али злобна глади не даде им мира,
Већ одагна рано милога лентира,
А Миклуша узе, тешко га је била,
По целом га рпту водила, гонила!

По ваздан се с њиме горе доле скита,
Харајући гњезда тпцама из рита,
Па тек кад се мало опорави јаји',
Тад се Миклуш емпри и мало прптаји.

То му гладном јело, жедном пиће беше...
Нег' сад му се мисли колеба' почеше:

Куда ли ће, шта-лi ће, та га мука прати,
У широком свету чега да се лати?

Та било би лакше, дало би се много,
Само кад би мајку утешити мог'о,
Јер да оде куда за поздрав далеко,
Препукло би срце материно меко.

Већ три дана Миклуш с невољом се бори,
Кад ал' једном треска уза њ се раствори;
Он помисли: Вук је! — Ал' за то не бега,
Та он има брата, звера још горска.

А то беше Бенце, слуга од старине,
Њега шаље мајка, да је жеља мине;
Јецнао је Бенце Миклуша грлески,
Од тешка јецанања једва дође к речи.

„Ох, премило чедо, кад те нађох само,
Већ толико блудим овамо, онамо,
И утрљо сам стазу по том дивљем риту,
Па јутроске плаках, е већ ниси ни ту!

Кад си само миран ост'о од зверади,
И кад јадан ниси скапао од глади!
Нај' сад торбу с месом, хлебом и сланином,
А уз то ћеш наћи и чутуру с вином!“

За тим верни Бенце десни рукав узме,
Па обрисав њиме из очију сузе,
На земљу је клек'о, па торбу са леђа,
А из ње ми редом ђаконије ређа.

А да не би мет'о ништ' на земљу голу,
Прострљо празну торбу по ниском им столу,

На њу рујно вино, хлеб, пшенице спрема,
Још накити совру јабукама двома.

Па сад онтру бритву брише па отвара,
Те понуди њоме млађег господара;
Једе Миклуш, једе, а јело му слади, —
Ал' и јесте поди'о доста жеђи, глади.

Радостап и вес'о Бенце с'мо гледа,
Још старац не памти слађега обеда;
Ка' да и сам једе тако зуб'ма мица,
Бришућ' сузу, што га по лицу голица.

Обриса се Миклуш, Бенце се осмехну,
Па чутури пуној шију заокрену,
А чутура цикну, — иљуспу мало крвце, —
Обојници жедној заиграло срце.

Подвже је Бенце и на уста наже,
Али најпре лепоу наздравцу каже,
Пак је пружа даље, и Миклуш се напи,
Ту седеше управ док трајало капи.

Вино беше старо, ал' старца подмлади,
Из топлог му срца беседу расади,
Зборио је много, ал' с највећим жаром
О Толдијном оцу и времену старом.

И још бог те пита — од Кулина Бана,
Уздуж и попреко до данашњег дана,
И можда би тако причао до века,
Да му није Миклуш беседу пресека'.

„А молим те лепо, сад се тога мани
Знаш ли да ме свака реч у срце рани!

Другдаш сам те слушао и у те бих гледао
До страниога суда да си приовед'о.

Често сам код тебе до ноћи бив'о,
Кад си ми јунаштво мог оца казив'о.
Кад сам после лег'о, нисам засн'и знао,
И тако сам често зору дочекао.“

„Ох, онда је добро, добро било мени,
Сад нестаде добра, а зло га замени:
Окрвавих душу, коб ме гони прека,
Ја бежим, а бог зна шта ме где још чека!

Што ме јоште теши, то ме теши с неба:
Бог помаже сваком ко помоћи треба;
Омрчено име најгаднијом бојом,
Шат ми једном спере, па ма крви мојом.“

„Није мени усуд да ми дани трају
Међ' жабама овим у том пустом крају!
Нит' ја могу бити косцем ни коначем, —
Већ кад би се коса прометнула мачем.

Чекам само вечер, чекам ноћи црне,
Да ме својим црним плаштом заогрне, —
Одох у свет, одох, куд ме мрак упути —
Тек о мени гласа скоро не ћеш чути.“

Служдио се Венце, оборио очи,
Јао му је госе, што ће у свет ноћи, —
Мислех' и смишљајућ', како да га кара,
Све кретиће покотом по чизмама шара.

Па замоли лепо, да не прими за зло,
Што би старо срце некрено му каз'ло,

Ал' њему се чини, да му газда млади,
Што се у свет креће, детињасто ради.

„Ви'ш, драги Миклушу, та Ђорђе до скоро
Са дружином својом отпутоват' мора,
Па што ј' било, то ћеш у заборав дати —
Ти ћеш у свом селу опет бановати.

Та зар би нас, слуге, оставити мога',
Што те сваки љуби к'о јединца свога,
Оставити свога Бимбу и Ломбара*),
Што им нема пара на седам вашара.“

„Да се манеш игре и забава стари',
Ко би вук'о вреће у опклад с млинали?
Ко ће дизат' камен, ко-ли да га бацн,
Коме да се чуде најјачи дечаци?

Ну, окрени срцем, што те је занело,
Немој собом цело, да ојадиш село,
Не опусти дворе покојном бабајку,
Не отуруј у гроб своју стару мајку!“

Овако га Ђенце моли и нариче,
Ма не хаје Миклуш, само главом миче,
Ал' кад рече „мајку“, кроз груди му таде,
На жалосно срце грдан камен паде.

Реч му је у уст'ма, а поглед му смео
И он је ту-близо, на трени зацео;
Тут'о је, — глед'о је, док му преко лица
Не претрча суза с црних трепавица.

*) Имена волова.

Те незване госте он брисати узе,
Тек онако дланом — к'о да ипеу сузе;
Преко малог прста кад су сузе пале,
Онда су му истом прозборити дале:

„Иди, Бенце, мајци, е би што пре знала,
Да је њеном сину звезда помрчала,
Да га у свет тера невоља голема, —
Биће мајци дуго ка' да ме и нема.“

„Ну било је више 'ваких гоњеника,
Што мораху поћи свету са видака
Па и ти се кадишто из ненада врате,
А чудни их гласи, чудна дела прате.

Даћу и ја гласа, — кад га разберете
Мораће се чудит' и најмање дете;
Како ли ће мајци таки гласи пасти?...
Само да јој срце не пукне од сласти!“...

Тако Миклуш сврши и тако поручи, —
А слуга се спрема невесео кући;
Обрис'о је бритву, па је у џеп меће,
Чутуру у торбу, а торбу о плече.

Збогом, даклем, збогом!“ уздахну полако
Добри старац Бенце, пак се на пут мак'о;
Иш'о би и не би, — осврн'о се често...
Ено га још мало, — сад му и сен нест'о.

Песма пета.

Уморено сунце село, да почива,
Само скут му црвен по западу плива,

НАРОДНА ШКОЛА
 А. ШКОЛА УЧЕНИЦИ
 Да земљу и небо ики ороту врижа;
 К'о мртваци сандук над мртвациним,
 Оковала ј' небо клинцима безбројним,
 А блеђани месец из дубине крече.
 Тај сребрни месец врх сандука меће.
 АЕСКО ВАЦ 1910. ГОД.

А Миклуш се лати непознатог пута.
 Кроз треску се вере, по самоћи лута,
 Ал' ко неке руке да га вуку страгу,
 Иш'о би да види мајку своју драгу.
 Обрће се тамо, дуго мраком гледа,
 Ал' не види ништа, помрчина не да.
 Сад окрену са свим, пође оној страни,
 Да с' опрости с мајком, јадник одагнани.

Нагло га је жеља у натраг повела,
 Па застаде брзо, нога му зацела —
 Баш вучица ритека окотила младе,
 На њихову ложу набас'о је саде.

Сажали се Миклуш, кад је на њих стао.
 Па се неко време туна задржао.
 Гледао их дуго, диг'о и окрет'о,
 Као чобан своје најверније цето.

Ал' се брзо махну тог опасног рада,
 Јер у тресци нешто замушта од зада,
 А то беше љута курјачица мати
 И — ево се с њиме у коштац ухвати.

Усцјане очи у очи му звери,
 Оштре, криве нокте о лице му мери,

Беле дуге зубе белом пеном кваси —
Зуб'ма искре креше, а пеном их гаси.

Јуначно се Толди с неприликом таре,
Оберучке дели гвоздене ударе,
Курјачица љута огрезла у крви,
Ал' све горе бесни, све се већма стрви.

Кад већ спази да је наишла на лава,
Подузе је пена, бела, на кривава,
Пусто ухом ћули, а длаку костери, —
Још бог није сазд'о ноганије звери.

Ту повика Миклуш: Сад ћеш грдно проћи!
Та умем се и ја ногама помоћи.

Па к'о бик кад суне и подхвати рогом,
Одбаца је махом поузданом ногом.

Оваком јунаку и вучица ј' лака —
Далеко је хити'о, на десет корака.
Ал' како је лака, тако је и пала
— Звекнула је клета, ка' да се распала.

Ал' к'о да јој ђаво у обрану стиже,
Протегли се мало, на се онет диже;
Разјарена вије, гледа злотвор гди је,
Наоштрила ј' зубе нови бој да бије;

Па закахи нокте Толдиј' о рамена,
А под врат му меће уста отворена,
А ногама стражињим опкорачила га —
Бог нека јој трагу р збије без трага!

Још помози боже, још то ништа није,
Ал' чујеш ли вука, где из рита вије!

Куд ћеш сада, тужан, сад си јада дост'о,
Да сто душа имаш, не би с једном ост'о.

Ал' ни бриге њему, он јуначки стоји;
Бојте га се, вуци, он се вас не боји!
Та не би се бој'о још толики да сте,
Њему — расте-л беда и срце му расте.

Чим се на њ'га дигла курјачица слепо,
Згодно је небојша око врата пчел'о, —
Да ви'ш како вади нокте из рамена,
Да ви'ш како дрхће једом уморена!

Како ју је лако око јаке стег'о,
Отекле јој очи, језик се отег'о,
Застаде јој пара сред зверских недара,
Сва јој снага сушта, не склопи ни уста

Сад је Толдиј' диже на хитро захука,
Да обори њоме силеног вука;
Брзо скочи вуче, брже Миклуш туче, —
Неколико пути, на га обевути;

Не дочека Миклуш, да га мука прође.
Већ поскочи, на му чело главе дође,
Ту га тресну мртвом вучицом онако,
Да нит' је урлики'о, нит' се више мак'о.

Опростив' се тако боја са зверадп,
Знојан, уморан на тле се посади;
Поред њега бежу курјачићи мали,
Једва јоште живи, тешко малаксали.

А подаље тамо опружена, дуга,
Межала су мирно два смлаћена друга.

Хладно на њих месец е плавог неба сја,
К'о са плавог стола сребрна тенеја.

Но Миклуша удиљ нека мис'о пали,
То не могу рећи, да курјаке жали,
Већ он нешто мисли о злотвору своме,
О курјаку горем, брату рођеноме.

Ко му може каз'ти за шт' га брат пронасти?
За шт' га воли клати, него братом звати?
Та он њему никад није зла ни сипв'о,
А камо-л на јави учинио криво.

„Кад бих“, вели, „хтео међ' курјаке заћи,
Међ' њима бих мог'о боља брата наћи;
Ево ово зверје само гњездо брани,
А ко га не дира, тога не тамани;

Ил' ако тамани, то по нужди ради,
Да не трпи муку, не скапа од глади,
Па и онда овце и јагањце бира,
У курјачку вајту ни онда не дира.“

„Мој је бесни Ђорђе грђи од курјака,
Та он брату своме ради да дохака;
Да изгони брата, жеља му је клета,
Из очеве добра, из божија света.

Ал' како би било — помислио ј' за тим —
Да и Ђорђу 'вако, к'о вуцима платим!
Ил' је можда човек на животу јачи,
Па га не бих мог'о тако лако смаћи“.

„Стани, Толдиј', стани, ко те на то сети!
Терај таку грдну мис'о из памети,

Знаш ли да крв братска чак до бога лети,
И богу је тешко док је не освети.

Знаш, ако погине брат од твоје руке,
Да си прод'о душу у вечите муке!
Остави се тога, — у бога је плата,
Он познаје тебе, познаје ти брата!

Ал' за то му нешто друго на ум паде, —
Устаде, на диве курјачиће младе;
Шта ће, боже, с њима, — видећемо саде, —
Метну их на леђа, па се на пут даде.

Ишао је кући све бржим кораком,
Ишао је ип'о ритином и мраком. —
Пренао је рита и пустара доста,
Док у село стиже са два своја госта.

Песма шеста.

На Нађалску кулу лепо месец сија,
Већ и своју кућу опази Толдија,
Уз њу су воћњаци и башта голема,
Да толике шуме у подољу нема.

Гледа, Миклуш, гледа, где ће пајпре стати,
Већ и прозор види, где му спава мати;
У њему је бскор рузмарина цвета —
Тужан синак туда под прозором шета.

Курјачиће своје испод двора смести,
А он се промишља хоће ли уљести,
На последак тихо, к'о да ће да краде,
Пред вратима миле своје мајке стаде.

Прислушкује, чека, — ту је она, ту је!
Све је немо, само једног цврчка чује!
Куци'о би и не би, од нечега преза,
А прети му дрхћу и под њима реза.

Чудо, право чудо, куд је срце део,
Којим би до јако змаја гонит' смео!
„Мајко, моја мајко“, мисли он у себи,
„Само кад те луном улашио не би.“

И још једна мис'о немило му прети:
„Можиа мати не ће ни отворит' смети,
Познати ме не ће, — викаће помоћи,
Не ћемо се онда ни састати моћи.“

Па сад опет узе курјачиће младе.
Па се њима дубље у ходнике краде.
Ту све живо спава — нигде чути гласа —
Ни лавсжа нема дуго будних паса.

Ен' унутра, гледај, Ђорђе лежи, спива,
Месечина бледа мирно га покрива.
А овамо с поља, испод стрехе дуге,
Полегале редом поднашите слуге.

Гледа момак слуге, где леже к'о сноплје,
Уз сваког по једно убојито копље —
Опет брзо спушта своје младе вуке,
А узима копља у јуначке руке.

Кроз рухо им копља у земљу забија,
Да не могне скочит' ко усхте да вија;
Па похита Ђорђу — штета, Ђорђе, штета,
Што ћеш тако у сну отићи са света!

Силно дише Ђорђе, Миклуш к њему крочи,
Стави на њ'га руку, па затвара очи...
Један стисак само — па с'но га тамо,
Где га давно иште паклено огњиште.

Ал' послушај речи млађана Миклуша:
„Мог'о бих, за шт' не бих. — ал' ми не да
душа,

Него ћу ти овде оставити знака,
Како си ми данас чудно био шака!“

Да згоднога знака! Отскочи, па с траве
Донесе два вука Ђорђу чело главе,
Тепажућ' им лепо: „Ајте, моји, ајте!
Ето нашег брата, ту бујите, пајте!“

А отуд се мајци у одају сврну,
Паће је код стола у оделу црну,
Где на столу, сузна, прекрстила руке,
На руке јој глава клонула од муке.

Око болне главе санак јој се краде,
Ал' не мога' продрт' кроз боле и јаде,
Па кад виде, да су узалудни труди,
Од грознице љуте оружје посуди;

Те се тако старој испод коже мете,
Мили, шета, бежи од главе до пете,
Језом, муком, пламом на слабу се над'о —
Па дуго је трес'о док ју је савлад'о.

Нег' и сад је мало снават' јој се дало,
Чим је корак чула, тим се и пренула;
Не разбра се такм у грозничној ватри,
Ал' је брже Миклуш тихим гласом батри:

„Госпо, мила мајко, не бојте се само,
Не носим ја злокоб и несрећу амо;
А што ноћу дођох? Знате чега с' плашим —
Дању би ме секли пред очима вашим.“

Дође мајка к себи на синовље речи,
Оздравила ј' чисто Миклуша грлски,
Не остави места, кол'ко једна пара,
Где му није лице изљубила стара.

„Ево мени сина! Ох, сретна ли ти сам!
Ево сунца, за ким мал' што свисла нисам!
Ал' гле, мене јадне, како зборим на глас —
Да се тргне Ђорђе — куку леле за нас!“

Тол'ко рече сада, — више не би мати
Ни сред Хортобађа знала му казати
Тако би и тамо грцла га само —
Успе би, љубећи, збориле без речи.

Осећ'о је Миклуш, где јој срце бпје;
Можда би и пала, да је држ'о није,
Ал' баш ни он није им'о снаге много,
Ништ' јој није рек'о, — можда није мог'о.

Хтео се момак држат', ал' залуд је хтети,
Кад из срца суза на очи полети,
А међ' очи ватра кад ти је сливена.
Као да ти под нос љута тару рена.

Облише га сузе, облише га јакo,
Свеколике, што их досад није плак'о,
И к'о са две горе два потока чвла
На мајчиној глави у један се слила.

На послетку стпните то срце немирно,
Мајчину седину оком је додирн'о,
Придокупиља снагу, диже се полако,
И ојача, канда никад није плак'о.

Па оваким реч'ма мајку разговара:
„Не плачите више, мајко моја стара!
Кратко нам је време, па и то губимо, —
Ја сам, мати, дош'о, да се опростимо!“

„Одагнан сам већем с милих ваших груди,
Одагна ме Ђорђе, бог нека му суди!
Јер ако — ја скочим, да му судим преко —
Ал', сачувај боже, то нек је далеко!“

Сад вас само молим, да се не старате,
Да из срца бригу и страх истерате,
Ја не могу од вас у неповрат поћи,
Да'ће бог живота, и ја ћу вам доћи.“

„Што осећам снаге у мојим мишкама,
Штета, да је строшим ту по сувачама;
Оца мог јунаштво још се приповеда,
Син ће његов сада своје да огледа.“

Одох Будим-граду, краљу за војака,
Нек види шта ј' срце и десница јака,
Па на Ђорђу не ћу оцрнети лица —
Још ће га са злобе потрести грозница.“

„Па не буд'те тужни, та доста сте били,
Обришите сузе, доста сте их лили:
Ко ни мртав није, на што га жалити,
Кад ни мртав не ће довек мртав бити!“

Можда би још више таквих речи пало,
Да на пољу није песето залајало;
Добро Миклуш чује, па му на ум дође:
Виш, ко лудо ради, лудо ће да прође!

Осетиле псине, међу собом вуке —
Ето њима лова, а Миклушу муке!
Већ канда се чује да се чељад креће,
За то Миклуш брзо на растанку рече:

„С богом сада, с богом, — мила моја мати,
Од бога вам све што сам он може дати,
Нек вам пода срећу овог кратког века,
А и тамо преко нек вас срећа чска!“

И стара је рекла: „Ох, ти му помози! ...“
Али ко и коме? то оста у њојзи;
Што у њојзи оста, то је богу доста, —
Који срца чита, за речи не пита...

Еј, кад јој се синак истрже из руку,
Ко би био кадар ту описат' муку!
Тврда веза, што је међ' њима стајала
Није пукла, — већ јој срце ишчупала.

А псине, к'о псине, све то већма лају,
Поредом се слуге иза сна трзају,
Тешком муком смажу оно копље пусто,
Иду тражит' Ђорђа — ал' Ђорђе већ уст'о.

Сад давидиш брукс кад спазинише вуке...
Ко је? Шта је? Где је? — Је-л ко вид'о? —
„Није!“

„То је био Миклуш — знам га ја хуљова, —
Та терајте за њим, триста му громова!“

Ако си кад глед'о зоље озлоједне,
Тако ј' сад у двору Толдинице бедне,
Трчи се, пеује се, тражи се, вајка се,
Пешке и на коњу, свако тера за се.

Све у накрет беже, село се разлеже,
„Та куда ћеш тамо? — Хајд' само овамо?“
Док на покон Ђорђе не повика бесно,
И сви сад за њиме окренуше десно.

А види ли мајка ове ловце клете?
Чује-л тужна мајка, како страшно прете?
„Терајте за њиме!“ — Зна-л она за киме?
Да ли жива слуша — хајку на Миклуша!

Не, не чује она у тешкој болести,
Као мртва лежи, лежи у несвести —
Нит' грудима дише, нит' отвара очи,
Бог би један знао кад ће к себи доћи!

Песма седма.

Ко под небом нема нигде никог свога,
Нек не клоне за то, док је жива бога,
Бог је и Миклушу у помоћи био,
Те је сјајан месец у облаке скрио.

Махом ти се небо замути и ступи,
Сева, грми, пуца, плаха киша пљушти,
Сможди божја рука једнога хајдука,
Растави га светом без икаквих мука.

Сад увиде Ђорђе, да ту није шале,
— Страшно је злочинцу, кад громови пале —

Набрекује слуге, дозвпждује хрте,
Да се дома врну. — ту се залуд врте.

Певали су петли, и свануло ј' о'ма',
Кад се мокра чета повратила дома,
Ту се Ђорђе вајка, а п цела хајка,
Што по тол'ком труду враћа се залуду.

А Миклуш је ноћу одаљно јако,
Кином, ветром, муњом срет'о се једнако.
И кад рана зора мрак разагна густу,
На широкој некој он се нађе пусти

А је-л им'о друга овим крајем даљним,
Једино је сунце путовало за њим:
Стигло га, престигло, — спустило се, зађе,
А путник се опет сам у ноћи нађе:

Кад четврти данак стиже сунце горе,
Кроз козлиће лаке проплавање горе;
Чудио се Миклуш, — не зна шта је, гди је...
Козлиће ј' познав'о, ал' горе још није.

Па пожури тамо, куд одавна жели,
Пред вечер већ сиази где се Будим бели;
Још се није сунце ни растало с даном,
Он је шет'о славном Ракошком пољаном.

Ту га је уморна ухватило вече,
А на неком гробљу ноћца га затече:
Кад је уш'о дубље, тик до главна пута
Беше нека рака скоро загрнута.

Ал' кад тахим гредом до тог гроба крочи,
Шта виде на гробу, варају-л га очи!

У црном оделу, међ' два крста нова, —
Свемогући боже, — к'о мајка његова!

Није она, није, ал' је налик на њу,
А тешки су јадн у њеном плакању;
Мор'о би је жалит', да си хладна стена, —
Миклушево срце није од камена;

Тешко му је било гледат' ову жену,
И он је запита за невољу њену.
Удовица тужна, не бришући сузе,
Тешке своје јаде јадовати узе:

„Не питај ме, момче страшна је судбина,
Која мајци узе два јуначна сина;
У дунавској ади смаче их са света
Пусти неки Цемак, душа му проклета!“

Тол'ко рече бака, па онет ућута,
Прскиде јој речи она мука љута,
Спусти се и клече међу крста оба,
Сузама квасећи цвеће око гроба

Чекао је Толди', није наваљив'о,
Само ју је глед'о милоствиво, живо.
На послетку стара доби мало моћи,
Уздахну једанпут, па обриса очи.

А Миклуш јој рече: „Драга госпо, све сам,
Што сте рекли, чуо, ал' разум'о несам.
Ко вам децу згуби, где је крвник клети?
Зар немате никог, да вам их освети?“

Подиже се стара, кад је чула реч,
Чисто јој се рана у пола залечи;

Чудно је у лицу суха, бледа била,
У целом се само два ока црнила.

„Да освети, велиш, — ај, тешко си мени,
Сви су моји драги земљом покривени!
Пусто ми је срце, као гола стена,
К'о ливада, што је јучер покошена “

„Стишајте се, госно, разумем вам плача,
Нема оне силе, која мртве враћа;
Ал' тако ми бога, кој' ће ми помоћи,
Ја ћу сутра за вас на освету поћи.

Но каж'те ми редом то крваво дело,
Рец'те ми, да чујем, како се почело,
Горку вашу тугу поделићу с вама
— И моја је мајка удовица, сама.“

На ово је стара боле зауздала,
Исприча му редом све, како је знала;
Има неки Немак у дунавској ади,
Грдан покор чини, страشان зулум гради.

Све Мађарс грди, зове да их сече
А проклега снага чудне ли је среће. —
Многи с' јупак крен'о, да се с њиме бије,
Ал' ни један мајци вратио се није.

Па јуче посече и два сина њена,
Два јунака славна, далеко чувена,
Не беше им нара нигде у Мађара —
А сад жали оба код једнога гроба.

Задрхт'о се народ, страх је сваког снаш'о,
Нема ко би, клетом, на мегдан изаш'о,

А сутра ће опет, тек што зора сване,
Грдити и псоват' — тражити мегдане.

То је сада било и Маклушу доста;
Опрости се, — бака још на гробу оста,
Он се крену Пешти, кроз поље широко,
У големе мисли занорен дубоко.

По Пешти је право кроз улице сек'о,
К'о да га је неко на вечеру чек'о;
Вечераће боме, — ако је што пон'о;
И постеље има, — на леђ'ма је дон'о.

Песма осма.

А Толдија Ђорђе (да не дуљим ваздан)
На лукавство само и на пакост саздан,
Смислио је нешто и коварно сплео,
Како своме брату да умали део.

Те брже нег' Миклуш у Будим је доша',
Да ископа јаму код краља Лајоша;
Чим је с коња сјах'о, пред краља се стави,
Па овако поче — брата да пријави:

„Ох, пресветли краљу, мучно ће ми пасти,
Ал' ме дужност гони, па ти морам касти,
Мучно ће ми пасти, јер крв није вода,
Страшно је кад мора брат да брата ода...“

Стаде, к'о бајаги, нема више моћи.
Па извади рубач, да отаре очи;
Црвениле с' очи од тешкога трења,
Било би и суза, — ал' камо поштења!

Дуго га је краљу зачуђен гледао :
„Зар ти имаш брата? — Та то нисам знао!
Што га ниси никад дов'о собом амо?
Требало је давно да га запознамо.“

„Господару, краљу!“ рече пакост клета,
„То ми и јест грдна срамота од света;
Дов'о бих ја њега (уздишућ' продужив)
Али није вредан, да с' с јунаци' дружи.“

„Кад је Миклуш био од десет година,
Остасмо без оца два жалосна сина
Ја сам ни'о, глед'о, назно за рана,
Да одгојим брата честита, ваљана

Чинио сам мног'о, што нек' му је просто!
Но рђав је био, на рђав и ост'о.
Нит' он за што мари, нит' се л'ха чега, —
Штета за ту снагу, што није за њега!“

„Ала Ђорђе, ала!“ краљ му реч пресече,
„Што ми до сад о том' ни речи не рече!
Јер до сад је било, да се снага ниште
И отима силом у рат, на бојиште.

Ал' што није било, све то може бити
За то га доведи, желим га видити;
Биће он још честит у друштву јунака,
Ако не, нек' иде за проста војака.“

„Хвала, добри краљу, хтео си дело красно,
Ал', на горку жалост, сва је помоћ касно
Скрхала је њега ужасна кривица,
Скрхала на веки, — Миклуш је убица!“

„Ох, кад морам рећи срамоту и тугу, —
Ономад ми уби највернијег слугу!“
Рече на се наже на књи неки руком,
А краљ га је глед’о умукнувши муком.

Шта је краљу криво, — није рећи хтео;
А је-л Ђорђе пит’о? — Ђоме није смео
У ћутању томе неко време мину,
Док краљ није ’вако прскин’о тишину:

„И сад ћу ја њему још помоћи знати,
Ал’ ваља га таки овамо дозвати,
Пусти неки Пемак на нас је насрн’о,
Већ је многе мајке завпо у црно.“

„Како Миклуш стигне, нек се бори с њиме,
Пак ил’ ће га свладат’, ил’ пасти пред њиме;
Свилада ли га сретно, тим ће себе спасти,
Падне-л на мегдану, јуначки ће пасти!“

Ал’ Ђорђе се није обрадов’о томе,
Већ уздишук’ дода: „Тешко брату моме!
Помоћи му није — залуд је, касно је,
Јер већ нико не зна где је и како је.“

„Отиш’о је у свет, отиш’о далеко,
Куд ће и како ће, ником није рек’о,
До сад није гласа ни поздрава слао,
Је-л још у животу, бог би један знао!“

Тако ј’ Ђорђе ређ’о невоље и ваје,
А прна му душа, — око је издаје;
Чим је мак’о уст’ма зуби му се виде,
Ево, како збори, ево, куда иде:

„Таком кривцу закон опроштаја не да,
И његово добро сад мене изгледа,
И ја бих' га уз'о начином поштеним,
Ал' ја онет не ћу, не ћу да првеним.

Пукли би по свету гласи којекаки:
Ђорђе је оваки, Ђорђе је онаки;
Отер'о је брата из очине куће,
Његово имање себи да привуче.“

„Ал', сачувај боже, таке гадне гласе
Ни за живот главе не да Ђорђе на се,
Па још да ме мис'о дању, ноћу страви:
Може доћи да те упали, уд'ви!

Не ћу да се стидим, не ћу да се бојим,
Већ полажем право пред ногама твојим,
Па ко буде сада највреднији тога,
Нека прими на дар од краљевства твога!“

Поклони се Ђорђе, кад то краљу рече;
Преварити краља хтео би, ал' — не ће;
Познаје он Ђорђа, — куда је крај'о,
Провиди му жељу, коју је затај'о,

Он исправу хоће, да од краља стече,
Па по туђем добру без бриге да шеће,
Јер ако би Миклуш помплован био,
Да не мора враћат', што је уграбио.

Увиђајућ' Лајош све већма и већма,
Одговори Ђорђу по његовим реч'ма:
„Миклушево благо примам и признајем,
Ти си највреднији, теби га и дајем.

Дајем, али сутра, пре првога зрака,
Мораш ми погубит' у Ади Пемака,
На врх града мораш набости му главу,
Па ћеш добит' печат, добићеш исправу!"

Поцрвене Ђорђе к'о кад скуваш рака,
Обневиде махом, као у сред мрака,
Доиграше преда њ кишови са стране,
И сам се заљуља, да на земљу пане.

Протрча га језа неколико реди,
Хладан зној га проби, лице му побледи,
Ни толико крви у њему не оста,
Колико би жедној бухи било доста.

Једва скупи снагу, једва гласа стече,
Па жалосно, тихо 'вако краљу рече:
„Та где бих ја, краљу, згрешио Миклушу!
Ја не могу примит', огрешити душу.“

Опрости се с краљем, па побеже кући,
Ту се поче чупат' и у прса тући,
Час к'о бссан ђипа, час немоћан леже,
Мислио се слуга, хоће-л да га веже!

Песма девета.

Тихано се спушта месечина лака,
Сребрни се лице пештанских сокака,
Високи кровови домове претежу,
Под њима се чисто дуварови слежу.

Мислили би странци, кад горе погледе,
Да у Пешти људи на кровови седе;

Сваки кров је тада био грдна зграда,
К'о нека палата, — на два, на три ката.

Тумар'о је Миклуш, да га жеља мине,
Сад на неку клуш седе, да почине,
Сиљан свет је ниш'о, брзо и лагано,
Миклуш га је глед'о, па се и окан'о.

Нанала га брига и туга голема,
Е удаљен тако ни потуре нема,
А већ четир дана гљивама се храни,
Што је собом брао путем на пољани.

На једаред дреска. Повикаше: „Јао!“
Устрча се народ куд је који знао,
Једва чујеш гласа — толика је вика —
„Беж'те, сво бика! Беж'те, ево бика!“

И сво га, ту је, разјарена сила,
Страшним грлом риче, а крв га облива,
Крв своју мирише, па од себе бега,
Тешко оном, ко би изиш'о пред њега!

За њим се месари у потеру дигли,
Али добро пазе, да га не би стигли;
Па трчећи тако напред (и натрашке)
Једва се сетише, да су уз њих ванке.

Пујнуше једанпут, — ал' цыкнуше цыком
Шест големих паса, па удри за биком;
Стигоше га за час, па скочише на њ'га,
Један за врат, други за ухо шчена га.

Бичина је силна, па пркоси свима,
Ма кад се осети шта на уху има,

Рикну једном страшно, ритну се, трже се,
У један час с уха обоце сатресе.

Обише се псине о зид, о камење,
Једно тамо јечи, једно онде стење,
Друго, треће за њим жалосно погледа,
По комад дрвета грискајућ' од једа.

А месари остраг нујкали су само,
Док се бик окрет'о и тамо и амо;
Који нас му сада дође близо рога
Не ће више ланут' никад ни на кога;
Већ је једно хити'о преко куће рогом,
А друго је уздуж распорио ногом!
А добри месари, шта су друго знали, —
Липшуће су псине по ново пујдали.

После славне битке бик на ново крочи,
Не бирајућ' пута куд ће лакше проћи,
Сад ће бити крви, — док се оком мигне,
Тешко мајци' чијег сина прво стигне!

Цикале су жене: „Беж'те испред њега!
Викали су људи: „Држ'те га! Држ'те га!“
Вичу, јер се плаше, ал' јунака није,
Свако тражи кутак, камо да се скрије.

Само Толди' стоји, на у бика гледи,
Чекајућ' га храбро улици на среди.
„Хеј, та бежи, море!“ — „Куд си, јадан,
стао!“
„Та шта ћеш, лудаче, ви'ш да си пропао!“

Чуо је Миклуш добро, а да како не би,
Ал' „нека, нек вичу!“ мисли он у себи,
„Нек је и покора, кад већ има чуда,
Та и тако сада немам више куд!“

Јер бик га је онда опазио био,
Па ражђућен стао и ногама био,
Хитао је земљу високо од беса,
Као кад се плеса вилама претреса.

На један пут скочи, па се пред њим створи,
Роговима циља, с места да распори;
„Јаој, јаој, оде!“ — „Ено га прободете!“
Чу се са свих страна, с прозора, с алтана.

Та не бој се, где га, где скочи од бика,
Па громорним гласом на њега повика,
Узвери се роган, као да се преп'о,
Ал' у том га Миклуш за рогове шчеп'о.

Повуче га собом, не зборећи ништа,
И одведе тако право до сечишта,
Овде једва једном месаре довика,
Да донесу уже, и да вежу бика.

О најдебље дрво везаше га јако,
Дотле се већ народ разиш'о полако,
А месари ушли у колибу неку,
Полегаше спават' на постељу меку.

И Миклуш се пружи санак да одужи,
Саже врелу главу на студену траву,
Блеђани га месец зрацима покрива,
Трепталe су звезде — да што леише снива.

Можда би и сив'о, ал' ни то не даше
Месари јунаци, већ га одагнаше,
Хитнуше му мало цигерице, па га
Немилосним гласом послаше „без трага!“

Међер то је хвала за толике главе,
Да њихова спаса сад просјаком праве —
Помисли у себи, ал' оћута јаде;
Спази неко псето, па му цигер даде.

За тим, пошав даљс, ч^уо је често: „Гле га!“
А неки су и прст пружали на њега;
Јоште мало света на пољу бејаше,
Ал' један по један, одоше, несташе.

Склопише прозоре, погасише свеће,
По капијам' ч^уо је, с се кључ окреће,
Па сад мир, тишина, — не чује се ништа...
„А кам' меня“, рече, „данаске огњишта!“

Кол'ко му сад мисли кроз главу не прође!
Често му пред очи стара мајка дође,
Као кад се с њоме растај'о и прашт'о,
Кад се у свет крет'о, не знајући на што.

И онда је било вече 'вако исто,
Трепталe су звезде, а месец је блист'о,
А и он је био тако у самоћи,
Без крова, без свога одгоњен у ноћи.

Сад га онет мис'о на гробље одвуче,
Гледа стару жену, где плаче, јауче,
У прса се бије, а Пемака куне,
Клечек' поред гроба, где јој нада труне.

А тиме га срце обећања сети:
Сутра ваља поћи баку да освети!
„Ал' оружја немам, чим ћу на Пемака!
Та он не ће штети ни гледат' простака!“

„Узалуд ћу ићи, узалуд ћу звати,
Ако ме погледн, он ће се смејати;
Можда не ћу моћи до њега ни доћи.
Ил' ће да запита: Куд ће ова рита!?“

Стотина га мисли у једанпут мучи,
Иш'о је полако тешко уздишући,
Од толиких мисли ни две да се сложе —
Ох, помоз' му, срчко, научи га, боже!

На једанпут нешто прену се и трже,
Разведри му с' лице и поскочи брже,
Па потеже гробљу брзаним кораком,
Гдено се вечерас растао са баком.

Остало је њојзи оружија сила
А то би му сада прва помоћ била.
Ох, како се Миклуш радовао сада! —
Ал' и ту га, јадног' преварила нада.

Обиш'о је гробље уздуж и попречно,
Заман је дозив'о, тражио и чек'о;
Овде је већ нема, а где јој је кућа?
Та ко би је наш'о мсљ' тол'ко тисућа.

Сад тек спазн да се у срамоту силео,
Спази да је нешто немогућно хтео,
И заклетва да је несмишљена била, —
Да се с њиме титра нека злобна сила.

Па сад, кад му живи не дадоше станак;
Међу мртве леже, да борави санак;
Где је лег'о, свуд је влажна трава била —
Наследници нису — ноћ је сузе лила.

Дигне очи звездам', путницима старим,
Па помисли: „И ја етако тумарим,
И остатак пада сад ће да га махне,
К'о тиче кад хоће да одлете с гране.

Песма десета.

Будан, док си будан, зла те коб обара,
А кад очи сведеш, она се одмара,
А санак ти јаде са срдашца скида,
Па ти ране старе новим надом вида.

Снева Толди, да је Пемак под њим пао,
А краљ га је дозв'о и помиловао,
Радо ј' глед'о даре, оклопе и маче,
Још радије мајку, где од среће плаче.

Ту га неки топот пробуди иза сна,
Гледа Миклуш, гледа, месечина ј' красна,
Видео би добро и да је далеко,
Ал' управ' уз гробље коња јаше неко.

Мислио је Миклуш, да-л га очи лажу,
Та мора да лажу, кад му Бенца кажу.
„Хеј, станидер, Бенце, овамо окрени!
Боже, кога видим, благо ли си мени!“

Молио се старац и прсклињ'о јако,
Да га махне, јер се он не зове тако,

Ал' Толдија скочи, свуче га с коњица,
Пољупци' му брише прашину са лица.

А сиромак Бенце, ни писнут' не смеде,
За цело је држ'о, вукодлак га једе.
Морао је Миклуш говорити много,
Док је једном старац веровати мог'о.

Кад се разабрао, чудно га је глед'о,
И целог је века о том приповед'о,
Како ј' ноћу јах'о, па како се преп'о,
Мислећ' да га ј' вампир ил' вукодлак шчен'о.

Па како му страва на радост се преби,
Да је једва мог'о веровати себи,
Како ј' после плак'о сузе од милина,
Баш ка' да је наш'о свог рођеног сина.

Сад се радовало, гледало, тужило,
После ј' Миклуш ређ'о, шта се с њиме збило,
Куда се по свету потуц'о и скит'о,
Ал' час, па је стао, па за матер пит'о:

„Како ми је мајци? Да ми није болна?
Је-л за својим сином тужна и невољна?
Тера-л онај јоште части и пијанке?
Знам да ми је доста нанатио мајке!“

Стари Бенце теши: „Утоли, утоли!
Здрава мајка дома бога за те моли,
Разведрило с' мало мутно чело њено,
А за тобом таки и Ђорђе се крен'о.

И дању и ноћу мисли она на те,
Цигла јој је жеља, да разбере за те,

Чим ти сазна трага, рекла ми је, збиља,
Путоваће к теби, ма педесет миља.

Па, сво, и мене послала је за то,
Да те тражим, нађем, сухо наше злато!
Да те верно служим, да те својски дворим,
Да те тешим, крсним, да те разговорим.

Са мила јој сина да не скидам очи,
Допаднеш ли јада, да сам у помоћи!⁴
Тако је зборила та старина седа,
И још много више, све се певат' не да.

Сад рскоше овде до зоре провести,
Добар слуга Ђенце даде коњу јести.
Пон'о је он зобц, пон'о је и хлеба,
Поп'о је он свега, што на путу треба.

Виспла је торба седлу о облукү,
У њу старац тура до лаката руку,
Па извади нешто, а још вадећ' река':
„Ево сам ти дон'о колач из далека!“

„Сама ти се мајка трудила мсећи,
Она га је сама и искла у пећи,
Још кад ми га даде, оштро ми запрети,
Да га не сме нико, до тебе начети.“

Ту извади брицу, с колачем је даде
Миклушу, који га таки сећи стаде;
Али од колача не отсече ништа.
Већ саломи бритву управ' до бритвишта.

Чудно се стари, какве су то ствари,
Да се колач тако окорсо јако;

Узео је брицу, на заглед'о мало,
Би-л се барем како залепити дало.

Миклуш крај колача гладовати не ће,
Док се може кидат', не тражи да сече,
Преломи га руком ал', где, чуда саде,
Добар комад гвозђа у крило му паде.

Подиже га Бенце зачуђена лица,
Види да је нека гвоздена кути'ца,
Не чека, отвара, на се упренасти,
Од тешкога чуда ништ' не знаде касти.

Стадоше му очи од толика злата:
Пуна је кутија сјајаних дуката,
Није три четири, бог те пита кол'ко,
Стари Бенце никад није видео тол'ко.

А зар нам се Миклуш не радује томе?
Зар му није мило? — Мило му је, боме!
Од мплина скаче, кад се само сети.
Шта му и шта може први дан донети.

Како може сутра оштру ђорду купит',
Којом ће Пемаку главурду одрубит',
Како може ово, како може оно, —
Много му је срце обрекло смеоно.

И једва су једном, уморни обоје,
На гроб неки сели да дукате броје;
Вадио их Миклуш из кутије редом,
А Бенце их број'о веселим погледом;

Па још рече тихо: „Истина је права,
Никад мене длани не сврбе бадава!

Него су ме данас и сврбили здраво! —
У том Миклуш викну: „Стотина управо!“

„Нег' почуј ме, Бенце, шта је и како је;
Сви дукати ови нек код тебе стоје,
Ал' овај сам један на добро намен'о, —
Кад смо тако сретни, да га попијемо!“

Не би старац ниш'о, ал' чутура дерна,
Још му је на путу постала неверна,
Од сухе болести сиротица пати,
Изнутра је: тамап искру да прихвати.

И за часак тили пређоше пољану,
Нагазише брзо на неку механу,
Прљав јој је дувар, изерсна грађа,
Баш ка' да је родом са сред Хортобађа.
Пред механом била суха нека зова,
Ту је Бенце наш'о да веже Ригова,
А Толдија, жедан, у мрак пође смело,
Те свромак лупи о довратак чело.

„Хеј, крчмару, море, та без трага где си?
Снаваши? Или снумр'о? — Свећунамдонеси!“

„Сад ћу! (каква овог поси холоујина!)
Ицу, или оку, кол'ко ћете вина?“

„Та каква те ока!... Чујеш, да сам жедан,
Без пуна бокала ни за сто не седам!“
Погледа га крчмар, чисто се застрави,
Па у себи рече: „Но, ово је прави!...“

Већ је Бенце торбу изнео на среду,
И већем су сели, да што мало једу,

Толдија је гладан валатао пусто,
Да га гледаш, ти би од гледања сует'о.

Ал' кад бокал стиже (а голем је био)
Одмах га је наг'о, на је пио, пио,
Залуд Бенце виче: „Та, за бога, доста!“
Ал' већ у бокалу ни полак не оста

„Доста је кад туку, — а не кад се пије!
А ни мудрост твоја сад ми нужна није;
Разум само смета кад се веселимо, —
Терајмо га вином, терајмо га, — пимо!“

Мор'о је и Бенце ићи из бокзла.
Ма да му је рука под њиме дрхтала,
Није смео 'нако јуначки потећи,
Сркут'о је само, еркуте бројећи.

Док је овде воља бујала све већа,
Иза пећи свтна цимбала зајеча,
Цимбалар је био стари неки Циго, —
Чуо госте, на се и он послу диг'о!

Сад ће тек да буде шалајдалајданом!
Сад тек Миклуш скочи на среду с бокалом,
Пије, пева, скаче све јаче и јаче;
А Бенце му прсти: „Море, шкодиће ти!“

„Не брбни се, старче, брига не спасава,
Коњ нек ти се брине, већа му је глава!
— Мехавија, где си! Вина, море, вина!
Нисам 'ваки био већ триста година!

Бокал мени амо, нисам ја к'о старац,
Старцу дрхћу руке, подај му пехарац!“

Послуш'о је крчмар. — Док је Миклуш скак'о
Квасио се Бенце из чаше полако.

„Ујујују, старче, — јеси-л бригу скин'о? —
Не спавај, крчмару, попићу ти вино!
Циџбалару, гутај, док те пос'о нисам!“ —
„Дајте само амо, носућу и сам!“

„Смеш, крчмару, и ти од твог вина пити,
Нагни к'о бајаги!“ — „Ал' ће ми шкодити!“
„Е, баш кад ми један за весеље није,
Просућу и вино, нек га земља пије!“

Хтеде Бенце устат' да задржи госу,
Ал' овај већ донде у велике просу,
Па поче по винау скакат' у висину,
Жалећ' што му греди већма скочит' не да.

Час је подвикив'о, што је пгда мог'о,
За тим онет игр'о, онет пио много,
А Бенце се мудро обзирао гди је,
Па нешто је пио, а нешто и није.

У један пут стаде, на њи реч не рече,
Куд год се окрен'о, све му се окреће,
Пратегла га г ава, једним оком жмири,
Љуљну се на клупу, леже, па се смири.

И Миклушу ј' било доста хуке, буке,
Па се спусти на сто, на две снажне руке,
На мишкама жиле биле су му живо —
Тако ј' момак снажан до зоре почив'о.

Песма једанаеста.

Ево већ и зора са истока крену,
Обукла је сјајну кошуљу румену,

И не поноси се, гледа на све стране,
Вири и кроз прозор чађаве механе,
Кроз разбијен прозор и кроз врата стара,
Ал' ту нема никог, осим цимбалара;
На пољу је вид'ла, како Венце стари,
Кроз зубе звиждећи, Ригова тимари.

За тим гледну Будим, пробуди Будимце,
У Дунаву тихом огледа си лице,
Заблиета се Дунав као ватра жива —
А на њему један мален чамац плива;
Знате-ли кој' учамцу? — У њему је Толди',
Лаким веслом граби, све лети по води,
А што е весла снада, оку ти се чини
Дробни су алекси, сићани рубини

Брзо се пребаци на будимеку страну,
Брже веза чамац о некаку грану,
Па погледа напред, пун веље милине,
Јер ће сада стећи, за чим давно гини:
Јуначко оружје и одело за се,
Доброте Ригову сјајане кајасе,
Коњу, ког му јуче дојахао слуга,
Знајућ', да га воли као верна друга.

Купио је Милуш доламу зелену,
Сребром искићену, златом оплочену,
Шестопер ократак, а копље високо,
И панцир-кошуљу, да ти види око!
Борду, која бене најлепша, најјача
У славном Будиму код првог ковача;

И опреме друге, што јунаке красе,
А Ригову седло и дивне кајасе.

У механи, ту се преобуче соко, —
Таман диже топуз, да хитне високо,
У тај часак сунце помоли се с иста
Зачуђено јако, шта већ тако блиста.

И Ригов је спреман, очи му се смеше,
Није прашан, каљав, к'о што јуче беше,
Црна му се длака огледалски сјаја,
Све сунчане зраке од себе одбија.

Па кад диже на њ'га седло и пусате,
Хеј, како погледа ките и позлате!
Кад га узјахао, осврће се бесно,
К'о да му је напред све уско и тесно;

Па ка' да се с ветром у онкладу впија,
Одлете невидом делија Толдија;
Сузео ј' за њим Бенце глед'о на далеко:
Бар да ми је само: „С богом остај!“ рек'о!

Чуј ме јоште мало, ко ме чути жели! —
На будимској страни шаторје се бели,
Међ' шатор'ма један, зелен је, свепен је,
Широко се шири, високо се пење;

По њему се горе са пред и са стране,
Од плетена сребра разавиле гране;
Диван је то шатор, силно благо ваља,
Познати је лако, да је баш за краља.

Унутри је било све у своме реду, —
Наслоњаче меке за господу седу,

Кад на зборе дођу, нек је згода жива,
Да с' под њима љуљка скерлет и кадива ;

А на среди беше стародревни престо,
Сав је голем престо у адеми' нест'о,
Доле златне канџе, што се држи њима
За шарено цвеће везених ћилима.

Заграђен је био цео голем табор,
Да не дође свако на господски сабор, —
А било је света, и стара и млада,
Оружјем у руци около заграда.

Заграда се право до Дунава спушта,
Међу заградама просторије тушта,
Да од куда овце пропусте унутра.
Не би их преброј'о ни до прекосутра.

На Дунаву рци до два чуна има,
Један је од Пеште, други од Будима,
У чунима тима још нико не седи,
Већ само високо застава лекеди.

Сред Дунава има повелика ада,
У којој од скоро грдан зулум влада :
Ево седам дана поји се из рана,
Свака јој је стена од крви црвена.

Ал' сво на коњу силени Пемаче,
Са Будима слази, заграду прескаче,
Грдне баца руге на мађарско име,
Што већ никог нема, да се мери с њиме.

Ну, погледај тамо, на пештанској сграни,
Како су збуњени и обрадовани,

Незнан неки јунак јаше коња врана, —
Пратила га жеља покушат' мегдана.

Спуштену прозирку преко лица носи,
Хајде, Толди' кри се, ал' ми знамо ко си!
Па сад бело перо са калпака сними,
Краљев неки витез у руке га прими.

И седоше у чуп пет-шест одабрани',
Обичај је био да с' пером крмани;
Стигав до Пемака изменише пера,
— Тако се позива, кад се бити смера.

Међу тим су краљу скочили телали;
Нек изволи доћи с витези' остали';
А већ дотле борци у два чуна сели —
И ено их, већ се у аду пренели.

Чим Миклуш изађе и на аду ступи,
Десном ногом чамац окомице лупи;
Чамац се тоциљи'о преко глатких вала,
Док га не задржа будимска обала.

Питао је Пемак: „Море, шта то значи?
Што отиште чамац?“ — А Толди' тумачи:

„Та ласно је томе погодити знака, —
Доста ј' један чамац за једног јунака,

Који буде боље деснице и среће;
Други се и тако више враћат' не ће!“
Тако момак рече, па погледа горе,
Од куда му само помоћ доћи море.

„Ево прими руку!“ рече за тим живо,
„Ја ти никад нисам учинио криво,

А баш кад бих им'о и мрзит' те рашта,
Кад се на смрт мисли, тад' се радо прашта!⁴

Пружи Пемак руку, као да радо прима,
Ал', где, и на руци пуно гвожђа има,
Хтео је Миклушу, да кости изгњече, —
Сетно се Толди ал' не рече речи.

Већ прикупи снаге, кол'ко се сад иште,
Шкрипну зуби', на му десну руку стипште,
Попустило гвожђе снази и јунаку,
Попуцаше прети силом Пемаку.

Као што после зиме, кад сунце огреје,
Почне вода цурит' са крова, са стреје,
Е тако ј' и овде цурити почело
Из свакога прста по танано врело.

Уздрих'о се Пемак од бола и једа; —
Миклуш само држи, ни мрднут' му не да;
Кад Пемаку душа под грџоце стаде,
Пред Миклушем младим на колено паде:

„Ај, тако ти бога, не скрати ми века,
Што год имам блага, узми за себека,
На част ти одело нечувене цене,
Поклањам ти слуге, зароби и мене.“

Смислов'о се Толди': „Хајде, што му драго,
Ал' мени не треба твоје силно благо,
Већ што си носек'о два јуначка сина,
То ће благо добит' тужна мајка њина.

Ни твој живот не ћу, задржи га, сто!
Ал' ми се закуну свим, што ти је свето,

Да се не ћеш вратит', док те не би звали,
Ма све друге земље вали прогутали.“

Завери се, јадник, (то му је бар лако)
Сад пођоше оба мирно и полако,
Кад ће једном Пемак крадимице стати
И замахнут' мачем, да Миклуша смлати.

Све то Миклуш срећно опази у води,
И за мач ухвати пре нег' што га згоди.
Паде Пемак нице: „Милост, сад још само !...“
„У паклу је тражи — послаћу те тамо!“

Па тим истим мачем суд да суди преки,
Да укроти звера, укроти на веки,
Одрубн му главу, баш на удар први,
— Окуша се бритка у госпоној крви.

Диге јунак главу високо на мачу, —
А већ тамо преко од радости скачу;
Кличу и певају, заставе витлају,
Са те праске њипе хоре се планине.

Песма дванаеста.

Кад је оно Миклуш Пемака иченао,
А овај пред њиме на колено пао,
Није знао краљу од млина шта ће,
Већ таруки очп, да се не заплаче,

До себи господи 'вако ј' беседно:
„Видесте-л Пемака како је долиј'о!
С његовом ће сабљом, да му главу збрпше,
Но, тај не ће никад грдити нас више!“

„Та знате-л га који? Ђорђе, не знаш ни ти.
То ми је баш чудно, — ко то може бити!
Ја познајем листом све наше прваке,
Све соколе наше, све наше јунаке.

Ал' оваке снаге не знам ни у кога,
Па за то се бојим, — јест, живог ми бога,
Ако најс Мађар? ... Стид би био данас
Кад би туђин стек'о част и славу за нас.

Ал' нека га, био Мађар ил' што ино,
Он је срам и терет са нас свију скин'о,
Нег' ћу му и дати и сребра и злата
И добро Ђорђевог рђавога брата.“

Кад то Ђорђе чуо, не знаш како му је,
Осврт'о се само, да-л још когод чује;
Распротр'о се, боме, шанат већ по свима:
Чусте ли за Ђорђа, каквог брата има!

Кад већ после Миклуш пресече Пемака',
Кад му ј' мању полу на сабљу натака',
Краљ је посл'о дванајст витезова преко,
„Довед'те га амо!“ — само то је рек'о.

Одоше витези ништа не зборећи,
И ево их натраг Миклуша водећи.
Краљ му рече благо, да прозирку скине:
„Покажи се ко си, мој јуначки сине!“

Сад је Миклуш клек'о, па клечећи рек'о:
„Краљу, сунце јарко, не зови ме тако!
Ја сам худе среће, по свету се скитам
А за што се скитам, сам се залуд питам.

Пост'о сам убица (ал' зла нисам смер'о),
Брат ме за то погн'о и у свет отер'о,
А ја дођох амо, да се правди предам,
Јер од твоје правде и милост изгледам!“

Говорећи тако краљу нестрашице,
Диже челик горе, нек му види лице;
Мило му се лице румени и бели,
— По њему се радост са жалошћу дели.

А краљ није мог'о да с' нагледа лика,
Глед'о га је, глед'о, па онда повика:
„Ти си син покојног Толдије за цело!“
„Јесам!“ рече Миклуш поносно, весело.

„Сад чујте, јунаци! поче краљ господи,
„Да сазнате путе, којим злоба ходи;
Чујте, седи старци! — макар да сте стари,
Нисте чули много 'вако гадних ствари.

Ово је брат Ђорђевић, син из старе куће,
Њега Ђорђе гони, рад да га утуче,
Јер завиди брату на његовом делу,
Хтео би да присвоји очевину целу.“

„Увард'о сам пакост, добро је мотрећи,
И за то ћу Ђорђу сад у очи рећи,
Пустио је брата, нек се занемари,
И душом и телом нека се поквари.

Нек врлина чами далеко у тами,
Од њега је бољи, то га озловољи,
Па у тој пакости заборави душу,
Те ископа јаму брату свом Миклушу.“

„А што сада Миклуш рече, да ј' убица,
Није то његова, Ђорђева ј' кривица;
Та питајте слуге, питајте му мајку,
Како је на брата подигао хајку.

Је ли тако, Ђорђе, кукавни јуначе!
Краљево је знати странпутице сваче;
Ти си брата виј'о, ал' га ниси стиг'о,
Он је соко, што се сам по себи диг'о!“

Ово беху сваком добродошли збори.
Лепо ј' чути младост кад мудро говори!
А какав је Ђорђе на те речи био, —
У земљу је глед'о, у њу би се скрио.

Опет краљу очи ка Миклушу прати,
Па ће га по плећу' мало потапкати:
„Та устај, витеже!“ љубазно му рече,
„Било ј' патње доста, више бити не ће.“

„Ја ти овде праштам оно нагло дело,
Мол' се, па ће и бог опростит' за цело,
Живи сретне дане на добрима својим,
Та још нису била у рукама бољим!

Ал' да се с' суседом споречкао не би,
Очевину целу брат уступа теби. —
Је-л брате, небрате, свечано признајеш,
Да му твоју полу драговољно дајеш?“

Тужним оком Ђорђе у краља погледа,
Ни за главу не сме казати да не да;
Краљеви погледи кроз срце га пале,
А палећи веле, да ту нема шале.

„Добро, кад му дајеш, он од брата прима,
Само још напиши, неск писмена има;
А од данас, Ђорђе, кад сам позн'о змију,
Нека је далеко од мојих очију!“

„Немој, светла круно!“ Миклуш краљу вели,
„Моје срце никад богатства не жели,
Већ и моје што је, и то подај Ђорђу,
Нека се зајази, неск га жеље прођу!“

Моја ј' жеља једна, — а биће ми дика,
Ако ме даш војсци за проста војника,
Да војнички живим, и да умрем тако,
То би мени било и мило и лако.“

„Не детињи, момче!“ краљ му одговара,
„Ниси ти за слугу, већ за господара!
Уз мене ћеш стајат' у миру и рату,
А за дванајет слугу добиваћеш плату!“

Говорећи тако милостива гласа
Бритку своју сабљу од бедара снаса,
Балчак јој је златан, корице алемне,
„Ево“, рече Лајош „прими то од мене!“

На овоме свету не роди за цело,
Што би већу радост Толдији донело,
Поред ове сабље круну би немев'о,
А ногом би гурно благо Дарпјево.

Па и лепо краљу захвалити хтеде,
Ал' се грло стегло, не пушта беседе,
Но за то га Лајош још на више цени,
— Разуме он језик срца безазлени'.

Па сад, да му среќа баш потпуна буде,
Све да му се стече, што му жеље жуде,
Ка' кроз сан, кроз маглу, ту му очи виде,
Отуд из далека, да му — мајка иде.

Заборави краља на потрча мајци,
Да јој се на прса, у загрљај баци.
Ни једно не пађе речи ни најмање, —
Само с' чује уз њих Бенцино јесање.

Она прва радост дуго не зачама,
Ка' и други облак продажде сузама,
— После дуга иљуска, који боле лечи,
Толданица стара скупи мало речи:

„Срца мога снаго, дете моје драго!
Тражење најслађе, кад те мајка нађе!
Ал' ти лепо стоји челик, сребро, злато, —
Та види се, сине, да си рођен на то!“

„Е видите, мајко!“ Миклуш проговара,
„Није била празна она слутња стара.
Што ме видиш 'вака, није моја хвала,
Божија је милост на твог сина пала.

Сад је дошло време да с' браћа измене,
Он да кући оде, а ја остах овде;
Шат и Ђорђе стане на се злобе махне,
Неће-л — нека бссе и у гроб понесе.“

Љубио је мајку дика свих јувака,
А љубави друге слабо ј' позн'о зрака,
Неожењен оста целог века свога,
Ма да је за њиме уздахнула многа.

Поста' јунак страшан, много уби боја,
Пред њим су душмани падали без броја,
Бранио је слабе, краља и Мађаре,
Тако о њем' зборе многе књиге старе.

Дотер'о је врага да пред њиме зебе,
А другов'ма дав'о ј' и кошуљу с' себе;
Кад не беше требе да се сабље маше,
Радо је провео с браћом поред чаше.

Умр'о је без њива, говеда, ергеле,
Не остави деце, да се кавжећ' деле,
Ал' оста за њиме — и то нешто
вреди —
Славно, красно име — да га род
наследи.

XIV.

ТОЛДИЈИНА СТАРОСТ.

ОД ЈОВАНА АРАЊА.

Песма прва.

природа се мила у јесен увила,
Свуд је свѣм иње, где је роса била,
Ослабело сунце краће путе бира —
А кад легне спати дуго треба мира.

Кад ће већ да зађе, старцима ће рећи:
„Брже, брже, старци, време вам је
лећи!“

Старци главом махну, па се дома врате
Све један по један у топле вајате.

Гледало је сунце и тад тако исто,
Како ј' ноће глатко, како ј' небо чисто,
А куд год је глало, ту се ноће сјало,
Свуде свуде беше једно сунце мало:

У језеру плавом, несташним рибама,
Паучини свил'ној, злаћеним бубама;
И тако је свуде овај стари чича
Милионе глед'о ситних унучића.

Свуд је сунце глало, а што неби смело
Погледати старо Толдијино село,
И Толдиј'ну башту, како жути сада,
Како с њених дрва сухо лишће пада;

И на дуге сенке, што по земљи наше,
Као да се црне, хладне ноћи плаше,
И на оно гладно ждребе у крај пута,
Како брижно — тужно по корову лута.

Не, не гледа више ни тамо ни амо,
До на онај гробак, на крст онај само,
И на крсту оно мало тужних речи,
И Толдију старог где на гробу клечи.

Коса му је седа, једне црне нема,
Брада му је седа, седа на голема,
Па скретивши руке како ј' клек'о туди,
О ако је и њу притисн'о на груди.

А кад, тужан, дигне оне очи болне,
Капљица му кваси трепавице дољне,
А усне му бледе кадикад претрну,
Ваљда б' речи биле, ал' се натрач' врну.

Прошли су га дани они узрујани,
Хладна му је зима, ал' бар мира има.
Три године лапа како је из двора,
Сад бар она чуда гледати не мора.

Замерио с' краљу и краљевој свити,
Јер не знао глатка удворица бити,
Јер му није раскош бивао по ћуди,
И латински нови обичаји худи;

Јер је мреко глед'о нове стране моде,
Често рекав: „Ја сам већ сувишан овде!“
А краљ њему на то: „Па кад велиш да си,
Нјакo те не држи, иди, па се скраси.“

Кућа му је стара чудно овештала,
Ветар је прољуљ'о, киша замузгала,
Зидови су пукли, забат доле лежи,
И сваки јој камен црној земљи тежи.

Кад год мали ветри летет', дуват' уче,
Увек нешто здеру с Толдијине куће,
А једном ће доћи већи вихор љути,
Подбошке је рогом, па ће је расути.

И сад стоји прозор онај поред трема —
Ал' у њему више рузмарина нема;
И сад стоје врата, ал' у трухли' врати'
И први су већем помрли од глади;

Зарђана брава, а и шарка стара,
Па чисто јаучу, кад их ко отвара,
Макар да их Бенце вешто диже, креће:
Ако бога знају, да тако не дрече!

И тај стари Бенце!... Шта је и шта пута
Са Толдијом иш'о на бојишта љута,
И онда се смрти, баш да речем, руг'о, —
Сад, помисли-л на њу, он би некуд струг'о.

Ал' залуд му стрепња, — уздање му слабо,
Сад изгледа као негда његов бабо,
Бабо, Бенце стари, од којег му оста
И име и верност — а то ј' било доста.

Изаш'о је Бенце тамо до бунара,
А чим спази свога тужног господара,
Диже руке к уст'ма, па је тако стао,
Само да се не би како закашљао.

Хтеде коња појит', ал' сад иска стоји, —
А Толдија прену из санова своји',
Кад опази Бенцу, повика му само:
Донес'дер ми ашов и мотику амо!

Нашао се слуга у чуду голему,
Хеј, како би радо запитао: чему?
Та сад није време, да се што год садн,
А већ дваест лета башта се не ради.
От'шо ј', па је цуњ'о по стаји у мраку,
Док је наш'о справу у неком буцаку,
Кад је скип'о, лунн онај ашов о тле,
А питљиво ј' гледо господара дотле.

И не пази Толди, шта му слуга хоће,
Само узе ашов, па мерити поче,
Кад измери лепо, а он заокружи —
Два крока ширине, а четири дужи.

Смишљао је Бенце, шта ће то да с' копа,
Ни тамо, ни овде, већ баш поред гроба,
Не ће-л и то бити каква црна рака?
Коме ли да буде овде земља лака?

Трудно се Бенце, да што с липа шчита,
Јер зна да је залуд, ако га запита,
Зна он да му госа лоше реч'ма плаћа,
Да кад и кад на сто једва полу враћа.

Пустио је мисли нек се саме боре,
Он је само глед'о то доле, то горе,
То на црну раку, што се већ отвара,
То на белу главу стара господара.

На последак и он нечему се дови,
Мотике се лати, на 'вако прослови:
„Да помогнем и ја, на нек брже буде,
Срамота ми стајат' беснослице туде.

Та и 'нако нисам никад гробар био...“
То је рек'о, на се опет замислио.
И опет је чск'о, хоће-л штогод чути,
Каква је то радња, какви су то пути?

Узалуд се над'о, узалуд је чск'о,
Толдија је био к'о језеро неко,
Што се давно смрзло, — другогветра треба,
Да покреве санте, да га усколеба.

То је верном слуги само мука већа,
Све га љуће тишти, све на горе сећа,
Све му беше тајно, неповољно, мутно,
Све му беше кобно црно и злослутно.

Толдија је коп'о; а слуга му — шта би? —
Дај да и он ради, — на мотику зграби,
Па копаше дуго без и једне речи,
На последак Бенце мораде пресскџи.

Нису њему никад тешки били труди,
Ал' данашња радња чудну слутњу буди, —
Кад ко умре, хајде, нек се рака спрема!
Ал' на што је сада, кад мртваца нема?

Није смео Бенце, да груне из прека,
Поче околишнит' 'нако из далека:
„Та, без шале, је ли, господару драги,
Је ли ово рака, шта-л се ово гради?

Бога ми је рака, не мож' бити боље;
Само да ко легне, (кад би им'о воље)
Па да мирно спава, до год му је мило,
Та боље му згоде нигде не би било.

Ал' за пме бога, где је такав браца?
Гроб ће бити готов — ал' камо мртваца?
Негда их је било п сувише много,
До данас их не би покопати мог'о,

А и нисмо хтели конати их, знате, —
Сад ни једног нема, а ви гроб конате!
Та у целој кући нас смо двоје само,
Зар је дошло, да се живи закопамо!'

Није Бенце коп'о никад, или давно —
Стаде сад да брише то чело знојавно,
Да покваси шаке, што мотику држе,
Кад се већем мора, нек се копа брже.

— Кад Бенце замукне, онда нема збора,
А њему је мучно кад сам зборит' мора,
Но и то је боље, него-л да се ћути,
Па ти се он опет у диван упути :

„Еј, па кад се сетим, (к'о да ми се снови)
Покојнице мисле, што овде почива,
Твоје добре мајке, какве нема више, —
То је њено име, што на крсту пише.

Већ су слова бледа од кише, од смета,
Но и није шала четрдесет лета,
Ал' нек иде време, нек се слова кваре,
До скоро ће нестат', који за њих маре...“

Добри, верни слуга није мог'о више,
А на те се речи и Толдија диже, ,
Дуго му се поглед на гробу одмара,
У коме му лежи мила мајка стара.

Кадикад је слугу погледао мило,
У томе погледу к'о да ј' речи било,
К'о да веле слузи: Збори само, збори!
Нису мени тешки твоји разговори.

Е, па добро, само кад је на њ'га снало,
Збориће он, њему није додијало.

„Мој сиротан бабо, — тамо су му кости,
— Она добра душа... Бог да му је прости;

Ал' је поштен био! Сад су таки ретки;
Ал' је био веран својој хранитељки!
Чувар јој је био док је била жива,
— И сад чело ногу њезиних почива.

Давно лежиш, бабо, у том гробу тамном,
И не желиш да ти други ископамо;
Добро ј' теби туна, само чекаш на ме —
А овај се копа — чини ми се — за ме.“

Тако стари слуга јадовати узе,
А из мутног ока брише горке сузе;
И Толдија глену тамо мало ниже
Хумку, што се једва изнад земље диже.

Полег'о је и крст, и он би да спава,
Како га је суха ушушкала трава.
На три крока више Толдина је мајка,
А туна су кости Бенциног бабајка;

Сећао се Толди његових врлина,
И како му ј' врла оставио сина;
Гледа Толди, гледа, ал' ништа не каже —
Па сад оиет ногу на ашов полаже.

Ала се то копа, ала се то ради!
Сад п Бенце ћути (док му не досади),
Скоро већ да сврше, па бар сад да знаде,
Шта ће то да буде, шта управо раде?

Ал' му на једаред нешто на ум дође:
„Знам за кога копан, ту ће доћи Ђорђе!
Ваљда су му мртве покупили кости,
Па нек се сахране, — нека, бог да прости!

Ал', гле, мене луда, куд сам забасао!
Као да не знам кад је и како је пао!
Како ј' лудо пош'о да медведе лови,
Па како је прош'о међ' дивљи' зверови'!

Вуци су га клали и раскомадали,
Вране су му очи шле у самоћи,
Не оста му целе ни кошчице беле —
Така би судбина небрата — несина!“

Докопаше јаму, сад је како ваља,
Само Бенце горе још нешто оправља,
А Толдија у њој исправи се сада,
Из ње му се види седа коса, брада...

Па подиже руку, да слугу нозове,
Бенце к'о на игли стоји: — „Шта запове...?“
Зин'о ј', па је слуш'о свога господара,
А овај му једва једном проговара:

„Бенце, слуго моја верна и ваљана,
Ти си са мношвом пров'о свакојаким дана,
Ти си ми у боју носио оружје —
Сад ћу нешто рећи, послушај ме, друже!

Мене ј' младост прошла, дани моји тају,
Сад већ јасно видим, где се клоне крају,
Смрт ме давно тражи, а сад би већ рек'о,
Скоро ће ме стићи, већ није далеко.

„Ао, краљу, краљу, сј, Лајоше горди,
Да лоше захвали своме верном Толди'!
Је-л те ико вол'о к'о Толдија што је?...
Па што си ме презр'о?... Са истине моје!

Бог нека ти даде саветника бољ',
Нег' што беја Толди у многој невољи,
Домовини више и већих јунака
Од Толдије, сада стара и нејака!

Шта ћу ја с животом? Шта ће живот самном?
Ко ме ј' треб'о, ту је сад у гробу тамном;
А сабља ми рђа три године веће,
Душманска је крвца више опрат' не ће; —

Још би можда мог'о померит' се с киме,
Ал' ко пита сада за Толдино име!
Кад омлате жито, слама се не гледи,
Тад се коров шири, тад он више вреди.

Душа ј' моја тига, што осећа да је
Доба, да се сели у топлије краје,
Овде јој је већем све увехло, јадно,
А ја сам јој гњездо опало и хладно.

Гроб сам, сво, већем ископао себи,
Скоро ћу умрети, а ти ме погребн, —
Чело главе, Бенце, не мети ми ништа,
Немој друго ништа, до овог саништа.“

Сву Толдину тугу, све те тужне речи,
Саслуш'о је Бенце суморно, болећи,
Наслонио ј' чело на крет, па је тако
Најуре само јец'о, а после баш плак'о.

Његово је срце мекша створа било,
Па је горку тугу у сузе разлило,
Из Бенциног ока грозна дажда пљушти —
А у Толдијином тек се облак тушти.

И вечерња црвен на западу севну,
Ка' да село гори у живом пламену;
Жарио се пламен, — а сад, сво, трне,
За њим оста гар и чађа — ноћи црне.

Сурвали се бели двори белог дана,
Хладна ј' пустош сама у развалинама.
Тек би била сама, да не има друга,
Неколико мрских сивих совељуга.

А Толдино око нешто друго снази,
Где им из далека коњаник долази;
Давно ј' око врта пападало проше,
Па коњаник може да на пречац дође.

И кад тако стиже близу слуге стара,
Запита га само: „Кам' ти господара?“
Бенце, ка' од беде, само главом махну
На ту клету раку, данас ископану.

Коњаник Толдији говорити заче:
„Ево мене к теби на гласу јуначе,
Послаше ме амо из Будима града,
Где ти с' с-ако, као јарком сунцу нада.

Твоја стара браћа и господа многа
Счају се тебе и јунаштва твога,
(Та јунаштва твога ко се сек'о не би!)
Па ме овим реч'ма посладоше к теби:

„Ид', Јоване, сине, иди брже тамо,
Види га шта ради, болује ли само,
Или му је снага са свим малаксала,
Или га је, можда, рака прогутала.

Па ако је болан, нек умире само,
Ако је у гробу, иск' с' преврне тамо,
И не преврн'о се тамо, ако снива
Покор, што се данас у Будиму збива!

Помрчала ј' звезда кукавним Мађар'ма,
Бојати се дуго талијанског јарма;
Талијан се шири по Будиму белом,
А помоћи нема у русагу целом.

Талијан се дичи нашим грбом старим,
Па по својој вољи и пали и жари,
На продају му је, -- изели га црви! —
А знаш шта је цена? — Цена ј' мало крви!

А баш тога није, скупе крви није,
Јестина је крвца, што се тамо лије,
Бадава се точи, бадава се баца
По жедној прабини будимских нијаца.

Талијан се смеје, па сад како прети,
Кад се дома врене и грб ће понети!“
„Понеће он беса!“ — продера се Толди —
„Стара моја снаго, на ново се роди!

Немам кад умрети, — ја још имам моћи!“
Па к’о неки младић из гроба искочи;
Душа му је море, а сад пена сама,
Јера му се на дну огњедух пролама.

„Реци да си наш’о матору грдобу,
Наш’о си ме, старца, и то свѣ у гробу,
Али души мојој то не смета ништа,
Наћи ће се с њима скоро сред бојишта!

...Иди, Бенце, иди, па ми коња види;
И ти се подмлади, — сад је да се радн!
Па потражи гдегод од подрума кључе,
Па нека нам вино терете утуче.

А ти, госте мили, код мене преноћи,
Ноћас ћемо пити, сутра ћемо поћи,
Па да видиш ко сам, кад ми сабља мигне,
Кад ме бојна труба из гробнице дигне!“

Хеј’ па на та чуда, на те веље јаде,
Мој ти Толди пити и певати стаде,
Покуш’о је снагу, с вином се борѣи,
И остаде јунак на ногам’ стојећи.

А кад виде да су другови му пали,
И он се на трошну међедину свали, —
Место тврда санка на оку му бија,
К’о у зору кад се сумрак с даном вија.

Песма друга.

Друго јутро није раширила крила
Зора, она мила, она златна вила:
Мал' те није болна, па да се мили,
Да устане, ни да кроз прозор провири.

Пружиле се магла, што додемој пусти,
Трома ј' да се дигне, ни да се сплести,
Она густа магла, што прпоије души,
Пак је чисто тиштина, пак је чисто гуши.

Туд' је ниш'о Толдијини оном смелом,
У чизмама зимским, у руху дебелом, —
Око тела с' врзле магловите тмуше,
А суморни гијеве око болне душе.

Уздахнуће кадшто, па ће рећи: Аза!
Биће тешка туга, што је на њ'га пала,
Мора да је тешка та гомила јада,
Кад Толдији самом тако тешко пада.

„Претерала орла...“ мислио ј' у себи —
„Али биће дана још овако лепи',
Кад ће њина милост потражити старца,
— Зарђана мача, — слабачка ударца.

Шта? — Помиловање?! Чувај га за себе,
Кад не хтеде прије, сад ми није требе!
За вратом ми буђа дуговети сена,
Тело ми је трошно, душа убијена.“

И тако ти данак и без сунца прође,
И тако ти ноћца без месеца дође;

Ни месеца кришке, — ни звездице зрна,
Да ноћ сама себе види како ј' црна.

Само један ветрић не хтеде се смирит',
И мораде маглу пред собом распирит',
Тај је ветрић клон'о на зорином скуту,
А то ј' трећа зора на Толдином путу.

У Будиму белом и ту зора зори,
И буди се врева пред Лауша двори',
Да л се опет она бојна игра спрема?
Спремала би с' можда, ал' јунака нема.

До сад их је било сваки дан и више,
Сад их нема више, сви се посрамише, —
Није Латин лио крвицу од Мађара,
Доста му је било кад их пообара.

У грдна Латина много ј' снаге стало,
Шта је и шта коња под њим поскапало,
Већ му ј' панцир тежак (од челика сама)
А још где је месо са коштуринама.

Са земаљским грбом кочомерно ишке,
Поругљивим збором на народ налеће,
Напео се, оли, надула га срећа,
Пак овако збори људ'ма преко плећа:

„Та ја нисам морско чудо, нисам зграна,
Нит' сам црни лабуд, нит' сам бела врана,
Пак што зверан у ме, сакалуди свете,
Већ на мегдан, хајд'те, ако који смете!

Та ја нисам медвед, да вам играм туна,
А на глави немам ни рога, ни кљупа, —

Ал' већ кад сте деца, а ви ход'те амо,
И ја би се сигра'о, па да с' посиграмо.

Ал' канда вам данас није воља жива,
Не отима с' нико да камен целива;
За то с' кући вуци, кукавштино глупа,
Немој красти дана, времена су скупа.

Ал' грб овај, децо, носим ја са мноме,
Јера сам га стек'о на јунаштву своме.
Лаку ноћ, Мађари, макар да је зора —
Кукавици смеј се, а он триет' мора!“

Као дивља стока кад осети крви,
Пак ричући бесно у гомилу врви,
Тако су Мађари, тако ј' руља њина,
Сад јурнула махом на пуста Латина.

Од те рике њине и земља се тресе,
Шкринат им се види, али не чује се.
Упињу се, дрхћу, сикћу, шиште, вриште,
Да оборе претњу, што је уз борбиште.

Помоли се и краљ из шатора свил'на,
Ал' му дрхћу усне од злоједа силна,
Чело му се мршти, око му се жара,
А ни чудо није: шта би од Мађара!

Ал' у једно, сво, две левенте лете,
Оба су једнака од главе до нозе.
Два близанца брата, дични, сјајни, чили,
Поклонили с' краљу, пак су говорили:

„Господару, простив, што ти раном зором
Долазимо с овим нашим празним збором,

Ал' морамо доћи, крв нас догна сама,
Изгори нам душа од стида и срама!

Где је грб земаљски с крестом на три брега,
Са рекама својим, с круном више свега,
На четири траке са седам арслана?
На игри га доби битанга незнана

У свом завичају нек се Латин ширп,
Ал' у нашој земљи, ту нека се смврп!
Нек нас не загриза, нек нас не заједа,
Јер, тако нам бога, снаћи ће га беда!

Нек нас не презире та кула од меса,
Нек нас друкче гледа, јер ће бити беса!
Пек-се махне посла хорава и луда,
Јер, тако нам бога, биће триста чуда!

Ил' ваљда је за то ту посину диг'о,
Што му на хрванс не долази нпко,
Ал' и ко би хтео играти се тиме,
Што задире земљи у поштено име!

Не игра се Мађар кад га когод ружп;
А оташтву своме он друкчије служи,
Не у праху лежећ' са носом крвавич...
За дом ваља мрети синовима правим!

За то нам допустити, круно паша светла,
Да зовнемо на бој тог големог петла,
Али не на игру, већем на бој прави,
Где једноме мора бити према глави.

Јер где часно име домовини страда,
Не игра се Мађар око така рада;

Не у праху лежат' са носом крлавим,
За дом ваља мрети синовима правим!"

Тако један братац, а други је само,
Ка' да и сам збори, потврђив'о главом,
А народ је слуш'о, и беше му мило,
А и сам краљ рече: „Е, просто вам било!"

Латин сабљу трже, — погледа је махом,
Пак јој стране глади руком и рукавом,
А док му се вранац уковитлац вио,
Он је само народ у округ мотрио.

Али народ њега сад већ слабо пази,
Као да се сумња о првој му снази,
Од кад виде своја два бранича смела,
Народу је сада победа за цела.

Срце му се смеши, гледећ' децу ову,
Пак се сећа ко су и како се зову,
И чији су синци — на далеко звани —
И како су храбри, врли и ваљани.

Обадва су цвета с једне исте гране,
Ђулафино племе, ком се не зна мане,
Родила их мајка једног истог дана,
Обадва једнака, једнако ваљана.

Заједно су никли, заједно су цвали,
Заједно легали, пак и устајали,
Из једне су чаше рујно вино пили,
Заједно су тужни и весели били.

А Лорант је шале рек'о више пута:
„Стар ји сам, брале, бар за три минута!"

Берталан је на то шале знао рећи :
„А ја сам ти, брато, за три длаке већи!“

То је била кошка, надтицање чило,
Нит' је друге распре међу њима било,
Све до оних дана, кад у мушки' груди'
Свако срце за се за нечим пожуди.

Јер кад сину доба оних дана лени',
Кад јуначко срце пред момом застрени,
Кад га тако збуну онај огањ пусти,
Да јој јунак не сме пме да изусти,

Кад му ј' сладост пћи по њезиној стази,
И љубити цветак, што јој нога гази,
Ал' јој не сме прићи, не сме са близине,
Ох, што није звезда, да је с неба скине!

Кад су брата оба дошла до тог доба,
Једна ј' цура била обојници мила,
То је била Ружа, анђелскога лика,
Кенде Павла ћерка. сав понос и дика

На њојзи је било, да бира јунака.
Ал' како ће, кад су обадва једнака,
Обојницу љуби у невиниј страсти,
Али: Кога већма? То не уме каз'ти.

Стариј' братац, Морант, био је упоран,
„Ја сам“, вели, „стариј', ја попустит' морам.“
Морант не умиче, Берталан још мање.

„Ја сам“, вели, „млађи, моје је чекање“

И' онда опет хајде, иск Ружа пресуди,
А Ружа би хтела, ал' се залуд труди,

Док на покон отац рече, па пресече:
„Три године дана — пре се свршит' не ће!“

И ево се трећа година наврши,
А њихову љубав ништа не сакрши;
Не пађоше смрти, за којом су пошли —
А што нису хтели, до славе су дошли.

Већ је свако знао, перјанице ове,
Што су увек прве, кад опасност зове,
И те бритке маче, до два бојна друга,
Што се један само стотиници руга.

Тамо беху они, кад је пољски ор'о
По друга пут Лауша замолити мор'о,
Тамо, кад су Млетке, та јадранска вила,
Од нашег оружја запросиле мира.

И свуда су славу рода свога дигли,
Из Нануљска боја тек су скоро стигли,
Где је клету жену, пакленог срца,
Врло скупо стала Андријина крвца.

И тако се сврши и година трећа,
А Ружина туга сад је понајвећа,
Стиснула је срце, пак одсудно рече:
Обој'цу не може — пак ни једног не ће!

Ал' моја је прича заншла с путање —
Ха, гледајте само ово комешање,
А Латинин чека, само коња боде, —
Сад намршти чело, па зборити оде:

„Ама, децо, децо, није мегдан за вас,
Беж'те, ево вранац сам се диг'о на вас!“

Па дошли сте с дома тако сами! Збиља,
Да вас не ће тражит' мајка ил' дадиља?"

Е, тако се јунак левсентама руг'о,
Ал' га дична браћа не слушање дуго,
Већ црвено перо сваки с главе скиде,
А свако му перо са поруком иде:

„Нека пази на се та латинска шуша,
Нек се не разбаца, нек се не рогуша.
То су деца, што се са језиком бију, —
Ми имамо сабљу, бољу и оштрију,
Всћем ако хоће, та никаква вер',
Да се с нама бије, сво наших пера,
Нек избере једно, а избрат' је лако,
И једно и друго одвешће г' у пак'о.“

Насмеја се Латин, цео око бруји,
Гледну оба пера, оба задсну и'
За чепенку своју, на којој се вило
Орлушине неке црно, дуго крило.

Искиде из крила два перца, пак слуги
Рече: „Нек ми дође и један и други,
Ако их је двеста, све их Латин прима,
Још толико пера у 'вом крилу има.“

Не хтедоше браћа на једаред ићи,
Већ вукоше стрелу млади Ђулафићи;
Извуче је млађи, пак загрли брата:
„С богом, брате мили, с богом до поврата!“

Опружио ј' копље па коњу Ђогину,
Хај, да видиш Ђогу кад се под њим вину,

Јунак, копље, ђога, — јест' тако ми бога!
Ка' да с' оданела каква дивска стрела.

А Латин је стајао, к'о ледена стена,
На коју се олуј из даљине спрема,
И вранац је уши ушиљно само,
Па сад ни да с' макне ни тамо, ни амо,
Ал' кад Берт'лан стиже на пет-шест
корака,
Поскочи на страну, ка' тичица лака,
А Латинин није пропустио згоде,
Већ левенти копље у груди забодје.

Паде јунак с коња, не рече ни јао,
Остави га ђогат тамо, где је пао,
Бсж'о је без гесе, ниги му се стало
Док није и седло и све с њега спало.

Јао си га брату, кад ту жалост снази,
Ова црна жалост душу му порази,
Ал' се брзо прену, ободе шарина,
Па с широком сабљом јурну на Латина.

Хај, тежак би удар на Латина пао,
Да га није вичник снажно дочекао;
Челик одби челик, силу одби сила,
Која ј' сад Латину у шуваци била.

Морантова сабља до балчака пуче,
А с балчаком самим шта ће јунак куд ће?
Витлао се челик по зраку, на блеску,
Док се не закона дубоко у песку.

Док шуваком тако удар с главе скиде,
Десницом се лати своје тешке циде,
(Јест, другом је тешка, Латину је лака),
Па закачи њоме Лоранта јунака.

Закачи се кука за рамо левенте,
Повуче га к себи, да га тако смете,
Лорант о тле паде, ал' још није доста,
Јер му десна нога у зенгији оста.

Коњ му бегат' наже, и, тако ми бога,
Одвук'о би собом господара свога,
Јадна би му с' глава о камење била —
Ај, не би га никад драга загрлила.

Досети се Латин, да га може спасти,
За шт' да га не спасе, кад му је у власти!
Хити своју циду, цида шарца стиже,
Шарац о тле паде, не ће устат' више.

Сад приђоше стари краљеви лекари,
Да промотре ране јесу-л за видање;
Дигоше их таки на штитове меке
И одиеше тамо под шаторе неке

Опраше им ране водом од босиља,
И метнуше на њих свсжа мелем-биља;
Кад одоше они, тад ће санак доћи,
Тај најбољи лекар у свакој немоћи.

Лекар ил' дадиља, мајка, сеја, шта ли?
Ил' мека колевка, ил' је чамац мали,
Ил' река, што тече између два бајира:
Смрти и живота — немира и мира?

На овој се реци растадоше браћа,
Један оде преко, други с' натраг враћа:
Морант, где га живот, где га љубав чека,
А Берталан смрти, где је мир до века.

Песма трећа.

Ево, по боришту сам се Латин вије,
Оло диже главу, ни уморан није,
Ни длака му није нала од мегдана,
А камо ли да је допаноу рана.

Ал' ево телала, бела коња јаше,
На њему се дуги бео плашт вијаше,
По плашту се злате неке слике старе,
Нека стара слова, грбови и шаре.

„Чујте ме, Мађари, чујте ме јунаци,
Почујте ме, борци, и наши и странци,
Мегдан се отвара, да се грб поврати,
Ко не жали живот, нек се мача лати!“

И подиже претин, улаз на бориште,
Три пут у рог дуну, три пут борца иште:
„Мегдан се отвара, да се грб поврати,
Ко не жали живот, нек се мача лати!“

Узруј'о се народ обзире се, чека,
Можда ће му снага доћи из далека.
Ал' залуду, мајка још не роди сина,
Кој' ће данас стати пред страшна Латина.

А Латин се крече, већ куши оруже,
Не ће ту да стоји, ни да чека дуже;

Већ се диже и краљ и господа дворна,
Чело им је стидно, душа мукоморна.

Ал' се зачу трубак капицијна рога,
Зачу се и топот коња маменог,
И краљ Лауш стаде, засташе дворани,
И сав народ упрљо очи оној страни.

„Ево, ево, ево!“ Подиже се вика —
На дорату јаше калуђерска слика,
Мантија је проста од дебеле свите,
О појасу беле врпце обавите.

Кукуља му с главе до обрва пада,
А овамо ниже брци су и брада,
Не видиш му лица, не видиш му чела,
А брада се њиха ка' застава бела.

У левој му руци цидурина стара,
Ка' да ј' скин'о ћерам са каква бунара,
Толико је дуга, ал' ће дебља бити,
Бар се није бојат', да ће се превити.

О појасу висп сабља стародревна,
Допире му доле коњу до колена,
Од бакра је била у своја времена,
Ал' сад не знаш шта је, сувише ј' зелена.

О ункашу има оправу витешку,
Једну бојну брадву, топузину тешку,
Не знам кад је Цига ова чуда слуп'о,
Ал' за цело гвожђе није било скупо.

А за њиме јаше оружник му слуга,
А народ се смеје, пак му се и руга :

„Какво ј' ово чудо? Каква ј' ово ала?
Зарђани слуга зарђаног кала!“

Метнуо је неки грдан штит на крило,
Да је и корито, велико би било.
Није му за обран, већ па живу муку,
Није тај штит кован за његову руку.

Иза штита вири цида зарђана,
Аој, сто јој слава, к'л'ка јој је глава!
Да је на ширину, могла б' ашов бити,
Ал' моро б' је прво на поле сломити

Две замашне праће висе с обе стране,
Од бивоље коже давно изрезане,
А у свакој лежи (ал' канда не спава)
По један камичак, баш ка' моја глава.

А остраг за седлом било је стрелица,
Рек'о б' да су копља, свако са два крилца,
Ни лук није мањи, баш им одговара,
Ено га уз раме оружника стара.

Десницу ј' оруж'о неким чудом кривим,
Назов'те га сабљом, ја се не противим;
Грдна је по себи, а да буде грђа,
Здружила се на њој стара крв и рђа.

Под теретом овим коњ је застајкив'о,
А коњик и не хте, да га гони живо,
За то му је кале умак'о толико
И ево га већ је међу народ стиг'о.

Заблену се народ, на ћутом заћута,
Не говори ништа, само с' клони с пута ;

Пуче стаза калу, вал се на вал диже,
К'о црвено море кад Мојсије стиже.

Све бејаше немо, ал' кад стиже слуга,
Просу се смејање, просу се и руга,
Место да га братски, кано госта приме,
Не могоше да се не пошале с њиме.

Један пита: Старче, по што старо гвожђе?
Други вели: Куд ћеш, та вашар већ прође!
А ко ти је, море, корито полу'о!
Што се ниси прије у њему окуп'о!

Све то Бенце чује (а да ј' Бенце, то сте
Погодили сами чим сам дов'о госте),
Све он добро чује, кроз народ јашећи,
Ал' се чини да им не разуме речи.

Погурени Бенце испрсит' се шћаше,
Јер баш сад се своје младости сећаше,
Штета, боме, штета, што му с' није дало,
Само ј', по могућству, врат издиг'о мало.

Сукао је брке, ал' не ће да стоје;
Мрко је поглед'о, ал' га се не боје;
Повук'о је узду, да коња распали,
А коњ му се трже, мал' га не стровали.

Томе су се деца још већма смејала,
Једни вичу: „Беж'те, полетиће ала!“
Други веле: „Не ће, већ затвара кашке,
Остав'те јој места, да отегне папке!“

С доламе му висе опарана пуца,
По два по три с' црне, а једно светлуца,

Чакшире му с' дигле, чисто се понеле,
Да су закрпљене, биле би к'о целе.

Чизме су му жуте, то јест негда биле,
А можда су биле и ројте од свиле;
А на мамузама, убила их тама,
Чини ти се оку, да је рђа сама.

Покас'о би мало, ал' проклета рага
На једарсд стаде, издаде је снага.
„Бихи, Шарга, Ђихи!“ нутк'о га је, слао,
Али Шаргу к'о да ј' неко заковао

Обазре се мало: „Ху. триста му врага!“
За реп га повукли некол'ко дечака!
То је тамап било, да старац прекипи,
Да зуб'ма зашкрипи, пак да бесно ђипи:

„Зликовђи, псине, харамије худе!
У по божја дана нападате људе!
Шта вам, дангубама, овај парип смета?
Да сте га се такли пре двадесет лета,
Док још и ја и он друкчији бејасмо,
Ал' тако ми бога, није ни сад касно,
Да ми није само то оружје тешко,
Многи би вас крвав ту на земљи лешк'о.“

У з'о час изусту, ти старино млита,
Већ лети камење, да пробије штита,
А старац увуче пода њ седу главу,
Друкче би је, богме, понео крраву.

„Гле, корњаче, дсцо, удритс је, бијте!
Сад ће пружит' главу, добро је згодите!“

И одиста било б' свакојакн' ствари,
Да то пије чуо онај кале старп.

Осврну се кале тамо на ту страну,
Није ништа рек'о, само руком махну,
Џидурину диже, џида сама прети —
Сачувај га, боже, на кога полети.

Па ка' оно деца, што заћуте ћутом
Кад опазе свога учитеља с прутом.
И светина ова тако ј' сад умукла
Друг'чије би можда Бенцу и претукла.

Било, пак и није; а калуђер саде
Свог дората живо заиграват' стаде.
Коњ му није тован, ал' је хала жива,
Сија му се длака, сија му се грива;

Племене је крви, бадар и окрстан,
Омирис'о ј' мегдан, па је чудо сретан,
Све се кида, баца, пружа и превија,
Е види се, да му вођица не прија.

А калуђер џиду баца до облака,
А дочекује ју ка' да ј' шибља лака,
Пак је тако брзо прстима овија,
Да ти с' чини оку к'о грдна тепсија. —

Около тепсије сјајан колут велик',
Што га црта светли на врх џиде челик,
К'о да дете ивер запаљен окреће,
А брзина звижди како ваздух сече.

Блене народ, блене, крсти се и чуди:
'ваке снаге нема у данашњих људи!

Неки нешто шапћу о врачаријама
О нечистом послу, о буди бог с нама!...

Неки главом машу: „Толдија је, друже!“ —
„Толдија је престај за 'вако оруж'е!“ —
Други опет вели: „Маи' се тога, пришо,
Он је умр'о — ја сам за сандуком иш'о.“

Има ком' се мили, да што страшно прича,
Па кол'ко је чуо, тол'ко увелич',
А што није чуо, оно и сам створи —
Само да се шире страшни разговори.

Један такав чича у велико прича,
Да је ово душа покојног Миклуша,
Те пробуди страву, што у груд'ма лежи,
И ко се не боји к'жа му се јежи.

Сад и краљ запита ко је и чији је,
Кад господа веле, да Толдија није:
„Кажете да трухне она стара дика,
Ал' од куд му така слика и прилика?

Ил' му глед'о стаса, или косу седу,
Или дивску снагу, ил' мач у погледу,
Све више у њему налазим Миклуша, —
Његово је тело, његова је душа!“

Госпоштина многа збунила се с тога,
Питајући гледе један у другога
Ал' ни један не зна, шта да на то рече,
Свако се повлачи, да га друг претече.

На поселедак један: „Ови брци, брада,
Биће само кринка за јунака млада;

И у старца бива снага поголема,
Ал' 'ваке брзине без младости нема!

П' онда стари Толди — та то свако знаде —
Кад је с тврде главе отиш'о одавде,
Подлег'о је брзо јогунлуку кљетом,
На брзо се раст'о с овим белим светом.

Сморило га нешто, можда худо стање,
Можда сама старост, можда и кајање,
Тек га нико није скоро видео жива,
А по неки знају и гроб, где почива.“

Лајош махну главом, махну косом седом,
Просу му се туга по образу бледом:
„Та сећам се, сећам“ — рече јадник стари —
„Сећам се, кајем се, ал' је понсари!“

Искрених му речи не могах поднети
Па му рекох: Иди! — а он оде, клетни;
Јест, окор је био, али верност сама,
Лекарија горка, али поуздана.

Пак и онда... сад му с' и не сећам речи;
Знам да ј' им'о право, мушки говорски, —
Мени беше жао, што сам га одгнао,
И хтедох га звати и помиловати,

Ал' ви сте ми рекли, — ја сам веровао —
Да је доцне милост. он је у гроб пао;
Ох, кад би га данас мени натраг дали,
— Ја вам радо праштам, ако сте лагали!“

Тако рече, пак се у мисли задуби,
Ал' му брзо чело ведрина пољуби,

До сад виђе само Толдијева 'стаса,
Сад му, сво, зачу и громовна гласа.

Док је Лајош јад'о јаде, што га тиште,
Толдија је трипут објах'о бориште;
Трипут — то је доста; сад ~~на~~ **среди стаде**;
А кад ~~гласом~~ грмну, народ се преспаде:

„Шта је? — Где је? — Ко је? — У коме
је крају?

Зар ја сам да платим као по вршају?
Зар мислите да ја не знам куд сам пош'о,
Не зн м шта сам хтео и за што сам дош'о!

Ја врат'оца тражим, која тамо воде,
Где је више правде и више слободе.
Триста ли му мука, та зар никог нема,
Да се мени, старцу, на мегдан опрема!

Па камо вам тога латинскога дива?
Пошљите га амо, тог с'кола сива
Ил' се можда стиди лењи пунотрба,
Што је тако лако дошао до грба.

Ох, што три земља то стадо проклето!
Од деда им ост'о грб слоб'дан, свет'о,
Па нису га кадри одбранити сами, —
Чекају, да им га дед' из гроба брани.“

Тако вика Миклуш разговетно, гласно,
Ал' Латину канда није доста јасно,
Радо би се махн'о и окрен'о нете,
Ал' му образ не да, — сви у њега гледс.

Поскочи на коња, коњ се сав потресе.
Стаде бацат' псовке, врагове и бесс:

„Шта ћеш, поне стари, куд си пош'о на зло!“
„Пошао сам к теби — да ти свештам масло.“

Скобише с' јунаци, среташе се бесно,
Толдија се гнба то лево то десно,
Ка' да с' ишли само јуначина стара,
Латинина жести и копље му вара.

Бодје, Латин бодје све у празно ништа,
(А народ се смеје, около борништа)
Час омани с десна час омани с лева,
К'о пијана баба кад конач удева

Разљути се силна Латинина дуга:
„Ху, ђаво г'а кид'о, тај се мени руга!
На што му је цида, кад је и не скида —
Бран' се, поне, сада, сад ће бити јада!“

О ет копље слага, али сабља не ће —
Из ненада махну, да пона посече,
По груд'ма га згоди, баш где срце заде;
Уплаши се народ: „Јаој, попу саде!“

Јао би и било, ал' можда ни јао,
Ни до земље не би у животу пао
Ал' на груд'ма била панцир-коша крута,
Која га је спасла већ толико пута.

Док је стари Миклуш своју сабљу вин'о,
Дотле га је Латин трипут својом шив'о,
Није удар сигра — ал' ни панцир шала —
До балчака с' оштра сабља прекрхала.

Е, сада је Толди им'о лепо каде,
Да му један својски за три лоша даде;

Већ је стигла сабља Латину до врата —
Е, сад више неће терати заната!

Ал' Толдија виде сабљу прекрхану,
Трже натраг своју руку поуздану,
Па повика Бенци; „Нај' му сабљу каку,
Ал' избори добру, оштру и појаку!“

Послушан је Бенце, — сво сабље, ту је.
Сад да видиш борбе с две једнаке гује!
Оба две су сабље од једног ковача,
Не може ни једна другу да надјача.

Дваред су се били, и дваред су стали,
Па сад су се онет својски захукали, —
Миклушу ј' већ криво, што се не свршава,
Љути се што снагу троши забадава.

Па удари старац, ал' да видиш како,
Та ни момком можда није мог'о тако.
Латин удар прима сабљом испред лица,
Засекле се обе до среде оштрица.

Ал' је удар страшан, понусти му рука,
Истрже му с' сабља, зраком одфијука,
Кад је била лету у најбољем јеку,
Забодс се с неди у кладину неку.

Одскочи Латинац, на још доста рзно,
Јер сада је Миклуш још већма замах'но,
А ту му је мишка таком силом прегла,
Мал' није и њега са седла потегла.

Онсов'о је нешто, на топуз потеже;
Осети се браца, на по коњу леже, —

У томе је топуз поцикнуо циком,
А смрт му прелети управ' над потпљком.

Сад у странцу плану срце крвожедно —
Живет' ил' умрети, све му је сад једно,
Па ка' тигар јурну на стара јунака —
Миждрак му се блпета, коњ му се бацака.

Погазит' га шћане — јест, кад би се дао!
Миклуш је са цидом наперцаом стао,
Тако чека јуриш, тако чека баћа,
Тако је стропошт'о коња и јахача.

Сад поскочи с коња, трже мача љута
На Латина, што се под коњем колута —
Сажалило с' краљу: „Милост!“ викну јасно,
Ал' тек што је викн'о, виде да је касно.

Свршио је Миклуш, па на коња скочи,
Главом махну Бепци, да им ваља поћи,
Полетеше коњи, — оно већ их нема!
А светина стоји заблснута, нема.

Једва су се смрзле откравиле речи,
Најпре поче капат', за тим поче тећи,
Колико је уста, тол'ко би питача,
Свако пита, нико одговор не враћа.

„Ко ј' то био? — Где је? — Та би-л то
на јави?

Што не оста, да се бар краљу пријави?
Да му се поклони — да га краљ обдари —
Ил' тај ни за славу, ни за пита не мари?“

Ту је многа празна, многа луда пала,
Док сво међ' народ млађана телала,

Телал у рог дува, да се стиша вика,
А кад се стишала, телал им повика:

„Народе и свете, има-л где год кога,
Ко познаје тога старца јуначкога?
Слободно нек дође, нека дође живо,
Од светлог му краља не ће бити криво.“

На ото је неко ка Лаушу сун'о,
Клек'о ј', па јерек'о: „Краљу, светла круно,
Не зна њега нико, можда само ја још,
Ја га добро знадем, ја, Пошфалви Јанош.

Прекснноћ сам к њему ја однео гласа,
Да нам грб земаљски ишчекује спаса;
С њим сам био вес'о, како никад нисам,
Ако није Толди, нек нисам који сам.“

Па краљевом лицу сину радост, дика,
Јанош доби на дар два племићка миљка,
И поручи Мајош писар'ма у граду,
Да му „златно писмо“ још данас пздаду;

За тим обра чету од прве господе,
Да та чета с места по Толдију оде,
Пак их чисто моли, да што брже пођу,
Ал' да му без старца Толдије не дођу.

Не чека ни народ, сваком је то слађе
Тумарат' по граду, да Толдију нађе.
Руја, врева, тишма, клика, — све се ори,
К'о да ј' негде пожар, к'о да Будим гори.

И краљу је мучно чекати га доли,
Боље му се свид'ло у господски дворц'

Дочекат' Миклауша пзмеђ' четир ока,
— Ако буде суза, нек' није сведока.

Песма четврта.

Толдија и Бенце, пријатељ му цигли,
Већ су Дунав прешли и на Ракош стигли.
Сад полако јашу -- (куд да им се хита?)
Не чује с' ни бах'га од коњски' копита;
Коњи им по песку иду, како знају,
Нит' налазе трага, нит' га остављају,
Што оставе мало, дуго се не стани,
Север ветар дуне, на несак поравни.

Ћути Миклауш, ћути, рек'о б', да је клон'о,
Мора да ј' дубоко у мисли' потон'о,
Та и река ћути, ал' је и дубока,
Дубља је од оних брбљавих потока.

Ни Бенце још није отворио уста,
Ал' га мука хвата, већ му је до гушта;
Само прву речну од гесе би хтео,
Опо друго после он би већ развео.

Јахао је мирно, јах'о је и бесно,
Прелазно ј' лево, прелазно ј' десно,
Па се накамљив'о (мајсторија стара!),
Најзад поче да се с коњем разговара.

Ал' по тол'кој муци, по толиком труду,
Виде жалост своју: да је све залуду.
Ишли су, ишли су још подуго тако,
— На једаред Толди започе овако:

„Нисмо залуд рили испод земље стају,
Ви'ш, Бенце, на земљи већ ме не познају;
Скоро ће ми с' име да у гатку скрије.
Рећи ће се: Био ј' — а можда и није!“

Ту је мало стао, јер је осећао,
Да би зборек' скоро у плач бризнут' мор'о.
Није плак'о — само ј' једна суза мала
На седишћу трепавци мало затрентала.

Бенце није видео, мало се окрен'о —
Ал' на брзо, док би човек дванут трен'о,
Опорави с' старац, ка' да смрви јаде,
Осмехну с' на 'вако говорити стаде:

„Прерано би да ме у читуљу сломе,
А жива виде ме, те неверне Томе;
Можда им је стидно, да их старац брани,
Ху — на где су млађи? — ваљда су поспани.

Краљу, али краљу, не допао стида!
Било ј' време кад си био боља вида,
Кад си ову мишку побрже познав'о,
Кадно сам те голим груд'ма заштитав'о!

Сад ми виде снагу, ал' ме хладно гледа,
Та и ко би позн'о сваког дервишеда! —
Не хтеде ме познат', аој, светли краљу,
— Лисе, да би-л лисе, — одљуде, — богаљу!

Ил' је можда чек'о својим духом олим,
Да преда њ доузим, па да милост молим,
Да молим к'о дете, што клечи, јауче,
Кад га груби очух на правди петуче.

Зар ја да се кајем за дело му срамно!
Ти знаш, Бенце, шта је учинио са мном;
Помркла ми душа као мрка сенка,
Нит' ће се разведрит' — никад ни до
века!...

Та каква ј' кривица, што сам искрен био,
И што нисам мисли, страховања крио,
Што сам рек'о, да му двор опада, чамп, —
Где већ нема људи, но мајмуна сами'.

Болело ме оно латинско титрање,
Па сам рек'о: Краљу, јадно ти уздање!
Врлина, једрина топи се, крха се,
Ако пустиш маха, нико нас не спасе!

Та није то старост, што ме у гроб тера,
Ја с' не бојим ни сад ни најљућа звера,
Кад ми срце плане, још младачки гори, —
Ал' та трулеж гњила, та ће да ме смори.

На што ј' мени милост краља великога!
— Али ја га љубим још к'о брата свога;
Та срце ми знаде... ал' које је вајде...
Путуј, Толдиј', скриј' се, хајде у гроб,
хајде!..“

Те последње речи силом је изрип'о, —
К'о из тесна суда кад шгогод точимо,
Кад је већ на крају понајвећма бућине,
Тако и те речи, те последње, мучне.

На страну с' окрен'о тако по тим реч'ма,
Кукуљу ј' навук'о, што је мог'о већма,

Тако старац седи у ветрину гледи,
А што сузе рони, то прашину беди.

Ал' од Пеште тамо к'о облак се диг'о
С прахом, с урнебесџм, и сво је стиг'о —
Грдња руља стигла, већ кликћу Мађари:
Толдијо Миклушу! Наш Толдијо стари!

Отима се народ, да га што прс згледа,
Свако хоће ближе, а други му не да,
Обвини га колом, напред му не дају,
Здрављају га реч'ма, знаком — како знају.

Један витез скочи преда њ да отаља:
„Толдијо Миклушу, поздрав ти од краља,
У краља ти спремна милост већ одавна,
Пре нег' што ти виде нова дела славна.

Он би теби давно сваку бригу скин'о,
Ал' се глас разнео, да си нам премин'о,
Ал' сад кад је дозн'о, по тебе нас шаље, —
Хајде, прими милост, радо ти се даје!“

То је био позив у краљево име,
Сад му пружи руку, да с' рукује с њиме,
Миклуш само гледи, али још оклева,
Мисли, да-л је јава, ил' он то тек снева.

Куд се год окрен'о, свуд је радост чиста,
У свачијем оку задовољство блиста,
Само с' њему срце на радост не креће,
Ал' није ни чудо — одвикло се веће.

Та зар му је срце од камена? — Није!
Рукује се старац, а срце му бије,

Загреја га радост, — ал' је хтеде скрити
А да ј' скрије поче 'вако беседити :

„Седа моја брадо, ти госте незвани,
Ево краљ ме зове, у Будим се каним,
Можда ће смејат' младеж старца седа,
Ал' ја идем краљу, кад ми зановеда!

Ако се покажеш како треба, брадо,
И научиш реду свако ћуше младо,
Бисер ће те китит' до последња дана —
Хеј, ал' ако буде без освете срама,

Све длаку по длаку чунаћу те, брадо,
Бацаћу те на смет, неск' те газни стадо;
За то држ' се, брадо, помоћ' ће ти рука,
Да запамти шуна, која се наруга.“

Народ главом клима, све му одабрава,
Подвикује: „Хура!“ подвикује: „Слава!“
Свако ти се гура, да до њега оде,
Ал' не може проћи од сјајне господе.

А други су онет око Бенца стали,
Бенце не зна шта ће, него им се хвали:
„Ја сам увек рек'о, не ће испаст' на зло!“
А, бога ми, никад није ништ' предказ'о.

Стискују му руку, куме га и брате —
„О, приљ-Бенце, знате-л, да-л се још ећате,
Кад смо опо —“ п' онда спомињање прође,
Што никада Бенци ни у сну не дође.

„Како ј', газда Бенце? Здрав си, нека,
нека.“ —

„Сад те ваљда, друже, већ спахилук чека.“ —

„Даће краљ, да богме — ал' има п коме.“ —

„Аој, имењаче, ал' ти срећа скаче!“ —

Збупио се Бенце од чуда голема,
Да је сваком пружи, тол'ко руку нема;
А кол'ко би уста требало да има,
Да би мог'о на мах одговорит' свима.

Смешећи се само, гледа тамо, амо,
Левом руком куца о доламска пуца,
А десна му иде од руке до руке, —
Заборавио је на све старе муке.

Не разлази с' руља, све се већма купи,
Утиче се свако, да к њему приступи,
Ко не мож' да продре, из далека виче:

„Живео нам, Бенце! Живео нам стриче!“

„Та жив је и здрав је, ништа му не фали.“

„Ви'ш, на тог су уље камење бацали!“ —

„Који су то били, ко се смео маћи,

Та треба их живе на колац натаћи!“

„Где је Бенце стари, што с Толдијом иде?“ —

„Дижимо га горе, хоће да га виде!“ —

„Дижимо га људи, доста нас је, хајд'те —

Ха, тако, са коњем, држ'те не пуштајте!“ —

Одунреше с' људи, по пека и жена,
Упртише Бенцу (с коњем) на рамена,
Коњ се с прва рит'о, био је упоран,
Назад им се пусти, и 'нако ј' уморан.

Бенцу језа снађе и грозница права,
Видећ', да га народ тако узвишава;

Сад је са две главе виши над свом војском,
Једно главом својом, друго главом коњском.

Обзир'о се Бенце, не би хтео пасти :
„Ао, боже, боже!“ — т'ко ј' знао каз'ти —
„Боже, боже! — Е, гле! — ко би се том над'о!“
А народ га ј' слуш'о, и то врло радо.

Толди напред јаше с великан'ма сјајним,
Једном се осврну, иде-л Бенце за њим,
А кад снази како с' у висини вије,
Смејао се старац како скоро није.

Зна он за шт' је Бенце пост'о тако знатан,
Та миломе госту није ни нас гладан,
За то му и није завидео слави,
Та тој целој слави он је извор прави.

Сад падоше на њ га — глени, брате, глени! —
Миле, свеже ћери старице јесени :
Бокори и венци, у зимзелен-сјају,
Што, к'о лепо име, и по смрти трају.

Непрестано цвеће на Толдију пада,
Идућ' дугом Пештом до Будима града,
Ал' кад су већ стигли до Будима, Толди
Заустави коња на рече господи :

„Браћо моја драга, од времена стара,
Мила децо мојих негдашњих другара,
Остав'те ме сада, ид'те краљу горе,
Јав'те да ћу тако доћи му у дворе.

Имам ту кућерак, који ми је мио,
Три године како нисам у њем' био —

Не могу вам даље, док не сврнем кући;
(Бог зна у какве ћу развалине ући!)

Треба да с' извучем из путничких траља;
Где би 'вако прашан изиш'о пред краља!
Тако ј', кад се човек по боришту врти,
Тамо нису свил'ни ћилими прострти.

Наћ' ћу какво рухо старо, али чисто,
Па шат будем и ја уз господу прист'о;
За то идем кући, за то ми се журн, —
Па да вид'те старца, док се накинђури!"

То господу чују, ал' им се не рачи, —
Мог'о б' им се Миклуш и опет измаћи;
Али нико не сме, да га сумњом срдн —
Зна се да му ј' вера као камен тврди.

За то су му такн послушали речи,
И одоше краљу леп му глас носећи;
Ал' светина проста, њој још није доста,
Не ће да се врати, до куће га прати.

Кад су већем стигли и до куће саме,
Ту да видиш света, гужве и галаме!
Коњ му тешком силом кроз народ корача;
Ни краљ нема никад толико гледача.

Та то се не гледи већ очима гута,
А „Живео!“ ори с' из свакога кута.
Од куд тол'ки гласи! Та већ од куд ничу!
Рекао би човек и зидови вичу.

На прозори' свуде широм обе поле,
А ту главе, главе, од горе до доле;

А по крововима дечурлија сама,
Па ту јашу скуца, к'о на камилама.

Ком' је и ту ниско на оцак се стави,
Па се ту окреће к'о ветроказ прави, —
А разлики гласи, од куд који ходи
Ништ' друго не веле већ: Живео Толди!

Миклушу се нашем разведрило лице,
Не оста од туге ни једне пегнице —
Тако ј' небо кад се разиђу облаци
Те позлате вечер рујни сунца зраци;
И не мисли нико да ће скоро заћи,
Гором, долом, свуд ћеш само радост наћи;
Тад ни роса, која овде, онде кане,
Није суза, већ је бисер на пољане.

Ма да куд погледниш, свуд очи безбројне
У њега уирте, њиме задовољне, —
Дижу с' капе, руке, здрављају Миклуша,
Као лепри крила раздраганих душа.

Прозори су пуни лепотица, дама,
Што на њега машу белим марамама,
А клик им се губи у том урнебесу,
К'о зујање пчела кад с' облаци тресу.

Песма пета.

Толдијина кућа није дворска лика,
Проста је и скромна, ал' таман толика
Да је увек мог'о кол'ко му је жеље
Изпраскати у њој и гњев и весеље.

Сад је празна, нема, само с' кадишто чује
Канидија стари како с' накашљује, —
То јест, он тек почне, он тек повод пружи,
А празнина после прихвати, продужи.

У ту с' кућу ушла два јој знанца стара,
Канидија за њим' канију затвара,
А светина оста чекат' им поврата,
Блснућ' као теслад у шарена врата.

Глаше кућу када ј' никад вид'ли нису,
Прислушкивали су, завиркивали су,
Ценише јој цену, — већ их мука хвата,
Што никако не ће, да с' отворе врата.

Кад Толдија уђе у одају своју,
Светлим оком гледа је-л му све на броју;
Нема ту завеса, ни скуних ћилима,
Није их ни било, од куд сад да има.

На зиду је пуно потавна оружја,
Преко ког се мека научина пружа;
А место дивана и стотичних ствари,
Међедине саме, одморлуди стари.

Пуне су му очи, ништ' му није пусто,
Већ ка' да је дош'о међу старо друсто,
Све се на њ'га смеши, тако му с' чинише,
Мачи, буздовани, међедине прашине.

Свачему би приш'о, да се разговара:
„Ала сам те жељан, сабљо моја стара! —

А ти, копље вито? — А ти древна цидо?
Ал' вас није давно ваш господар скид'о.

А ти, Бенце, чуј ме, чуј ме, стари друже,
Први ти је пос'о очистит' оруже;
Рђа је на њему, рђа ј' и на теби,
Тар'те једно друго, да дођете к себи.

Треба ова рђа да се са нас сними,
Треба још једаред да синемо и ми;
Не брзани се слуго, кажем ти к'о свето,
Огрејаће и нас још бабино лето.

И мртав сам био, — три године дана,
У души ме беше трухлеж, мртвеж, тама;
Сад сам све то стрес'о, сад сам млад и вес'о,
Па сад, туго друго, тражи место друго!

Ка' ова одела бацам бригу с чела —
Три године прошле, никад ми не дошле!
Док' ће ваљд јоште трипут три, ал', друже,
Те нек нас другчаје подворе, послуже.“

То рече, па с леђа мантирину скида,
Па је о зид тресну, паде поред зида,
(Само ј' за то пала, што ј' од сукна била,
Дај ј' од гвожђа била дувар би пробила).

Из ковчега вади господско одело,
Самур-калпак мрки, на њем' перо бело,
И јуначку менту, на којој се види,
Да већ није нова, ал' с' нових не стиди.

А кад слуга менту чибукати заче,
Из рукава паде кратко буздованче:

„Остави то, Бенце, то носим за штенце,
Ако које лане, да имам обране!“

Па за часак тили обучен је стао,
Огледала никад није ни требао,
Ал' ипак му стоји та јуначка мента,
Нек се скрије многи данашњи левента.

Па сад хајд' да с' иде краљевој палати,
Само не би хтео, да га народ прати,
Није никад био пријатељ параде,
За то ј' смишљ'о како да им се украде.

Док му народ напред на капији шкљоца,
Толдија измаче на стражиња врат'оца,
Па лено, на миру оде горе краљу,
Сретају га многи, ал' га не познају.

Краљ га већем чека броји часе лење,
Већ му је на измак краљевско стрпење,
Горе доле шеће, не мож' да се смири,
И' онда опет мало кроз прозор проври.

Тако краљ. А тамо у предњим собама,
Ту су придворници, омладина сама;
Зацакали млади, прениру се, поје,
Свирају у харфу, сваки тера своје.

Све господски синци, рођена господа:
Лоповци-, Мороти-, Банфијева рода,
Канижија, Сечи, Конт, Балаша, Чупор,
И онај на гласу славни Лацфи Анор.

Ту је и племиство и осредња реда,
Што с' у двору учи, глача и прспреда,

Ту је господиња од дворова страни',
Што су за Мађаре у замен' послани.

Многи од њих већем у Печују бише,
Где је Лауш диг'о училиште више,
По неки је прош'о Париз и Болонју,
О краљевом трошку, или на свом коњу.

Набрали су лена плода научнога;
Поред лена здрава, доста и трухлога.
Тако је то с умљем: тупо секи не ће,
А кад се изонтри, на две стране сече.

Ал' ма да су књижни ти нови младићи,
Ипак треба да их и јунаштво дичи,
Да и срцем буду, к'о њихови стари, —
Могбуду-л, нек буду бољи научари:

То је Лауш хтео, то му беше жеља,
Но да ви'ш у двору младача весеља!
Један шалу збија, други знањем сева,
Један узе харфу, па 'вако понева:

1.

Краљ велики, Лауш, рече:
Лацфи Андре, слуго драга,
Коња јани, сабљу нани,
Куни језгро наших снага!
Каравлашка љуто пати,
Татар на њу ланце баца,
Води собом десет тисућ',
Десет тисућ' Сикулаца.

2.

Подиже се Лацфи Андро,
И војничка снага млада,
Преко кунске земље стиже
До Варада, бела града.
На далеко с' челик блиста,
И сунцу се гледат' мили,
Сабље звече, поље тутњи
Од конита коња чили'.

3.

А то чује краљ Владислав
У свом гробу, под олтаром,
Засјаше му с' мртве очи,
Живну духом, плану жаром.
Већ три века како лежи
Међ' црвима у том мраку,
Време ј' већем да промахне
Свежи ваздух трухлу раку.

4.

Сабљу наше борду хвата,
Што се всегда алом звала,
Кад је оно на истоку
Поганике кидисла.
Диже круну преско чела,
Пен'о стреса, таре очи,
Гурну плочу, камен снџи —
Баш је било о по ноћи.

5.

Па потеже тамо десно,
Поред својег споменика:
Коњ и коњик, све од туча, —
Красна слика, грдна слика.
Осети га коњ од туча,
Гриву диже, ноздром рже,
Скочи једном у ковитлац,
Коњаника о тле врже.

6.

Разигра га бојна жеља,
Ватру хита ноздрвама —
А Владислав на њег' скочи,
Ободе га остругама.
Па сад брзо, брже, брже,
Преко поља, преко брега,
Носи новог коњаника,
Што је умр'о пре три века.

7.

Ох, да чудна, дивна хата,
Сваки скок му миљу хвата!
Не виде га још Сикунци,
Ал' му чују громка бата.
Не виде се живом оку,
Слаба ј' зенка ока жива...
Јесте чудно, недоумно, —
Ал' од бога и тог' бива.

8.

Три се дана Лацфи био,
 Ал' још бесни Татар худи;
 Сикуљци су ватра жива,
 Ал' шта може шака људи!
 Татарима броја нема —
 Од куда их пак'о стаче!
 Кад одану танке стреле,
 У но подне дан помраче.

9.

А Сикуљци већ да клону,
 Па викинуше у сред страве.
 „Помози нам, вишињи боже,
 И ти свече Владиславе!“
 Још се једном одупреше, —
 Ал' замири тамјан-воња,
 Затресну се равно поље
 Под конитам' тучна коња.

10.

„Сад удрите, децо моја,
 Сад нам виша помоћ стиге!“
 Лацфи рече, а Сикуљци
 Лавску снагу осетише.
 Ударише новим рсом —
 А Татар'ма срце клону,
 Руше с', беже, нестаје их,
 Рек'о б' да у земљу тону.

11.

Многи паде испод мача,
 Многе кратка борда стиже,
 Многи скана од умора,
 А многи се покорпише,
 Ни Атламош, вођ пм главни,
 Не утече — срам за њега!
 Ал' га рана брзо смори,
 Не дочека још горсга.

12.

Лацфи с' враћа Будим-граду,
 А пред собом робље тера,
 Носи плена сваке руке
 И заставе Татар-звера.
 Дрхће робље, стари, млади,
 А буди се ка' иза сна, —
 На колени' иште, моли:
 Дајте на нас крста часна!

13.

Баш на светог Владислава,
 У Варад је табор пао,
 Ту се робље покрестило,
 Лацфи им је кумовао,
 Скупио се силан народ,
 Као никад још дојако,
 А један им седи Татар,
 Приповеда ев' овако:

14.

„Јесу храбри ти Сикуљци,
 Над Лацфијом нема лава,
 Ал' Татари не би пали,
 Да не беше Владислава.
 Чим га позва ваша војска,
 Из ти' стона он се створи, —
 Ох, како је горостасан!
 Један поглед све нас смори.

15.

На челу му златна круна,
 Десна рука бордом вије,
 Под њим парии, каквог дотле
 Наше око вид'ло није.
 Лице му је света правда,
 Око му је пламен живи,
 Тог не рађа наша мајка —
 Ко да с' њему запротиви!

16.

Данас нема таких људи
 Нема таких огромника, —
 А над главом лебдила му
 Нека света женска слика,
 Око ње је сунце сјало“ — —
 Ал' му народ реч прихвати:
 „Знамо, знамо, то ј' Владислав,
 А над њиме богомати.“

17.

Исто веле сви Татари,
А црквењак, душа права,
Рече: „Јесте! Три сам дана
Залуд траж'јо Владислава.
Рака му је празна била,
А четврти дан у зору,
Знојавно му нађох тело,
К'о да ј' засп'о по умору.“

Слушале су песму главе успјане,
Па сад свако хоће, да јој нађе мане,
Једноме је дуга, другом је преблага,
За Татара веле, нек иде без трага!
„Једном речи суха, ил', што велиш, носна,
Да још мало траја доведе ме до сна,
Знате-ли ви што живље, живље штогод, људи?“
А хуњавац неки овако загуди:

1.

У Будиму граду
Старо чудо знаду,
Ихујдихуј! Премпла
Удовица ј' седила.

2.

Тад' је Толди вилов'о —
Удовицу ј' милов'о.
Ихујдихуј! Не хвала,
Удовица с' смејала.

3.

Ал' му рече: „Човече,
Дођ' ми мало довече!
Ихујдихуј! Премила,
Вечеру сам спремила.“

4.

Толдиј' дође за рана,
Чекала га тарана;
Ихујдихуј! Премила
Удовица ј' спремила.

5.

Ох, Толдијо, драгане,
Имаш ноге лагане,
Ихујдихуј! Све точиш,
Хајд' да мало поскочиш!

6.

На зиду је марама
Од Чивута Аврама;
Ихујдихуј! Јаране,
Скочи до те мараме.

7.

Чујем, душо, и чујем,
Ал' да с' прво пзујем,
Ихујдихуј! Гарава,
Чизма ми је каљава.

8.

Скочи Толди (на свој стид)
Под марамом није зид,

Ихујдихуј! Прозор је,
Он излети на поље.

9.

На улици викнуше:
Од куд тако, Миклуше!
Ихујдихуј! Помоз бог!
Добро дош'о босоног!

Кад младићи чуше, што ј' уњкавац пев'о,
Изврћу с' од смеја и десно и лево,
Гурају певача: „Иди, лажеш, враже!“
Други веле: „Неска, — ал' се лено слаже.

Та де још једаред, тако ти бркова,
Бар да научимо!“ — Уњко поче с нова. —
Ал' с' одбише врата, Голдија униде —
Стаде мало жагор кад га младеж виде.

Но тешко је коња задржат' у трку,
Још теже смејање, кад је већ на брку,
И несташлук дечај', кад се одуларн —
Почеше с' кикотат' млади господари.

Један шапну: „Уха, нека плесањ смрди!“
Други вели: „Ман' га, видиш да се срди!“
„Ала, да ти ј', куме, така бела глава!
Тај мора да увек у брашњари спава.“

Неко с' руга: „Беж'те, ујснће вас звер је!“
Други пита: „Чича, по што дајеш перје!“
Трећи рече: „Ихуј, на вечеру зван је!“ —
Е, сад се тек просу киког и смејање.

Ал' јао им мајци, плат' ће неко главом!
Махну Толдиј' оним од менте рукавом —
Поваља их многе, други се расуше,
А тројица на мах испустише дунџе.

У место кикота, пуче јаук, писка,
Толдија с' окрену, а песницу стиска,
Бесомучан оде, на пред краља стаде,
Громким гласом рече: „Нечовече, гаде!

Да ми није чуват' име ми витешко,
Сад би те замлат'о овом руком тешком,
Други пут би псине држао на ланцу,
Кад не знају штоват' седину на старцу.“

Тако гњеван збори, зидови се тресу,
А песницом прети у пламеном бесу —
Лице му је огањ, којег снег не гаси:
Она седа брада, оне седе власи.

Доста ј' краљу рек'о, запамтити мора;
Окрену му леђа, на оде из двора,
А ко год га виде тако страшна, љута,
Слуге и господа, сви му сврћу с пута.

Краљ се чисто следи, не зна шта се збило,
Само очи таре, можда му се снило, —
Не може да пита, не може да псује,
Још му грдне речи у ушима зује.

А кад неко рече шта почини Толди,
Као да га стрелом у сред срца згоди;
Клону, плану, рикну — за срце се лати:
„Хватајте га, слуге, нек ми главом плати!“

Песма шеста.

Ал' врат'мо се Бенци, (он је ост'о дома)
Да вид'мо шта ради. — У послу ј', сирома, —
Чисти, таре, паје, сирема, жару, пали,
Док једно намести по три друга свали.

Амо би да скочи, тамо да полети,
Чим се једног маши, на друго се сети,
Сад већ цела кућа к'о вашар изгледа,
А он то све чини, што је жељан реда.

Капција Пали није ништ' помаг'о,
Доста што је глед'о, једва ј' и то смаг'о,
Јер је Бенце био вихар, олуј, бура,
То тамо одува, то тамо одгура.

Неку стару ноту певуц'о је тио,
Само ноту, речи ј' већ заборавио,
А на пољу коњиц поче да с' одзива,
Јер је давно жељан пива и јестива.

На то Бенце старом Палики нареди:
„Дедер ти те коње у шталу одведи!
Има зоби, сена, — било ј' бар до скоро —
Ако ниси пој'о и сад бити мора.

Хајд', па их нахрани, — де се и ти мичи,
Ви'ш, да ја не могу на све стране стићи.“
Пит'о ј' нешто Пали, али све бадава,
Збунео се Бенце, не зна где му ј' глава.

Гледа Пали коње, по тек из даљине:
„Шта ћу, боже, шта ћу?“ — тако с' јадник
брыне —

„Ако приђем саниред угришће ме зуба’
А састраг ће да ме копитом пољуби.“

У добром чизмару душа ј’ задрхтала :
Ухватити коње! — Та то није шала!
Да је само кожа, онда ни по мукe,
Премет’о ј’ он доста кожа преко руке.

Док је још по свету са два ока ход’о,
(Сад је на два своја још два друга дод’о)
Онда их је сек’о, кројио и шио,
Нија с’ ништа бој’о, други ј’ јунак био, —
Ал’ међ живе коње загазити слепо!
Ко га ј’ на то посл’о, од тог није лепо.
Пође пак се врати, пак се опет спрема —
Куд ће празном руком! — Ни бичкије нема!

Дотле с’ заукав’о док се не усуди; —
И на страх се кадишто привавикну људи,
А то су ти први од јунаштва знаци,
Е, тако чизмари постају јунаци!

Јурну јунак слепо, — хвала т’ боже, мили!
Коњи, мудри коњи попустише сили,
Предадоше с’ таки, као снажном слаби,
А он ни пет, ни шест, већ вођице зграби.

Разведри се лице у нашег витеза,
Кад обадва коња за јасла привеза,
Па им даде зоби, па им даде сенз, —
Али, сво чуда, чуда нечувена!

Стоји зоб и сено пред посом им близу,
Али гладни коњи баш ни да загризу.

Премисли'о је Пали: како се то слаже!
П' онда оде Бенци, да му чудо каже.

„То су чудни коњи, и на зоб се срде,
На сено све ржу, ал' ни да присмрде.“
А Бенце сав пос'о, све на страну хити,
Па оде да види, шта то мора бити.

„Ху, славу ти, куме! Ао, бог те вид'о!
Та ти ниси коњ'ма ни жвале посквд'о!“
Па се стаде смејат' (и не смеј'о с' на то)
А смеј'о се, смеј'о, за трбу се хват'о.

Стидео се Пали своје невештине,
Како да с' не сети, да им жвале скине!
Али која вајда баш да се и сети;
Није доста штети, треба ту и смети.

И том се он мисли утешити знао,
Кол'ко год би с' пута Бенце насмејао;
Међу тим је Бенце коње разуздао,
И нахранио их и воде им дао.

Па тек што је опет засук'о рукаве,
Ето ти Толдије, очи му кржаве;
Опсов'о је нешто, ал' се једва чуло, —
Стисле му се груди, стисло му се грло.

Топузином тресну по растовом столу,
Махом га расцепи и одби му полу.
Јао, то није снага, то је слабост права!
Ено га, посрну, а клону му глава.

Уплаши се Бенце, све то на зло слуги:
Те кржаве очи, онај поглед љути,

Па те вратис жите, што су одскочиле,
И затегле с', друже, баш к'о неко уже!

А лице му с' мења, час модри, час бледи,
Укочено око грчевито гледи,
Не мож' да се држи, и мајде би пао,
Да га није Венице руком задржао.

Положи га слуга на одморлук стари,
Ал' њега су смртни боли обхрвали,
Самртна је мука, која га потреса,
Изнеможе јунак од гњева и беса.

Гњев, што ј' негда био душманима страва,
Као арслан љути сред боја крвава
Тај се гњев сад диг'о да свог гоцу смрви,
К'о лав кад зажеди свога вође крви.

Виде Венице шта је и шта ће тек бити,
Поче горко јецат', горке сузе лити;
Миклуш само гледи и тек главом махну,
А Венице се онда окрену на страну.

Обрис'о је сузе, приб'ро ј' мало моћи,
Да не чини горе, кад не мож' помоћи,
А кад се већ доста опасео снагом,
Поче 'вако зборит' господару драгом:

„Шта вас тако боли, мој соколе, рано?
Могу-л вам помоћи? Та реците само!
Мори-л вас љутина? — Да нису протисли? —
Можда су вас гдегод и грчеви стисли?

Ако је грозница, пуст'те само мене,
Знам ја њојзи лека, Татаре јој њене!

Чаша врела вина набиберисана,
Та ће је одуват' као перце с длана.

Ево мене и сад, старог вам лекара, —
И сами сте рекли, да ми нема пара —
Та знате ми руку, она вас не вређа,
Па би-л и сад мало да вам протрем леђа?

Болеће вас?! — Не ће! — Ја ћу полагаано,
Најпре мало палцем, п' онда такм дланом.“
Рече, а шта више и веров'о ј' чврсто,
Да би све то прошло под његовим претом.

„Мая' се тога, Бенце!“ шапну болаи Толди.
„Зар не видиш, море, шта се са мном годи!
Нема, нема лека овој мојој бољи, —
Теби, друже, хвала на доброј ти вољи!“

Погледа га Бенце, очи му је срео,
А на њих је пао неки мутан вео:
К'о кад духнеш на мач, облачак по гвожђу,
Ил' к'о онај маиак на црномс грожђу

Не мож' верна слуга да одоли тузи,
Опет горко јеца, опет горко сузи;
Окрен'о је лице, да не види јлде —
Поглед му се оте, па на прозор паде:

Има шта и видет', тма краљсве страже,
Опколели кућу, ка' да неког траже.
Шта ће то да значи! — Ево нек му каже, —
Јер баш сад униће четовођа страже.

Сам је уш'о, никог не води уза се,
Пред Толдијом стаде: „Толдијо, спремај се,

Краљева је милост велика, голема,
Али за убице краљ милости нема.

Ту је стража, да те у тамницу прати.“
А Бенце му рече, да већ доста пати.
А кад овај виде, задрхта ужасом,
Па окрену такм много блажим гласом:

„Ох, и мене боли, што сам гласник јада!
Ал' реци ми штогод, што ће да т' оправда,
Ако има нег, што те може спасти,
Поручи по мени, све ћу верно каз'ти.“

Четовођа рече, надимљу му с' груди.
А Толдија ка' да с' иза сна пробуди,
Прену и отвара (сад први пут) очи,
Па овако рече: „Не могу ти поћи!

Реци светлом краљу, да га лено молим,
Нек ме сада махне, кад се с душом борим;
Та ја и сам идем, идем да ми с' суди,
Ал' божија правда, а не грешни људи.“

За тим спусти очи, ал' му с' усне мичу,
Можда су молитве, што сад из њих ипчу.
Четовођа дотле већ до краља стиже:
„Толдија је болан, не ће с' дићи више!

Па те, светли краљу, на самрти моли,
Да га сада махнеш, кад се с душом бори,
Та он — вели — и сам иде да му с' суди,
Ал' божија правда, а не грешни људи.“

Заплака се краљу. „Па зар тако, брате!
Место славе, што је летела преда те,

Да усамљен скочаш под стидом, под срамом!
Такав диван јунак.... Дад' ми плашт овамо!"

Огрну се плаштом, и' онда главом махну;
„Водите ме тако к Толдијином стану!" —
Напред иде часник (он је који води)
За њим краљ, за краљем једна слуга ходи.

Иду путем... Краља нико не познаје,
Круне нема, а плашт баш га не издаје;
Ко их путем виде, свако капу скиде,
Ал' то није краљу, то часнику иде.

Није краљу до њих ни до њиних кана,
Него се још већма у плашт умотава,
Па се жури, жури, да стигне што прије,
А све мисли: „Тужан, да већ доцне није!"

Но заранај' дош'о тужном циљу своме, —
Код све тешке туге зарадова с' томе,
(И највећа туга каткад радост нађе,
Ка' на мутном небу кад дуга изађе).

Посади се Лауш поред болесника,
Гледио му руку, именом га вика —
Толдију је већем онај сан облета',
Који душе води са овога света.

Он се трже на глас, који је познав'о,
Погледа Лајоша, промери га здраво,
Ал' му с' опет очи отклизнуше споре,
Па лутају тамо по гредици горе.

А краљ рече: „Зар ме не познајеш, брате!
Ево, краљ је дош'о, он седи уза те,

Твој пријатељ стари, ког си негда вол'о!
Ох, што си нам тако ненадно обол'о!

Разбери се, друже, обрадуј нас чиме, —
Кажи једну речцу, само моје име!
Може с' часом десит', што и не мислимо,
Па зар да се, брате, и не опростимо!“

То дија је био при себи, при свести,
Хтеде, ал' не мога подићи се, сести,
Само пружи руку, а била је бледа —
А била је хладна, као санта леда.

Па говорит' поче, тихо, полагаано:
„Ох, шта ми се снило! — Дасам већ издах'о!
Добро ј' што си дош'о, — чисто сам оснажен,
Не могу умрети, док ти с' не искажем.

Брате — (прими сада ово име мило)
Опрости ми, брате, све што ј' негда било!
Нисам био злочест, ал' злорек, упоран,
Јогунаст сам био, то признати морам.

Но тако сам доста и дочек'о јада,
Ал' крај је већ свему... Оде моја нада!
Моје једро срце нема више моћи —
Све пролази, пада... и спомен ће проћи!

Ја ти немам блага, ал' ни наследника,
Једна верна слуга, он ми је сва брига;
Ти га, краљу, храни, храни и сахрани...
А мој мили народ! — Ох, њега ми брани!

Не стружи му коре, што му је бог дао,
Не слаби му снаге, што му ј' дед имао;

Отсесано дрво јест танко и глатко,
Али шта ћеш с њиме, кад се скрха лако.“

И то ј' једва рек'о, па клону у муци,
Остаде му рука у краљевој руци,
Осташе и очи упрте у краља,
Ал' су чудно мутне, рожаног сјаја.

Краљ би да га теши, али не зна како.
„Не брин' се за Бснцу, за њега је лако.
А што велиш народ, аој, мили боже,
Та нико га већма љубити не може!

Држава му, свѣ, до три мора стиже, —
Зар сам мог'о даље, зар сам мог'о више!
Та увек сам ни'о, да му дигнем име,
Да се могу дичит' и ноносит' њиме.

То ми је све било; но шта зборим, јадаи,
Зар је требе, да се и пред тобом зравдам!
Ти бар знадеш, да се никад нисам хваст'о,
Ти знаш, да ми ј' народ за срце прираст'о.

Ил' зар може когод да ми у грех стави,
Што сам хтео да му пришигомим прави,
Да ми буде глатчи, ал' и умом јачи,
Да се са напредним светом изједначи!

Време брзо јури, не чека никога,
Нит' се више враћа да поведе кога.
Свет се врти, мења, стара снага таје,
А што ј' слабо било сад на снагу етаје.

Време лети, нас ће збрисат' земљи с лица.
Остаће тек спомен снажни' нам мишица;

Други ће јунаци да се дигну делу,
Јунаци по уму, не само по телу.

Та чуо си ваљда за тај прашак нови,
Пред којим се руше војске и градови —
Толди ни' Нестолди, не пита, већ смлави,
Ви'ш у томе праху ум победу слави.“

Залуд збори краљу леденом Миклушу,
Њега више нема, пред'о ј' богу душу,
Ал' руке им стоје к'о две срасле гране,
Једна ј' већем суха, ал' су још скопчане.

Жива с' рука диже, мртва оста гди је,
Сад тишина наста, Лајош сузе лије.
А Бенце је клон'о од бола голема,
Епо га где с' тресе, али суза нема.

Сад је баш и сунце зашло да почива,
Са прозора неста она игра жива
Руменкастих зрака из даљних даљина,
Замени их сенка оближњих планина.

Сад на краљу оста дуговање тужно,
Да нареди, што је самртнику нужно.
Прост му сандук даше да у њему спава,
Али гвозден, — да му снагу означава.

На брзо се смрче, бледи месец тиња,
Из Будима с' диже дуги ред буктиња;
Ко из даље гледи, чини му се, брате,
Е, су звезде сишле да Толдију прате.

Уз кочије црне коњаници јаше,
У тим кочијама Толдија лежаше,

До сандука седи, седи Бенце бледи,
Згурили га боли, па се богу моли.

А народ се стиче, ка' оно кад теку
Потоци са брега у голему реку
Нико ништ' не збори — само ветар дува —
Свако своју тугу к'о светињу чува.

Тако иде жалост, тако иде боља ...
Пратише Толдију до ракошког поља,
Ту је сировод стао, ту краљеве слуге
Преместише сандук на кочије друге.

Угасише с' бакље, оно светско море,
Само јоште четир уз кочије горе;
А кочије иду у Толдиј'но село,
У Нађфалу, где ће бити му опело.

А народ је стој'о, за кочијам' глед'о,
Док се не изгуби светлуцање бледо;
Тад се полагано упутише кући,
Толдијина славна дела спомињући.

А већ треће ноћи у поноћно доба
Диг'о се брежуљак врх Толдиј'на гроба,
А јесењи ветар духао је љуто,
На гроб му је сиц'о оно лишће жуто.

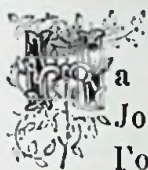
Место гробна знака, место споменика
Стојао је Бенце к'о мраморна слика:
На ашов се наг'о, па је нешто снив'о, —
А снег је полако гробницу покрив'о.

XV.

ОТМА МУРАЊ ГРАДА.

ОД ЈОВАНА АРАЊА.

I. ОДЕЉАК.

а врх голих стена, виђен из далека,
Још је Мурањ стој'о ка' невеста нека,
Гордо ј' глед'о доле са камена сиња
На опсадну војску Фране Вешелиња.

Војска није силна, ал' је одабрана,
Све срца ваљана, момци од мегдана;
Ну да буду страшни мурањскоме вису,
Треба да су диви — а то, боме, нису.

Да је пос'о тежак, војсковођа види,
За то се и гњеви и брине и стиди.
Што данаске смисли само се обара,
А Мурањ се држи — јогуница стара.

Ал' часници 'ваке проклињаше дане,
Па пукаше вођа нек', до беса, мане
То орлујско гијсздо, нек се даље креће,
Где ће наћи брже и олакше среће.

Скупиле се опет под белим шатором,
Празну сламу млатит' узалудним
збором,

Јер којег се пута Вешелњи лати,
Нема тога ко ће да га натраг врати.

„Нек' ми“, вели, „нико тако што не
слади,

Зар за тол'ке труде, кроз толико доба,
Да ми буде плата: срамота до гроба!

Зар сам за то поч'о, да се брука створи,
Да ми се насмеју сви од мене гори,
Да отворим врело прича и певања:
Како ј' нешто хтео Венелињи Франца?

Како бритва трчи шуму да искрчи,
Ил' комарац мали кулу да обали,
— Ил' ме за то памет Мурањ рушит' звала,
Што сам држ'о, да је таки пос'о шала!?

Нисам дош'о сневат' — борит' сам се хтео;
Кад сам започео, нисам с ума смео,
Да ј' Шалмова сила негда овде била,
Мурањ јурншала, ал' и малаксала.

Дов'о сам вас, да се одуцremo сложно —
Знао сам да је тешко, али да је можно.
Па што једном рекох, да учинит' треба,
Нико ме не врати, до ли онај с неба!“

Ето, тако рече, па се с места диже,
Четовође храбре главе оборише;
Ал' капетан неки, Гомбкети се звао,
Исправио с' мирно, па се накашљао:

„Господо штована, све до овог дана
Знате да сам живо с вама наваљив'о,

Да се иде даље из долине ове —
Ал' сад ћу вам рећи мисли моје нове.

Та ласно је нама мудровати јако,
Световати вођу и 'вако и 'нако,
Нануштати града, шат се и сам свали,
Та ласно је нама, ми смо људи мали.

Ал' друкче је имс Вешелиња Фрања,
Велико и мало пред њиме се клања,
У души га носе пријатељи наши,
А дадиља турска њиме децу плаши!

И Ракоци знаде, какво је то име,
Па га срце боли, што није са њиме.
Ал' кад би запит'о Фердинанда краља...
Он најбоље знаде, шта то име ваља.

Тако светло име није грана суха,
Да се пусти лудо, да је ветар духа,
Па ко тако име чува тако здраво,
— Питам јавас, браћо, — зар не ради право?"

Заврши, па седе, чело дланом снажи,
А поглед му кришом војсковођу тражи,
Ал' он, пресит веће китњастих беседа,
Измак'о се напред, па у Мурањ гледа.

Сад Казаји уста, реч му је у власти:
„Није ништа ново, што вам имам каз'ти,
Ја баш не ћу своје зажалити крви,
Где је треба лити, ја ћу бати први.

Разметат' се не знам са јунаштвом својим,
Ал' толико велим: смрти се не бојим.
Какав сам у миру, какав сам у боју —
Ко не зна, нек пита пешадију моју.

Та презирем и ја превртљиве створе,
Који данас 'вако, сутра 'нако творе;
Којим' није чврста воља и начело,
Којим' није свето започето дело.

Па за то се клањам војсковођу моме,
Што је тако сталап на науку своме,
Велећ' да су слабе човечије силе,
Које би га с овог пута помериле.

Ал' гленимо Мурањ, браћо моја мила,
Па рецимо зар је то човеча сила!
У њему су људи, ал' нек сиђу амо,
Па у прса прса, да се огледамо.

А зар би нам Мурањ пркосио клети,
Зар га не би могли одавно отети —
Шала би нам била зидове отети,
Ал' ко ће се живи на врлет понети?

Видите ли куд се та врлет узвила?
А ми нисмо тице, нит' имамо крила;
Та облаци крију ову пустиљу,
И тице се море док узлете горе.

И кумбара брза с по се пута врати,
Пре нег' што виса мурањског дохвати,

Па и она куне овај камен сињи,
Кад на њега љосне па челенду стињи.

Шта смо пута пошли дявокозјим скоком
У походе тајне том врагу високом,
Ал' он просу огањ, а ми с крши голе,
Који жив, ко мртав вратисмо се доле.

Па шта ћемо сада? Ми смо тога сити;
Војсковођо славни, та ваљда си и ти!
Поведи нас даље, где се љуцки бије,
А мани се тога, што за људе није.

Ово није бедем, к'о што човек ствара,
Бог је ово сазд'о — то се не обара;
Замерил-нам когод, кашћемо му: нека,
Мурањ и сад стоји, можда тебе чека!"

Тако сврши Казај', војводу мотрећи,
А климајућ' главом одобрише реч
Два Фаркаша брата, с њима Габор Паво; —
Ал' сад ће Вадаси рећи што је право:

„Шта нам вајде, браћо, те беседе дуге,
Помнићати своја дела и заслуге,
И ређати скромно све своје јунаштво,
Биће и том доба, ал' сад питај на што?"

Та ми сви до једног нашег вођа знамо,
А слаби смо да га натраг потерамо:
Боље нам је журит', да с' прионе раду,
Да срушимо пркос томе бесном граду.

Ево, полак лега скоро ће да мине,
Од како се овде и чека и гине,
Доћи ће и јесен на крили' зловољни',
Па ће да нам каже: Ви сте баш до колни!

А кад једном руга на нас прстом пружи,
Е, онда, јунаци, благо нашој души!
Кад зајечи светом она дпчна хвала,
-Како ј' нека војска под градом заспала.

За то буд'мо сложни, слога ће помоћи,
Што ће бит', нек буде јоште ове ноћи,
Поннимо се кришом под зидине града,
Та сад нам се већем нико и не нада.

Па ил' ћемо доћи до јуначке среће,
Ил' нека нам крвца низ стене потече; —
Боље ј', да нам крвљу порумене стене,
Нег' да нам имена од стида црвене.“

Сад устаде неко, баш Фекете Влада,
Одмакнув столицу десницом назада,
Подуже је ћут'о, усправљен стојећи,
Па дубоким гласом овако ће рећи:

.Нек' је просто, кадшто, мегдандији седом,
Улетити у бој нештедом, негледом —
Кад не може живит' частан и угледан,
Нек' му ј' просто, што је славне смрти жедан.

Ал' млађахна снага, пуна нада лепа,
Не сме бит' очајна, не сме бити слена,

Не сме младић гинут', где му вужде није,
Не сме грешит' себи и оном чији је.

Јест', ма да је лето, ал' ми знамо и то,
Да тамо у граду није никло жито,
А што каткад јутром нешто росе буде,
То је мало воде за толике људе.

Жеђ и глад је сила јача од топова,
Она је отела толико градова,
Па пред к'ом се нико није мог'о маћи,
Зар мислите да је Мурањ од не јачи?!

За то велим, браћо, у то се уздајмо,
На опрезу стојмо, па још причекајмо,
Ево данас, сутра, они ће да моле:
Смилујте се, браћо, пуштајте нас доле!"

Е, овако штогод свако одобрава,
Фекете је био стара, умна глава --
И сам Вешелић мудрост му је сазн'о,
За то га је и сад саслушао назно;

Па ће на то рећи: „Право, старче, право,
О томе сам и ја много промишљава'о,
Уходе сам слао да тајну провире,
Има-л Мурањ доста воде и захире.

Али до сад нисам ништа разабрао,
Данас сам улака Шољмош'а послао,
Да им новом силом и јуришом прети --
Он ће скоро доћи и гласа донети.“

И даље је хтео војвода да збори,
— Ал' чекани улак међ њима се створи.
Уморан је био гласоноша стари.
Тај му умор дивно бледо лице жари.

Уздахну дубоко, али не заусте,
Док му Вешелињи мигом не допусти,
Па сад реским гласом 'вако зборит' заче
(А дружина чека, шта ће рећи, шта ће):

„Све што знадем, браћо, казаћу вам, ево,
Ал' нехојте рећи: то је старац сев'о!
Нит' ћу штогод додат', нит' ћу одузети, —
Ако когод сумња, смем се и заклети.

Чим сам у град стиг'о запитам стражара
Где ми ваља тражит' граду господара,
Он смешек' се рече да за њиме гредем,
Одведе ме право на „целатски бедем“.

А кад тамо дођох, стражар рече: „Пази,
Ево господара!“ — ја се пренерази',
Ху, триста му мука! Шта ће то да значи?
Та то ј' женска глава!!! — Ко је зајуначи?!

На глави јој шлемак од сухога злата,
Са главе се спушта, па до пола врата,
А на златном шлему поносито стоје
До три вита пера, од три разне боје.

А од вита паса до рамена гојна,
Прионула дивно панцирлија бојна,

Са пред чисто стрени, да је не искуба
Још се на два места обљано брежуљи.

А од нас доле женска с сукња слива,
К'о зелено море зелена кад се,
А да свачи поглед за њу чешће за ме,
На њојзи су гране сребрне и златне.

Са конљем у руци вецбала је чету
Брзومه послуху, бојном вештокрету,
Глас јој беше звучан ка' звоно на кули —
Та не може бити, да га нисте чули.

Ал' кад једном дођох, где ће да ме види,
Опростите, браћо, ал' ја се застиди,
Јер 'ваке лепоте ја још мога века, —
Та није је видео ни мој шукундека

Погледа ме оком, ка' да пушка пуче,
А обрве црне диже, на развуче,
Горићом усном где дољу усну скрити,
Ал' је дољња јача, на је горе хити.

То чудо ме махом, браћо, усколеба,
Док се сетих, да се поклонити треба,
Поклоних се, старац, не знам ни сам како,
Па бирајућ' речи, рек'о сам јој 'вако:

„Мене, госпо шаље мој војвода к теби,
Да нам предан града, а и за што не би;
Зар се ти баш нађе да пркосиш већем,
Па још краљу своме Фердинанду трећем.

Војвода ти руку пријатељски пружа,
А не бој се нашег поштеног оружја,
Нит' ће бити штете, нит' ће ко да страда,
Јер он хоће само кључеве од града.

Учиниш ли тако, веру ти задава,
Да вас никог не ће заболети глава,
Нико није жељан да се вама свети,
И све што је ваше, можете понети.

Ал' бога ми, госпо, ако волиш ружно,
Наше ти јунаштво не ће остат' дужно.
Ако волиш крви, она ће се лити,
Крваво ће нама, ал' и вама бити.

Срушићемо ову бесомучну степену,
Не ће јој се скрасит' камен на камену;
Мачем ћемо стићи велико и мало,
И одојче, што је јуче на свет пало.

Јер немој се врат' ми уморни несмо,
Наш ће Мурањ бити, тако се заклесмо.
Баш да нпје мушка, и лукава рада,
Пашићете нам шака, кад вас глад савлада.“

Саслуша ми речи Сечијева Мара,
Саслуша их, ал' ми ништ' не одговара.
Окрену се да јој не опазим једа,
Како усне гризе грофињица бледа.

Ал' на покон рече: „Знам ја кад се прети,
Јер онај не прети ко може отети,

Сад ћеш, старче, видит' све очима својим
Да ли се ја силе, да-л се гладн бојим.

Ти, Кадану, иди на му све покажи,
А ти, старче, гледај на свом госи кажи.⁴
А Кадан ме узне вођат' тамо, амо,
Ја помишљах: нека, добро је да знамо.

Та ту има хране, мила браћо моја,
Хо, та то су момци јуначкога соја!
Ни на пустом пољу не би било лако
С њима мегдан делит', а камо ли 'вако!...

Ја Мурањ познајем, хоћете-л у мраку,
У прете сам знао зачкољу му сваку,
У њему сам негда живовао дуго,
Хе, ал' сад је Мурањ сасвим нешто друго.

И онда је било дебелих зидина,
Ал' сад нема тањих од петнајст аршина.
Топова, оружја, свега има туна,
А пушчана праха два тороња пуна.

Та ту вам је хране, ти с' не боје поста,
Студенац је дубок, у њем' воде доста,
Сировина многа, дрво, гвозђе силно,
А да кратко кажем: Свега изобилно.

Грехота је да се време овде трати,
Да нас сунце пече, да нас киша млати —
За то хајд'мо даље, окренемо пете,
Не гледајмо више те зидине клете!"

Вешелнићи Фрања у улака гледи,
Све се миче, к'о да на иглама седи,
К'о да по њем' миле све јакрени сами —
На једаред скочи к'о да се помами.

Брзим кроком пође — ал' се опет врни,
На челу му видиш облачну црну.
Пред Шољмошем стаде, пред старином
седом,
Мислиш пресећ' ће га тим онтрим погледом:

„Јеси-л све цериц'о, сву Мурањску славу,
Што ти је занела луду, седу главу?
Де још мало хвали ту опрему дивну,
И грофињу храбру, госпу милоствиву.

Ваљда ти је, слесиче учинила чини,
Ил' ти с' мозак смео на оној висици,
Па у звезде кујени душманове моћи,
Још и нама хоћени да заслепни очи.

Не, — матор си одвећ, да те љубав смете,
Та повац је ленак за маторо дете,
Новац те је смео, благо, пусто благо,
Па за то нас вараш, — ал' ти је за наго.

Свака ј' жена слаба — ко би с' бој'о жене,
А ти задрхтао к'о зечпје штенце;
Ал' ниси се прод'о, јер си близо смрти,
Већ планљивом зеку привид'ли се хрти.

Сад је пуждан одмор твојој души слабој,
Иди, старче, спавај, ти већ ниси за бој.
Присни-л ти се штогод, ником не поведај,
Не буни ми војске, већ свог посла гледај!“

Овај укор горко на Шољмоша паде,
То је било много за старо чељаде;
Та он није вичао на карања ружна —
Па гле, шта га снађе ни крива, ни дужна!

Шкрину старац зуб'ма од тешке срамоте,
Ма-л што му се нешто с' језика не оте;
Ал' господа руком махнуше на њега,
Само сад нек ћути, нек се махне свега.

За то срце стисну, ал, на брк му кану
Једна крупна суза — и то му одлаву.
Из шатора пође, морао је поћи,
Да не види нико сузане му очи.

И војводи после жао ће да буде,
Што овако вређа верне своје људе,
Ал' овога часа збуњен беше много,
— Чисто би му човек опростити мог'о.

Он је корачао и тамо и амо,
Као да је душу стез'о и прелам'о,
Више пут' је стао, па се опет крен'о,
Устима је миц'о, па се и осмен'о.

Стене, — виси клети, — бедеми дебели, —
Доста хране, — воде, — силни момци смели.

А место главара жена оружана, —
Па: јуначка војска ругом немејана!...

Ето, то су били, прекидани дели,
Што су му се кадило из уста отели;
Четовође храбре згледнуше се само,
Па хтедоше вођа оставит' на само.

Ал' он пред њих стаде па поче говорит':
„Стид је и срамота с женама се борит';
Освајати града, у ком жена влада,
Слава је онака — је-л то за јунака?!

Да сам пређе знао, што знадем од скоро,
Е, ал' сад је касно, сад се напред мора;
Јер победит' жену стид је и срамота,
А пред њом узмаћи то је тек страхаота!

Не могнемо-л глађу, кришом, околишом
И вештим лукавством — ми ћемо јуришом,
Јер ма да је живот више свега блага,
Осрамоћен живот не вреди ни врага.

А ја вам се кунем живим богом сада,
Да узмаћи не ћу од овога града:
Ту ћемо се борит', пак или умрети
Ил' заставу нашу на Мурањ узнети.“

Тек што се господа разишла с дивана,
СТИГНУШЕ УХОДЕ С МНОГИХ РАЗНИХ СТРАНА,
Путници уморни, задувани, прашни,
Гласови су њини кобни и замашни.

Они носе гласе, да се сила веља,
Ратоборна војска дигла од Ердсља,
А та војска гази све по самој крви —
Њу Ракоци води (онај Ђорђе први).

Та то нису чете, то су дивље хајке,
Куд на конак дођу, ту кукају мајке,
А крвавом славом на далек' се сјаје,
Свако их се клони, све им се предаје.

Ту је Илешхази — он нам спрема даре,
(Жена му је сестра Сечијеве Маре),
И он силну војску пут Мурања води,
Да шураку своју од нас ослободи.

Још додаше, да су осветници близу,
Ни десетак миља на одмаку нису —
Па како се журе, жељни да се бију,
За два за три дана ево нам гостију!

Вешелињи клону, кад је све то чуо,
К'о да си га врелом водом запљуснуо,
Јер кад год му образ пред срамотом стаја,
Сам је био себи најстрожиј' суђаја.

Он је добро знао, да му ј' војска мала,
А што на њу иде, да је грдна ала,
Па ако би хтео, да ту алу чека,
Смркло би му с' војсци сада, па довека.

Сад пл' срамно бегат', или залуд мрети!
— Ни 'вако ни 'нако Мурањ не узети!

Већ остави' спомен лакоумна чива
Под ногама гордих Мурањских висина.

Заповеди стражи, да на улаз пази,
У послу је, — да му нико не улази;
У закутак оде, на постељу паде,
Борио се дуго да савлада јаде.

Леж'о баш ка' да се сам од себе крије,
Дуго ј' ћут'о, и' онда, што још никад није,
Разговарат' поче о јадy големом.
С киме? Сам са собом и с тишином немом:

„За то ли сам дош'о с момцима ваљаним
Под Мурањске стене, ту да се сахраним!
Пре нег' се сахраним, моја рука сама,
Да споменик дигне вечитог ми срама!

Ил' сам за то дош'о на то место клето,
Да ми ту протече једно пусто лето —
Па сад као лунез, кад залају песне,
Да покуњен стругнем преко те равнине!

А с мурањска виса да ми жена виче:
Збогом, хвалсавче, збогом, мајчин сиче,
Да с' довека хвали куја из Мурања:
Пред-а-миом је бег'о Вешелњић Фрања!

Дугокоса жена, удовица једна,
Коју бес голица, на је славе жедна,
Оружана жена, накарадна слика —
Што, ка' мала деца, игра се војника.

Мушкобана слаба, јунак без бркова,
Неприродан одмет природних створова,
Баш к'о човек кад би сукињу обук'о,
Па кудељу прео, ил' повесмо сук'о.

Ил' зар у панциру лежи сила така,
Да од женске стране направи јунака!
Та зар рука нежна, та „ручица снежна“,
Чим се лати мача, тако и ојача?!

Ил' зар женске груди, кад их оклоп скрива,
Већ нису колевка, где слабост почива?
Зар не стрепе више од свакога шуника?
Зар с калпаком иде и врлина мушка?

То не мења оне лаковерне ћуди,
Срце, које само сладолије жуди,
Срце, које само љубав исповеда,
И за то се брани, да се слађе преда.

Па од таког створа да јунак утече! —
То грофиња Мара дочекати не ће!
Ја познајем жене, све су једног соја,
Хај, Мураљу бесни — победа је моја!

Знам да су ти висп топу недохитни,
Бедени су твоји војсци недобитни,
Тврде су ти стене и капије старе,
— Само није срце твоје госне Маре.

Залуд панцир носи, залуд ми пркоси,
Узалуд га штити, то ће менџ бити

Да у Мурањ холи упићемо миром —
Отворена врата, отворена широм.

Рече, и' онда руком прво к челу пође,
Па зазвони да му ђаче Петар дође:
„Немаш, Петре, крила, ал' у Мурањ лети,
Оваки ћеш поздрав грофињи однети:

Поздравља те, госпо, Вешелињи Фрања,
Пријатељ ти није, ипак ти се клања,
За њега су ниске те градске висине,
Ал' високе твоје јуначке врлине.

Он се данас важним мислима замар'о,
Сад би нешто ново с' тобом преговар'о,
Па те лепо моли, да још ове ноћи
Поклисара примиш који ће ти доћи.

Замоли је лепо, да ти жељу прими,
Јер тако би увек учинили и ми,
И још једном реци, да јештујем здраво
Ма да ме је стало скупо и крваво “

Петар ђаче оде. Он га прати оком
Како с' пење, пење по стењу високом,
А кад му се једном изгуби из вида,
Помислио ј' да је већ близу до зида.

Тад се Вешелињи у свој шатор врати
Па се танка цера и хартије лати,
Нека ј' писма пис'о, па их у штаг мет'о,
Онда се још дуго под шатором шет'о.

ДРУГИ ОДЕЉАК.

Посју тим је месец преш'о доста пута
Чела нешто бледа, па и забринута.
Што западу ближе, све то бржи бива,
Као да га тамо љуба ишчекива.

А грофиња Мара на бедеми' стоји.
К истоку погледа ка' да часе броји,
Јер оданде чека, да јој помоћ гране,
Илешхази, који води Ердељане.

Ал' ево Кадаша, сав се знојом ос'о,
Па јој вели: „Госпо, свршио сам пос'о,
Згинуо сам онет разастрту храну,
А празну сам бурад склонио на страну.

Храна ј' врло мала, нестаће нам храна,
Не може нам трајат' ни десетак дана,
П'онда сво мукс, ево грозне глади,
Промисли се, госпо, шта ће да се ради.“

„Е, на десет дана — одговори Мара —
„За десет се дана много чудо ствара;
Донде ће за цело Илешхази доћи,
У њега се уздам, он ће нам помоћи.

А и Вешелињи ваља се не пада,
Да ће дочекати, да нас глађу свлада,
Па ће ваља сада узмаћи с бојништа —
Ал' зар није улак приметно ништа!“

„Е, вешто сам, госпо, удесити знао,
Замазах му очи, све је веровао;
Чинила се њему обилштина страшна,
Пуне вреће ражи, пуна бурад брашна.

Он је дуго шет'о кроз коморе наше.
И баш видех, с му замучно бејаше;
Глед'о празну бурад, гоцино му тане,
На коју сам прос'о само с прета хране.

А ја сам ти зеб'о, ако сабљом звекне,
Алај ће празнина чудно да одјекне,
Тури-л прст унутра, спазниће за цело,
Да дно није доле, већ да се понело.

Ал' с очију збуњен, видећ' жито много,
Није нм лукавство провидити мог'о,
Само ј' склап'о руке, па од тешке муке
Рече: То је храна за хиљаду дана!“

Али сада вратар уз трубу завика:
„Вешелењи шаље новог гласника!“
Сечијева Мара намрштила очи,
А Кадаш је мор'о сад пред њега поћи.

Он се брзо врати, а за њиме ходе
До два момка, они два парина воде,

Два парина дивна, да ти очи стану,
Гледех' само ону гриву разчешљану.

Обадва једнака аранскога соја,
А Фрања их има од лањскога боја,
Кад зароби оно солночкога бега,
Тим су коњ'ма Турци откупили њега.

А сада су дари Сечијској Мари,
На њима су нова седла шимширова,
Ал' да нису коњи ластавице лаке,
Не би се успели уз литице таке.

А два друга момка сташе пред грофињу
И ти носе даре пуну једну скрињу,
Отвори је Кадаш, на шта прво пађе:
Златорујан панцир, ситне, дивне грађе.

За тим шлем плаветан, баш ка' да је свила,
Над њим сребрни ор'о раширио крила,
То је био Фрањи поклон од Пољака,
Кад у младом госту спазише јунака.

Још је леппа сабља, којој друге нема,
Та кад јој је балчак од самх алама!
Ма није јој ласно ни оцени' цену,
А камо-ли је платит' у овом времену.

Један сребрни сахат — видиш бога рата
Где Венеру брани штитом суха злата,
Она к њему диже главу поноспту,
— А часоказ лежи баш у томе штиту.

Све је Мара гла̀ла ока милостивна,
Понајвише она два нарпна дивна,
Сад глену Кадаша, као да га кори:
Ако мислиш зборит', а ти брзо збори!

А он рече: „То ти Вешелињи прати,
Побочник му чека на капијски' врати',
Нит' хоће да дође пре нег' муознамо,
Да ти примаш даре, које ј' дон'о амо.

Не усхтеп ли примит', било би му жао,
Ал' онда је, вели, пос'о доконао,
Тад се с места враћа од куда је дош'о,
Да свом вођи каже, како ј' с тобом прош'о“.

То је било криво поносптој жени,
Што је Вешелињи тако ниско цени,
Као да она не зна, ил, да штоват' не ће,
Посланичко право — то је тешко нече.

А са друге стране мили су јој дари —
И не биле миле таке ретке ствари,
А жена ка' жена, рада ј' и да чује,
Шта јој Вешелињи онет поручује.

За то посла коње у доње ахаре,
У ризнице прати друге адиђаре.
А Кадашу рече, нека брзо греде,
Посланика новог нека јој доведе.

И заиста стиже, па се смерно клања
Пред грофињом Маром — Вешелињи Фрања.

Он је знао да га не познаје Мара,
Даклем Вешелињи 'вако проговара:

„Прво госно, прими поздрав вођа мога,
Који тебе штује из свег срца свога,
Ма да мрко гледи у твоје висине,
Ал' штује јунаштво и твоје врлине.

Од детињства штује Сечијево име,
Славно име, што се ти сад дичиш њиме;
А кад је дораст'о да у бојак пође,
Желео ј' да буде као Сечи Ђорђе,

У чијој је војсци прве боје био,
Уз кога је младу снагу челичио,
Од чије је славе, што ј' јуначки сјала,
По гдекоја зрака и на њега пала.

Али злобној смрти (која врле стиже,
Да се смртни људи богу не доближе)
Било ј' одвек славно ово име Сечи —
Па похита да му даљи полет сиречи.

Ну је с ума смела у заноси' своји',
Да Сеч'јево име на две гране стоји,
Па кад мушке главе све под земљу хити,
Да ће женска лоза пста така бити.

Њена коса сруши Ђорђа сред мегдана,
Осуши се она Римассчка грача,
А друга се дигла до јуначког реда,
Очина се слава у ћери огледа.

Али . . .“ ту застаде, подижући плечи,
„Не замери, то су мог војводе речи,
Племенита госно, јест, тако ми бога,
Ти не идиш путем врлог оца свога.

Јест, и сам је прво странутом потег’о,
Залут’о је, кад је са Вочкајем сирег’о,
Ал’ се покајао, што душу окаља,
Па је брзо призна’о свог законог краља.

А ти, лична госно — не могу прекутат’ —
Теби с’ мили и сад бунтовнички лутат’,
Постојбини драгој задавати рана,
Ка’ да није доста крвљу поканана.

Или зар се стидиш права пута тога,
Ким ти отац хода све до гроба свога?!
Отачбина ббна од нас тражи лека,
Јеси-л жељна славе, ту те слава чека.

Смени ли оцу своме, сад у ово доба
Издајничким жигом жигосати гроба?
Је-л он мислит’ мог’о, да ћеш туда поћи —
Па шта би ти рек’о да из гроба скочи.

Ал’ опрости, госно, грешном збору моме,
Огреших се теби и бабџјку твоме —
Да се теби збиља издајству корача,
Не би спасала очинога мача.

Могу-л дакле сићи са Мурањска града,
Мом војводи казат’ чему се и нада,

Нека иде с војском куд му ни ваља,
Мурањ диже барјак Фердинанда краља?

А што ј' досад било греховања ташта,
У заборав ид', краљ вам радо прашта;
Никог не ће стићи освета крвава,
Никог не ће за то заболети глава!

Сад се истом Мара сети, да јој душа
Такве строге речи доста благо слуша,
За то се окрену, да сакрије очи,
— Крв јој се узбуну и у лице скочи.

Напокон ће рећи: „Жеље ваше видим,
Али мојих дела никад се не стидим,
Што ме ссѣлаш оца и његова гроба, —
Он је добро знао кад је чему доба.

Он се јоште над'о, да ће синут' правда,
Може-ли данас когод да се томе нада?
Тад се црни ор'о на нас тек залег'о,
А данаске гази све, што нам је свето.

Зар можемо спати кад нам душа пати,
Како и дете чује, да се нешто кује,
А то што се кује, то су ланци тешки, —
Хеј, да сад оживи мој отац витешки!...

Зар не знате, јадни, шта нас очекива?
Зар ви не видите шта с Чесима бива?
Њих су сапутали, и нас ће на скоро,
Па ту би се голуб потигрити мор'о.

Ако нас не боли суседова рука,
Та ево нам доста наших горких мука,
Муке, што су биле некад само мале,
Данаске су нашем роду додијале.

Зар је то неверство, — кад већ сити плача
Покажемо да још имамо и мача?
Па кад се стрицење пресне и преврши —
Што ће бити сутра нек се данас сврши.

Ил' твој вођа мисли — нек не мисли дуже —
Да ја не знам за шт' сам подига оружје.
И мени је моја домовина мила, —
А кад је још жена издајница била!?

За то ако вођ твој баш одиста смера,
Да ме с права пута на издајство стера,
Е, онда му савет врло мало вреди, —
Ја га молим, да ме од сада поштеди.

Ако не зна друкче, ка' што ј' за јунака,
Овако му не ће Мурањ пасти шака,
А знаде ли друкче, ја на мети стојим,
Нек јуриша на град, ја га се не бојим.“

На тај Марин пркос пуи самопоуздања
Осмехну се малко Венцелињи Фрања,
Ал' се брзо озбиљ на лице му спусти,
Погледа је смело, — на 'вако заустити:

„Болело би тешко мога господара,
Да је чуо шта рече Сечијева Мара,

Да још она њега издајником кори,
Што заклетву своју не ће да прегори.

Та слобода вере и слобода мњења,
И народност наша (ула ко је мења)
И њему је света, — и живот би дао,
Ал' слободи не би никад на пут стао.

Кад би тако било, што изволи касти,
Да се већ без мача не можемо спасти,
Хај, поштена ј' сабља у војводе мога,
Та он не би прист'о уз душмана свога.

И сачувај, боже, ал' кад тако буде,
Да нам јарост плане, да се нема куде...
Он ће живот дати за слободу праву,
Он ће први дићи заставу крваву.

Али док се може законито грести,
Док је можно мирно све у ред увести,
Шкодљива је свима та поама слена,
Грех на душу оном, који народ цепа!

Видиш ли шта пати домовина ова,
Тек што оста жива од турских зверова!
Што од рата оста, та погледај широм,
То нам руши Турчин вероломним миром.

Тешко оном, који од Турака страда!
А зар ми немамо сада преча рада,
Већем на гаришту завичаја свога
Да дјемо руке један на другога!

Ми ћемо се бити, ми ћемо се клати,
Па која ће странка ликом ликовати?
Хеј, ни једна не ће, јер ће доћи трећи,
А несложна браћа мораће подлећи.

Још те и то питам“ — огњевито дода,
„Зар Ракоци знаде шта је то слобода,
(Његове слободе сачувај нас, боже)
Зар насилник хоће, та зар тирани може...“

„Доста!“ викну Мара плаховито, једно,
„Знаш ли ко је тирани, — не — ал’ није вредно.
Поруку сам чула са којом си дош’о,
Свршио си пос’о. — на сад с богом пош’о!“

„Хоћу“ вели витез, „(та то ми је лако)
Ал’ ми вођа рече ако буде тако,
Да ти онда предам још његово писмо. —
Ја ти га предајем на сад — свршили смо.“

Писмо даде. Оде. А грофкиња бледа,
Не отвара писма већ за њиме гледа.
Па кад печат сломи, та хартија пука
Дрхтала је мало (можда је и рука).

А кад прочитала, — милом богу хвала,
А кад прочитала, мал’ што није нала;
Покрвени лице, што је било бледо,
Ка’ да га је јакрен ситно изујед’о.

Грчевитом руком писмо је згужвала,
Пајуре га згужвала, па га предерала,

Групу поле доле, оде десно бесно,
Да тамо на само хукне и јаукне.

То је Кадаш глед'о, јер је близу био,
Иза неког стуба, где се мало скрио.
А кад госпа оде, он доби слободе,
Па диже лагано писмо предерано.

Саставио поле, па је чит'о плахо,
Кад је прочитао. он је главом мах'о;
Писмо лено сави, у доламу тури,
Гупљајући нешто даље се пожури.

Понео се право у Марине дворе
— Она бесомучна шета доле, горе —
А кад га је вид'ла мргодно је стала,
Па се љуто брецну: „Ја те нисам звала!“

Старац ју је глед'о — и још мало глед'о.
Јер му беше мила ка' рођено чедо,
Па покуњен рече, кад већ хтеде поћи:
„Нисам знао да ти Кадаш не сме доћи!“

„Прости“, рече Мара, кад је старац пош'о,
„Јер у свако доба добро си ми дош'о.
Но кад кад се душа у самоћи снажи, —
Што си сада хтео, други пут ми кажи.“

А Кадаш јој вели: „Госпо, чедо мило,
Чуј ме, јер би после можда касно било.
Ово писмо, госно, што га баци тамо,
Јеси ли баш хтела да га сви читамо?“

„Ха“ — трже се Мара — „забуна ме смела,
Срећа што си, — јао — убила га стрела!
Мени тако писат', — ал' видиће скорим....
Дај то писмо амо, дај да га сагорим.“

Отрже му писмо, на брзи' кораци'
Оде до огњишта, да га у плам баци.
Ту застаде ка' да сама себе пита, —
П' онда писмо пружи старцу да га чита.

„Читај, хоћу и ја да разберем боље,
Сад ћу да се смејем, мирније сам воље,
Јер та луда мисли: ласно ј' њему с женом,
Он баш оће Мурањ, — ал' јефтином ценом.“

Кадаш узе читат': „Госпо, жено славна,
Да ти лице познам, жеља ми је давна,
А тој жељи нисам мого сломит' крило, —
Опрости ми, што је то преваром било.

Ја све удиљ слушах, јер се свуда збори
(Слава ти се пева по доли по гори)
О твоме јунаштву, свет га обожава,
О твојој лепоти, коју не познава'.

А та дивна слика, коју често сневаш,
На срце ми паде, срце ми загрева.
Све врлине твоје у души ми стоје,
Твоји женски баји, мушки замишљаји.

Далеско се сија, на далеку блиста
Та врлина чврста, та врлина чиста,

Тврда, ка' и Мурањ, на високо стоји,
Никоме се не да, никог се не боји.

Одолет' не могох своме мучном жару,
Ја морадох видет' Сечијеву Мару, —
Улак, који сада оде из Мурања,
То је био главом Вешелињи Фрања.

Ал' што видех сада, то се рећи не да,
Све је оно ништа, што се приповеда,
Преда мном је била твоја слика права —
Хвала ј' твоја — санак, ох, а ти си јава!

Не могу те дизат', јер сам ниско пао,
Не могу те клети, јер сам малаксао,
А твој поглед мили, огњевито-лепи,
Не смем га се сећат', јер ми срце стрени.

Сечијева Маро, звездо са Мурања,
Удовице Маро, ман' се удовања!
Оживи ми снове, утоли ми муку,
Поклони ми срце, поклони ми руку!

А пошто су скупн под Мурањем часи,
Одзови се таки, с места ми догласи.
Завршимо бојак најсветијим делом, —
А чим ћеш ми јавит' — заставицом белом.“

„Ето, сад си чуо,“ насмеја се Мара,
Метнув писмо у сто, ког кључем затвара.
„Није ли то руга, руга нечувена,
Коју морам трнет' за то, што сам жена.

Ох, срамоте моје, што ми душу цена,
Ил' тај човек мисли, да сам са свим слена,
Па да не ћу видет' у томе ласкању
Сакривену клопку жени и Мурању.

Дивни моји сјаји! Не знам какви баји!
Како ј' задрктао кад ме сагледао! —
Па то ј' све наше'о још код куће красно, —
Виш пророка јако! — Не! — То је ужасно!

И још има жена . . . Ах, слабачки роде!
Којим' таке речи и ласкање годе;
Па тако и падну на клизавој стази,
А ја им се светим кад их човек гази.

Ил' зар нису жене то што су и људи
А сваки им човек (и нечовек) суди,
И с нама се титра ка' с луткама неким, —
Зар неима жучи под тим груд'ма меким!

Та ко даде људ'ма право, или владу,
Да у кујну згоне сву нам вољу к раду,
Да преотму за се целог света кључе?
А нашу врлину у стрпење скуче?

Хај, кад би се жене угледале на ме,
Све би данас биле Амазонке саме,
Па би могли дично касти и покасти,
Да ми нисмо само игра мушких страсти.

А ти, холи Фрањо, — камо моје среће,
Да лудујеш за мном, ка' што писмо рече,

Знала би осветит' себе и остале,
Које по су слабе теби веровале.

Па као што гинеш за Мурањском стеном,
Да сторице гинеш за госпојом њеном,
Па кад би већ мишљ'о: Гле, и та је пала!
Ала би те слатко, слатко немејала."

Слушајући ово тошио се Кадаш!
Погледом јој вели: момачки се владаш!
Јербо старац не да, да се Мурањ преда.
Бога ми никако, а камо ли 'вако.

Па за то је хтео госпу да утврди,
Ал' она ка' да се на све људе срдн,
И њему је сада окренула леђа.
— Ништа за то, он јој своје мисли ређа:

„Знам ја, да ти лиси уздицајно луче,
Да ти мека љубав окове навуче.
Превртати очи, ка' грлица мала,
Нит' си кадгод хтела, нит' си кадгод знала.

Од детињства свога душу своју снажниш,
Па мекуност мрзинш, нешто више тражиш,
И ако си радо хвалила јунака,
Мрека су ти била та ласкања млака.

Сскаш ли се само просилаца своји',
Како су се брзо разбегле куд који;
Кад год љубав купну, да те води рајем,
Ти јој рече: Натраг, ја те не познајем!

Назад дође Бетлен, јунак, момче младо.
Родитељи твоји примише га радо,
Уставаше свадбу, својој ћери срећу,
Ал' ти на то рече: Не могу, на не ћу!

Отац те је псов'о. у затвор те стави.
Ту си месец дана била сужан, прави.
А ти, тиче младо, трпела си радо,
Тако ти је мило девовање било.

Истом кад те бабо плачући мољаше:
Не угаси, ћери, старо племе наше!
Ниси могла гледат' родитељске сузе,
И тако те Бетлен за љубовцу узе.

Ал' тек му се мили ојавише снови,
Разболи се Бетлен, на те заудови,
Па сад, кад си опет слободна ка' тига,
Зар би хтела бити туђа робиница?

Свако може ићи куд се жељом мана.
Ал' ти ниси своја, ти си, госпо, наша,
А ми знамо за шт' смо до сад војевали —
Падне-л Мурањ, госпо, знаш ли да би пали..."

„Ха, зар ја да не знам,“ плану Мара с нова —
„Ал' не бој се, старче, не ће бит' сватова,
Баш да имам воље сада немам каде, —
Ну, ево ми нешто дивно на ум паде.

Лест, превара ј' — али он је постао моме,
Ја је само враћам душманину своме,
Мени није мило, тако ми поштења, у
Али кад се мора, — нуђа закон мења.

За некол'ко дана нестало нам храна
Чекамо помоћи, ал' хоће ли доћи?
Кад се талас дигне, да ти чамац хити,
Помоћи се надај, ал' повеслај и ти.

За то, старче, брзо трчи са Мурања,
Проспоцу моме није до чекања;
Што још ниси био, — смејем се и сама —
Сад постајеш ноша љубавних писама.

Што ме тако гледиш? Зар ти то не прија,
Што ће Вешелињи тако да долија?
Ево га још ноћас, пре поноћна доба,
Ево ми га сужња, — ево ми га роба."

Кадаш главом маше, па је диже лако,
Као да се пита: да-л је то баш тако?
„Тако ј'!" — рече Мара, и' онда ниште више,
Него седе за сто, да листак напише.

Брзо га написа, па још брже скочи,
И подиже писмо пред старчеве очи,
И то обертуче, а Кадаш га штије,
Док га не проучи ни одахн'о није.

„Тако, само тако, госпо моја драга,
Та ти ћеш надмудрит' и самога врага!
Та печати брже, не оклевај, роде!“
А кад листак прими, као смушен оде.

Оста Мара сама, гледа десно, лево,
Па потражи писмо Вешелињијево.
Погледа га мало, и' онда се пожури,
Једну полу снали, другу — у шнаг тури.

ТРЕЋИ ОДЕЉАК.

вуд око Мурања, свуд широдол пуче.
Само с једне стране дишка се брежуљче,
Око кога војска лежи поред ватра,
А у среди стоји војводина шатра.

Спуштала је вечер сеновита крила,
Којима је цео предео обавила.
Долину, брежуљак, венац бојних чета,
И војводу, који пред шатором шета.

Шета Фрања, шета, а срце му бије,
(Да га види Мара, па да му се смије)
Љубав тако нова, љубав тако млада,
Па 'таког јунака тако да савлада!

Гледа он у стене Мурањска врхунца,
Где још види зраке вечерњег сунца,
Па мисли ли 'вако: „К'о што горе стене,
Исто тако њина госпа љуби мене.“

Или друкче мисли, а бог ће га знати,
Можда 'вако мисли: „Сунце Мурањ злати,
Нама се причинља ка' да гори стена,
А стена је хладна, као и та жена.“

Ал', гле, добра знака, — пл' је слика снова —
Врх Мурања лета јато голубова,
Сунце их засјава, пре нег' што се смири,
Па се чине да су злаћани лентири.

Аој, птице миља, љубави бескрајне,
Та ви можда знате какве слатке тајне!
Носите-л јунаку, ком већ клону снага,
Од грофиње Маре одговора драга?

Ал' узалуд Фрања дозива голубе,
Они се у зраку сиграју и љубе.
Ну, шта с' оно црни пониже са стене,
Гавран? — Ил' је човек, гласник холе жене?

Ништа! Већ се губе са оног врхунца
И последњи зраци утонула сунца.
Све се већма тами помрчина сива
— Куле, платна, стење све с' у једно слива.

От'шло је и вече за сунашцем сјајним,
Поросивши земљу сузам' опроштајним,
Свуд је нојца пала, све је замотала,
Само с' ватре множе, што их страже ложе.

Још је Фрања шет'о срцем тугоједним. —
На једаред Кадаш поклони се пред њим,
Кад му ј' пред'о писмо, па се натраг вин'о,
Баш је пуна месец са истока син'о.

А војвода с писмом под шатор униде,
Намршти се мало кад жут печат виде,

И ма да је зеб'о шта ће бити ново,
Брзо писмо разви, па прочита ово :

„На писмено не ћу, — велим пређе свега —
К'о одговор чека, неск дође по њега;
Тим ће се покасти смелост у јунака,
И још нешто више: је-л му љубав јака?

Са западног бока мога тврдог града,
Ниже оне куле, што је зидам сада,
Биће један прозор осветљен са стране,
О њему ће висит' лестве конопљане.

Туда неск се попне, ако се не жаца,
У по ноћи, мирно, и без пратилаца.
Док не дође горе, одговора немам,
А горе ће видет' какав дочек спремам.“

Колесб'о се вођа, да ли ће да пође,
Врло му је налик на запето гвожђе,
Сећао се прича из старих времена,
Како ј' многи страд'о од лукавих жена.

Али шта су приче кад љубав у души
Тако силно хучи, да разум заглаши,
Баш и да налети, срамота је маља,
Нег' да Мара рече: Кукавица ј' Фрања!

Увидео је и то, да му срећа само
Тако може синут' ако оде тамо,
Остане ли доле, ту је не дочека,
Онда збогом, Маро, збогом, па до века!

За то викну брзо да дође Вадаси,
Кад дође Вадаси, војвода загласи:
„Десна моја руко, послови су 'ваки,
Ја у Мурањ идем, и то идем таки.

Не питај ме за што, то још тајат' морам,
Ал' за дела своја ја сам одговоран; —
Од како се знамо издали се нисмо,
Ја и сада знадем где смо и за чим смо.

Да сам некуд от'ш'о нико не сме знати,
Нит' хоћу, нит' треба, да ме когод прати.
А ти ћеш одабрат' стотину момака,
Стотину делија, најбољих јунака,

Којино су вичини јуришу крвавом;
Што вам је оружја завијте га травом,
И мамузе сваки са чизама скини —
Не требам звекета у ноћној тишини.

Буд'те на опрезу, чекајте ми знака, —
Ја самокрес овај не пуштам из шака,
Уједе-л ме гуја, наћ' ћу прозор који,
Да самокрес прасне до ушију твоју'.

Ноћ је тиха, мирна, чућете му гласа,
А ви онда, браћо, не почас'те часа,
Поините се горе са западне стране,
Гдено ће да висе лестве конопљане.

Поините се горе, ја се донде не дам,
А кад браћу моју на окупу згледам,

Шта ће бити онда, прорећи се не да,
Ал' ће бити нешто да се приповеда.

Не пађете-л лестве, онда, богме, знајте.
Да сам доп'о јада, па не оклевајте.
Онда јуриш. браћо, сви иск' слепо летете,
Да ме избавите, Мурањ да отмете.“

Вадаси је био јуначина права,
Весео и тамо, где се губи глава,
Ал' што ј' сада чуо, то му беше много.
Глед'о да-л би вођу одговорит' мог'о.

Ал' одвраћат' њега, кад плане у страсти'
Кад се тиче славе и јуначке частп, —
Па још сада кад се и љубав испречи
— То би било само залуд' трошит' речи.

Он не смеде рећи, да му није мило,
Само наговести: „А како би било,
Да не чека војска док до муке дође.
Већ за тобом такп да у Мурањ пође?“

Ћутао је вођа ка' челик ханцара,
Јер па тако штогод он не одговара,
Само огањ плану на лицу му бледом,
Па Вадаса глену прекорним погледом.

Вадаси се трже, дотак'о се лава,
Виде да би била то превара права,
Да то не би било јуначки и смело,
Већем гадно, ниско, несмишљено дело.

Па за то је само јоште једну жељу
Рек'о своме вођу, своме пријатељу:
Да у врашко зјало пнокос не греде,
Него бар да њега са собом поведе.

Ал' ево ни ова ништа му не вреди,
Вођ га шаље нека свога посла гледи.
Кад Вадаси пође, испрати га немо,
Врну се под шатор, пак се на пут спрем'о.

Међу тим је и краљ краљевине ноћне
На високо диг'о престо славе моћне,
На престо је сео, да одморно влада,
Уз њега је луна невеста му млада.

Плавог свода недро с иста беше ведро,
На кумовској слами све бисери сами,
А звезде, стражари, знајућ' како ваља,
Пристојно далеко биле су од краља.

Ал' на против запад ведро рухо збаци,
На њему се црни дизаху облаци,
Као црна брда, к'о црне планине,
А рек'о би сад ће пасти са висине.

Са западне стране далеко се чуло
Како олуј хуји, како грми тмуло,
Севукаше мачи даљна урнебеса,
Пробуђена беса, што земљу потреса.

Овамо је стиз'о, ко лаки уздаси,
Поветарац, који стражи ватру гаси,

А стражар'ма, који леже код ватрица,
Пиркао је само санак с трепавица.

У Фрањином стану тишина је била,
Као после боја кад малакше сила,
Кад се не зна више: ко је жив, ко није —
И рањеник ћути, не би-л умр'о прије.

Ка' што тамо кад кад погдекоји скочи,
Мислећ' да га зову вековечној ноћи,
Али где се диг'о, онет легне туди,
(Јаој, да се никад више не пробуди!)

Тако с' и ту неко подиг'о, на лег'о,
Али њега није смртни хронац стег'о,
Има и он рана, но су извидане
Само му проричу ветровите дане.

Волео би старац, а то ј' Шољмон' био,
Да је данас обе руке изгубио,
Него што је чуо онај укор груби,
И то још од оног, кога тако љуби.

Он је био већем преко оног доба,
Кад се санком лечи мука и тегоба,
Ал' не беше престар, бар не тол'ко много,
Кад би с' хтео светит', да то не би мог'о.

Није им'о мира, — укор га је гриз'о —
Већ се ту сред војске спуштао и диз'о.
Тако ти се мучи од како се смрче,
И мргодно слуша кад неки захрче.

Обзи'о је војску, све четице редом,
Свуда је заглед'о брижљивим погледом,
Ал' већ то ј' и другда он радио тако,
Само што је био ведрији нег' јако.

И' онда се отишао подаље од стана,
Да прилегне гдегод до белог дана.
И прилег'о ј' старац — трава беше мека, —
Али санка нема, ал' баш ни од лека.

А једна му жеља по грудима лети,
Да се Вешелињу достојно освети,
Да учини штогод, сви да му се диве,
А вођ да се стиди за укове криве.

То је био слатко поштеној старици,
— Ал' лежећи тако ухом на ледини,
На једаред хтеде потргнути мача,
Учинио му се, да неко корача.

Диже главу, ал' је брзо доле склања,
Спрам месеца снази где промаче Фрања.
Јест, бога ми, Фрања иде пут Мурања,
Шољмонин га види, — не мож' бит' да сања.

Причек'о је мало, (ласно ће га стигнут')
Па ће онда сести, и' онда ће се дигнут';
Неки нови нади залише га снагом,
И' онда се упути војводињим трагом.

Ишао је за њим, ал' не брзим кроком,
Само да га не би изгубио оком.

Ал' је ноћца чудна, сенка сенци мига,
На једаред, — шта је? — сто, изгуби га!

А сад олуј, сила, што ј' далеко била,
Размахну своја гороломна крила,
Па све ближе, ближе, — бруји, хуји, сиче,
Ломи, крши, ваља, штекће и урличе.

Посукташе горе облачине бурне,
К'о аждаје љуте, к'о авети црне.
Као жедне хале, већ су прогутале
И велики месец и звезднице мале.

А те бесне хале, да се не покуње.
Шибалу их бичи' огњевите муње,
Који сваког трена кроз висину сукну,
А швигари њени громовито пукну.

Час је тако светло, да ти очи трну.
За тим опет тонеш у дубину црну.
Светлост је све краћа, а тама све дужа,
Светлост малаксава, тама се оружа.

Иде Вешелињи, ни бриге јунаку,
Иде по том чуду, иде по том мраку;
Она брза муња мету му озрача,
А до другог сева он насумце к'рача.

Али сад већ спази, као кроз облачак,
На Мурањском вису један бледи зрачак,
Тог се правца држи, корак му све бржи
По врлетном стењу, клизавом камењу.

И по белом дану страшно ј' ниш туда;
Ногоступ је узан, што горе кривуда;
И Фрања се држ'о ногоступа тога,
Донikle се држ'о, ал' изгубио га.

Махом, када муња громовница трене,
И јунак се сагне, да разгледа стене,
Па орловским оком, боже му помози,
Мотри шта му прети, мотри шта му грозн.

А од отог блеска кад одмори очи
У тој пустој тами, у тој црној ноћи,
Е. онда му очи онај прозор траже, —
Прозор кроз мрак шкиљи, па му правац каже.

Пузао се, пењ'о — љубав чуда чини —
Док се није наш'о брду на висини,
Сад лако уздахну, ка' да бригу скида,
Кад оштина, да се попео до зида.

Нашп'о је лестве, па сад брзо мѣти;
А кад хитра муња над главом прелети,
Страшно ј' било гленут' безну провалија
Са ужета овог, што га ветар нија.

Ал' зар има страха кад је смелост жива,
Па још кад се љубав с њоме уткрива!?
И баш кад се Фрања до на прозор диг'о,
У тај мах је Шољмош под зидине стиг'о.

Опет муња севну, па је видет' мога',
На прозору горе милог вођа свога, —

Уш'о је унутра, сад је опет тама,
А старчеве руке дркћу на лествама.

А у тај мах чу се одозгоре врева,
Чу се неки звекет, ка' да ј' од мачева,
Неки топот журан и коменај буран,
Неко нападање, неко опирање.

Ка' да неко плану, и' онда опет суста,
Ка' да с' неком исовка отима из уста,
И тек што се отме, а она се губи
У стењању тешком, у шкрипнуту зуби.

Шољмош'у је брижно срце пући хтело,
Па се за то нећ'о по лествама смело,
Још се и сад чује, што се чуло прије,
Само канда више тако близу није.

Грозно је то било пратиоцу седу,
Још се чују бати, ал' се одмичеду,
Па и то је чуо, где војвода прети:
„Скupo ће вас стати, вероломци клети!“

Унео је снагу старачких мишица.
А знојак му тече преко врела лица,
(Ил' су можда сузе — а бог би то знао)
Сад је сти'о горе, па је загледао.

Пред њиме је ходник, пустолина дуга,
У среди, са свода, с неког беочуга
Висила је лампа, пламичак јој гори
Баш као самртник кад се душом бори.

Ходник нема врата ни десно ни лево,
Само ј' црним уст'ма у двориште зев'о,
А кад муња бичем по ваздуху шину
И та црна уста за тренутак сину.

Одовуд су негда стрмоглав бацали
Кривце, којима су погиб доконали,
Па од овог доба овај део града
„Целатским бедемом“ зове се и сада.

Још је мало глед'о, још је прислушкив'о,
Нит' се штогод види, нит' се чује живо,
Само лампни пламен мало јаче плану,
Мало јаче плану, па и он издахну.

А старац се сада по лествама спусти,
Па загази натраг у тај црнеж густ,
Упути се доле с Мурањских висина,
Поуздано ј' иш'о, — није му првина.

Међу тим је небу понестало муња,
И олуј се спрема мало да прокуња;
Још се месец крије, и звезде жмуре,
Јер облаци јоште по висини јуре.

Сад већ и не јуре, само мирно плоче,
Нит' им је до плача, што се даждем зове,
А што овде онде по гдекоја кане,
И ту лаки ветрић крилима одмахне.

Шољмоши се брзо спустио у табор,
Ту га сplete Вадас' и Фекете Габор;

А њих је и хтео, да им све дојави,
Јер њи троје беху пријатељи прави.

Ту су браћа стала, пак су шапутала,
Да шта ћеду саде, како ли да раде.
Кад су доконали, тад се руковали,
Па ће да полети сваки својој чети.

Они војску буде, — видићемо за што —
Хај нека их, нека, . . . а ти, слатка мањито,
Понеси нас крил'ма твог полета жива,
Да видимо шта се тамо горе збива.

Дубоко је поћи. А грофиња Мара
По одаји хода, још се не одмара.
Је-л то жена што се љубави не боји?
Па за што још и сад под панциром стоји?

Хај, путарићи немир страхан је господар,
Кад и кад је баца на кадиџи одар;
Ту не лежи дуго, на једаред скочи,
Па ће за сто сести, па ће опет поћи.

Не чује се ништа, само пђред врата
Тиктакање срца сребрног сахата.
Често Мара на сат баца очи своје,
И на оне слике, што на њему стоје.

А још много дуже у сказаљку гледи,
Кад год је погледи, на њу се разједи;
Јер сво до скоро беше грозно спора,
А сад Мари криво, што одмиче живо.

Можда су јој за то тако гњевне очи,
Што никако тица да у клопку скочи.
Мора да је Фрања, — тако јетко мије —
Намирис'о замке, па сад јој се смије.

Ево поноћ прође. Она бурна хала
Беснила је силно па се утишала.
А он сада спава, — та ни бриге њега,
А Кадаш га чека, јест, дочекаће га!

П' онда на глас рече: Ал' и јесам луда,
Да ја пођем стазом, што тако кривуда!
Да се вучем клинка с лукавим јунацим',
А поштено име да на коцку бацим!

Та могла сам знати, увидети лако,
Да то није љубав што блебече тако,
Да се лепим реч'ма мени конка рака.
Како би им Мурањ лакше пао шака.

Он да мени ласка, да ме такоштује.
Па лепоту моју да у звезде кује,
Ту лепоту, коју ни видео није
Кад је писмо пис'о, — ох, погане змије!

А кад ме је зглед'о, како ј' малаксао!
И то ј' напред пис'о, а то ј' напред знао,
Ни смеј'о се није кад ми писмо хити. —
Е, може ли већег безочника бити!

А ја, шта сам хтела? — сад се сама питам,
На његовој лажи да превару зидам,

Написах му листак, да ми дође горе —
Ти ли то написа, поносити створе!!?

У његовој руци мој је листак мали.
Он га сваком чита, он се њиме хвали:
Како га је Мара на састанак звала,
На састанак ноћу! — Што ћу, боже, што ћу!

Ал' сад неко уђе, — ко би други смео
Нег' једини Кадаш, ал' како се силео,
И рукама тапше, смеје се и клања:
„Ту је“ — вели — „ту је Вешелињи Фрања!“

Кад то име чула, задрхтала жена,
Прво дође бледа, па таки румена.
Та шта ју је смрзло, шта ли је зажегло?
Хтеде нешто рећи, ал' се грло стегло.

Мало час је врила од једа голема,
Што је метла клопку, а тице јој нема,
А сад, кад јој тица већ у клопци стоји,
Сад ка' да се ловац свог улова боји.

Весела, бајаги, (тек да забун скрије)
Запита Кадаш'а: „Па камо га, ди је?“
А Кадаши, вољан, бришућ' зној са чела,
Стаде да јој прича најновија дела.

Како но су момци, с кринкама на лицу,
У закутак сели, да ухите тицу;
Кад долети Фрања с прозора висока
Како га склентаху са пред, са страг, с бока.

Па како су слатко ликовала браћа,
А он није мог'о ни истргнут' мача;
Како му ј' у гужви плант са леђа пао,
А у плану му је самокрее остао.

Па сад где је? — Тамо, где је робу место,
А ко тамо доспе, тај је мајци нест'о,
Нека и он страда; ил' нек веру зада,
Да ће уз нас бити, уз нас крвцу лити.

Али то ће тешко дочекати Мара,
Јер ено га и сад бесни и зинара;
Као арслан љути, тако риче, прети,
Тај понустит' не ће, — тај ће пре умрети.

На то Мара плану: „Ху, та шта ми рече!
То је гадно било, то ми душу нече.
Служити се крадом, заседом и мраком, —
Зар се тако ради са таким јунаком!“

А Кадаш је глену, — шта ј' то наонако!
Је ли добро чуо, је-л одиста тако!
Пак ће онда рећи: „Ти замераи нама,
А зар ниси тако наредила сама!“

„Јесам рекла, јесам,“ тако Мара сева,
„Ал' то беху речи мога плахог гијева,
А ти брзо оде, назлобрза хало,
Не даде ми часа, да промислим мало.

Та ја нисам знала, писам веровала.
Да ће по тој ноћи он овамо доћи,

Друкчије би биле моје заповести, . . .
И увреда она морала ме смести.“

„Ал' ево је дош'о,“ дода Кадаш живо —
„Сад ти је у руци, — па шта ти је криво?
Ил' зар није боље, што ј' он дош'о амо,
Него да се сутра ми њему предамо?!

Па ко га је тер'о . . није мор'о доћи . . .
Био седит' с миром, био те се проћи.
Ал' сад, кад је овде, — тако ми поштења —
Та и наша нужда ваљда закон мења.“

„Ох, та нема нужде“ — Бетленка прихвати —
„Што би могла икад ту срамоту спрати,
Држ' се права пута, њега не помети —
Кривим путем не ћеш никад стићи мети.

Он безбрижно дође, љубав га довела,
— Виш како је љубав одважна и смела!
Преко така стења, по овакој ноћи,
Он је смео самац свом душману доћи.

Он се узд'о да ће пред људе изаћи,
А не да ће хрте у заседи наћи;
А ми, срам нас био, то не разумемо,
Већ на самца скочит' да га окујемо!

Ал' далеко би било да му љубав враћам,
Још је даље да му љубав тако плаћам.
Да га Мара љуби, — сачувај је боже!
Ал' га за то хладно поштовати може.

Ха, победа 'вака, то победа није, —
У овакој слави срамота се крије.
Он ће бити дичан са тиранства мога, —
А ја стидна, срамна, са безумља твога.“

Сад тишина наста мало, и подуже . . .
Она је гледала на зиду оруже;
Ил' су само очи лутале онако,
Што је моћна душа ослабила тако.

Кадан' само стоји, па на вагу меће.
Што му Мара рече, и како му рече;
На вагу је мет'о и тамо и амо.
Па је хмк'о, хмк'о, — ал' у себи само.

Чини му се, чини, да ђаво не спава,
Да ту нешто буја, ал' се загушава.
Да ту нешто бива, ал' се силом скрива,
Да је нека хора, која избит' мора.

Не би њему било то баш тако криво,
Та не криво — него можда би ужив'о;
Ал' га Мурањ сећа шта је дужност већа, —
То би било красно, да није опасно.

И за то је старац на дну срца зеб'о,
Видећ' е је Мару немир усколеб'о.
Јер пружи-л му руку и град му је дала, —
Онда странко наша шта си дочекала!

Знао ј' старац шта ј' то кад се љубав шири,
Да је хладан савет још већма распири.

Да с' не ваља сиграт' с душом раздраганом,
Да се Везув не да занушити дланом.

Па се сада вешто мајсторисат' кани,
Да и купус спасе и козе нахрани.
Да и жеље стигну за чим тако жуде,
Али да то лепо без издајства буде.

За то рече: „Госпо, ту се сада крши,
А ја желим да се све најлепше сврши:
Вешелињи Фрања, он ти је у власти,
Ти можеш и њега, ал' и Мурањ спасти.

Знам ја, госпо, твоје племените груди,
А рада си да те нико не осуди;
Све то може бити, само ваља знати. —
Ти му можеш с места твоју руку дати...”

Осече се Мара, па Кадаша кори:
„Какву руку, старче, ко о руци збори!
Ко спомиње љубав, тај ме само љути,
Ако друго не знаш, а ти боље ћути!”

„Дослунај ме, госпо!” — замоли је Кадаш.
„Макар да се увек по свом уму владаш,
Подај Фрањи руку, ал' му реци ово:
Јунач. витеже, бог ми те је дов'о!

Ево моје руке, а и срца мога.
Али нешто ништем од јунаштва твога,
Да се манеш твога Фердинанда краља,
Па да с' борим уз нас, где се борит' ваља!”

Та ако му није само до Мурања,
Ако тебе љуби Венцелињи Фрања,
Он ће то учинит', а на славу роду,
А ти ствараш новог борца за слободу.

Не уехте ли тако, — онда видиш шта је,
Да његово срце љубав не познаје,
Већ варајућ' тебе своју корист вреба,
Онда нека гине, тако му и треба.

Па пл' да га бацши са највише хриди,
Или да га казниш како ти се свиди,
Ти ћеш остат' чиста пред народним судом,
— Сам је тако хтео својом главом лудом.“

Сад се опет ћути. А Мара ће сести,
Наслониће главу на обадве нести,
А кад главу диже, на челу јој била
Ружа, што се под тим тиском разавила.

П' онда 'вако рече: „Јаој, срцу моме,
Јер су двоји јади, што га сада леме!
Рада сам помоћи своме милом роду,
А не рада своју жртвоват' слободу.

Волим бити тица на слободни' крили',
Окови су тешки, макар златни били,
А мене би, јадну, ти окови стисли, ...
Ох, грозим се, грозим од саме помисли.

Ал' ако је спасти странку и начело,
Рад којих смо до сад борили се смело,

Мушки ћу урадит' ако будем жена,
Ако будем мека, — макар да сам стена.

У руци ми Фрања. Шта ћу с њиме саде?
Да намигнем само, па му глава наде.
Фердинанда краља ујела би змија —
А што њему шкоди све то нама прија.

Али да јунака могу наговорит',
Од душмана себи пријатеља створит' —
То би било дело човечије воље.
А и нашој странци то би било боље.

За то... само за то... јест, ни за што друго
(Ти ми барем веруј, моја верна слуго!)
За то, велим, хоћу, кад је вама требе.
Хоћу, рад вас хоћу, — жртвоваћу себе.

Иди па му реци. Стани... ал' нек знаде,
Да ту није љубав, да то жртве раде.
Што му ево пружам, с вама у дослуку,
Ал' не срце, него само десну руку.

Старац брзо оде (душом одахнуо),
Мара за њим викну, — ал' то није чуо,
Ил' не хтеде чути и натраг се вртут',
Јер би могла Мара прву реч обртут'.

Још једаред викну, али нема коме;
Тад се жена врати — огледалу своје.
Скиде с главе шлемак, што јунаке краси.
А распусти бесно црне, дуге власи.

Разлине се власи необична чара
По панцир-кошуљи дори до бедара,
Прекрилине на њој сваки спомен рата.
Било то од гвожђа, сребра или злата.

Само сред недара, и с десна и с лева,
По један брежуљак сребрно просева;
На њима се пламен свеће заиграо,
Па се чини да се панцир таласао.

Ил' су можда саме груди задрхтале,
Пак су хладни панцир тако таласале.
Шта их мучи тако? Нека грозна страва?
Љубав ли, што давно под панциром снава?

Осећа-л већ срце, што јој уста таје?
Осећају-л груди вреле уздицаје?
Осећа ли пламен, што кад једном сене
И памет помути и крв пресокрене?

Не, то није љубав... не верује она, —
Зар је љубав тако брза и смеона?
То ће бити слабост неодморна тела,
Уз коју је дошла и грозница врела...

За то је прилегла, али не ће спати,
Чекала је стравом да се Кадаш врати, —
А он, — баш је сада до тамнице стиг'о,
И тражио браву и кључеве диг'о.

Чуо га је Фрања у тамници доле,
Где одавна мери своје љуте боле;

И његови горки уздицаји лете.
Благословне кетве љубави проклетe.

Не боји се смрти, — та шта ј' и шта пута
На сусрет јој ниш'о посеред боја љута!
И сужањство своје поднео би лако,
Да је друкче било, — да није овако.

Али једној жени на лепак налетит',
Ту срамоту триет', на се не осветит',
Под срамотом овом све што имаш губит',
Свог злотвора кети — и опет га љубит'...

Па онда се сетит' тужиоца строга.
Што те свуда сочи до самога бога,
Име му је дужност, он ти из далека
Оберучке прети, као авет нека.

Треба ли ти више да очајан клонеш,
Да у мору стида до очију тонеш.
Љубав исмејана, дужност проиграна!
Ох, има ли тежих, има-л жешћих рана!

Ал' и ту је јунак одрж'о мегдана.
Јер је био јачи од свикол'ких рана.
Заузд'о је боле, зверје горонадно,
А пустио мисли, да промисле хладно.

Хладне мисли веле: зло ћеш, брајко, проћи.
Јер од твојих чета не чекај помоћи.
Та како си мог'о и наредит' тако!
Смејеш ли се себи? Смеј се, то је лако!

Знаш ли шта си рек'о, знаш ли шта си хтео?
Јесен-л им'о свести, па' те ђаво смео?
Ил' си био пијан кад си пон'о криво?
— Нисам био пијан. — мора да сам сив'о?

Ал' за бога, Фрањо, ко још тако сања:
Да ће самокресом пукнут' са Мурања,
А стража ће мнати: то је од веселја,
Па ће мирно чекат' јурни пријатеља.

Могаше-л се падат' да ће твоје чете
Ноћас добит' крила да брзо полете.
Да ће отет' града у тој густој тами. —
— Што не могли с тобом. да ће моћи сами!

Насмеј'о се гротом, — сетно се ди је,
И да му се женски мач над главом вије.
Па кад зачу бате Кадашевих нога
Помислио ј': ево крволока мога!

Кључ у браву уђе, мал' је не провали,
А ној шклоцну дванут језик зарђали.
Одбише се врата, а пред њим се створи
Стари Кадаш, па му св' овако збори:

„Господару часни, имао си каде
Да промотриш где си; то су тврде зграде,
Ту је вечно ропство, или мртва глава. —
Једина је милост, која те спасава.

Јер грофиња Мара не ће смрти твоје,
Отвара ти врата од тамнице своје,
И даје ти руку (бисер непремеран)
— Но да од сад будеш Ракоцију веран.

Ал' ако те јогуи другим путем води,
(Јербо само нани воде ка слободи)
Онда место неве и кићених свата,
Сам си себи избр'о палом и целата.“

На првање речи јунак се разгали,
Али услов кетти сав му над развали.
Зажари му крвца онај образ бледи,
Па сад натраг трже, па се махом следи.

Назад гордо рече: „Не треба м порука, —
Видим да сте жељни мојих горких мука.
Сечијева Мара нема милосерђа,
А моја је вера од камена тврђа.

Не верујем, старче, божија ми лица.
Да се Мара капи бити мој убица.
Ал' ако се варам, нек јој буде славе,
Ја преверит' не ћу, — ево моје главе!“

А Кадаш се трже, том се није над'о,
Тај одговор брзи старца је савлад'о,
Па га молит' поче: „Промисли се, сине,
— Једанпут се живи, једанпут се гине!“

Фрања само ћути, само главом маше,
Па му очи сада старца погледаше,
А тај поглед црни кроз душу му лети —
Није старац мог'о дуго га поднети.

За то се окрену, на поље изађе,
А сужњик се опет у самоти пађе.
Опет брава шкљоцну на гвоздени' врати', —
Све се даље чују Каданеви бати.

ЧЕТВРТИ ОДЕЉАК.

Мариној соби тишина је така
Као да није соба већ мртвачка рака.
Као да у њој нема другогa живота.
Вап пламичка, што се око стењка мота.

А ту стоји Кадаш оборене главе,
Прекршених руку, а муке га даве...
Мало час је дон'о, Мари дон'о гласа,
Сад је ево сведок њезиног ужаса.

По мозгу јој киши то холо поздравље,
Оберучке грли везено узглавље,
Па у њега крије горке сузе оне,
Што их скуна: љубав, стид и јарост
роне.

Кад кад скочи, пође. Као да не зна
за се —
Ох, да чудна жара, ког сузе не гасе!
А за тим се тргне, задрхће, побледи,
Као да какву сабласт у ваздуху гледи.

„То ли да доживиш!“ бризну зборит',
бедна,

„То зар да доживиш, наметкњо једна!

Да скрхаш јогуњство, крила твоје среће,
Да се сама нудиш, — а он да те не ће.

Јадна десна руко, како ли си пала!
Што те није давно сабља распарчала!
Што се ниси књаства згрчила, савила,
— Па ми не би данас на срамоту била!

Нисам ли те, луда, другим камом звала,
Тако сам те звала, тако неговала.
Зажелише многи, да ти буду робом, —
Ти си била горда, а ја дична тобом.

Просиоци силни преда те су клекли,
Ал' ми смо се онда друкчије зарекли.
Ах, они би мени живот жртвовали,
Све што човек има, све би за ме дали.

А то нашче не да своје лудо мњење,
Не да за ме своје криво уверење.
Ја му руку пружам, а он је одбија.
Ни слободу не ће, смрт му боље прија.

Ох, ти пуста смрти, каква ј' слика твоја,
Где си да те видим, суревнико моја!
Ти ли си зар ленина?" — па исправи себе —
„А ја зар сам црња и гора од тебе?"

Зна-л он, слута једна, како ј' самрт једна,
Какви су јој баји, какви загрљаји,
Како ј' шунаљ поглед тих очију сених? —
Он је не познаје, кад од ње не стрени.

Та зна ли он шта ј' то, на праг незин стати,
Не моћи се бранит', жалосна му мати!
Чути своју крвцу где кроз мозак струји,
Бројати тренуте тој грозној олуји?!

На једаред: „шухуц...“ кам' ти главе, море?
Пресечене жиле, а крв шикће горе;
Али док се крвца са свим не исцрпи,
Ко зна каква ј' мука, што је дуна трип!

Сећаш ли се, Фрањо, свих страха та смрти,
Кад одбијаш ерећу, на волиш умрти?
Зар ти немаш пада да се за свет хвата?
Немаш старе мајке, сестрице ил' брата?!“

Промисли се мало, н'онда рече: „Јесте,
Ја ћу бити девер ледне ти невесте,
Па кад је доведем тик до твојих груди,
Онда ћу те мотрит', младожењо луди!

А ти Кадаш, чуј ме, сад се тако ниште,
Ти у црној соби подигни стратините,
Но — на што ме гледиш? А што тако бледиш?
Сватови су: желим да се провеселиш.“

Послушан је Кадаш, ево га већ лети,
Ал' не за то што је жељан да се свети;
Он не мрзи Фрању, већ помисли 'вако:
Не ће жена љубав прегорети лако!

Он се удиљ сећа Ракоција свога, —
И стратините диже, ал' и моли бога,

Да умудри Фрању, да с ових дасака,
Добије слобода новог јунака.

Ходала је Мара брзани' кораци'. —
Нехотице поглед на зрцало баци,
Намршти се на се (ал' се пак гледи).
Пак ће онда себи јетко да беседи:

„То ли је та слика, то ли је та жена,
То је та лепота далеко чувена!
То ли је тај узраст мета мушких жеља!
То ли је тај поглед, што јунаке стреља!

Ал' ме панцир квари... не треба ми више,
То је мушка љуска, жени не уише;
Ох, како ме дави, па како ме хлади. —
Та од такве жене он се ваља гади.“

Сад зазвони трипут, собарице диже,
Оне већ одавно санак боравише.
Синоћ их је рано отпавила спати —
Не морају оне сваку тајну знати.

Па продуљи 'вако: „Ал' он није жену,
Он је видео лутку нечим покривену,
Калпак ми је скрио и косу и чело,
А тај панцир крути грло моје бело.

Јесте, још једанпут видети ме мора,
Видет' кад сам лепша нег' пролетна зора,
Окићену, сјајну, у женском оделу.
(Пре је видео само мушкобању смелу.)

Ха, слатко-л ће пасти... Он ће стојат' тужан,
Око њега с' вије гробни задах кужан,
Он помоћи чека, звера тамо, амо,
Ал' не види никог до целата само.

Подигнуће руке да се богу моли,
Ал' се не зна молит', збуњују га боли,
Уста само дрхћу нече име драго.
Нико се не јавља, — све му је за наго.

Слатко-л ће ми пасти у тренуту томе
Пред њега изићи у светлилу моме.
Поред смрти стати, а он, сужник бледи.
Нек нас упореди, која више вреди.

Па када му суза на очи полети,
Па кад стане мајку, што га роди, клети,
Тадај га презорним погледима прелет'.
И осмејком хладним милост му поделит'.

Сад се с поља зачу, ево неко иде,
И кад Мара своје собарице виде,
А она ће брзо у присенак поћи.
Да сакрије мало исплакане очи.

Откопчае копче сребрна панцира.
Донеше јој рухо, да га сама бира,
Па још адићаре веденичка кова.
Све сватовски, лепо... Ох, чудних сватова!

И стратиште стоји, просто, сиромашно, —
Некол'ко дасака, није ништа страшно.

Неког'ко, даунања, а покривено је
Застором широким од црвене боје.

На њем целат стоји, ни мако се није,
Као да пије човек, у ком срце бије,
Као да си слику од камена мет'о;
— Сав је црвен, само палом му је свет'о.

Запета је соба црно обојена,
То је мрачни спомен мрачнијих времена,
Кад су биле главе на јестиној плати,
Кад су више посла имали целати.

Ту су двоја врата; она с лева мања,
На њим' прозор застрт безом танка ткања.
А друга сапреда, велика, двокрила,
Та су досад цином затворена била.

Сад се отворише, — а целат се прену;
Мале, светле очи онамо окрену.
И униђе Кадан са шест оружника
— Воде Фрању роба и осуђеника.

Сад да странцу речеш да по лиц'ма слуги
Који је ту што ће за мал' погинути,
Преварио би се, јер запета пре би
Претом на целата, ал' на Фрању не би.

А кад јунак пође к прагу црвеноме,
Рећи ће му Кадаш, ка' рођеном своме:
„Виш да пије шала!“ — целат се већ
сипрем'о —
„Не гони нас, брате, да ти кидишемо?“

Само једну речцу, само усна,
Па у исти чарк, ^{Народна} се пр...
Па да пођеш срећу, коју си тековнио,
Па да будеш већи но што си ^икад ^уб...

Та има-а слободи ^{Бр.} јефтиније цене
Нег' што ј' ова: пристат ^{Дескто} уа браниче њене!
Па још кад слобода ^{Дескто} такс ¹⁹ ^{год.} ^{Дескто}
Као што је рука Сенијеве Маре.

А како ћеш друкче уверити жену,
Да ј' то љубав била, што те амо крену.
Већ ако се склонили куд те она склања —
А не ниште греха, само покајања.

Та кад би ти глава десет пута пала,
Ни онда ти Мара не би веровала
Да ти нишан само за Мурањем наг'о.
А пој што си рек'о, да си подлю лаг'о."

Да је стари Кадаш ма шта друго рек'о
Не би тако грозно срце му засек'о;
Досадањих рана бол је већ ућут'о.
Ал' ова га нова заболела љуто.

Био ј' већ претри'о и смрти се пред'о,
Већ у смрти није душманина глед'о.
Нег' сувише јоште пријатеља права,
Који га од муке и јада спасава.

На што и да живи? На што му живота,
Кад га чека само прекор и срамота?

Баш и да га пусте, на шта ће му прудит' ?
Та његова војска строго ће му судит'.

Погине ли овде, тим ће много спасти,
Да ј' издајник био, нипко не ће касти.
Рећи ће се само: с љубави је пао,
И што ј' женској вери лудо веровао.

Чудна је та љубав, што га чудно снажи.
Да у својој смрти и освету тражи,
Јера ће се љуто покајати Мара,
И његов ће спомен да јој срце нара.

Тако је он смишљао кад је смрт заволао,
Кад је јад пребол'о и страху одол'о;
Али смрт небојши разне страве справља —
За то му се сада другим лицем јавља.

На ото се згрози кад му Кадаш рече,
Е му се и гробу веровати не ће
Да је икад жаром ходио за Маром
— Већ да ј' ниш'о крадом за Мурањем градом.

Сада ево лудо своју главу губи,
Презрен и од Марс, коју тако љуби,
Сада ће га палош у пропаст да свали,
Као писмо што се нечитано спали.

Крв ће му истећи — ал' ни по ту цену
Не ће купит' само једну сузу њену,
Па да после кука: јадна шта уради'!
Даклем збогом пошли и ви цигли нади!

Али шта да ради? Да вером прекрене
Рад једног живота, ради једне жене!?
Што је благосиљ'о, сада да прокуне,
И на прошлост своју кукавички пљуне!?

Ова задња мис'о разведри му чело,
Заигра му срце, што ј' малаксат' хтелo,
Сву му слабост разби, сву му снагу скупи —
И он смелим кроком на стратиште ступи.

Дигнув десну руку рече мушким гласом:
„Кунем вам се, људи, овим смртним часом,
Љубио сам силно — та већ знате кога —
Још је и сад љубим, живога ми бога!“

Ако јој је мало, што до сад показу',
Жели-л јоште и то да каљам образа —
То дочекат' не ће, нек ми падне глава,
Ма да велим, вичем: нема на њу права.

То ће бити дело силецијска беса;
Ја на правди падам, на ме не потреса;
Та и желим мрети, немам друге чежње...
Јер и тако живет' ја не могу без ње!“

На колена клече да бога помене
Ради душе своје и заштите њене,
На лицу му сину достојанство благо,
На целату рече: „Сад како ти драго!“

Ал' овај не сече, јер зашушта свпла...
Ко је то што уђе? — То је Мара била.

Ма не она стара, ка' да ј' нова Мара,
Њена — оком, челом, душом и оделом.

До јунака скочи: „Ој, соколе сиви,
Прими руку жене, која ти се диви!
Па сад ми је стаза куда и ти гредиш.
Странка ће ми бити куд ме ти поведеш!“

Вешелињи чује и разбира зборе,
Ал' он мисли да је већ на небу горе;
Он очи отвара, ал' пред њиме Мара. —
Он очи затвара, — опет пред њим Мара.

Њена десна рука у његовој стрени,
Где, како је слаба, а како га крени!
Он се пина руком, да-л му стоји глава.
Па онда преминула — сан је, ил' је јава!

У души му с' нада са споменом слива. —
А зар може човек тако што да сива!
Ил' ако је јава, — ао, боже свети, —
Зар то може човек на земљи поднети!

Богме друго срце препукло би веће,
Ако не од јада, оно би од среће.
То су били часи, — ал' је свлад'о и њи', —
То је мог'о само јунак Вешелињи.

Копрену је врг'о на све што је било,
Хајд' нека се чини као да се снило.
Ал' мораде рећи: „Маро моја мила,
Ох, за што си тако грозно грозна била?“

Од укора тога порумени жена,
Младожењу свога диже са колена,
А у њему срце сад тек заигра се,
Па невесту своју пригрли уза се.

Добро! Али што се сада збива туди,
То старом Кадану не беше по ћуди.
По глави се чешк'о, смрштио се врло,
Махао је главом, оптрио је грло.

На последак рече, али полугласно:
„Светла моја госпо, то је лепо, красно, —
Та ни ја не кратим, госпо, моја душо,
Ал' баш и да кратим, не би нико слуш'о.

Ма, добро би било да и војска каже,
Да ли се и она с отим харом слаже,
Ти поклањани нашу обрану високу,
А са градом и нас као неку стоку.

Твој је Муран, јесте, — и чете су твоје,
Ал' у њима срце Ракоцијево је.
Побуне-л се чете, може бити бруке,
Да нас бог сачува, ал' ја перем руке.“

То рече на пође управо на врата,
Ал' га Вешелињи за рамена хвата,
Загрми му: „Стани, мој стари плахуне,
Војска мирно снава, није њој до буне.

А ви, слуге, чујте, (јер моји сте сада,
Ја сам ваш господар и господар града)

Опколите старца, ту нек с места снава, —
Чим отвори уста, нек му падне глава!“

Зачуди се Мара, погледа га преко,
А Кадаш се снеби, мал’ што није клек’о,
Јербо га је стража опколела брзо.
Па се још и целат око њега врз’о.

За то ј’ старац дуго мача отпасив’о,
Претима је дркт’о ситно, али живо.
Као да по кајасу у тамбуру бије, —
Али Фрања њега ни гледао није.

До уха му дође с поља нека лупа;
Отворише с’ врата, а унутра ступа:
Шољмоши, Вадаси Габор и за њима
Још и мала чета оружника има.

Шољмош’у је срце сад на мери било.
Па војводу гледи, нешто му је мило:
„Ми смо, вођу, само тебе спасти хтели,
А узгред смо ево и Мурањ отели!“

Чудно се Фрања, видећ’ људе своје,
Па у чуду пита, шта је и како је:
„Јесте-л с неба спали, ил’ кроз стене рили?
Ко ли вас умудри, пријатељи мили!“

На то Шољмош’ брзо: „Нисмо с неба пали,
Нп од куда пали, већ смо се пенетрали.
Ја сам синоћ позн’о на твом лицу бледом —
Али чуј ме да ти све испричам редом.

Кад остари човек баш ништа не вреди,
Онда само себе, па и друге једи.
Онда много лежи, али нема санка,
(Јер ће се наспават' до судњег данка).

Преврће се само док зора не сване,
Често га затиште оне старе ране,
Што их негда сабр'о по разни' нићари'.
Затиште га ране, — и спомени стари.

Санак је девојка, бежи од стараца,
На старца се ругом и подсмехом баца.
Шта ће њојзи седа и келава глава!
А младина љуби док га не уснава.

Тако и ја ноћас не имадох станка,
Не имадох мира, не имадох санка,
Преврни се десно, преврни се лево,
У таму сам глед'о, па сам на њу зев'о.

И' онда рекох: хајде, мало ћу се проћи.
Подаље од чета, а по црној ноћи,
А кад тамо близо до студенца дођох.
Ту оназим тебе, па за тобом пођох.

За тобом се понех чак до митоловке,
Ти кроз прозор уђе, а ја зачу псовке.
Тад помислих: јаој, то су бурни свати.
Ту ће бити и старог ромог дабе мати!

Потрчах ти доле страхом и ужасом.
А доле се сретох са нашим Вадасом,

Њему све дојавим, — а он викну: „Јао!
Да ће тако бити то сам напред знао!“

Ја пожурих: „Брате, треба да се хити,
Сад су часи скупи, може касно бити.
И сад лестве впе се са прозора тога. —
Избављајмо вођа, не остављајмо га!“

Тад Фекете оде да војску покрене,
Па да их поведе на те дерне стене;
А ми с малом четом преко страницуца
Дигосмо се немо до оних лествица.

Па по њима горе, кроз прозор унутра,
(Да-л је било страшно виднемо сутра)
У ходнику, ту смо посадали немо.
Да се пребројимо и да одахнемо.

Ал' сад како ћемо до тебека стићи,
Да не чују страже, ти поћни петлићи?
Кукурекну-л петли, згриуће се сове.
Па ето ти орлу невољнице нове.

Пресуда је била: Нека петли гину,
Да не кваре лудо ту свету тишину!
За то ћемо прво ућуткати страже,
Све у једном маху, — друго не помаже.

Ал' без крви прође, предане се петли,
Дочим смо им анџар под грњоца метли,
Па сада је чета полетила смело . . .
— Али, к'о што видим, твоје ј' веће дело.“

Прекиде га Фрања у најбољем хуку,
Па му благодарно стиште десну руку,
А Шољмоши с левом, шта је друго знао,
Кад му сузе теку, он их је брисао.

Обрну се Фрања к витезов'ма драгим,
Поздрави их реч'ма срдачним и благим:
„Погледајте, браћо, ено зора свити,
Та ће зора сведок наших дела бити!

Ваш је ловор-венац при том делу славном,
Ал' ћете га ваљда поделити са мнош:
Ком се сво 'ваки тврди град предао,
А како је било? . . . Бог би један знао.“

То рече на с Маром по руке се хвата,
А она га гледи ка' рођеног брата;
А свако се томе радује и диви,
Сви из гласа кликну: „Да их бог поживи!“

Само је још Кадаш у закутку ћут'о,
Мутно му је било око забринуто,
У руци је држ'о сабљу отнасану,
Мислек' то на ову, то на ону страну.

На последак рече: „Пусти, господару,
Да припашем опет ову шкљоцу стару,
Ал' ма да је трошна, макар да је стара,
Јоште може верно служит' господара.“

„Припаши је само!“ — Фрања одговара,
„Припаши је, старче!“ — рече му и Мара,

„Ми смо се предали, али нисмо пали,
Јер то много вреди, кад слога победи.

Слобода је, веруј, и мом војну мпла,
А она је сложним' увек ближа била.
Кад се народ сложи, онда тврдо стоји,
Тиран странке воли, а слоге се боји.“

Одоше отале. Ал' већ бубањ бије,
Јасна труба труби, јаче него прије,
И војска се буди, скаче унапреда:
Ал' не да се бије, — већем да се преда.

А кад сунце сину, прва зрака жара
На Мурањ је пала, да се ту одмара,
А ту већ се вију заставице беле.
Под њима се браћа грле и веселе.

Баш је био истак, кад се не венчава,
У недељу истом биће слава права.
Међу тим је Фрања, по ноћи по дану,
Из Филека силну доносио храну.

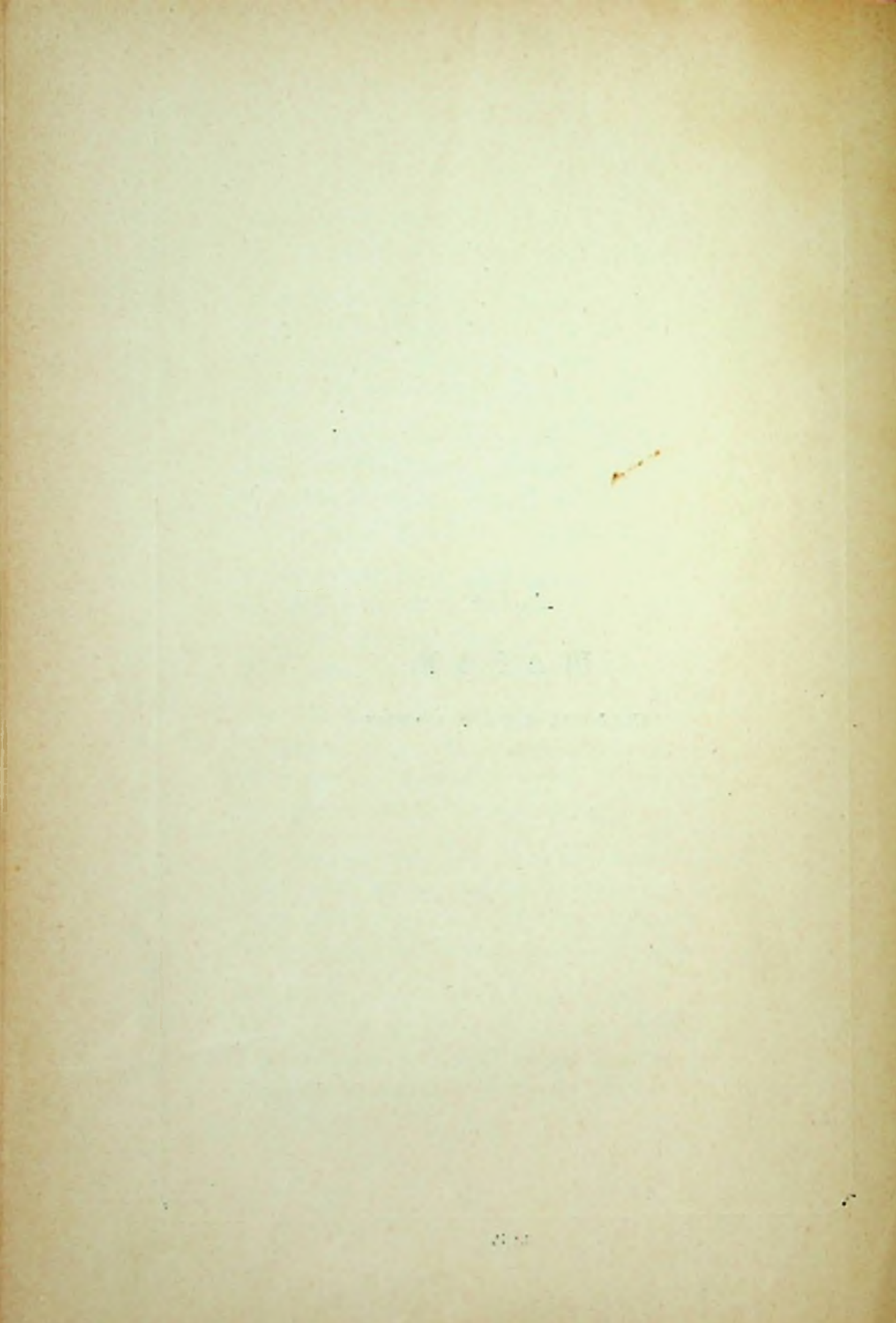
Кад недеља дође, ко то пољем гази?
Ракоцјева војска, вођ јој Илешхази.
Горе свати пију, чини ко шта воли,
— Несташни пехаром наздрављају доли.

Илешхази гледи, на од једа бледи,
Не ће да се сврати, где га зову свати,
Већ пролази брзо крај горда Мурања. —
Ноћаске ће мајде о њему да сања.

XIV.

Ш А Р А Н.

ИПАЉИВА ИГРА У 1 ЧИНУ.

ПРИЗОР ПРВИ.

(Врт. с леве стране кућа, с десне бунар, а уз бунар тараба од суседског врта, у тараби дера.)

Станко (улази с пртљагом на леђима).

Станко.

Од Сомбора до Футога — лена штација, на још апостолски! (Гледа чизме своје.) Нису се тако ни подерале, као што је могло бити. Па, колико сам се морио, нисам се ни уморио. Бог п душа, још бих и преко ове тарабе могао прелетети. Није шала, три године се учи та пренарандија, на никад кући, на никад родитеље, никад ни Савке своје не видети! - Савка ме је кад и кад поздравила, а да тога није било, не би се могло издржати! — Ала ми се мати обрадовала кад ме је видела! Што ти је мати! Таки отрча на пијану да приправи бољега ручка. Ал' како ћу баби на очи? Хе, сад како испадне. (Стане код бунара.) Боже мој, овде сам се последњи пут са Сав-

ком видео, ту смо се опростили. И онда ми је срце необично куцало, ал' опет не као сад. Прелетео бих, да је видим, а страх ме је, као да ћу на испит изаћи. (Вири кроз тарабу.) Како јој је башта лена, та милина је погледати, па то све она сама својим ручицама ради, а сад није имала ни мене, да јој бар помогнем плевити. Гле, овде је још и дера, куда је у нашу башту по воду долазила. Јамачно и сад долази. Само сад да не дође, јер не знам шта бих јој казао. Бога ми, ја не знам како бих је поздравио. (Вири кроз деру.) Нема је у врту, бар да је из далека видим!

Савка (Чује се како пева у своме врту.)

Станко. (Шукне претима, па се удари руком о колено, сав збуњен.)

Она је, јест, јест, она је! Хоћу ли побећи? — Шта?! Савршен препаранад, данас сутра учитељ, па да бежим! Не, то се не пристоји! (Док она пева, он узнемирен једнако вири кроз тарабу и преко тарабе.) Ено је! — Ено је! Узела је ведро, мора да ће амо по воду. Не ћу, побећи, остаћу! Ал' опет би боље било, да се прикријем. Сакрићу се само онако. (Сакрије се за неки ђубун.) Ала је красна! Ху, ала је красна!

Савка (долази са ведром кроз деру на бунар, нагнута се да запти воде, све једнако певајући).

Станко (најпре страшно, па наједаред одважно
дође јој за леђа и заклопи јој очи).

Савка.

Јуф, ко је то? — Пустите ме!

Станко (променутим гласом).

Ја сам!

Савка.

Али ко!

Станко.

Ја!

Савка.

Не знам ја, ко је то ја.

Станко.

Ако погодиш, пољубићу те, ако не погодиш, мораш ме пољубити. Па, дед, сад не оклевај!

Савка.

А, то код нас није обичај!

Станко.

Штета, јер то је врло леп обичај, треба да га и ви усвојите. Виш овако се то ради! (Пољуби је, па јој пусти очи.)

Савка.

Јао, ко је то видео!

Станко.

Није нико видео! Ал' не марим ја цео свет гледао, кад Станко своју Савку пољуби, и то први пут после дуге три године.

Савка (зачуђена и радосна).

Станко?!

Станко.

Лесте, ја, са мисли и персоном.

Савка (јом не може да верује).

Станко!

Станко.

Та ја сам, ја, Станко Динарић, свршени
препаранад, данас сутра учитељ, т. ј. ако
је и теби по вољи.

Савка.

Станко, а ко би се теби надао!

Станко.

А ко би се томе надао, да ћу ја оста-
вити малу, малену Савчицу, а затећи оваку
велику девојку. Сад ми је чисто срамота,
што сам те пољубио. Чисто би искао натраг.

Савка (несташно).

Е, одлетело је већ.

Станко.

Савка, радујеш ли ми се?

Савка.

А што ме тако питаш? Та ја ти нисам
род.

Станко.

Ал' ја се радујем! Седи, Савка, мало,
ја бих ти много приповедао. Хеј, три го-
дине дана по том дерном Сомбору, већ ми
се дотужало! Пун је Сомбор девојака, ал'
ни једна није налик на тебе.

Савка.

Мора да си их јако мотрио кад их све
знаш!

Станко.

Е, мотрио беса! Само сам гледао, је ли која налик на тебе, па кад сам видео да није, окрснуо сам главу, да их више не видим. Ху, па знаш ли како сам кући дошао? (Удари се по ногама.) Ево, железнице, ајзлибан, дико! Еј, кубура је то била: баба ми пише, да ни по што кући не долазим. он ће сам по мене доћи, а мати опет друкчије пише, ако икако могу, да се ових дана у Футогу створим, јер ће се, вели, бирати учитељ, па не фали. И пона је обећао, и кнез је потврдио, само ако хоћу, да ће место учитељско моје бити. Помисли само, шта сад да радим! Мерио сам оба писма, бабино у једну руку, а материно у другу, да видим које ће да претегне, ал' бадава, обадва су подједнако тешка била: ни у једноме новаца. Ал' кад сам после на материно писмо метнуо овај прстен, познајеш ли га? е, онда је тако претегло, чак до земље. Онда већ нисам ни на што мислио, већ штап у руке, пртљаг на леђа. — а да шта ћеш кад си без новаца — па, све певајући, ето ме до Футога дођох. Ал' баби не знам како ћу на очи изаћи! Шта ћу њему да рекнем, — јер знаш да је чудан светац. Бога ти, је ли још онакав какав је био?

Савка.

Е, та добар је он, поштен човек, само што на женске мрзи. Једнако говори, да луђих створења на свету нема, него што су жене. Па и мене тако непреко гледи! Све ми је страх, кад морам на бунар по воду доћи. У зао час да нас овде заједно види, било би и мени и теби! Идем ја, Станко, јер нисам рада, да ми што ружно рекне. Збогом! (Хоће да иде.)

Станко.

Та чекај, Савчице, не ће он доћи! Чекај, Савчице, да ти се бар пофалим, како сам добро испите положио. Сад бих могао бити учитељ у сред Новог Сада. — Савка, је ли Савчице, а би ли ти волела бити учитељка?

Савка.

Збогом! (Оде брзо кроз деру у свој врт.)

Станко.

Та ваљда смем и ја твој врт видети, — то ми ваљда не ћеш забранити. (Оде за њом.)

ПРИЗОР ДРУГИ.

Панта (улази с ашовом у руди)

Кажем ја, не сади овде лукац, овде је лане кромпир био, не ће ваљати. — ајак, жена не слуша! Па, ето, шта је извикло!

Та није ни лукац, већ арнаџик. Не ћу ни
 семена извадити! Та не ћу ти слушати
 жене, да јој је звезда даница на челу!
 Право је казao стари грк Дуза: у жене је
 дуга коса, ал' у глави ни а! Та ја сам
 читао старе књиге, старе вилозове, па ни
 један жени не верује. Што је год било
 покура, све је са жена, ал' наметно што,
 то нити сам за коју чуо нити видео. Човек
 ти је тек човек! — Та само кад помислим:
 Ко је изумео димшић? — Човек! — Ко пише
 књиге и календаре? — Човек! — Ко води
 војску? Ко прави сатове? Ко зида ћупри-
 је, градове? Ко лије тонове? — Све човек,
 па човек! — А жена, жалосна јој мајка!
 — Ху, та само једну да видим, која је
 што измудрила, ил' изумела, или се чему
 досетила, да чујем само наметне речи од
 које, да се чему довије, да што измудри,
 ајак — окрени је овамо, обрни је онамо,
 де пала, ту и остала. Ето, и, пр. ја — —
 како ми је Бог разума дао, како сам силне
 календаре проучио, — куд бих ја могао
 дотерати, да не морам ваздан слушати же-
 нино ачење и дедачење. Хоће нешто и она
 да зна — а кад тамо, а оно муњак! Ал'
 мој ће Станко у богословију, па тако у
 манастир. Ту нема кецеља и машлица, ту
 може човек шта урадити, може се баш и

прославити. (Копи.) Дед', да ја ово мало докопам, док сам сâм, јер после, — гле, Бога ми, ево је!

ПРИЗОР ТРЕЋИ.

Ана и пређашњи.

(Носи котарицу у руци и води Станка за руку, шапће му да остане, а она ступи напред.)

Ана.

Панто, ти си данас вредан. (Спусти корпу, из које публика види од шарана рип.)

Панта (пола за себе).

Е, сад је ли то наметно: ти си вредан! Као да ја не знам да сам вредан. (Гласно.) Буди само и ти вредна, па гледај твога посла.

Ана.

Панто, ал' сам ти показа нешто чудно снила.

Панта.

Но, и то ће што наметно бити.

Ана.

Сневам ја, а наш пето понео се на праг, па кукурече.

Панта.

Но кажем ја!

Ана.

Не да је кукурескао, знаш, још ми и сад зуји у глави.

Панта.

Не ће ти никад ни престати!

Ана.

А ја стадох премишљати : Боже мој, шта ће то бити, од куд ће то нама гост доћи ; ал' тек што се ја осврнух, врата се отворише, а наш Станко дође из Сомбора. Ала сам му се обрадовала ! Шта, зар се ти не би радовао да дође ?

Панта.

Даклем ја сад немам друга посла, него да се разговарам о твоме сивању !

Ана.

Човече, та немој такав бити, већ дај, да се наметно разговарамо.

Панта.

А ко се још са женом наметно разговарао ?

Ана.

Ал', молим те, слушај. Та то наше дете, сво сад је већ свршило своју препандију, — а није л' ти сам пона приповедао како је добар ђак, како ће ваљан учитељ бити. А ево сад ће да бирају овде учитеља. Та само једну реч да рекнеш, па сто му леба !

Панта.

Ху, ху, ху, колико речи, толико тањига лудости !

Ана.

Та није то лудост, већ ја сам тако паумила, а већ сам и с поном, и с кнезом, и с домином говорила, сви су му пријатељи, на сад било теби право, или не. Станко је дошао. Та да га видиш како је нарастао, читав човек! Станко! Ходи ти, сине, ходи!

Станко (дође, пољуби оца у руку).

Бабо, мени је мати поручила да дођем. Ја сам мислио, да је то и ваша воља.

Панта (баци ашов).

Е, е, сад реци да жена има искре намети. Па како си врага дошао, кад ниси ни новаца имао? О! О!

Станко.

Ја сам, фала Богу и без новаца лесно дошао!

Панта.

Ето, што ти је мушка глава!

Ана (таре руке од радости; за себе).

Нека, нека, попустиће!

Панта.

Е, кад си дошао, сад си ту! Не могу те тако отерати. Ал' кад мати мисли, да ти ваља овде остати, онда ће најнаметније бити, да што пре одлазиш. Јер што жена каже, то треба са свим друкчије учинити, ако хоћемо што паметно да урадимо. Данаас си овде, сутра прежем коње, па управо

у Карловце у богословију. За десет година
можеш архимандрит бити.

Ана.

Није него још нешто, да га жива у
ћелију закопамо.

Панта.

Ти једну мање! А ти, синко, — гле,
гле како си прашан. Иди, па се очисти, па
ме у соби чекај догод не дођем. Имам ја
теби још лекције да читам. Хајд' иди!

Станко (одлази у кућу).

Панта.

Жено, жено, кад ћеш ти што наметно
урадити?

Ана.

Та ако писам никад, ово је баш наметно!
Дете је красно, изучено. Биће то красан
учитељ. — Де би ја њега млада у црно
обукла, де би ми једница у калуђере дали.
Та једва мати чека, да му сватове види,
а не —

Панта.

Сватове! Да, да, да се усрећи као и ја!

Ана.

Човече, та промисли само, каква би то
радост била, да дочекамо унучад! Та писмо
ни ми млади, а бићемо који дан све ста-
рији, треба и нама неге и помоћи. На шта
велики? (Показује руком на Савкин врт.) Гледај
овај врт! Како је то врлина погледати.

што једна девојка сама својом муком израђује. Красна је то девојка та Савка! Та речи, зар није!

Панта.

Шта имаш сад опет с њоме? Једна другу фалите, кад вас нико не ће да фали!

Ана.

Не фалим ја њу, нећ се она сама фали. А шта ћемо кад је тако! Ево, син ти најбоље зна. Сад ми је баш казао, да без ње живити не може. Тај се баш залудно у ту девојку!

Панта.

Хо, хо, залудно! Какве су то речи? Де ће женска глава наметног човека да залуди. Ој, ој!

Ана. (Кроз јед.)

Бре, јеси чуо ти, човече, та да ко и залуђује свет него женске главе. Та така ће девојка залудити намет стотини јунака, ал' имаш је шта и видети!

Панта.

Гле, гле, та ти се канда жестиш! Но томе се баш радујем. Ал' тек, тек, жена човека да залуди! Знаш, опрости, ал' то мени не иде у главу. Знаш како вели мој грк Дуза: жена је дрвена лутка! Кад је сама луда, како ће друге да залуди!

Ана.

Е, је с' чуо ти, та залудићу ја, овако матора, и тебе и твога грк Дузу и колико вас год има, само да се паканим! Не знаш ти још шта је жена. Ал' и јесте већ твога много! Та ми живимо већ двадесет и пет година, па све лепо и у миру, јер ја знам где тебе голица, па ти говем и угађам, само да буде мира, а ти мислиш да ја то морам! Ја сам ти луда, што се не разумејем својом намећу, као што ти радни. — ал' вредно би било да и мене познаш. Знаш, већ ми је додијало. Од дана па дан ништа друго не чујем, већ по сто пута: жене су ћурке, жене су гуске, ал' ако нишан досад чуо, сад ти кажем, да те гуске и ћурке умеју бити наметније, него сви ви гукови и ћуркови.

Панта.

Ао, ао! Ти мени баш чита! Да сам жена, сад бих се и ја љутно, ал' овако ти кажем, да од тога твога, што си наумила, не ће бити ништа. Какви сватови, каква Савка! Ту да се окује, па да слуша ваша блебетања, а онамо га чека срећа да човеком постане.

Ана (шета се горе доле, па јој наједаред падне нешто на помет. — За себе.)

Ха, та научићу ја тебе ко су женске! Што имам право, ту попустити не ћу. Ал' ће се чешати где га не сврби.

Панта.

Сутра ћемо ми зором на кола, на ђа у Карловце, док нинеу напунили спротом детету главу које чим! Само му морам казати! (Оде у кућу.)

Ана

А то ће бити, што по веле иназиг. (Гледи кроз тарабу.) Скинућемо ми ову дерну тарабу док Савчица наша снаја буде! Шта ће нам тараба кад смо своји! А то ће ти бити пар људи, да их Бог види. (Виче, тако да не би Панта чуо). Савка, о Савка, Савка! Одер, одер малко!

ПРИЗОР ЧЕТВРТИ.

Савка и пређашња.

Савка.

Ево ме, ево! (Дође кроз деру.)

Ана.

Савка душо, ти знаш да сам ја тебе увек волела, као своју кћер, баш ка и мог Станка. А знам ја и то, да се вас двоје радо гледате. По, по, не мораш ти за то поцрвенити, та мени је Станко сам казао. А и то знам, да ја боље снаје у целој Бачкој не ћу наћи! Па ако је божја воља, и моја је, да Бог да, да сретни будете. Ал' ти знаш какав је мој човек! За то ако мајсторијом што не израдимо, речима не ћемо ни толико. Знаш, мајсторија козе

пасе! Ја сам нешто наумила, ал' ти мораш ћутати, јер све је то ради вас! Ти само гледај шта ће да буде.

Савка.

Та ја сам вас увек као матер своју слушала.

Ана.

А ти, де, помози ми нешто. Узмјер, Бога ти, онај ашов, на ископај сво овде једну руку. Тако, мало дубљу од недља. Ено ти ашова! Тако!

Савка (копа).

Ана (извади шарана из корпе, па га гладн, шаран се праћака).

Тако, сад ћемо шарана законати. (Мете шарана у руку.) Посни, рано, сад земљом, па утапкај лено, да се ништа не позна.

(Савка гледи зачуђено. Обадве раде, закопале су шарана, потапкале, па и грабљама превукле, да се не познаје.)

Савка.

А шта ће то сад да буде?

Ана.

Не питај, видићеш! Посејали смо шарана, а изишли ће са свим што друго. Не ће ти бити криво? Сад иди, па ником ништа не казуј, а од данас си моја ћерка, док ми, ако бог да, и снаја не будеш.

Савка (пољуби је у руку и оде).

Ана.

Е, сад само да непадне за руком! Хоће, хоће, та он верује сваком чуду, само женама не верује! — Ал' нека, кад сам се и ја напустила да једаред начиним русваја! Давно то мене тинити, што смо ми жене најлуђа створења! Видићемо, ко ће сад бити луђи. Хоћу да га залудим, не би ли се онаметно, другог му лека не знам. А као што је сад све горе почео, не знам на што би изашло. Из овога шарапа сад морају пошпи и сватови и учитељство! Тај ће шарап и Панту да научи намети. Мало ће горко бити, ал' ће се после засладити. Ха, ха, ха, морам унапред да се смејем. (Ставља корпу и одлази.)

ПРИЗОР ПЕТИ.

Панта (долази).

Што јесте, јесте, баш вајн дечко тај мој Станко! Само ми је нешто здраво замислиен! Бадава, суђено је њему да буде славан човек! То се не да сакрити! Ал' док га виде само у Карловци, свако ће да каже: тек, тек, пантин син ваља! Као што сам наумио, при том остаје: сутра се путује. Сад још ово мало да оконча, што сам почео, (кона) јер ено стоји и у вечитом календару: што човек за млада месеца заради, од тога има троструку асну. За што

је то тако, ја не знам, ал' то су тајне божје, што човек не може да докучи, а још је мој дед говорио: што на нте срце урадин, то ћеш најскупије продати. Боже мој, како су мудри били ти наши стари! Пона ми је, истина, говорио, да то ништа не треба веровати, да су то само врачбине! Јест, врачбине, а што и он врача кад не верује? Та и ономад је најмно девет надничара, да му виноград копају. Баш сам бројао: три пута три девет! А, рекох, поно, не ћеш сакрити, уватио сам ја тебе; дакле девет! Па тако му виноград и роди боље него ичији. Па још он може казати да не врача! Таки су ти учени људи, што знају, то крију, а нама једнако предичују: Не ваља врачати, не ваља врачати, а ту баш и лежи најдубља мудрост. Сад већ и ја тако радим! И ја кажем, да не држим на врачбине, ал' само кад бих све могао докучити. Хо, хо, шта је ово? Гле, Бог и дуна, ако ово није чудо, — риба! (Наводи шарана.) Тако ми бога шаран, па жив! Гле, гле, како се праћака, када сам га у Дунаву уловио. Е, сад нека ми ко каже, да не бива свашта на свету! А на последак за што не би и било? Човек не треба ничему да се чуди, свашта има свога узрока, само га ваља наћи, — тако вели стара књига. (Мисли се.) Овде је подводно, шаран

је пестанап, ови димшићи и тако су већ
толику рибу расипали, можда се миго-
љно, мигољно кроз земљу, док није дошао
чика Пантн под ашов, да му се понуди за
печење, — а истак је, таман како ваља. Е,
сад коме да кажем не би ми веровао.
(Виче.) Жено! О, жено!

ПРИЗОР ШЕСТИ.

Ана и пређашњи.

Ана.

Ево ме, ево!

Панта.

Оди, оди, да видиш што још ниси
видела!

Ана.

А шта је то тако чудновато?

Панта.

Оди, оди! Гле ја ископо шарана!

Ана.

Шта?

Панта.

Та није то шта, већ, гле, шарана! Ту
сам га, ево баш овде ископао!

Ана.

Није него још нешто!

Панта.

Е, знам ја, да жена не ће веровати.
Ево, отвори очи! Је-л ово шаран, а је-л
ово руна? Ево и место, де је лежао.

Ана.

Тако ми душе, шаран! А каква је то маштанија?

Панта.

Није то никаква маштанија! Ви жене друго ништа не знате, него одмах маштанија, врачбина, урок, и знам те ја шта још. Ово је прави шаран. А кад се испече оћемо сви лизати прсте. Гледај само колики је, па како је жив. Само да ми је знати, како се врага у тој густој земљи није удавио.

Ана.

О! о! Да сам јуче умрла, не бих ни то доживила!

Панта (мудро).

Шта ти знаш! Није то баш ни тако чудо. То се догађало више пута де је близу Дунав. Има то и у старим књигама. Него сад немој бечити очи, већ нсп тог шарана, па па ражањ с њиме, кад је тако добар па се сам понудио. Како сам огладнео копајући, баш ће ваји пасти. Ајд' иди!

Ана (узме шарана, па се чуди бајаси).

О, о! (За себе.) Не знам ко је кога уловио, па' ти шарана, па' шаран тебе. (Одлази.)

Панта (виче).

Станко! Станко! Одн, одн само! Да и њему приповедем какав сам лов уловио.

ПРИЗОР СЕДМИ.

Станко и пређашњи.

Станко.

Ево ме, бабо, викали сте ме!

Панта

Кажи ти мени, синко, јер знам ви сте тамо у пренарандији учили свакојаких књига, па рецидер ти мени, имали дегод спомена, да може шаран у земљи живети? Знаш, овако на суво, у земљи?

Станко.

Богме, то писам ни чуо ни читао! Де би шаран у земљи живио?

Панта

Е, писи ти још све прочито, што треба да се чита. Наћи ћеш ти то доцније, јер ево, види, ја данас ископ'о шарана.

Станко.

Ви се шалите, бабо!

Панта.

Не шалим се ја, синко, већ сам га баш ископао! Да га видиш још колики је.

Станко.

Ха, ха, ха! Откуд шаран у земљи! То пити је кад било пити ће кад бити.

Панта.

Е, види ти то пега, он мисли да је већ сву мудрост кашиком појео. Да видимо! (Виче). Жено, Апо, донесидер тог шарана!

Ана (из куће).

Ој!

Панта.

Донеси тог шарапа, кажем, јер ми, сво
ни овај не верује.

ПРИЗОР ОСМИ.

Ана и пређашњи.

Ана (долази).

Каквог шарапа?

Панта.

Та немој се бунити: каквог шарапа?
Шарапа, што сам га ископао!

Ана (гледа га ачуђено).

Панта.

Та што ме гледиш, као да ме никад
ниси видела. Донеси шарапа.

Ана (са свим миром).

Бог е тобом! А јао терете! Човече,
прекрети се. Јеси-л ти при себи? Какав
те је шаран нашао!

Панта (све се већма једи).

Жено, немој се са мном шалити, ја
нисам за шалу. Дај шарапа, да покажем
сину. (Показује Станку место.) Ево ту, види,
ту сам га ископао.

Ана.

Ха, ха ха! Шарапа ископао!

Станко.

Јао за Бога, бабо!

Панта.

Таки у кућу по шарана. немој се ту претварати.

Ана (забринуто).

За име света, човече, шта је теби. де би ти шарана ископао!

Панта.

Ху, триета вам мука ваших, та нисам ја ни пијан ни луд. Ту је шаран био, ту сам га ископао! Та овозики је као рука, све се праћкао.

Ана (лути длаи о длаи. па оће да иде).

Панта (јакo љутигo).

Та куда ћеш ти, заврзанко? Шта се ти чудиш, кад си га сама узела и однела, да га печеш. Та стани, је си л' чула, дај шарана! (Повија је).

Ана (побегне на улицу).

Панта.

Е, сад да нисам наместан човек, бих пукао од једа! Дао сам јој шарана у руке! И сама се чудила, као што сам се и ја првва чудно, па сад силом да ме утера у лаж.

Станко.

Бабо, проводите-л ви шалу, ил' ви то баш озбиља кажете. Ја не знам шта да мислим!

Панта

Та мисли ти што оћеш, кад ја што својим очима видим, мени не треба доказивати. А, чекај, кујо, дођи само да ти ја покажем!

Станко.

Ал' за Бога!

ПРИЗОР ДЕВЕТИ.

Ана, сељани, сељанке и пређашњи.

Ана (дотрчи са улице, за њом више комшија и комшиница, после се све више скупљају).

Одите, људи, одите, помозите! Овај човек није при себи! Ево шта каже, да је исконао шарана.

Више њих.

О ! о ! — Гле, јако, гле !

Панта.

Та не марим! Одите, људи, слободно гледајте, не дам се ја здрав читав залудити. Сад сам га баш исконао, на оће, куја, еплом да ми еоли намет! Бре показашу ја теби. (Пође к њој.)

ПРИЗОР ДЕСЕТИ.

Кнез и пређашњи.

Кнез.

Шта је то? Та човеку се пуши глава и онако, а ви сте ту дигли ларму, као да

сте се помамили. Зар вам није доста што
сте фрај на черевинској скели!

Ана.

Одите, кнеже, за Бога. Овај се човек
помамно, ил' је бан полудно. Та де би он
ископао шарана! Шарана у земљи!

Кнез.

Приз Панто, који је то андрак са тим
шараном? Је-л то још ко чуо!

Панта (хоће да је миран).

Тако ми Бога, пријатељу, душе ми
моје, ископао сам га, та својим сам га ру-
кама ископао! Красан шаран, све се пра-
ћака, као да је у води! Ево, пријатељу,
гледај! Ево, бан овде је био, па, куја
једна, гле, шта направи?! Ал' де је само,
запамтиће она Панту. (Осврће се.)

Ана (стала на страну на испод кецеље показује му
реп од шарана).

Панта (као да се помамно).

Ху, та ено, ено шарана! Пустите ме!
(Пође, а људи га задрже.)

Ана (брзо покрије шарана, сви се осврћу, ал' не
виде ништа).

Један комшија.

Коно, Бог с тобом, етишај се, ти си
ваљда у грозници! Нит' ту има шарана,
нит' си ти лега ископао, нит' ће теби то
ко веровати.

Панта (љути се, све ногама дуна).

Ко је у грозници! Ху, триста јој ђе-
них! (Поглади се по челу, па се онет стиса и хоће
силом да је мираи). Браћо, пустите ме, пу-
стите, пустите, све ћу да вам редом кажем,
да се уверите. Та ви ме знате! Нисам ја
ни пијан, ни луд, ни у грозници! Ево,
браћо, (вадува се ху, ху, ево браћо, ево
овде, ту сам га ископао! Красан, прави
шаран, тео сам, кнеже, и тебе да зовем на
ручак, па јој дадох да га испече! Та кажи,
Ано, сама, кажи! (Па једаред онет опазн непод-
женине кецеље шарана, па као бесан.) Ено, сно
га, та сно шарана, ено шарана!

Други комшија.

Дајте воде, ово није чист посао, овај
је полуднио!

Сви.

О, епрома, о, епрома, бани полуднио!

Кнез.

Пријатељу драги, та шта то би за име
света! Не би ли боље било, да идемо, па
да легнеи у постељу?

Панта.

Ово је беда, ово је наонако! (Осврће се.)
Ана (међу тим отишла у кућу, па му кроз прозор
показује шарана).

Панта (дречи).

Ено га, сно га! Сад је тамо у кући!
Дај шарана, крвнице једна, дај, јер ћу те
на место убити.

Кнез.

Људи, овде није вајде отезати! Ми га морамо везати. Овај ил' ће кога ујести, ил' ће кога осакатити. Таке људе мора власт чувати. Траж'те кононац!

Панта.

А, јаој, тужан, шта урадиш од мене! Та ја нисам луд! Ако сам га ископао, нисам ја крив! Пунтајте ме, људи, не дам се ја тако срамотити.

Ана (без шарапа дође полако к њему, увати га за руку и одведе на страну).

Оди, оди мало, да ти ја нешто кажем. (На страни.) Видиш ли ти, море, шта ће од тебе да буде! Тебе ће везати, одвешће те међ људе, осрамотићеи се, пронашћеи!

Панта (полако).

Па шта ћу да радим! Дај помози!

Ана.

Ја ти могу помоћи.

Панта.

Јаој, Ана, помози, та ти си то све и направила.

Ана.

Оћу! Кад им ја рекнем, да ниси луд, онда ће веровати, ал' и ти мораш говорити све онако како ја кажем. Не бој се, не ће ништа зло бити, већ тако наметно, да ће те сви за наметног држати.

Панта.

Казаћу ја све што год оћеш, само да се опростим беде невидовне !

Ана (људима).

Људи, не треба пренаглити ! Да не начинимо горе, треба покушати лено. (Станку.) Иди доведи Савку ! (Станко оде по њу и за мало време доведе је.) Стан'те људи, да му што лено говоримо, ал' о шарану нико ни спомена, нек га мало заборави. Та, ево, он је и данас здрав здравцијт устао, данас нам је Станко из Сомбора дошао, па смо се радовали и договарали, како ћемо кнеза и све вас на ручак позвати, да вам препоручимо нашег Станка, кад станете бирати учитеља, да на њега не заборавите. Је ли, Панто, да је тако било, ето кажи сам !

Панта (мисли се).

Јесте, браћо, тели смо да вас зовемо на ручак. Станко је еврину препарандију, сад може бити ваљан учитељ.

Један сељак.

Где јако, та како би ми на њега заборавили, та он је наше дете !

Кнез.

Тако, приљ Панто, тако говори, па ће све добро бити ! Та то је и наша жеља, да

нам он буде учитељ, та то је већ његово!
Само да му још лепу младу нађемо.

Ана.

Постарао се мој Панта и за то. Данас је наредно да буде и јабука. (Ухвати Станка и Савку за руке.) Ево, ова наша деца воле се од мала малена. Пантина је жеља, а и моја је, да се узму. Кажу. Панто, ниси ли тако наредно?

Панта (предомисља се).

Вала, тако је. — кад се воле нека се узму.

Више њих.

Бог да прости, — та то је лепо!

Кнез.

Ао, човече, та ти ниси свога века тако што наметно урадио. Та срце ми игра од радости, кад их оваке красне, младе заједно видим.

Ана.

Ал' има још нешто. Данас ми је Панта казао, како се каје, што је дојакко жене псовао и грдио. Вели, да је сад увидно, да и жене имају довољно мозга, да их не треба презирати, јер и оне, кад оћеју, могу много учинити. Ето, нек вам каже сам је-л тако рек'о!

Панта.

Истина је, имају мозга каткад и су-
више. Ја их више не ћу презирати.

Кнез (на страни).

Хм. хм! Овај канда је опет застранио!

Ана.

Ето, видите, људи, та лепо он говори,
не фали њему ништа. Сад само још да ово
двоје благословимо, јер чекају као осуђени,
па ћемо се данас веселити, како је Богу
воља! Децо, да сте од мене благословени!

Панта.

Да сте сретни и благословени! Ал' ти,
Станко, немој да се поневидиш, што си
препарандију изучио, јер, видиш, ова мирна
невестица, што мислиш да не зна ни две
у накрст реки. — испод те мире, три ђа-
вола вире, она ће те још жедна преко воде
превести!

Сви.

Живили наши младенци!

Кнез.

Ал' тако вам Бога, људи, шта је то
било са тим шараном.

Ана (дигне шарана испод кецеље у вео).

Панта (повиче).

Ево шарана!

Сви.

Ено, ено, шарана, ено шарана!

Ана.

Ево га, јесте, ал' ћемо га тако појести,
да му ни трага не остане, а ко га од сад
спомене, није пријатељ ни мој ни Паулини!

Сви.

Е, па не ћемо, не ћемо!

XV.

ВИДОСАВА БРАНКОВИЋА.

ПРИПОВЕТКА.

авно је то било, о чему ћу да вам приповедем. Има томе више од сто година.

Који би ми могли сведочити, сви су померли, још само скаска мало живи у околини Р - ; а да не би и она, можда скоро, са којом старом баком умрла, ево је ја бележим, како се сећам, да сам је кадгод чуо.

1.

Ко први пут дође у тај наш лени питоми Срем, у ту красну Фрушку Гору, неке не тражи ту српских Алпа; неке не тражи дивљу лепоту стрмих врхова, што их око не домаша, ни страшних провалија, куда ни сунчани зрак не допире: неке не тражи ту српске Етне и Везува, што ватру, лаву и камење баца — све ће то пре у Црној Гори наћи.

Овде је друкчија лепота.

Фрушну је Бог створио одмарајући се.

Фрушка ми се чини као смерна жена, као добра мати: питоми, обли, лозом плодни брегови су као дојке за милу јој децу,

за Србе; а деца су благодарна, па су мајку накитила драгим камењем. — Или зар нису четрнаест манастира четрнаест драгих каменова!

У том питоmom Срему, у тој красној Фрушкој Гори, поред Дунава, лежи село Р—. Ту ћемо се мало задржати.

Ко ће за мном, нека лагахо, па претима, уће у одају. Лакше, лакше, болесник снава, сад је баш свео очи! Стар, немоћан, слеп старац пад болном ћерком дркћући Богу се моли — лакше, да му молитву не прекинемо! Красан младић с прекрштеним рукама стоји уз постељу. — у болеснику гледи као у спасење своје.

Слепи немоћни старац, то је Урош Бранковић, свећеник у селу Р—. Већ педесет година, како га цела околнина као оца поштује и љуби. Мало је паћи људи у селу, које он крестно пије, нема пара, који он није венчао, а ко је за то време отишао Богу на истину, отац га је Урош опојао и сахрањо.

До пре једне године био је он много сретнији и задовољнији, до пре једне године је он бистрим очима гледао по белом свету — гледао је, а имао је шта и видети. Пет милих синова, као пет сокова, љубили су га и дворили, а мезимица

Видосава развијала се уз њих као цвет,
каквога у свету нема.

Гледао је он своју срећу, ал' јој није
смео веровати.

Јер га често мисли водиле једном крва-
вом пољу, једном грдном гробљу, у које су
хиљаде ериеских јунака заједно са царством
својим пали. Јер се често сећао свога по-
рекла, сећао се несретнога Вука, па онда
би увек уздахнуо и помислио: зар ја мо-
гу сретан бити, зар може благослов на
мене пасти? Та ово је све варљиви сан,
тешко мени, кад се пробудим! То је ми-
слио, али ником није говорио.

Шта је и шта пута, служећи службу
божију, пред олтаром задрхтао се, грло му
се стегло, као да није достојан да се Богу
помоли: — шта је и шта пута у свето
причешће погледао, и, као највећи греш-
ник, једва га је смео примити. А све за
што? — управо ни сам није знао.

Нема црњега ни страницијега греха
него род свој издати!

Страшан је то грех, који и на неви-
не пада!

За једну годину дана много је пет
дубоких рана, много је пет црних рака.
Кома ће још зла срећа толико снаге дати,
да пет крених синова за годину дана из-

губи, да се са пет гробова жив кући поврати !

Урош Бранковић изгубио је свих пет соколова, свих пет сјанова. Четворицу је горко оплакао, али су му и сузе испрале белу свет из очију. Четири су му гроба четири црне копрене навукла на очи, — кроз четири мрачна гроба нити није могао ни видети, — нетог сина није могао слепи отац ни оплакати. Од куд би и било суза ? — Та да је извор, усахнуо би, а како не ће очи за четири сина !

Несрећа, кад се захука, а не зна шта је доста.

Кад су нетог сина Бранковићевог сачрањили и с гробља се враћали, Видосава је водила оца за руку. Киша је пљуштала из неба из земље. Пут их је водио преко потока, који на великој киши тако набуја, да камење и класе ваља и собом носи. А сад је дерала права бујица. Мали мост, који је на потоку био, већ је вода помало почела дизати. Вмдосава, гледајући, где је већ многи свет прешао преко, да покуша, хоће ли и она са оцем још на другу страну моћи прећи, стане на мост...

.

Нема прија ни смртнија греха, него род свој издати !

Страшан је то грех. који и на не-
вине пада!

Стари Урош дозивао је: ћери моја,
једина потпоро моја, где си? — Где си,
жалосна Видо?

Ал' Виду је већ вода отргла, бујица
занела — силно занела, валови је про-
гутали.

Вида је отишла за браћом!

Умри, стари Урошу!

Засити се једном, тетка клетво!

Урош је полу мртав пао на земљу.
Не зна он, кад је и како је дома донесен,
како је на постељу метнут и колико је ту
лежао. Кад се помало разабрао, празно му
је било у прсима, као да ту већ нема ни
бола ни жалости. Само је кадикад шапнуо:

„Прими ме, Боже, прими ме!“

* * *

Видосаву је бујица занела, валови
прогутали. Али јој не би суђено, да тако
бзро нађе мира.

Та лако је умрети у несрећи! Смрт
је онда и мила и драга, лек је — мелем
је! — Ну је мука из ружична живота, из
крила среће, пружити руке хладној смрти!

Већ је Вида била клонула у таласима,
руке спустила и предала се хладној
смрти. Већ јој је и свест из живота уми-

рала. већ је нежно срце последње, тешке ударце спремало, кад је снажна рука стисне око наса, подиже и опет животу поклони.

Млади Стеван Боровић из оближња села Н—, дика је свој околној омладини, младић, да му нема пара. Пун живота, пун срца и милости и поноса јуначког, одважан, као што само — Србину може бити! Млади Стеван Боровић десно се близу, кад је вода Виду занела. Долетео је он до потока, и, као у коло, скочио је он у опасност, у пола извесну смрт.

Ко је гледао, могао је два-три очевана прочитати, не знајући, чита ли их за живот, или за покој души Стевану и Видосави.

Ал' на брзо срећа сјину и момак са девојком изиђе на сухо.

На чистом зрачку само се мало разабрала Видосава.

И онда је бајним, златним, рајским погледом погледала избавитеља свога. У том је погледу било више жалости, него задовољства. Веће награде Стеван никада није могао пожелети. А Видино срце никад овака туга није стегла. Кутећи дахнуше обадвоје. Ал' девојку опет савлада слабост и несвесна клоне на руке Стевану.

Тако су је дома донели и на постељу метнули, да је чувају као зеницу ока, да

је лече сваким леком земаљским и небеским; да не увене, да не угине такав цвет, који је многим у срцу усађен, који сваки познат љуби као своју душу.

То је та одаја, у коју смо при почетку приновести ушли, у којој Видосава већ два-три дана лежи болна

Прозори су застрти, да једва сунце продире кроз зелене завесе. Света тишина влада у одаји — само чујеш тешко дисање Видино. На столу мајкина душница, мило-дух и друго цвеће, миришући одговара уздицајима, одговарајући мирише — мирише као да се и оно за болесницу тихо и из срца Богу моли.

Ту су и лекови силни и изабрани. Очева је молитва света и дубока. Стеванове су жеље срдачне, силне, моћне, пуне нада!

Које ће Види пре помоћи, — које ће пре Богу стићи, — од чега ће пре оздравити Вида?

— — — — —

Само да нема на свету и тешких кретава, које и на невинне нападају!...

II.

Стеван се од тога доба врло променио. Као да је ерећу своју из воде изба-вио, тако је у срцу био радостан, или само

је осећао, да би радостан био, кад би Вида скоро оздравила. Та да га још једаред оним очима погледи! — Онај поглед, за који би увек у смрт скочио.

Дани су пролазили; Видосава је још боловала. Тешка врућница жарила је по крви њезиној, вајала је шарене слике пред затвореним очима њеним и грозно се играла душом и примнивом њеном, тако, да је тужно, гдекада страшно било слушати те тданње њене.

Стеван је свако јутро, зором, долазио из свога села у Р—. Путем би увек набрао свакојака цвећа, љубичаста, плава, бела, које је све тако лепо доликовало уз зажарено лице болесне девојке.

Данас је Стеван врло рано дошао. ал' онет је старог оца већ на погу нашао, брижљива поред миле му ћери.

„Поштовани оче!“ рече Стеван, пољубив седога старца у руку, „ја поћас несам трену; станка немам, — болеснији сам него ова мила болесница. Ево ме пре зоре до вас — излечити ме не ћете, ал' ако ме почујете, много ће ми лакше бити.“

„Говори, сине!“ рећи ће му старац; — „та кога бих чуо, кад тебе не бих, ти си ми сад место свих пет синова, тебе је Бог послао, да ми избавиш мезимицу.“

„Љубазни оче! ја несам размажено странче, пуно суза и уздисаја; јаки бол мора бити. на који ћу се ја потужити, а пре ћу свиснути, него што ћу се јадати кукавички. Ја сам српски одгојен и научен, да не повладим срцу, чим куд нагне, чим куд пожели. Ал' од како сам у смрт скочио и из отвореног гроба са Видосавом васкрсао: ја несам више ја, ја се једва познајем. Не могу ја више својим срцем владати, оно се оснажило, ојачало, отело, а ја сам постао слаб, мален, ништа — баш као сенка му. која за њим мора ићи. Не могу ја више ни једној жељи, ни једној мисли заповедити, да моја буде, све је то Види-но — њу служи, њу двори. Кад сам јој први пут погледао у очи, у срце сам јој довидео, душу сам јој разумео; од онда све већма осећам, да без тог срца, без те душе, без тих очију — да без Видосаве ја живети не могу. — Сад ми је лакше, кад сам вам се мало исповедио. Видосава ће оздравити, друкчије бити не може: та Бог је жив и милостив! Пак онда, оче, је-л те, оче, онда ће Видосава на веки моја бити!“

Док је Стеван ове речи говорио, јекнула је Видосава кадишто, а стари свештеник махнуо је главом два-трипут, па сад му се тамањ облак на чело навуче; он се

дубоко замислио, а из слепих очију заблестале се до две чисте капљице.

Зачуђено гледао је Стеван те немиле, кобне знаке. Нестрпљиво, стегнутим срцем чекао је он, кад ће и шта ће отац Урош прозборити.

Подуго је чекао, зеб'о, док је од старца ове речи чуо:

„Сине мој, где си? — Седи уза ме; кад те не видим, загрлити те бар могу. Тако, тако! Врло си ми мио, еј, па те морам врло жалити. Камо среће, да благослов божи на вас падне; камо среће, да сте једно за друго створени! Ко би желео као ја! Али почуј ме, пак суди и мисли и споси, како знаш и како можеш.

Ја се зовем Урош Бранковић. Србин сам и душом и телом, пак увек ме је болело, увек ме је тинтало порекло моје, потешно сам се, мислећи, да грех Вуков није грех мој, а гледао сам, чим могу да сперем љагу са породице своје. Пет синова мојих прикљубио сам, да ни зашто друго не живе, до за род свој, па ако осећају у себи капи Вукове крви, нека метну на срце најљућу гују, да им она отров изенца. Казао сам им: род љубити, то је Србину све; казао сам им, нека срећу, нека спасење ногама газе, ако се с тиме не слаже. Си-

нови су ме слушали, да су живи, никад ми образ са њих не би поцрнео!

На Видов-дан године 17** роди ми се мезимица Видосава, у онај исти час, у ком јој је мати умрла. У црне смо је новоје примили; на свет је дошла да матер изгуби. Чудно се то дете родило, чудно је увек и било. Од четири године паметица је била него друга од осам. Никад није плакала до кад је слику Вука Бранковића, која се у нас од старина налази, видела, ал' онда је врискала, као да је жеравицом жегу.

Доцније, не знам, где научи ону жалосну песму о Косову, о издаји; — ту је песму увек тужним гласом певала; али јој је лице бивало све блеђе; љулки осмех није се смео шалити са красним усницама њезиним, лепо око њено каткад је стало, на потамнело и засузило, као да допире у странну прошлост или у будућност. Ко би је тада запитао: шта је, Видо, за Бога! Важно, али у кратко би одговорила:

„Клетва!“ ...

Пре године дана Милан, мој најстарији син, испроси девојку и срећан дође кући. Вида изађе предањ.

„Еј мој жалосни брате — срећан си, је ли? А зар може Бранковић срећан бити? Милане, Милане, нема црња греха, до род

свој издати. Милане, Милане, тешка је клетва, која и на невинне пада!“...

То рече, па га пољуби — онако, као што се самртници целивају.

Тај ми се дан Милан разболи — други дан умре.

На скоро за тим, једно јутро трже се она из сна, вичући:

„Влајко, брате Влајко, где је мој Влајко?... Тежак је грех, који и на невинне пада!...“

У том улети Влајков дорат у двор без Влајка, — а Влајко је, лов довећи, стрмоглав нао и на месту мртав остао.

Тако она Мирку, тако и Радмилу смрт прорече или докоби.

Од тога доба ја сам је гледао као тајну неку.

Све сам веровао, што је год рекла; ма да је најстраховитије било.

Шта сам јој пута рекао: не говори, не коби, ако бога знаш — ја те волим као спомен четири сина своја, већма него живот, него душу своју, па је грдна мука од онога, кога тако љубим, такве гласе чути.

На то ће она рећи:

„Волиш ме! Љубиш ме! Тешко оном, ко је мене кад волео и ко мене кад уз-

воли!... Худе сам ја среће... Странан је то грех, који и на невинне нада!"

Па онда би се загледала у моје очи и уздишући би рекла: „Што ми се једнако привиђају млади Ђорђе и Јован Бранковић, са празним јамама, где су биле крајне очи! За њима ено другог Ђорђа, ено Гргур Бранковић — сви сени са крвавим трепавицама! — Оче мој, оче, и ти си Бранковић!"

Кад сам то чуо, стресао сам се, али заман, на скоро паде вечита ноћ на моје зенице.

Једно јутро дође ми последњи син Дамјан и пољуби ме у руку.

„Оче мили," — рече ми — „и моји су дани избројани. Ноћас сам слушао, како је Вида у сну грозно плакала и два-трипут моје име споменула. Оче, опрости ми!"

— Ко ће опростити, кад Бог не прашта! рекох му ја. Мој Дамјане, добра бити не ће! — Какво добро! Та, ено их сад свих пет једно поред другог у земљи, у гробу, отели су моју кућу, моју постељу..."

Старац је ућутао.

А Стеван? — Њега су пренеразиле старчеве речи и туриле га у море дубоких мисли; али брзо се отео и разабрао, те онда ништа друго није осећао, до како силно љуби Видосаву, осећао, да

му је и срећа и несрећа у тој болесној девојци, да га од ње нико не може раставити.

Видосава се тужно осмехнула !

„Што ме љубиш, стари Бранковићу, двадесет и две године сам с тобом у хебској¹⁾ тамници, па ме носи љубио, ал' носи ни имао каде ! — До сада смо једнако набрајали јаде Бранковићеве породице — па јесмо ли их све набројили ? Још несмо ! За то се махнимо, та скоро је свему крај ! Већ ходи, још ме једанпут пољуби ! Слатко ли то пада ! Мелем је то ! Ходи ! ходи !“ —

Стеван се сагнуо, да подигнуту руку девојци пољуби — у том Вида отвори очи и грозно повика :

„Та ти носи Бранковић ! — Не вади ме из воде, пусти ме смрти ; пусти ме, пусти, тако ти среће твоје !“

За тим је опет очи затворила, уздицала и јецала.

Кроз јецање се тек каткад могло разумети :

„ род свој издати !“

„“

„Цри је то грех, који и на невинне пада !“

¹⁾ Егеу.

III.

Пола увело цвеће, жуто опало лишће,
то је смртна постеља, на којој је сада
лето издисало.

Сунце је зебло, на се по мало у маглу
умотавало.

Птице су још мало певале, ал' то ни
налик на оно радосно цвркутање, које у
мају можеш чути. У свакоме гласку одје-
чало је „збогом!“ — кроз свако „збогом!“
дрхтало је тужно „јаој!“

Хладан ветар котрљао је сиве, без-
бројне облаке, а то је престо, на коме је
ново господство, суморна краљица јесен
седела, дремала.

И бербу су већ у Фрушкој Гори обра-
ли, на су и веселе бербанске песме онеме-
ле, а звучне оне велике чегртаљке не тан-
дрчу више, већ мирно гдегод леже за пе-
ћима. Место тога ветар сада разноси само
пуштање жутих листова и туно крикање
сухих грана.

Само једино поток што жубор свој не
заборавља, већ песму своју увек једним
гласом поје. Али како је чути његов жубор
уз песму славујеву, уз марије љубљивца на
зеленој цветној ливади, а како је сад кад
усамљен пева, јер певати мора, али боље
рећи, плаче за изчезлим милим друштвом!

Око куће старог Уроша Бранковића

простире се велики врт. Дивота је била кадгод по њему ходати, док се на свакој лехи, на свакоме цбуну, на свакој грани видела нежна рука, која је све то неговала. Сад су стазе зарасле, лехе неоплењене, перед прорастао и погазно све што је труд и воља некад украсила.

Туда се у црноме руху шета лена Видосава, на лицу јој се види, да је тешко боловала, те та умилна красота бледилом поливена увек ти се чини, као да је гледни на месечини.

Време је суморније и жалосније, али Вида долази по мало све веселија. За браћом плаче, али неко уверење, да је то тако морало бити, блажи јој горчину суза и снажи јој нежно срце њено. Онај, да рекнем, пророчански дух, што је мучно то красно чедо, уморно се — изчезавао је. Али за то је расла љупкоет њена и Видосава све више постајане право девојче, какво треба да буде.

А може ли девојче бити без љубави?

Што је љубичица, мирисати мора, — што је срце, уздисати мора.

Љубичица ни сама не зна, да мирисне, да тако лено мирисне!

А за што је сад Видосава, уздахнула? — Уздахнула је, што јој је то тако слатко било, уздахнула је — не зна сама за што?

Сад је баш одјахао Стеван, који је скоро сваки дан старом Урошу долазио у походе, са Видосавом се по врту проходао, с њоме говорио о свачему леном и кра-сном, с њоме на мраморној клупи седео и у румене око сунца облаке гледао и сестри-цом је звао.

Вида није веровала да Стевана сме љубити, још јој је кадикад немилостиви дух шаптао: удали тога младића од себе — штета би било да и на њега падне клетва!

А овамо јој се у срцу нешто рађало, што је тако слатко, а тако тешко — те-готно било!

Још се прах из далека видео, што га је бесни вранац Стеванов подизао. Впдо-сава је тамо гледала и нехотице уздисала. За тим, да се ко близу десно, чуо би уми-лан тужан глас, чуо би тужну песму:

На' су јади или су жалости!
Гори јади, него ли жалости.
На жалост ће и комшије доћи,
Ал' за јаде нико и не знаде,
Само срце у коме су јади.

* * *

Како који данак, све је слађи и ми-лији бивао.

Љубав је раста, а зар би могла уз-њу и срећа да не расти!

Благо старом Урошу, он је слеп увиђао, што никада очима не могаше видети. Увиђао је, да му је кћи сваки дан веселија и сретнија.

„Ала овде нешто лепо мирисне!“ рече Урош једно вече, кад су га Стеван и Видосава водили по врту.

„Ту је онај велики бокор рузмарина.“ одговори Видосава.

„Па ту мора и онај бусен-креветан бити; седимо, децо, да се намиринимо тога лепог мириса! Је ли, да је krásан, Стеване, — а шта ти велиш, Видосаво моја?“

Рузмариин је леп знак. Он је водно мисли, водно речи, па се говорило о радостима земаљским, о љубави, о верности.

Сви су троје раздрагани па једаред занемели и замислили се.

Једна реч само, па све три душе да на мах постану срећне.

Али старац не умеде почети, а Стевану се грло стегло; уз старца је Видосава седела, па час на лицу очевом, час на лепом момку, гледала је борбу мисли и отимање жеља. Она не знаде ништа мислити, већ је стрепила као прут, бојала се прве речи, која ће се проговорити.

Замислићен ухвати старац Стевана за руку, баш тамо, где му је на прету златан прстен стајао.

„Какав је то претен, Стеване?“

„Тај ми је мајка на самрти дала, па ми наложила, да тим претеном кадгод вереницу претенујем. Ал' тако ми Бога !...“

Уз те речи запламти се Стеван као ватра жива, а бледо денојче побледи јоште већма, као најлепша бела ружа.

„Ал' тако ми бога, или ћу га до гроба сам носити, или ће га Вида примити !“

* * *

Ох, срећо, ала си златна, а љубави, дивно ли се награђујеш, — оваки часе, силно ли претегнеш све невоље и зла, која нападају на човека !

Рузмарин је мирисао, ал' како лено, како силно и умиљно !

Сунце је садао, огледајући се у слатким сузама слепога Уроша и у прстену на Видосавиној руци.

Кад се еретин растали, свако је у себи бројао колико је недеља, колико ли дана до тога славнога Ђурђева - дана.

IV.

Како се дочекао тај славни Ђурђевдан? — Како су то време проводили Стеван и Видосава?

Дошла је она љута зима, стегоше они тешки мразеви, мећаве, вејавице, — они хладни ветрови.

Та није то била зима, није то били мразеви, ни ветрови — није то било ни љуто, ни тешко, ни хладно, ни мразно!

Нашим вереницима као да је вејао румен снег, као ептна у небу раскидана ружа. — Топлу љубав мраз не мрзне, а ветрови јој донесе све онај лењи мирис, што га други нико не осећа — донесе од некуд, бог зна откуд, мирис рузмарина, многога им цвета.

На оне зимске вечери! Тиха радост, мирно весеље, пуно задовољство. — Кад Божана, стара Видина дадиља, седне близу нећи, па почне оне старе приповетке, што те и језа хвата и коса ти расти и срце ти запламти и суза полети; а кад мало застане, вретено јој чујеш, где зврети, — као год што гуслар на најлепшем месту некому прекине, па пусти гусле, да гуди оно, што се ни певати не да, већ се само осећати мора. А на пољу пушка пукне, коју захрже, хрт зацичи: Ето Стевана из лова, као да је из оне мртве приповетке жив изникао. „Помози Бог, срећо моја!“ — а свећа се заигра, задрхће, стари Урош сузу убрише. А како је Видосави, како је дивној невести? То ће многа моја читатељка боље знати, него што ја рећи могу.

А кад кући пође, па га Видосава ис-

прати. он јој као стидљиво пришапне, колико има још до Ђурђева дана.

До Ђурђева дана је све мање бивало. Зима је прошла као у сну.

Цвеће и лишће је никло све лепше за лепшим. Славуја гласи долазнице све слађи за слађим. Али лепшега листа, слађега гласа не би по што је Вадосави данас стигао.

„Злато моје !

Како те љубим. ти добро знаш, ал' слатко је мени то спомињати. Ти си ми свет, ти си ми живот, ти си ми све. Преко-сутра освануће дан, кад се и ти не ћеш стидети љубав твоју пред олтаром посветити, пак је пред Богом и светом мени поклонити. Зора ће ти сватове донети. Свати су изабрани, све је врено, весело, ваљано.

Буди весела и радосна, невестице моја,

твоме вериоце

Стевану.“

* * *

Знате ли оно лепо цвеће, што му на танкој зеленој стаблици висе све ситне бледе чашнице ; изврнуте чашнице просипају леп мирис, а мирис се разлива као река, а по њој као да невидљиве виле пливају и певају :

Ој Ђурђицу, где си сејан. —

Где си бран !

— Леп је, свет је, чудниот је
Ђурђев дан!

Ђурђиц је то цвеће; сад га баш Божана придева Видосави у косу, на како лепо доликује на тој бујној свиленој коси. А стара дадиља јој говори:

„Тако, тако, мој голубе, сад си окрћена као она Цветка девојка, што сам ти увек приповедала, да су се о њу седам царева били. Али што си ми тако снуждена, кад би требало да си најрадоснија?“

„Добра даљо, морам ти казати, чудан неповољан сам ти сан снела. Овако сам као сада обучена била и, кроз себе ходајући, викне ме неки мутан, тамаи глас, да станем. Ја погледим горе и видим, да сам баш стајала под саликом нашега несретнога прамдеде. Сва сам стрепила. Али он подиже руку, на се ухвати за оквир и полагано се сиђе из њега. А оно празно место остало је црвено као крв. Кад је до мене дошао, рече: „Ћерко моја, ти си невеста, дај, да те и ја благословим и даривам!“ на се маши за овај мио прстен, те ми га скиде са руке. „Овај ћу, рече, ајем извадити, тај изгледа као окамењена суза, а ево ти што лепше, овај рубин, то је кап српске крви са Косова поља, тај ћу ти метнути у прстен, тај ће ти боље стајати, у томе ће ти и благослов бити!“ За

тим се онет поине на своје место и по-
стаде онет мртав, стари салик, као што је
и био. Слатка даљо моја, још стреним,
кад се живо сетим -- а ону не смем ни
речи рећи.“

И јесте Видосава сва стренила, -- у
тој души када се онет појавише црним
словима написане речи:

„Нема црнега ни страшнијега греха,
него род свој падати!“

— — — — —
„Тешка је то клетва, која и на неви-
не пада!“

✱

Одби се вита грана!

Већ су упрегнути бесни коњи, белци,
враници и жерави, на не мирују, већ нога-
ма копају. На њима се витлају они бели
сади-нешкири. Хајде да се путује! Хајде
да се путује!

Али још не може да се распусти коло,
као да је у весељу ерасло, а како ће се
отргнути Видосава од мила бабајка свога!

Има суза, не биле горе никада! Има
благослова, а не би ли га Бог прихватио!

Ал' весели, несташни сватови за то
и немаре, већ се спремају и певају:

Не плачи, лепа Видо, време је полазит',
Ни у твојом белом двору шећер не ниче,
А у нас шећер ниче — Стева децаја!

На оштини она четири белца, на којима је Видосава са старим сватом — а други свати за њима. Оде вика, оде ларма, као да је никад ни било није. За тили часак ни праха није видети, јер српски сватови не иду, већ лете.

А празно, мирно оста око старца Уроша.

Пут је сватове једнако Дунавом водио ; са једне стране су високе планине и випогради, с друге је стране камење, које хладни Дунав заљускује.

Видосава је тако бледа, тако сетна, невесела била, као да и сад онај пошашни сан на јави сневала.

Сунце је близу запада било, па се они красни зраци сиграше са барјацима и перјаницима, златише пунке и оружје, а кад ухватише драги камен Видосавинога претена, преливање у њему свакојаке боје — час је био чисто плав, као можда она горња страна неба, какву је само анђели виде, час као љубилица, да такве у свету нема, час је био као наранџа, какву је само жедна персијанка, спавајући на крилу свога драгана, може сневати, а часком онет црвен, румен, баш као она на Косову проливена српска крв.

Сад је баш Видосава погледала у прстен.

ПАРОВНА ДРИВА
ШКОЛА
СРБИЈА
ТРГОВИНИ

Вринула је као мута у црвену гуја.

„Крв, силна крв!... То је.”

На несвесла нађе главом на свата.

Стари сват скочи, да коње заустави.

Ал' ко ће хале у најбржем лету зауста-

вити! Коњи се почеше грати и зазнати.

У тај мах несташни чауши долете.
опаливши пушке из кубура. Више није
требало.

Пљуснуо је Дунав као да је гром
ударио у њега. Бесни коњи занеше несретну
невесту у хладни гроб.

То је све било у једном тренутку.

Сватови се чисто окаменише. Нека језа
им кроз срце промисли — али донде је
Стеван већ у Дунаву био. скочио је у смрт.
да из ње изнесе живот и срећу. — Да
зле коби!

Вода избациваше их обоје.

Још један загрљај само — ал' какви
су загрљаји утопљеника! Још један шапат
само, али тешко и страшно је, што се у
кризу смрти говори.

„Зар несам рекла, Стеване, — рекла
сам, да је то тешка клетва; али опрости!”

Већ је двадесетина пливача хитро пли-
вала, да их изнесе, да их избави, али ко
ће против тешке клетве, против промисла
божија!

Стеван и Видосава дубоко су у Дунаву загрљени лежали.

А душама њиховим ваља да је боље било тамо, где је и стари Урош брзо за њима дошао.

* * *

Ја сам већ ову приповетку са свим и заборавио био, као да је никада ни чуо несам. Али пре неке године био сам у Новом Саду на једноме погребу. Покојник је био гроф, умро је самац без икога свога, сиромаш — са свим сиромаш и звао се Бранковић. То је можда последња грана те породице.

Онда сам се сетио, онда ми је тако било, као да сам Видосавин глас чуо, где тужно сиромаш скупљеном народу збори:

„Нема црњега греха, него род свој издати!“

— — — — —

„Тешка је то клетва, која и на невинце пада!“

НАСТАВАК ОДЕЉКА II.

З в е з д е.

(Хамерлинг).

оре, — тамо тисућ звезда
Са висине трепти, сја,
Доле, — и ту звезде сјају,
Из језера, с плава дна.

Ја бих горе да полетим
У звездани онај свет,
Међу звезде оне чисте,
— Ал' не може слаб ми лет.

И језерске звезде маме
У кристалин загрљај,
Ал' те звезде, нису звезде,
Варљив одсев, лажан сјај.

Тако душа клонут' мора
Узалудну трпек' драж,
— Што ј' небеско, то ј' далеко,
Што је земско, то је лаж.

Лето, зима и стари песник.

ужило се топло лето
Свом песнику, зборек' с њиме:
„Узалуд ми сва топлота,
Кад сам увек међ' две зиме.“

А зима му хвалила се:
„Хладноћа ми ништ' не смета;
Куд ћу веће божје среће,
Увек стојим међ' два лета!“

Слуша песник лето, зиму,
Што крај њега летом хите:
„Разумем вас оба двоје, —
Ви би да ме утепите.“

У н о ћ и.

(1863.)

везде сјају на небеси'
— Остај, сунце, тамо где си.
Не срамоти своју моћ!
Светлост твоја богодана
Не мож' створит' лепша дана
Него што је — ова ноћ.

Лањској ђаволици

ећаш ли се, ђаволице,
Кад сам лане код вас био?
— Приповедај своме мужу
Како сам ти доскочио.

Ја сам с тобом шалио се,
И држ'о те као дете, —
Ал' ви, мале поличарке,
То ни мало не волете.

Једанпут си дошла с поља,
Па пред-а-ме прије свега;
А на твојој плавој коси
Пуно беше пиња, снега.

Ти ми рече: „Молим, чико,
Старост не да, да се вређа;
Ето, вид'те, сад сам седа,
И од вас сам много сеђа!“

А ја теби: „Добро, бако,
Старости се свако клања.“
Па ти цмокнух белу руку.
Пун високопоштовања.

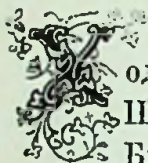
Док су уста чике твога
На белој ти руци била,
Седина се твоје главе
Као санак растонила.

И ти поста опет плава,
А ја остах седих власи;
Тад ја теби пружих руку, —
Пољубит' је морала си.

Сећајух' се оте шале.
Из срца ти желим свег,
Да ти од сад свака брига
Прође к'о тај лањски снег.

Мајска зора.

(Од Рајлика).

одах гором у прозорје,
Шетах кроз те зелен-дворе.
Бројно јато сретних тица
Запевало одозгоре.

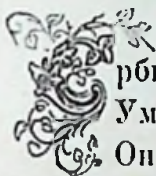
Дозиваху једна другу:
„Хајде, тиче, гдегод које,
Ту у хладу зоре мајске,
Да се пева, да се поје!“

И у мени нешто беше,
К'о да позив само чека, —
У срцу ми залепрша,
Као да је тица нека.

Ако ј' тица, нека излети
У слободу шумска храма; —
Ако ј' песма, нека се вине
Загрљена са песмама!

НАСТАВАК ОДЕЉКА IV.

Наши јади.

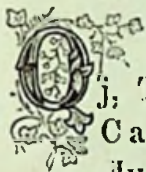
Србин има доста моћи,
Ума свежа, духа чила, —
Оне дуге српске ноћи
Нису биле без светила,
Србин има дара стројна,
Има скока, има лета,
Има жара самосвојна,
Живу клицу лепша цвета.
Србин има пада веља;
Србин има дивних жеља, —
Србин има — пријатеља.

Хај, к'о да се рај и пак'о
На србинску пропаст друже.
Као да се сав свет мак'о
Прот' Србина на оруже,
Горе, доле, десно, лево,
Стене, место срца мека,
Ил' закликт'о, ил' занев'о,
Остаје му без одјека.
Души са дна воља радна

Хита јави свога сања.
Тражи мајку, — она хладна.
Тражи брата, — он га гања,
Тражи друга, — он се руга, —
Тискају га, затиру га;
Оком гледа на суседа —
Ту га срета мржња бледа.
Мржња, завист, пакост, злоба,
Или клетва груди мразни',
Ближе, даље, свуд грдоба,
Зазирање и бојазни.
Пође-л, болан, да се склања
Под закриље ноћних снага,
Из облака непризнања
Лед и туча удара га.
Где за другог цвеће нице,
Ту се њему чемер спрема;
Тражи-л правде, — ох, патниче,
Твојој муци правде нема!
Где се свака рана вида,
Нема лека његовога.
Злокоб рупи што год зида
То сироче доба свога.
Од куд чека топле зраке.
Са те стране гром га стрела,
Са те стране и са сваке,
Србин нема пријатеља.
Као да ј' мета свију врага:
Српски живот, српска снага.

Тешко ли је ширит' крила
Кроз поворе тол'ких зала, —
Ал' још ни сад српска вила
Не би надом очајала.
Још он не би изнемог'о,
Још би Србин тренут' мог'о
Преко мора, преко гора
Својој срећи да поврви,
Да не има, ох, злотвора
Од свог млека, своје крви.

Турчину на нову годину 1878.

Ој, Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клети!
Духну ветар у час срећни,
Духну ветар нетовечни, —
Није ветар, већ уздаси...
Твоја свећа већ се гаси!
Зграби свећу, бежи с њоме,
Бежи с њоме дому своме,
А нека те вране прате, —
Бежи дому, Азијате!

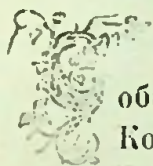
Ој, Турчине, ој, авети,
Сад те више нећу клети!
Ове горе, поља ова,
Гњезда наших соколова,

Што си паклом створит' знао
— Где си данас клек'о, пао, —
Лени до лена овде трухне,
Долине су крви пуне!
А где деца наша пиште,
Није село већ гаринте:
А што мајке наше куте,
То су кетве замрзнуте.
Наше жртве још су мале. —
Бежи, Туре, беж' отале!

Ој, Турцине, ој, авети.
Сад те више нећу кетити!
Ал' кад буде, што ће бити,
Кад се добро семе хити,
А још боље кад уроди
На сунашцу, на слободи;
Кад пронева брег, долина,
Мила српска домовина;
Кад у њојзи, ка' у рају,
Цркве, школе процветају.
Кад по сели' по градови'
Кликну српски соколови,
Соколови мира, братства,
Соколови човечанства;
Кад се створи њива рада, —
Њива среће, њива пада, —
Домовина наших чеда,
Као кошница пуна меда...
Тад завири, болаи Мујо,

У тај санак људи срећни',
Уједи се, љута гујо,
Сатано им неговечни,
И на прошлост своју пљуни,
Види, на се — сам прокунни!

П р а ш и н а.

оба мала, а кроз прозор
Косо пада светла зрака.
Па се виде ситни прашци.
Бела стаза посред мрака.

По тој стази, по тој реци
Сићун-прашци плове сиви.
Гуркају се, коменају.
Витлају се као живи.

Отим прашком, тим сићунком
Очи с' моје радо море,
Попајраће кад тапштине
Хоће да ме смешним створе.

Коменај се, ситнадијо,
За тренутак обајана,
Огледало нашег жића,
Верна слико наших дана!

И ти можда имаш жеља,
Неких жеља, нека нада;
И ти можда имаш срца,
И то срце можда страда.

И ти можда љубиш, мрзиш,
Тражиш борбом ошите среће;
И ти можда држиш да се
Око тебе свет окреће.

Ох, како је све то мало,
Што по зраку овом хити!
Ох, како је све сићушно,
Све тренутно, — и ја и ти!

П р а х је десно, п р а х је лево,
Само што се уме скрити;
П р а х — све, што је до сад било, —
П р а х — све, што ће од сад бити.

Остраг, напред, прахом с' зове
Међа ове журбе пуке:
Ил' помен'о прадедове,
Ил' помен'о праунуке.

Таке мисли мени буди,
Кад ми зрачак сине;
И њима се умем снасти
Од сујете, од таштине.

М и ц е р и н.

(Од Лопга).

лад Мицерин. краљ мисирски.
Поштов'о је сваче право,
Владао је благо, мудро.
Сиротињу ј' заштићав'о.
Скидао је робљу ланце.
Олакшав'о сваки јад, —
Никад Мисир није био
Тако сретан као тад.

Ал' узалуд добра воља,
Кад проклетство неко стиже:
Грозна болест народ мори.
Сва се гробља напунивше.
Стока пада и скапава,
Ватра, — вода, — боже мој!
Њиву, коју вода штеди,
Скакаваца глође рој.

Брижан краљу к себи зове
Свештенике, велек' њима:
„Шта то бива, синци неба,
Зар сам мрзак боговима!
Пал'те жртве! Запитајте
Оракула ваших ејај!
Што нас небо тако бдје?
Кад ће томе бити крај?“

Свештеници књиге чате:

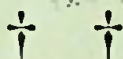
„Ти ћеш живети, краљу часни.
Јоште само седам лета,
Седам лета, ал' ужасних!
Богови те мрзе за то,
Што од трња правиш цвет;
Што си дрзи'о, смртни сице,
Ти да срећни овај свет!

Што утиреш сузе горке,
Љуту казну виших сила;
Што је твоја блага рука
Осуђеним' мелем била;
Што подижеш народ, који
Некушава вина моћ;
Што си диго сјајну лучу,
Да разговини црну ноћ!“

„Тако ли је!“ краљ загрме,
„Те су речи претиња сама! —
Ал' баш ако нише тако,
Доскочићу тим књигама!
Двогубом ћу снагом радит',
Од ноћи ћу правит' дан...
Нек су само седам лета, —
Удвојити ја их знам!

Удвојићу. — удесетит'
Мушким радом моје жиће:

Ја ћу сејат' оберучке,
Да благодет боље ниче.
А под штитом добра емера
Не плани ме муња сев, —
С благословом мога рода
Суслетаћу божји гнев!

Конајте раку. — на горку тугу! —
Ал' журите се. — копајте другу!
Ил' зар си, Србе, већем претри'о,
Облачућ' рухо црно на црно,
Зидајућ' гробље све кам по кам!
Јауци двојни из једног дома:
Јер сад већ бију све по два грома
У српски храм.

Љубиша оде, дично нам име. —
Љубиша оде. Јакшић за њиме!

Овака туга, та се не лечи.
Оваки боли немају речи,
Само нам лице хладни и бледи.
А крвца наша к'о да се леди,
Њиле се кочѐ, дисање таје,
Рука на срцу притисла ваје.
Тако стојимо врх оба гроба, —

Споменик грозан, бол га је свео:
Окамно се вас народ цео.

Камене усне све већма бледе,
Камене очи у небо гледе,
Камене сузе као да траже
Има ли бога, који помаже, —
Ал' не види га камени јад, —
Камена вера. — камени над.

Светли гробови.

Декламовао на селу, које су приредили ђаци
више гимназије београдске 25. јануара 1879.
у корист породице пок. Ђуре Јакшића

 Бејасте ли, браћо моја млада.
Да-л бејасте ви на гробљу када,
Ај, на гробљу, на голему?
— Та увек смо ми на њему.
Гробље ј' земља, кџм се ходи;
Гробље ј' вода, кџм се броди;
Гробље врти и градине;
Гробље брда и долине,
Свака стопа:
Гроб до гроба.
Гробље ј' спомен доба свију;
Гробље књиге, што се штију;
Повесница свих земаља,

Староставник цара, краља,
И читуља виших слика
Избраника, мученика,
Од почетка намтивска,
Све ј' то гробље —
Ал' је и колевка.

Нема броја, ни имена
У висини звездам' свима,
Камо-л броја и спомена
У земљици гробовима!
Милионе прогутала ј' тама.
Црна тама многих тисућећа.
Нико их се више и не сећа.
— Но по гдеком увек гори свећа.
Ил' је свећа, ил' је име светло.
Ил' су дела, која се не гасе.
Па редове недогледног гробља
Својом зраком красе.
Тя гробови,
Стари, нови,
Они ејају
Сваком параштају —
Кад се умље у прошлост удуби
У тамници да се не изгуби;
Кад се пустиш у давнине свете,
У давнине и свете и клете.
Да ти мис'о пута не помете.
То су ватре догласнице,
Пружајућ' се из даљних сона

У поворци оној дугој —
Досветљујук' једна другој
Струјом, која напред лети,
Тежећ' само једној мети. —
Па се тако светли млази —
Па се виде светли трази
Једног духа разних доба.
Духа, коме нема гроба.
— У гроб само сруши кости.
Стресе пеп'о, кој' му смета
Бржем бују виша лета
К узвишеној будућности.

Ко с' осврне да погледи
Бистрим оком и погледом
На гробове оне светле.
Повеснице дугим редом,
Мора чути како ј' живо
Кроз векове, кроз маглину,
Дед унуку, отац сину,
Борац борцу довикив'о:
„Где ја стадох — ти ћеш поћи!“
„Што не могах — ти ћеш моћи!“
„Куд ја нисам — ти ћеш доћи!“
„Што ја почех — ти продужи!“
„Још смо дужни ти одужи!“ —
То су збори, то су гласи,
Којима се прошлост краси.
Што продиру кроз свет мрачни
Са грובהва оних зрачни'

Спајајући громким јеком,
И божанском силом неким.
Спајајући век са веком
И човека са човеком.

Око сваког светлог гроба,
(Бати ка' горе око звезда)
Повесница прича ово :
Хватало се неко коло.
Коло младо, коло ново,
Нове клице стара пада.
Ново цвеће стабла стара.
Душе чисте, срца млада,
Наследници света жара ; —
Ту се слег'о живот млади.
Да се с гробом разговара.
И ти паде, драги брате!
„Нисам, децо, вас док траје!“
Је-л ти борба била тешка?
„Покушајте, милина је!“
Шта си хтео? — куд си пош'о?
„Тамо куд се стићи мора!“
Зар је вера тако јака?
„Увек јача од злотвора!“
Мало нас је кој' би смели —
„Ал' вас јака сила креће!“
Зар ко може стићи цели?
„Ко посумња никад не ће!“
А бо беху они дивни,
Који су те напред звали,
Који су те ојачали.

Који су ти крила дали?
„То бејаху идеали!
Без њих нема виша лета
Над облаком мрака густа,
Без њих би се малаксало,
Без њих би се брзо пало,
Свет би био гроб без цвета,
Живот празан — младост пушта!“

Око сваког светлог гроба
Прикупљ'о се живот нови.
Наследници света жара,
Купили се соколови,
Пијућ' душом светле зраке. —
Јест', тако је, браћо драга,
Ти градови нису раке
Већ колевке нових снага!

И вама је, јаој, пао
Стегоноша дичног стега. —
Ал' је син'о гробак нови, —
Ви стојите око њега.
Ту погледа брат на брата,
П' онда горе, п' онда у се;
Груди дрхћу, уста ћуте,
Али душе разуму се.
Да-л то снага није нова? —
— Даруј, боже, благослова,
Да вас здружи братека слога,
Заветнике, који с' купе
Око гроба Ђуриниога!

Дон Кихот.

(Из Салета).

I.

он Кихот је појахао
Свог парина ноуморна,
На његовом дугом лицу
Гори жеља делотворна.

Да је парин његов бољи,
И оружје да је друго,
Он би био друге среће,
Свет се њему не би руг'о.

Јер он жели слабе бранит',
А неправду гонит' мачем,
Ал' свет овај, кукавица,
Хоће да је гоњен, тлачен.

Место дива и јунака,
Који вешто копље баца,
Не налази никог другог,
Само вође магараца.

Место госпа и принцеса
Блудне цуре и глупаче; —
Тражи премца себи равна,
А налази — ветрењаче.

Он мишљаше свет је светао,
А свет каљав, злобан, грешан, —

Дон Кихот се преварио
И за то је свету смешан.

На и слуга Санчо Панза
Имева га, трезна луда;
Себичност га ипак тера
Да за њиме каска свуда.

II.

И племенит витез јаше
Кроз столећа, срчан, гњеван;
Увек готов добра чинит',
Увек кићен и именован.

Свуда варан у свом наду,
Он се ипак у вис пење, —
Зар не знате тог витеза? —
Зове се одушевљење.

Воља му је искра божја,
Поље тријем обасуто;
Ту он пута крчи донде
Док не призна — да ј' залуто.

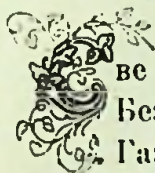
Времена су тако ниска,
У њима су ниски људи, —
Што полети у висину,
Том низина криво суди.

За њим каска хладан разум
Све рачуном и опрезом.

Мргоди се, ал' би хтео
Да с' користи тим витезом.

Јахај, јахај, мој витеже,
Нек те подемех не помета, —
Ти си вредан боља доба.
Заслужан си боља света!

Етни.

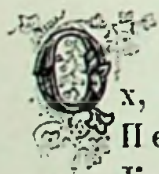

ве до јуче газише те худи
Безобзирни људи.
Газише ти и главу и плећа,
Газише ти и груди и леђа.
Газише те и људи и жене,
Мислек': то су пзумрле стене,
Газише те и с десна и лева,
Мислек': Етна нема више гњева.
Газише те и дечица мала,
Мислек', с си духом малаксала,
Газише те волови и јарци,
Газише те и сами магарци,
Тебе, Етну, — милом богу хвала! —
Газише те — јер си се подала.

А гле, данас, гажен се пробуди;
Уздахнуше увређене груди;
Дим покуља на видело дана,
Густа пара дуго уздржана.
Рикну нешто из дубине твоје,

Људи, стока стругнуше куд које.
Пламен суну, небо се зажари. —
Где сте сада, четници, жандари!
Полицијо, дођи на запрети,
Јест'. — није јој ни на крај памети!
Тако, бреже, озбиљни вптеше.
Драга Етно, нека ти је сретно!
Ти не тражиш никог да сахраниш,
Ћутиш, трпш, али се и браниш.
Не убијаш газноце своје,
Кад кад севнеш, нека те се боје
Не сатиреш руљу, што те вређа,
Већем само стресен је са леђа,
По твом телу да не праве стазе,
Да нипштавци по теби не газе.
Ај, да ми је, да те видет' могу,
Тебе гледах' да с' помолим богу,
Да с' помолим као пред олтаром,
Да с' огрејем твојим светим жаром,
Да те дуго, да те дуго гледам.
Своме роду да те приповедам.

Лазару Сочици.

Ох, за седам кратких дана
Пет големих љутих рана! —
Каквих рана? Каквих јада?
Посред срца, посред нада!
То је, брате, искушење.
Да-л си челик, да-л си стена.

Тебе, Мазо, небо куша :
Да-л си јачи од камена.
Па кад снага духа твога,
Кад претрпи и те јаде.
Тад ће небо још једанпут
Мач у руке да ти даде.
Нова чуда за слободу
Починиће рука смела ; —
А да буде срећа трајна
Молиће се п е т а н ђ е л а .

А сад нек ти, хај, прискочи
Горска вила хитра скока,
Нек те вида, не са биљем.
Већ сузама нашег ока.
Тај се мелем данас лије
Широм, дужом свих даљина,
Где год има српске мајке,
Српске кћери, српска сина.

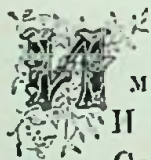
Петру Прерадовићу

о пренашању мошти му из Беча у Загреб.

робу твојој лете
Венци с десна, с лева ;
Ено, прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика,
Нек је једна туга,

Туга за славујем
Општега нам дуга.
А тај венац пека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби.
Као и Хрвати.
Туђе земље груди
Мртва те не жеже;
Твоје кости, сво,
Међ својима леже;
Домаћи се бриљан
Око крета вије, —
То ј' пенелу доста.
Ал' души ти није.
Њојзи нема мира.
Догод с рајских врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата...

Петнаестог новембра 1879.

Муке му дотрајаше.
И пати му дође крај;
Сад се шире груди наше,
Одлан'о им уздицај.

На суерет му уздах носи
Из срдаца наших глас:

*Триси си, патио си,
Не за себе, већ — за нас!*

Смилов'о се анђ'о правде,
У мрачни му син'о етан,
Из тог мрака нама саде.
Ево, свита свечан дан.

Иде мелем нашој рани
— Долази нам као дар —
Из сред срца нечупани
Враћа нам се топли жар.

И слаби се ојачаше,
Видех' гледом ока свог,
Да молитве топле наше
Ипак слуша добри бог.

Па како ће да се слави
Овај данак свет'о, чист?
Како да се запоздрави
Наше горе златни лист.

Чим ће да се осведочи
Колики је српства дуг,
Оног дана кад он крочи
У народа свога круг?

Да ли венац да се вије,
Већи него неком пре?
Да ли звона и прангије,
Свирке несе — ? — Не, не, не!

Ничтаве су славоневке.
Кад се враћа мученик :
Диж'те децу из колеске,
Нек запамте његов лик !

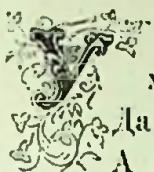
Диж'те децу где год дође.
Говорећи : „Памти знај !“
Диж'те децу где год прође,
Па им збор'те : „То је тај !“

„То је Србин више моћи.
„Душе чисте као крини ; —
„То је онај, за ким поћи
„Мора сваки српски спн !“

Ал' то збор'те тако ти'о.
Ка' потока бистрог вир, —
Да се не би нарушио
Ничи' санак, ничи' мир.

Диж'те децу свуд пред њиме,
Уз свечано-тихи мвр.
Нек ту слику деца приме
Душе своје у оквир.

Ох, дижите децу данас,
Па им збор'те : „То је тај !“
(Таки људи нису за нас,
Већ за бољв нарантај.)

Несретник.

Младо доба кад кад му се дало,
Да гуцне дете „ракијице“ мало;
А што из нића вреба демон зао,
Још онда га је закарисао.

У школу не хте, другом стазом крену;
Бер'о је прву и поуку њену;
Он слуша речи злосретника слепи:
„Пиј, чедо моје, ракија те крени!“

То слуша радо, — ракија га греје,
А из ње демон злорадо се смеје.
У младој души већ се зраке гасе,
А нигде никог нема да га спасе.

Развратна друштва, те паклене сенке,
Сватови, славе, даће, теревенке, —
К'о луда мува око свеће лети, —
Кад кад се тргне, хтео би с' отети.

Да-л ће га снасти она љуба млада?
Да-л ће рад деце латити се рада?
Ох, он би хтео, — и можда би мога'
Да нема тога нића пакленог.

Ал' данас мало, сутра мало више, —
А свет га бољи из свог кола брише, —
Ха, сад ће ићи свету пркосећи!
А демон шапће: „Не ћеш ми утећи!“

Сад глени слику, која срце нара :
С његова лица неста божја дара,
Понижен човек ниже свака скота,
Изгубљен понос, згажена срамота,
На челу нема те ведрине лене,
Згрчени прети дрхћу му и стрепе.
Језик му везан, глас му само јеча,
А колено му од немоћи клеца,
Бездушна глуност са лица му бледа,
А мутна страва у место погледа.

Жена га зове : „Оди, бога ради !
Сви ћемо твоји скапати од глади.
— Мол'те га, децо, нека дома греде !“
А деца не сме' ни да га погледе.

Све је залуду, ништа не помаже !
Он језик сили нешто да искаже, —
Сад ће изрећи — слушајте, слушајте !
— А шта је рек'о ? - „Ракије ми дајте !“

Згроз'те се, људи, над овом срамотом !
А демон грокће и смеје с' грохотом.
Његова ј' жртва. — Ох, да ј' једна, сама, —
Ал', јао, он их има хиљадама !

Друго и друкче путешествије.

Један доле, други горе,
Један гнусан, други драг,
Једног ниље ведро небо,
Другог гони црни враг.

Куд ћеш онет, црни чо'че?
Њеља твојих у нестег?
Куд год крочини, ту остаје
Од кошите паклен жиг.

И за тобом уздах носи
Из ерданица наших глас:
Од како си, благов'о си, —
Све за себе — ништ' за нас!

Зар ти мрзипи своје коло?
Зар ти волиши бити сам?
Зар ти прија наша клетва?
— Љубљен бити — зар ти срам?!

Зар ти ниси наше крви?
Зар ти немаш мајчин гроб?
Зар ти за то круну дасмо,
Да будеш роб?

Шта је теби до нас стало,
Шта до среће рода свог!

Та теби је увек мило
Јербо ти је демон бог.

Иди, иди, својим путем, —
Ал' пролазећ' кроз наш круг,
Како ће ти наши јадн
Да одуже стари дуг?

Дочекајте како знате,
Срби браћо, његов „вход“ —
Само децу клон'те с пута,
— У деци нам живи род.

Куд год дође, куд год прође,
Уклањајте пород свој.
Отрују-и се наша деца,
Тешко нама — боже мој!

„Беж'те, децо, сакрите се,
„Куда које бегат' зна,
„Молите се вишњем богу,
„Да вас спасе ода зла!

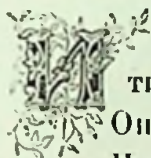
„Од безумља, пустилова,
„Саможивља (пуст му траг)
„Од издајства, светотајства, —
„Све то сеје клети враг.

„Мол'те бога, да вас слога
„Обасине — то је спас!

„Склоните руке, склоните очи. —
„Бог ће чути дечиј' глас!“

Уклањајте децу с пута,
К'о да сикће кужан плам, —
Да с' у њине чисте душе
Не удуби ериштва срам!

Умрѐ нам дакле и Стеван Брановачки.

ти склони своје увек будне очи!
Опет паде звезда наше мутне ноћи!
И ти скрети руке неуморна рада.
Кад у њима лежа многа наша пада!

И то срце, што је за род само било,
Врело тако топло, сад се заледило!
За чуварем туже наши рукосади,
Старче, на ког су се угледали млади!

Кад је еришка слога са млакости бо'на,
Ми спуштамо у гроб нашега Катона
Млади губе узор старачка поштења,
И то баш у доба горка некушења.

Па шта ћемо рећи на растанку с тобом?
— Остаћемо дуго над тим дичним гробом;
Врлима се увек једна речца дала,
Сва срца, сва уста ускликну им „хвала!“

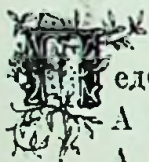
А гробови на то увек нешто зборе, —
Ја из твога гроба чујем проговоре:
*„Који правду бране, нескисајају страха,
Борите се, децо, до последњег даха!“*

То гробови рекну, на онда заћуте,
П' онда само мотре наше даље путе. —
— Земљица ти лака, дико наша стара!
— Ја и у твом гробу још видим чувара!

Арсенију

првоизбранику народном

о педесетогодишњици му, 10. марта 1880.

Педесет лета како служиш богу;
А бог те учи: Служи роду свом!
А народ опет обраћа се богу,
Да други пођу истом стазом том.

Педесет лета, — за то дуго време
Под црном ризом дине српска груд,
И ти си им'о горких искушења, —
И ти си ост'о мио, љубљен свуд.

У светом писму међ' врстама пише:
„Надјеј сја на народ!“ — у том нема зла.
Ал' има добра; — јер вечити спомен,
То нико, само народ дати зна.

Судбина једна, — одличије једно, —
Крст, носини и ти, — а и народ твој,
Кад народ пати, трни и ти с њиме.
У томе лежи онај виши спој.

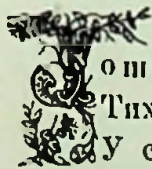
Кад њему сване, свануће и теби,
Ил' теби живом, или гробу твој;
Ал' свеза света преживиће лета,
Пред таком свезом задрхће се гром.

Седина твоја нема много жеља, —
Но теби није ни тај нуждан штит;
Љубави опште, правога признања,
Тог ниси, не ћеш, — не смеш бити сит!

Благослове твоје од педесет лета,
Све ти данас чисте враћа српски свет.
Крстоносни народ може благосиљат', —
Исто ка' што мора, мора гдекад клет'.

Чика Сими Крстићу.

(† 2. марта 1880.)

опште брује тужна звона,
Тихом тугом уздицајном,
У свестраном, горком складу
За прваком, за Стеваном, —

А од доле већ се вије
Нови барјак црне боје:

„Звона, звона, не престајте!
Није један. — сад су двоје!“

Ја помицљах ових дана:
Ко ће први хтети — смети
Збацит' тело, и Стевану
Чистом душом глас однети.

Глас однети, како цвили
Цео народ на гробу му, —
Да и горе наше јаде
Већ дочују, доразуму.

Та помис'о, као гуја,
Следила ми талас крви, —
— Чика Симо, чика Симо,
Ти се и ту нађе први!

Е тако си увек био
Под заставом наше свести;
Ни од муње, ни од грома
Не даде се ти помести.

Што је сриству било свето,
И теби је свето било;
Сваком лету напредноме
И ти беше једно крило.

Увек чичу на бранику
Видели смо. — на без страха;
Такав беше кроз цео живот,
Такав оста до издаха.

Иди, дакле, иди и ти!
— Терет ми је то изрећи,
Кад помислим како ј' тешко
Заменика теби стећи!

Чисто видим око гроба,
Како с' врли сузам' даве.
— Ево, и ја груду земље
Добацујем преко Саве!

Да ти земља буде лака,
То је, Симо, жеља наша;
(Буде-ли ти она тешка,
Ова грудa нек олакша).

Али, у злу ил' у добру
— То нам нико не закрати —
Име твоје, ленио име,
Дуго ће се спомињати.

*

Још су браќа на твојм гробу,
— Вична змијам' и уједу, ...
Мутне мисли питају се:
Да ко ли је сад на реду?

Духовска песма 1880.

Олим цркву, јер у њојзи
Падне с душе тама, —
Бољна душа загреје се
Топлим молитвама.

Волим шуму, ту зелену,
Свежу богомољу, —
И ту душа паће лека
За најтежу бољу.

А то двоје кад се споји,
— Оба ова храма, —
Кад у цркву шума уђе
С витим гранчицама,

Задрхћеш се, — к'о да греси
На колена срну, —
И шум чујеш к'о носим у
Диханију бурну.

Место ветром, тамјаном се
Заљуљкује грана, —
Ал' то бива једном само
У години дана.

Сви бејасмо загрљени
У тихом мољењу, —
За то ми је душа клекла
Данас на јутрењу.

Свети душе, хоћеш сићи,
Жељни смо ти дара! —
А ми чуемо, — ох, чуате ли,
Шта се одговара?

„Дух би сићи'о, дух би хтео,
„Дух се сићи спрема, —

„Ал' он с'лази само тамо,
„Где срамоте нема!

„Дух силази на народе,
„Ал' он таке бира,
„Где срамоте или нема,
„— Или где се спира.“

Срби браћо, Срби браћо,
Чусте-л ове знаке!
— Срамоте је у нас доста, —
Нису све једнаке :

Понека је на нас пала
Са злотвора кога.
Понеској смо сами криви,
Са немара свога.

Срамоте су црне неге
На лицу нам бледом, —
Оперимо данас једну,
П' онда ћемо редом.

Једна љага, срамна љага,
Црну сенку баца:
Погледајмо на Матицу.
Завет од отаца.

Она ј' прва најстарија
Од својих сестара, —
Свака ј' друга богатија,
Нашу јад обара.

Око других скупило се
Велико и мало,
А сироче ово српско
Студом задрхтало.

Славска браћа поносе се
С матицама својим, —
А, Србине, твоја кука
Пред вратима твојим.

Натили смо много што-шта
Од како смо живи, —
Ал' срамоти овој грдној
— Њој смо сами криви.

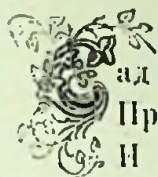
Ударимо-л један спомен
Овегодних Д'ова,
Та је љага сутра спала
Са српских синова.

Срамоте су црне неге
На лицу нам бледом, —
Оперимо данас једну,
И' онда ћемо редом.

Дух силази на народе,
Ал' он такв бира,
Где срамоте или нема.
Или где се емира.

О стогодишњици Лукијана Мушицког

14. јануара 1877.

ад тинина лѣта

Преко ериска света.

И у овом скромном матичином куту

Видим ериску браћу бригом забринуту,

Бригом забринуту, — надом задахнуту.

И овуда лѣта

Та тинина света.

И наши стари етицали се 'вако.

Гоњени бесом нехришћанска мача.

Тражећ' у гори часак уточништа,

Да с' помоле богу, како с' моли раја.

Да одслужи службу, која душе снаја.

И ово је гора, тако ми се чини.

По њеној старини, по њеној висини,

Ма да прии облак згромити је грози.

Још се у њој могу причесници стећи,

И у њојзи рећи:

Боже нам помози!

Па још овог светог светосавског дана,

Кад из гроба уста сенка Лукијана,

У руци јој дрхће кад'јоница стара.

У којој је пуно родољубна жара,

А тамјан је душа, коју давно знамо —

— Сви јој се клањамо.

Клањајмо се старцу, данас столетнику.

За кратко патнику, до века песнику.

Освештајмо знамен старих уздицаја,
Одслужимо службу, која душе снаја.

Лукијане дивни, споменом ће твојим
Крешти е' и јачи Српства параштаји;
А нашојзи тузи и нашему болу
Твоје име као мелем-звезда ејаји.
Твој ће живот бити до вјек Српству дика,
А свом добу беше из душе ти благе
Чудотворан извор чудотворне снаге,
Без којег би суна поморила биљке,
Које њима дане плода изобилна; —
Та ни мислит' не смем на ону празнину,
На ону празнину, умну цуестолну,
Која по би пукла без твог духа силна.
Твоја света лира зар је мање била
Нег' умна дојиља свих млађаних снага,
А светиња њена привлачила ј' брата,
Одбијала врага.
Твоје харфе гласи беху звоно свето,
На које је Србин у цркву полет'о,
Хај, у цркву вере, хај, у цркву нада,
На жртвеник новог умног рукосада,
Пред распеће, пред ким синак божи гине,
Само рад истине, само рад врлине; —
Ка олтару оном, на ком један пламен
За сву браћу гори,
Која но су жељна обећане зоре
Листом свуд од Пеште даж до Чарне
Горе.

Лукијане дивни ! — Кад би судба кивна
Угаепла лучу срнескога живота,
Твоја звезда не би спала са свог места
На високом небу широка Словенства.
Сјала би у кругу свога друштва стара.
Врлих Шафарика, дичних Копитара.

Лукијане дивни ! — Да се могу слити
Оне сузе силне,
Што их срнека црква,
Што их срнека школа
За тобом пролила,
Сад би река била.
Но и така река још би била мала,
Да потони стење, груде и камење
Оних горких јада,
Што Лукијан страда,
Опадан и гоњен с близа и даљина
Рад својих врлина.

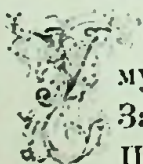
Ох, владико свети, — ведро-смела чела,
Јуначино крешка црнога одела,
Ти онева први Доситија славу, —
Та се слава враћа сад на твоју главу.
Ти с' калуђер први, од кога сам чуо
У детињству мом :
„Противу тираниства“ да је „ско-
ван гром“.

Како мора дрхтат' свака авет клета,
Кад калуђер пева о „слободи света“ !
Ох, владико свети,

Твоја реч је стигла, куд си духом циљ'о. —
Ал' ти ниш клео —
Ти си благосиљ'о!

Ал' ко ће набројат' све врлине твоје?
Овај дан је мали
— Ми смо малаксали —
Векови се нуде, да их опи броје.
А наше је било естити се тога,
Да ј' столеће прошло од рођења твога.
Огрејат' се жаром твог спомена жива,
Њим обасјат' таму, која нас покрива,
И са пуним надом и достојном тугом
Твоје име предат' столетију другом.
Загрљени духом српска загрљаја
Одељујемо службу, која душе снаја.
Сад можемо поћи
И по црној ноћи
Преко стрмих етаза
И гола камења,
Јер тај спомен лени
Дивно нас окрени
За сва искушења.

Мач и перо.

мукнуо гроб топтва,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је лег'о у корице.

Да-л је лег'о да уздахне
Са неправде наших днева,
Ил' уморан, да у миру
О победи друкчој сјева?!

Камо среће да су увек
Ведри, благи, мирни данци,
Па да пишу ни сковани
Ни мачеви — ка' ни ланци!

Место тона, тигра љута,
Место мача и ханџара,
Да *духови* крче пута,
Да се *пером* вечност ствара!

Мене гони, — ја бих клео
Мач убојни, мач крвави. —
А перу бих венце плео,
Да се диже, да се слави.

Не може се мач проклети
Док нас наше муке море;
— Нит' могосмо перо хтети,
Док не сину зрачак зоре.

— — — — —
— — — — —

Мач и перо, — два посланца
Од једнога силног бога!
— Мач и перо — два братанца
Беже један од другога.

Та не беже што се мрзе!
Није мржња. — А да шта је?
Они е' клоне, што се шују;
Један другом места даје.

Хај, да не би љута мача,
Којим крета вина сила,
Код толико угњетача
Шта би прошлост српска била?

Шта би била? — То, што-но ће
И будућност, — санак дерни, —
Ако немаш, српски роде,
Соколова, тика *перни*'.

Умукнуо гром тонова,
Занемеле убојнице,
По гробови' трава ниче,
Мач је лег'о у корице.

Да-л је лег'о да дочека,
Кад ће правда свима сјати, —
Или ће га пужда прека
Опет скоро — — бог ће знати.

Али хвала бритком мачу!
Светлости нам тол'ко стек'о,
Да се наше мало гњездо
Сад већ види на далеко.

Слободе нам тол'ко дон'о,
Кол'ко треба да се дише,

Да соколи кликнут' могу, —
Данас мање, сутра више.

А сад, кад се судба скрива
Рода тол'ко мученога,
Догод бритки мач почива,
(Бог д'о нико не треб'о га!)

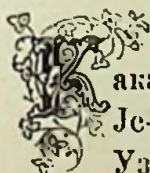
Донде, перо, ти се лати,
Да прихватиш дар од мача, —
Што је никло, да процвати,
Што се стекло да ојача.

Мач је само темељ мет'о —
Од пера се више иште;
Мач је рек'о: Ето, сто,
Соколима полетиште!

По прашина занит' да гмиже
Кога у вис зове вила? —
— Што соколе у вис диже,
То су пера. — то су крила.

У б е р б и.

(По Булајију.)

акав нас се сумор лаћа!
Је-л то берба, па' је лаћа?
Уздишемо баш к'о вестар,
Што је сада овуд дув'о;

Добро што смо овде сели,
— На нас пада лииће суво.

Друкчије је негда било,
Друкчије се проводило :
Срце лако, горе живе.
— А какви су ово дани !
Горе љуте, срца стрене,
Нестао нам прах пушчани.

И домаћин спужден седи,
Па пред-а-се у прах гледи.
У руци му стара лула, —
(Ни у лули нема жара)
На глави му *стара* капа,
— Ал' где му је воља *стара* !?

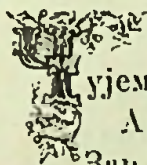
Свирац свирне неке гласе,
Али коло не хвата се.
Коров ниче, где су негда
Подскочице враговале ;
Ватра с' гаси дим је гуши, —
Берачице већ поспале.

Под орахом цура села,
Хуј, ала је невесела !
Њој је неко претен дао,
Па јој рек'о : Чекај, дико !
Отии'о је, нестало га,
Ни гроба му не зна нико.

Око ватре с десна, с лева,
Ту се седи, на се зева,
Ил' рекнемо коју кратку,
Па се опет замислимо;
Бог зна куда мисли ходе!
Очи гледе тамо, симо.

У долини магла сива —
Је-л то јава, ил' се сива,
Бледи месец шапће магли:
Ноћ је, ноћ је, — слободно је!
— Из долине дижу с' мртви;
Гробље ј' пуно, препуно је.

Пријатељу у даљини.

Пујем да си блед у лицу,
А с њега се туга смеши; —
Зар ти немаш таку тигу,
Која уме да те теши?

Ако немаш тигу своју,
Што ти гали дане, ноћи,
А ти почуј тигу моју,
Која пева: „*Cae hic profui!*“

Па на моје груди слетп,
Ту рашири крила мека.

Па ми вели: „Ни бриге ти,
Свака рана има лека!“

Па још дода: „Коло среће
У брзом се хуку врти;
Боли твоји трајат' не ће
Ни по часа — после смрти!“

Друго венчање.

(Л. Ауербах.)

ржао јој грозничаву руку;
С бледа чела гладно јој власи;
Гледао је њену борбу с душом:
Видео је како се угаси.

Није плак'о како по се тражи
Да се плаче за најбољим другом;
На старчевом разведреном лицу
Миран осмех грло се с тугом.

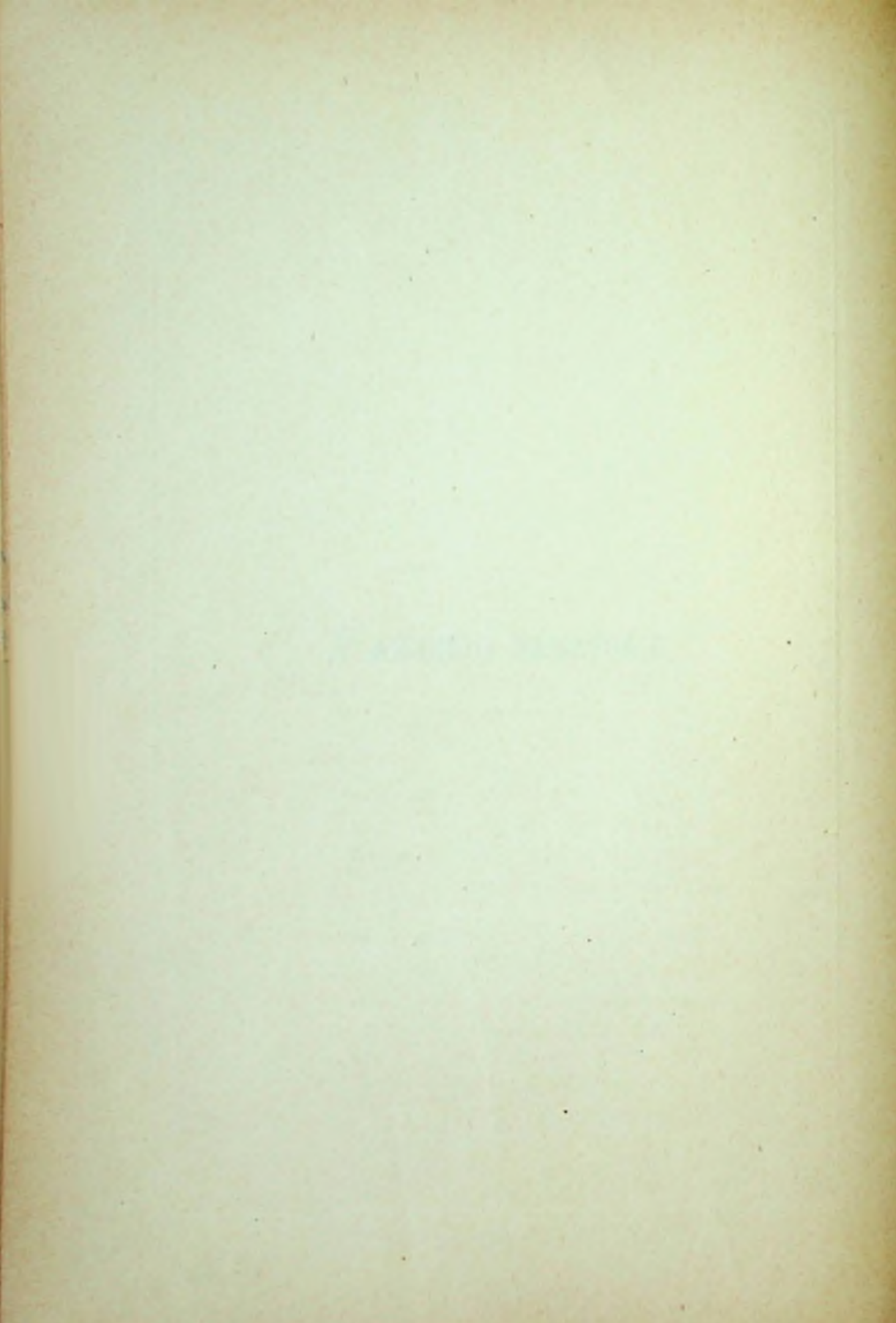
Дошло вече скупиле се баке.
Да преноће поред мртва тела: —
„Остав'те ми најеветију ноћу
У тој ноћи не дам ником дела!“

Свану јутро, скупили се људи,
Да потеше мужа јађаног;

Кад обине затворена врата —
Старац мртав поред друга свога.

Издахн'о је, љубећи јој руку.
— Звоно знони, — чује се кроз грање,
К'о да зове у сватове нове,
К'о да зове на друго венчање.

НАСТАВАК ОДЕЉКА V.

Болно дете.

(Мозента.).

Ије, мајко, није Бранко мртав. —
Гледај, мајко мила!
Ту он стоји чело моје главе,
— Ал' сад има крила.

Рухо бело, а венац од ружа
На чело му нао;
Блед је само, — као што је био
Кад је боловао.

„Добро, добро. болна моја Цвето,
Не мисли на Бранка!
Прекрети се, лези ми на груди,
Теби треба санка.“

Снавала бих. — глава ми је тешка, —
Молићу се богу; —
Али, мајко, кад је Бранко овде
Ја заспат' не могу.

Ево видни како руком маше.
Да пођем за њиме!

Ено, хоће нешто да ми каже,
— Пусти ме, пусти ме !

„Разбери се, болно моје дете,
Лези с ове стране !
Нема Бранка, он у гробу лежи,
А ти си узга ме !“

Код тебе сам. — јесам, јесам, мајко, —
Ја сам твоје дете ;
Али брата не може да буде
Без сестрице Цвете.

Ако одем, немој плакат', мајко,
Та ја сам код брата,
Ми смо твоји, ти си наша мајка,
Мислићемо на те.

У очи божића.

лице су пусте —
Ко сад за њих мари !
Јоните нису попили
Мали вертенари,
Само крунаи снег се
У прозоре мота.
У соби је свѣта
Божићна топлота.

На патосу слама,
Ка' од мека злата,
Ко по њојзи ходи,
Не чујеш му бата,
Ка' да нису људи,
Него рајске сени,
— Бар тако су сретни,
Тако су блажени !
Ту су слатке кћери
И синчићи мали :
Један чистом руком
Воштаницу пали ;
Поличарка смерно
„Здравље“ на сто меће, —
Јер да нема здравља
Не би било среће ;
Друга два су клекла
Па орасе броје ;
Две плавојке миле
Поред оца стоје ;
Чедо у колевци
Добило лешњика ;
А мајка се бави
Око вареника.
У прочељу Дада,
Кукуљава бака, —
Хеј, та она памти
Скоро сто бадњака !
Међ' дечицом седи,
Ка' у неком цвећу,

Десном руком глади
Воштаницу свећу.

Деца моле оца :
„Причај штогод, тајко ! —
Слушај и ти, Дадо,
Слушај и ти, мајко !“
А отац им прича
Путовања многа,
И божиче лене
Из детињства свога.
Па још рече и то :
„Памтим многе дане,
Сунцем обасјане,
Срећом загрејане, —
Али не знам да-л је
Икад срце моје
Тако пуно било
К’о вечерас што је.“
И мајчино срце
Топи се у сласти,
А дечија радост
Не да се искасти,
И Дада се смеши,
Делећ’ е њима срећу, —
Па још већма стиска
Воштаницу свећу.
Кад се срећа пресне,
Тад уста заћуте,
Свечан мир се просне
На такве тренуте. — —

Крунан снег се с поља
Уз прозоре мота,
У соби је света
Божична топлота.
Је-л то мирис неки,
Ил' су тихи звуци,
Ил' ту анђ'о лети
С босиљком у руци, —
Или Дада снева,
Да ј' у рају саде,
Па ти снови собу
Баи ко тамјан каде.

Заплака се чедо
На мајчини' груди',
Заплака се чедо,
Дада се пробуди.
Смешек се, збори :
„Децо моја мпла,
Ни ја нисам никад
'вако сретна била!
Овај ми је божик
Дон'о праву срећу!“
— А још држи руком
Воштаницу свечу.

Ал' у то се брзо
Отворише врата :
Сину нека светлост,
К'о од сувог злата,

Затренери звезда,
К'о да ј' пала с неба ;
Указа се вертен,
— Ха, баш како треба !
Деца у стихари' —
С крунама на глави, —
Па још како поју —
К'о анђели прави ! — —

Док су деца мала
„Рождество“ појала,
Дадина је душа
Богу путовала.

Дивно чедо бледа лица . . .

(По Халму.)

Дивно чедо бледа лица,
Заминљена чела тавна,
Ту ми седиш као да си
Издахнула већ одавна !

Поглед пушташ у даљину,
К'о да ништа и не гледиш,
Мирна уста, мирне груди —
И дисање к'о да нтедиш.

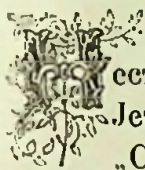
Ох, а ја бих вол'о да те
Видим чилу, раздрагану,
У заносу лака плеса
Бујном свирком загрејану.

Волео бих да те видим
У десници са пехаром,
Волео бих да те гледам
Кад те љубав оспе жаром.

Ох, да могу живот улит'
У хладноћу срца твога.
Ретки створе, — дивна слико
Од мрамора карарекога.

Не варај се!

(Ј. Г. Сајда.)

„Нестала су стара доба.“ —
Јетко зборим себи сам,
„Све је друкче око мене,
„Над се руши, радост вене.
„Свуд превара, јад и срам.

„Нит' се небо тако плави,
„Нит' је 'нако зелен луг,
„Место оних жарких сјала,
„К'о да ј' нека магла пала
„Куд погледим у округ.

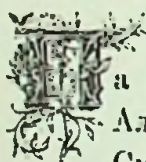
„Нестало је топлих руку. —
„Залуд тражим искрен глед.
„Зар се скриво све, што боље!
„ — Нигде оне златне воље,
„Братска срца гаси лед.“

Хај, та гледи живљим оком,
Загреј боље своју груд,
К'о што е' негда, стан' на месту.
Топлу руку пружи свету,
Не ће т' бити узалуд;

Јер кеш таки друкче судит'
Устукнуће дуси зли,
Свет остаје слика стара,
Нит' се није, нит' се нара,
Друкчији си само ти!

Па нек умрем...

(Од Доброљубова.)

а нека умрем, — не жалим, — нека!
Ал' само нечег грозим се ја:
Смрт може са мнош пронаит' шалу,
Увредну шалу, — то ми је стра'.

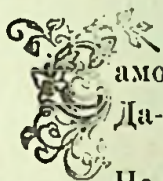
Страх ме, да чија махнута суза
Не капе топла на хладну груд.
Ил' да мртваца не осу цвећем,
Ком живо трије лицане свуд.

Ил' да руља не згрне друштва
На укупу ми — почасти знак...
Ил' љубав чија да не засија,
Кад ме већ спусте у вечни мрак.

Да све, што жељах грамзиво, жудно,
Ал' узалудно за жића свог,
Да се на мене тад' не осмехне,
Кад згасне искра живота мог.

Не брини се, драги Којо.

(Хамерлинг.)

Амо то ми реци, Мила,
Да-л ти мене мрзини здраво?

Не брини се, драги Којо,
Не мрзим те ја ни мало.

Не мрзини ме. — Шта ј' то, кад ме
И не волиш. барем малко.

Не брини се, драги Којо,
И волим те нешто малко.

Малко волет' није пишта,
Кад то није од свег' срца.

Не брини се, драги Којо,
Ја те волим од свег срца.

Шта ми вајда то вољење,
Кад ме не ћеш да пољубиш.

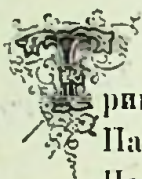
Не брини се, драги Којо,
Љубиуку те ја једаншут.

Један пољуб?! — Шта ј' то мени,
Кад их не даш сто и двеста.

Даћу ти их колико хоћеш,
Да ми даље не торочеш.

Трипут сам је ја видео само...

(По немачком.)

рипут сам је ја видео само,
Па је памтим к'о кроз неку таму,
Чедо мило,
К'о да ми се снило, —
Сва три пута у божијем храму.

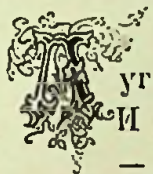
Дивна бене при првом виђењу,
Ја униђох у малу црквицу;
Она стаја
Као цвет из раја, —
Радост бене на њеноме лицу.

По други пут, на скоро за тиме,
Опет дођох у малу црквицу;
Она клечи,
Богу се молећи, —
Туга бене на њеноме лицу.

И трећи пут, — звоно тужно бруја, —
У црквици видех чедо мило;

У сандуку
 Прекрштених руку, —
 Радост, туга, све је прошло било.

Дуго сам се над'o.

Дуго сам се над'o

И страхов' блуд;

— Изгуби се страву,

Изгуби се над.

Срце ј' мирно — али

Није срећно сад;

Натраг жели страву,

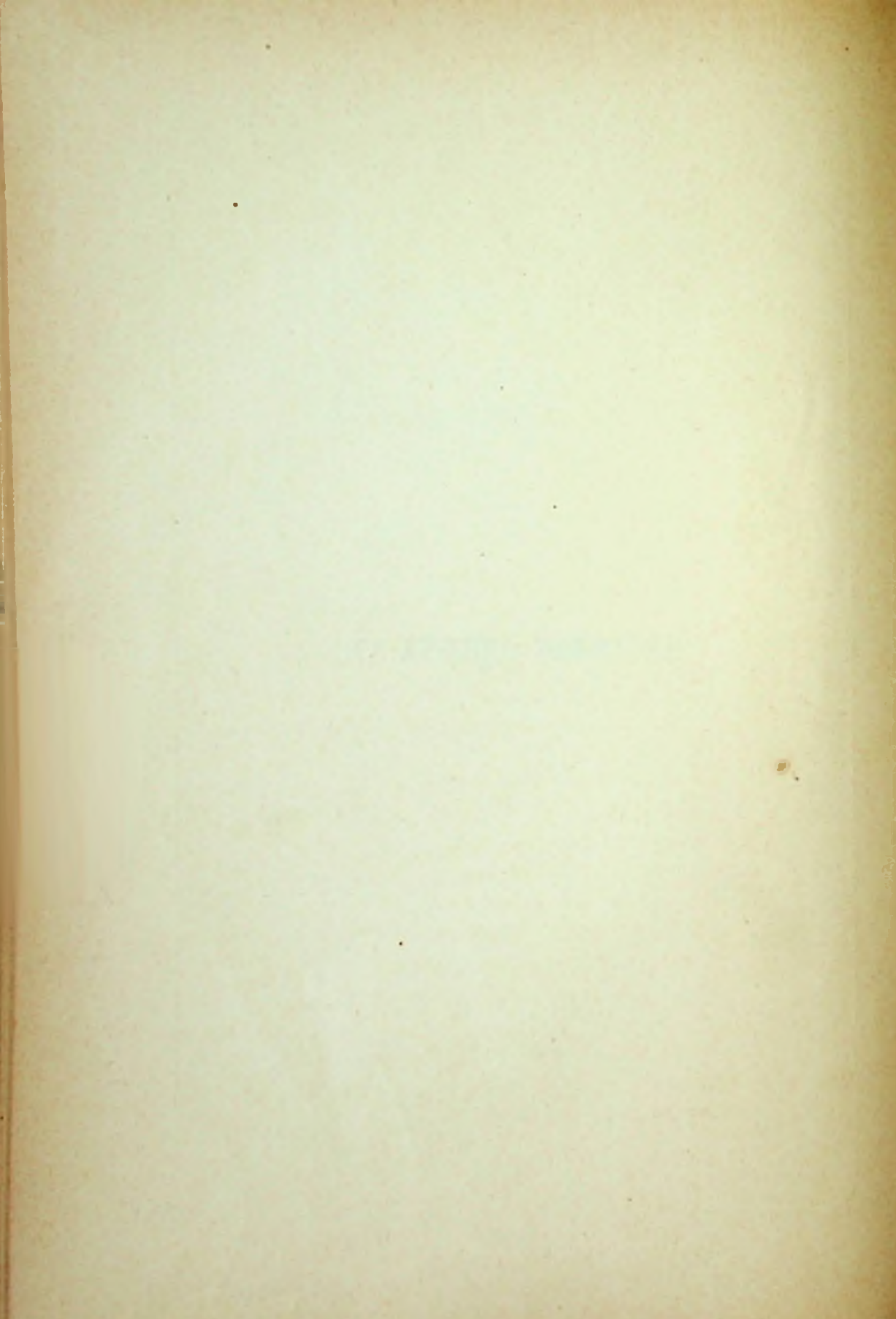
Натраг жели над.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА СРБИЈА
 ШКОЛА УЧЕНИКА У ТРГОВИНИ

БЕСКОВАЦ 19 — год.

НАСТАВАК ОДЕЉКА VI.

Легитимациона карта.

(У место предговора.)

шта ће нам ово чудо?
Куд си пошла, стара лудо?
Беспосљаче, хајд' отале.
Зар је свету сад до шале! —
Што се пали тај „Стармали“!
Ми смо збиљу изабрали.
Сни воно тако звоно
Кад је народ духом клон'о! —“ итд.

Доста, доста, мудри брате,
На што да се речи трате.
Ми тражимо друге свате,
Да нам неву нашу прате,
А незвани нек се врате.
Ниси за нас, — писмо за те!
Наћи ћемо друге људе,
А ти е' мршти. наш мргуде.

Ти се мршти наш мргуде, —
Али смеј је баш за људе;
Смејањем се људи ресе.

Животиња не смеје се.
Сове, вране, жабе, јарци.
Коњи, воли и магарци
Могу ласно смешни стати,
Ал' с' не знају насмејати.
Ено, и сам мајмун браца
(Унук наших праотаца)
Зна се клибит' као луд,
Ал' nevetni õ sem tud.
А ми вични горој шали,
Што се не би „неветали“.
Нека неује, ко би неов'о.
Смејање је човеково.
Смејање је право наше,
И тирани с' тога плаше,
Нек се смеје и ко страда,
Док је смеја, дотле ј' нада.
Човеку се боли блаже,
Кад сме зубе да покаже.

И за шалом има збиље!
Збиља шалу напред ниље, —
Ако коме буде јада,
Нека страда авангарда.
У шале је муња лака,
Што удара без облака.
Ако не мож' да стровали,
Ал' бркове бар онали,
И од гесе прави босе. —
Па ко не би насмеј'о се.

Где је шале, нема плача,
Шала крепи, шала јача,
Шала буди, шала спаја,
Измирује, па осваја.
Она броди, она плива
И по мору коректива;
Шала скаче скоком лафа
Преско разних параграфа;
А падне ли близу црља,
Пала ј' шала, није збиља.

Шала ј', брате, за човека
Слатка љуска горка лека;
Зине на њу два три пута.
Насмеје се, па прогута.
Уме шала бити смела,
Зна имати и начела;
Подиге се лака шала,
И на висе од морала;
Отуд сеје клице стварне
Без придики сухопарне.

Шала хлади, шала греје.
Разведри те и насмеје.
Муку згњечи, бригу евали,
Одмори те и разгали.
Од ње беже хладне змије,
Србин никад без ње пије,
Њом је до сад јаде скид'о,
Њом је многе ране вид'о.

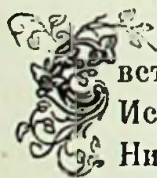
Није пала ни без бола,
У њој само јадн неме,
Да не продру гласи мола
У неместо, у невреме,
Она крии ране, крии —
Да се живот лакше трни.

*

За то прим'те у закриље
Ведру сестру мутне збиље,
(Једнога су оца кћери
— Разни путе, — једни смери —)
Док се бољи не не лати,
„Стармали“ не да је прати,
Отвор'те им братска стана
Барем сваких петнајст дана!

Савет

тужним и светоболним душама.

вет је овај мука жива,
Искушење души, телу;
Нигде не ћеш наћи мира,
Ни у граду, ни у селу.

Свет је овај тишма врева,
Чуства наша он не верма.
Благо оном, ко се скрије,
Благо ли си калуђер'ма!

Док си млађан, још се бориш,
Ал' кад и та снага клоне,
Прислушкујеш како дивно
Самостанска звона звоне.

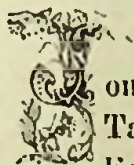
Свет те гурка, свет те кињи,
Свет те мучи, свет те вређа, —
Ко ти може замерити,
Кад окренеш свету леђа!

Јест' окрени свету леђа.
Та не мари ни он за те;
Кад те види, презире те;
Кад те хвали превара те!

Јест', терети кад те скуче,
На душу ти падне тмина, —
Ти отиди у манастир
— Па се наши добра вина!

Мој брат Гојко.

(По С. В.)

Мојте мајка не родила
Такога добројка,
Ка' што роди некад мајка
Мојега брат-Гојка.
Он је прим'о и скитнице,
А са свију страна, —

Ето, то је брат-Гојкова
Била једна мана!

С пријатељ'ма делио је
Јело и одело.
„Хуља штеди од свог брата!“
Вене му начело.
Волео је пријатеља,
Него себе сама, —
Ето, то је брат-Гојкова
Била друга мана!

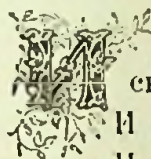
За шт' се није оженио?
Ко би то дознав'о?
Ал' је женске радо глед'о,
Поклоне им дав'о;
Частно их на игранкам'
И на беседама, —
Ето, то је брат-Гојкова
Била трећа мана!

Он се није уклањао,
Кад је друштво било,
Волео је добро вино,
Па ма по што било.
Умео је шировати
И по више дана, —
То је била брат-Гојкова
И четврта мана!

Брзо ли је све профућк'о
Са пушта пенитеља. —
Тадар су му пријатељи
Окренили леђа.
А он узе један пиштољ.
Пусти у се тана. —
Ето ти вам брат-Гојкове
И последње мане!

Руској дипломатији.

(После берлинског конгреса.)

М свршено је — маџијском мером,
И потписано златеним пером,
И прослављено господским пиром,
И српска пропаст зове се миром,
И првак нема коме би с' вајк'о,
Хвала ти, хвала, српска немајко!
Блажен ко у те нџде полаже, —
Ал' даље нех ти Аксаков каже!

Из српске крви зараза нице,
А Србину треба томе да кличе!!
(Како ће клицат' те усне бледе —
На њима само клетве се леде!)
Српски су ланци сад мало шири —
Да кроз њих лакше отров проири;
Мало су шири, ал' много тврђи, —
Нови су кови на старој рђи,

А ми емо е тебе многима мреки.
— Хвала немајко уздања ерпеких !
Блажен ко у те нађе полаже. —
Ал' даље нек ти Аксаков каже !

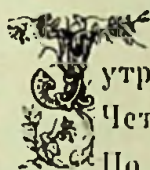
Данак је само толико сваи'о.
Да е' види Српство раскомадано ;
Да е' виде ране, где су — где несу,
Па тамо да се пове напсеу.
А ноћ сте разгнат' тол'ко помогли,
Да не би Срби ни сневат' могли,
Рад' чега наде. ох, жртва многа,
Санак јединства — живота свога.
Ал' ко би е' више, и коме вајк'о?
— Хвала ти. хвала. ерпекка немајко !
Блажен ко у те нађе полаже. —
Ал' даље нек ти Аксаков каже !

Ја да ти речем, што бих ти рек'о.
Не би ме чула, ти си далеко ;
А ко је ближи само би клиц'о.
Клиц'о. — јер то је нама прориц'о:
„Да ти не радиш за брата, сина. —“
„Да ј' твоја помоћ врбовоклина. —“
„Да су ти груди себљично стење,
„Да нама није тамо спасење.“
Ал' ту му радост нећу да правим,
У себи горке прекоре давим ;
Горки ми удес ћутат' налаже. —
Ал' зато нека ти Аксаков каже !

Оскрвњен олтар словенског храма. —
 (Ал' ту бар нема нашега срама).
 — Тврда се вера више не блиста,
 (Ал' наша савест барем је чиста).
 Но куд то иде, куда ли води?
 Како-л ће тако семе да роди?
 Кома-л се свеће издајством пале?
 Копа-л се јама само за мале?
 Ил' ће се кајат' и они већи!
 Свако би Српче могло ти рећи,
 И рекло би ти. — ал' не помаже...
 На нек ти и то Аксаков каже!

О д о ш е !

(1878.)

Утрос сам их глед'о,
 Четири пуна шлена,
 По избор-јунаци,
 Србадија лена.

Замисљен сам стој'о.
 Брижан питао се:
 Куда ће? Кома-л ће?
 Каква-л добра носе?

То сам хтео прочитат'
 С њихових зеница,

То сам хтео дознати
Из њихова лица.

Ал' не бене читка
Србадија млада,
На њином је лицу
Ледена команда.

Ал' ту на баиру
Тужне мајке стоје.
Сузно им је око. —
Сузно је и моје.

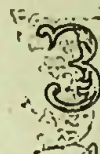
(Ох, српске су сузе
Увек истоветне)
— Лице им је читко.
Сузе разговетне.

И тако су крупне
Ове сузе сјајне.
Као да су пуне
Пророчанске тајне.

Ох, то нису сузе
Мајке једног сина.
Већ к'о да се лију
Над Србима свима.

Зачуђен анђео.

(1878.)

ачудно с' горе
Анђ'о рајска мира,
Који тамо разне
Жеље регистрира:
„Но, на земљи мора
Да је брука веља!
Јер још до сад не чух
'вако лудих жеља —

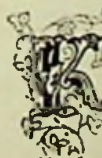
Н. пр.

Избави нас, боже,
Од избавитеља.“

П е с м а

скрпљена из пословица разних старих и
нових народа без икакве свезе и цели, без
дубља или плића смисла.

(1878.)

о шећер једе,
Изгуби зубе. —
Ко проју сеје,
Вранци га љубе. —
Ко њиву оре,
Нада се плоду. —

— Ко хоће сува,
Не гази воду.

Јест!

Не гази воду.

Да!

Ко ј' пио жучи,
Том целен слади. —
Ко је ожежен,
Тај кашу хлади. —
Ко нема токе,
Тај чува коже. —
— Ко иде на лед,
Тај пасти може.

Јест!

Тај пасти може.

Да!

Ко сеје коров,
Не воли цвеће. —
Ком иде карта,
Том љубав не ће. —
Док траје шуме,
Биће и грађе.
— Ко тражи кавге,
Ласно је пађе.

Јест!

Ласно је пађе.

Да!

Ко не зна играт',
Не виче: Хона! —
Ко има браду,
Не треба пона. —
Ко пчеле чува,
Том се и роје. —
— Ко хоће туђе,
Изгуби своје.

Јест!

Изгуби своје.

Да!

Где кремен расте,
Онде се крепе. —
Где кога сврби,
Онде се чеше. —
Ко има брата,
Није сирома. —
— Ко жели мпра,
Тај седи дома.

Јест!

Тај седи дома.

Да!

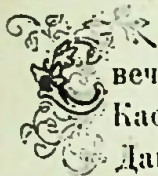
Што краћи дани.
То ноћи дуже. —
Куд оде јуне,
Там' ће и уже. —
Увек су близо
Ивер п клада. —

— Ко другом копа,
Сам у њу пада.
Јест!
Сам у њу пада.
Да!

Радујмо се!

(На дан кад се проглашује независност Србије.)

(1878.)

вечан данак, — лакше нам се дише, —
Као да се стишала олуја.

Данас лети кроз све српске груди
Електрична струја.

Дивна струја, што срце осваја, —

Дивна струја, што даљине спаја,

Данас вила са Србије спира

Црну сенку вековних спира,

Па јој нева, несмом је огрева,

Мелем-песму старих наших снова:

„Српска мајко, ниси више туђа,

Сад си своја и својих синова!“

Ова песма плаћена је скупо.

Драг си нама ти криви цвете.

А ми ти се данас радујемо,

Радујемо, као мало дете!

*

Кад сиромачтече себи дома,

Својег дома, тад није сиромач.

Одумину боли, што га тиште,
Поуздање ниче му у груд'ма.
Кад сме рећи за своје огњиште:
То је моје пред богом и људ'ма! —
Своја пива, своји виногради,
У свом врту, ту се своје сади.
Туђе руке жетву му не ломе,
Што посејеш, себи је и своје.
Са две речи будућност се ствара,
Те су речи: Немам господара!
После мука и векова бојни',
Браћо наша, сад сте самосвојни.
То нам наше радовање буди,
Радујемо с' као зрели људи.

*

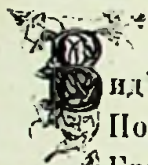
Где врлина под туђином дрема,
Онде гњезда за слободу нема.
То је гњездо данас савијено,
За њ је море крви проливено,
Море крви српских мученика —
То је гњездо данас наша дика.
Данас нови подижу нас снови,
Душа лети најсветијој мети,
Дух се слади с ојачали' надн',
Новом моћи нога ће да крочи:
Новом добу надати се смемо,
А што смемо, том се радујемо. —
Радујемо с' као јато тића,
Ко ме нема без слободе жића.

*

А облаци, што се и сад муте...
(Ох, те брига нека бар данас куте!)
Уздисаји... (то нека се претаји!)
А те сумње... (нека данас не слуте!)
... То је наше од како се знамо.
На то каде и сутра имамо. —
А данаске радујмо се само!

Вид'о сам га...

(Августа 1878.)

Вид'о сам га, браћо мила,
После осам стотин' дана;
Глава му је светитељски
Чистим сребром обасјана.

Око му је и сад ведро,
Образи се још румене, —
Као одсев оне крвце,
У србпнству проливане.

„Шта ми ради мило Српство?“
Није пит'о, — није мог'о,
Ал' из ока његовога
Читао сам врло много.

Кад сам пон'о, међу нама
Једна мала суза стоја,
Не могу вам право рећи,
Да-ли његова, или моја.

То је мор'о поздрав бити
На све стране, где су браћа, —
— Прим'те поздрав, — он је кадар,
Да вас крени и ојача!

Басна о лажи.

Негда, негда, браћо друга,
Лаж је била гола, нага,
Без сукињица, марамица,
Без шалова, машлијица,
Без одела икаквога, —
И без листа смоковнога,
За то сретна била није,
Куд је дошла познали је,
Свако јој је у брк рек'о:
Познајем те, гадпа секо!
Хоћеш амо, ја ћу преко,
Само да смо на далеко.

Дуго ј' тако потрајало, —
То се лажи додијало,
Па се поче тужит' богу:
„'вако живет' ја не могу!“
Ту је било дреке, плача:
„Дај ми, боже, огртача!“
Ал' се и бог на њу гнуша,
Па јој жеље не саслуша.

Ал' то чуо роми Даба,
Па јој рече: „Жено слаба.
Твоји боли бани су љути,
Ја те жалим, помоћ' ћу ти,
Крај ће бити твојој муци,
Ево т' рухо, па с' обуци!“

Ђаво даје, а лаж прима;
То одело и сад има.
То је рухо врло вајно,
Кад кад црно, кад кад сјајно,
Кад сребрно, кад и златно.
Али увек елегантно.
То одело блудној ћери
Сад отвара сваке двери.
Тим оделом покривена,
Штована је блудна жена,
То одело њојзи гове,
А знате ли како с' зове?
Дипломација!

Тако она свуд корача,
Ко је не зна, скупо ј' плаћа,
Скупо плаћа речи шушље,
Ко је позна, још и скупије.

Појета и месец.

Мизишао је о поноћи
Из кафане млад појета,
Да се мало пролуфтира,
Да се мало попрошета.

Уздахнуо је из дубине,
Па у месец болно гледи :
„Ох, кажи ми, брате, што смо
И ја и ти тако бледи!“

А месец му одговара :
„Ој, магаре, не знаш ни то !
Ко би јоште румен био,
Ко се ноћу скит'о !“

Светске крпе.

(1878.)

Мад сво вам, дипломате,
Ваше ј' масло све !
Не хтедoste једну само, —
Већ Бугарске две

Политика воли поле
За славенски сој,
Цис-Бугарска, Транс-Бугарска, —
То је њезин крој.

Кад сте били тако силни
(Велесилност сама),
Кад сте били тако моћни
С пером, маказама,

Требали сте те две поље,
(Да миру не смета)
Размакнути на два пола,
На два краја света!

Ал' овако ваша жеља
Као санак мину, —
Природа се не да сећи
Баш ни у Берлину.

*

Нове битке, нови јади
То су ваше ствари, —
Па сад опет купи мобу,
Седи на крпари.

Не боли грдња већ истина.

(По старој причи.)

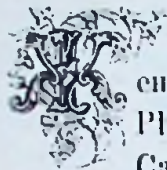
 Био ј' негде некад, али где и када?
Нисам чуо, па нам не знам рећи сада, —
Био је обичај, тако се завело:
На велики нетак пекуни се село.
Велико и мало на брдо се пење,
Да представе живо христово мучење.

На ког надне коцка, тог конопцем стежу,
 Тај ће бити Христос, на крет га привежу.
 А други га киће поругљивим реч'ма,
 Вређају га, грде, што ко уме векма.
 Таки бене адет у времена стара.
 Једном наде коцка на воденичара.
 Дигли су га на крет, везали га љуто, —
 Мучно му је било, ал' ипак је ћут'о!
 Спустио је главу, оборно очи,
 Да представи благоет мукотрине моћи.
 А сељани други, бан к'о праве Јуде,
 Надметали с' да га грде, пеују, куде:
 „Гле, лажнога цара!“ — „Гле, божја сина!“ —
 „Де, нек ти помогне отац са висина!“
 Стотинама ј' грдне пред њега просуто, —
 Воденичар-Христос, он је само ћут'о.
 Док једаред нека жена се истаче,
 На подбочи руке, на му кресат' заче:
 „Угуреузе један, није ми те жао,
 Јер си целог века само бранио крао!“
 — Воденичар-Христос, кој' је до сад ћут'о,
 На те речи плану као звере љуто:
 „О, чекај се, кујо, док ме с крета скину.
 Хоћу ти ивичупат' нећу језичину!...“

Е, на шта ћеш, брате, створени смо тако:
 Лажну грдију примаш и 'вако и 'нако, —
 Ако ти је гадна, окренеш јој леђа,
 — Ал' истина вређа.

При крштењу златниковом.

(1878.)

енски свете поносни,

Рђаво ти нишу:

Сад те неке делије

Кушкају у Нишу.

При крштењу бива то

Новог еписког д'ора;

— „Не сме бити златица,

Златник бити мора.“

„А за шт' не би златица?“

Питање изиде.

Јер је „рода женскога“,

На се неки стиде.

Залуд људи учени

Старе књиге траже,

Да златицу одбране, —

Ништа не помаже.

Битка е' бије речима

Топлим, хладним, млаким,

И векина понушта

Разлозима јаким.

Неки желе закључак

Да е' узме на знање:

„Само роду мушком е
Припада штовање.“

А међу тим „Стармали“
Пита из ненада:
Ког је рода „скупштина“?
Ког је рода „влада“?

О новој години 1879.

Овог дана календар се
Стари даре и тамани,
Нов се кунџи пл' добијаје,
С новим штемплом, с нови' дани'.

Светлост — лажна или права —
Затресеће и засјаји, —
Овог дана узрујају с'
Мисли, жеље, осећаји.

Та и теби, гоњен роде,
Завршује с' старо лето,
И теби је ка' и свима
Ново лето започето.

И пред тобом стоје дани,
Непознати дани нови;
Ко ти може замерити.
Да прославиш данак ови.

Огреј и ти хладне груди
На том зрачку нова ејаја,
Пусти мисли нека лете,
— Њима нема полицаја.

Тражиш нада? — Ти погледај
На оружје неопрано;
Још из крви нема плода,
Ал' је семе посејано.

Тражиш наук да ти каже,
За шт' се бориш без успеха?
Ти се сети грешна света,
Ал' се сети и свог греха.

Питаш судбу како суди?
Ти погледај пак се крени:
Онај ко ти јаму копа
Сам пред њоме стоји, стрени.

А можда ти пушта жеља
Неког тражи, неког чека,
Па ти мис'о благодарна
У сузама тражи лека!

Пусти сузу нека капе,
Така ј' суза твоја дика, —
Пусти мис'о, ај, пусти је
У тамницу мученика!

Шта је мета животу?

(По Ф. Л. Ч.)

У ању ноћу, седи, чита, учи.
Очи боде, јадан мозак мучи;
Пред њим стоји Софокле и Плато.
Он их гледа као сухо злато;
У њих пиљи, па их проучава, —
Уверена ј' ова мудра глава,
Да ј' па у ка наша мета права.

А калуђер, (не велим баш сваки)
Он презире овај свет онаки,
Научњака само сажаљева, —
Он о небу, о блаженству снева;
Поји неалме сред црквице мале,
Чита књиге, које бога хвале:
В е р а ј' м е т а ! — Тако вели кале.

А јуриста кроз пандекте вири
И прашину с параграфа шири.
Параграфи све се већма гуре.
А он онда чита *jus naturae*.
Њега мучи нека стара тема,
Он је учи све док не задрема:
П р а в о ј' м е т а . — друге мете нема!

А генерал Круцифициаци,
Он се бави са стари' јунаци',
Суче брке, оштри своје маче,
Снева лунте, бомбе и картече;

Он се само по бедеми' шта.
Питај њега, шта ј' животу мета?
Рат је мета! — Тако он бенета.

А, где, тамо Чивута Исака.
Сирема на пут синчића нејака:
„Ево, схиико, фхоринтача фхина,
За њу кхуни сто пхакли машхина!
Продај, кхуни. — гомидај актхива. —
Ко је богат, тхај и барон бива!“
Кшефт је мета! — Тако вели Чива.

А трбушко, и он има брига:
Где ће паћи кеван од кечига.
А по томе печена пурана.
По врх свега шиљера ваљана;
Црна кава. — и та му не смета.
Питај њега за цел овог света?
Он ће рећи, да је трбух мета.

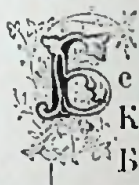
Песник пева, то је њему дато.
Грли мому, грли своје злато.
Не брине се, да-л га судба гања.
Грли, пева, о — слободи сања.
Питај њега, милином занета,
Питај њега, шта ј' животу мета?
— Песма, љубав и слобода света.

За песником ко се оно шуња?
Где, та то је полицајац Бруња.

(Све му стење на лицу поштење)
— Могли б' чути и његово мињење!
„Шта је мета жићу нам, голубе?“
Зар не знате, ви подмукле бубе:
Ред, покорност и језик за зубе!

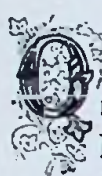
А, где, оног шегре веселога.
Филозоф је кова самосвога;
Где, и данас, баш кано и јуче,
Он се само смешка и звиждуче;
Смејукањем стоји на пикету, —
Звиждуканњем држи се на свету. —
Тај је канда погодни мету.

Б е л а ј' . . .

Бела ј', као снег и креда.
К'о паперје оно меко,
Бела ј' боја њена лица
К'о кисело млеко,
Бела ј' њива њена чела,
Њена врата, њених плећа;
Бела ј', беља ј' од папира,
И од сира и од креча.
Бела ј' рука до рамена,
Бела ј' боја њена тела,
Бела ј' зора њених зуба,
Бела ј' она, бела ј' цела.
Бела ј' цела, — на још уз то

Удала би е' радо, знај!
Ко је узме: његов биће
Цео тај
Белај.

 Не би с горег било.

номад се шетах
Мало променадом,
И ту сам се срео
С мојим кума Радом.

Он беше суморан
Невољан и јадан,
Као да је од три дана
И жедан и гладан.

Да сам богат дао би му
Какву помоћ малу,
Ал' сиромах, као што сам,
Ударим у шалу.

„А пита велиш, куме,
Да ти је бог дао,
Да сад имаш деце, —
Би-л се радовао?”

Уплани се човек,
Кад те речи зачу:

Бре мани се деце,
Не знам ни сам шта ћу !

„Не мислим ја мале деце,
Да ти пиљез плаче,
Већ велику децу.
Кћери удаваче.

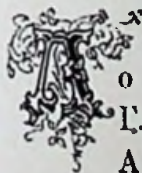
„Па да једну удаш
За каквог месара ;
А друга би можда
Избрала пекара.

„Трећа да ти пађе
Зета трафикаша ;
А четврту, то већ знаш,
Дао би за бирташа.“

То је била шала,
Али не погреша,
Јер се Рада разведри,
Брк му се насмени.

Д в е ђ у р к е.

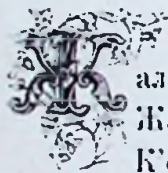
(По немачком.)

о сад су се — не знам за што —
Гледале к'о Турци ;
А данаске ево црна ђурка
Дође к белој ђурци.

„Дуго вам је време, сестро драга,
Па хаједмо мало да се прошетамо, —
А шта знамо друго!“
На те речи наућн се бела
Аристократуша,
Од гордости нос јој сав поводри,
Наше јој се гуша:
„Шетајте се, драга моја, сама,
Ил' е киме вам је воља; —
Истина је, ми смо обе ћурке, —
Ја сам ипак боља!“

Наполеону IV.

Жалим младост твог живота,
Жалим судбу твоју горку,
К'о што жалим сваки цвeтaк
Кад угине у пунољуку.

Жалим твоје срце младо,
Што је можда благо било;
Жалим цуру, можда дивну,
Коју-по би усрећило.

Жалим ону кукавицу,
Која кука у свом вају,
К'о што жалим сваку мајку,
Кад јој срце ишчунају.

Јер ко може тебе кривит',
Што си рођен у скерлету,
У пурпуру тако срамном
Твоме роду, — па и свету, —

Што си био узданица
Оног соја господскога,
Оних гуја, излежених
Под престолом оца твога, —

Што си био црни облак
На француског дома части,
Који-но су пробисвети
Поткопали до пронасти, —

Што си био ланац мрски,
Који точак среће кочи,
И јабука зађевица.
Коју гризе црв немоћи.

Јест, ко може тебе кривит',
Што те анђ'о спас'о није, —
Ти си рођен са том клетвом,
А слаб беше збацити је.

Ал' ко не мож роду своме
Послужити живим собом,
Једна му је срећа дата,
Послужит' му својим — гробом.

Чији живот клетву носи.
Раздор сеје куд се крене,

Мелем мира мора никнут'
Из крви му проливене.

И већ сво гроб се копа,
Тамним гласом брује звона,
И у црну земљу мећу
Последњег Напол'она.

Овај комад црне земље
За Француску много значи, —
Па где ћете за ту раку
Згодан, велик камен наћи?

Та зар треба и то питат'?
И тај камен сам се дао:
То је камен, што је данас
Републици с душе пао.

П о п и в р а н а.

О наслову који суди,
Тај ће мислит' басна да је,
За то ваља напред рећи:
Није басна, истина је.
У Негдинци живи попа
— Хајд', нска се зове Лака —
Он је им'о једног петла
И некол'ко кокошака.
Кок'це су му плодне биле,
Носиле су врло ревно.

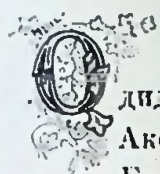
Свака ј' од њих своме попи
 Снела јаје јежедневно.
 Ал' шта бива са ти' јајн'?
 Ви мислите поп се части?
 Он ни једно није пој'о,
 Ни ровито, ни на масти.
 Само љуске остале су
 Од толиких јаја попи,
 У љускама што је било
 Све то нека врана попи.
 Кока снесе, врана кљуцне,
 Испије га, па одлети.
 То једанпут попа спази:
 Чекај, врано, пресешће ти!
 То је попи мучно бпло,
 К'о и сваком што би газди.
 Елем, мисли и премишља,
 Како мазду да одмазди;
 За то прво хтеде знати,
 Има-л врана гњездо своје?
 Свјачески га имат' мора,
 Јест' има га, ал' где јој је?
 И наш попа у свом гњеву,
 Донде није им'о мира,
 Догод није наш'о гњездо
 Своје вране, свог вампира.
 А у гњезду беху јаја,
 Што их врана скоро снела.
 И та јаја, као мати,
 Волети је већ почела. —

У освети сви смо слаби;
Који човек нема жучи?!
Па и пона јаја зграби,
Однесе их својој кући.
У врелу их воду гура:
„Кувајте се!“ тако рече.
Па скувана јаја опет
У вранино гнездо меће.
Ал' и врану, ма да ј' црна.
Материнска љубав жеже,
Те на јаја своја седа,
Мале вране да излеже.
Седи дуго, дуго, дуго,
Месец, и два, и три дана;
Завирује: ту су јаја, —
Ал' до беса, камо врана?!
Седи, седи, — а од муке
Грознице је често тресеу;
Забринута главом мане,
Све се боји: мањџије су!
А наш пона свако вече
Туд' пролази тијо, тијо, —
Сав је блажен, кад погледн.
Како ј' врану на садно.
К'о што рекох већ једанпут.
У освети сви смо слаби:
Кад год прође, пона мане:
„Тако, тако, враг ти баби!“

* * *

Ова песма за вас, људе,
Само мало шале има;
Ал' за вране наук поси:
Да е' не шале с поновима.

Ода новосадској променади.

Идидер Музо, „Брукшанцу“ на домак.
Ако си момак!

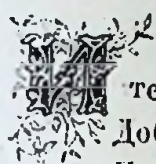
Ево ти пружам десне руке лакат —
(Немој да дуго стојим као сакат),
Закачи се за њу, мила моја дамо,
Па да похитамо.
К'о девер и млада
Кроз променаду Новог Сада.
Пратње се ове само за то примам,
Јер, ка' што видни, кијавицу имам.

Шта, не смеш, Музо! Онда не смем ни ја:
У шанцу има гуштера и змија,
А нашу несму хоће да заглуша
Певачко друштво жаба крекестуша.
Ал' срећа, што је агенција туде;
Ово је место за паметне људе.
За паметне људе, за паметне жене.
Ergo и за тебе, ergo и за мене.
Одавде песма нека се излива
— Поред чаше пива.

Ох, променадо, млада и зелена,
Росом и прахом лепо умивена,
Каквим си грехом увредила људе,
Да те на роцтво, на шанац осуде?!
Та твоји су путе, к'о што треба криви;
У твом густом мраку просвета не живи;
Из листова твога зеленог огранка
Нико није чит'о политичног чланка;
Нит' су икад чули љубитељи мира
Да у теби банда српске несме свира;
Ти се дајеш газит', а не кажеш: јао!
Па за што те гоне? Бог би свети знао.

Ал' признат' се мора, тајати се не да:
Ко те једном види — тај те приповеда!
Прашина је твоја тако дивно густа:
Ко кроз тебе прође, пуна су му уста.
Најпапетније је (по назори' моји')
То, што поред тебе такн „швимшул“ стоји; —
И заиста, није та навика глупа,
Ко кроз тебе прође, да се такн куна.
Али, променадо, макар да си кужна,
Ти си ипак за то Новом Саду нужна,
Нарочито Србин тебе воли младу,
Јербо се у теби привикава смраду;
Удишући твоје труло-гибиле смесе,
Привикне се лепо, на лакше поднесе
Оне веће смраде, што одозго греду —
И који су данас на дневноме реду.

Ода ђаволу.

(Нека буде и у паклу вашар.)

теби, кажу, — порицат' не ћу —
Добро је кад кад ужећи свешћу,
Па кад ти свеће баш тако годе,
Ево ти моје у форми оде,
Јер знам да за те, ђаволе стари.
Нису тропари.

Што волиш свеће, ето ми знака,
Да ниси одвољ пријатељ мрака,
На против они, који се хвале,
Да ваздан свеће, кандила пале.
Њима је често светлост од шкаде,
— Очи им боде.

Знам, да о теби сувише лажу,
Знам, да ти ниси црн, к'о што кажу,
Да има људи и црних и гори' —
(Пред њима свећа моја не гори.)
И сам сам негда твој занат знао
— Ђавољсао.

На тебе вичу, бежиш од крета!
Ал' има крета од разних врста,
Јер ако можда с ђаволском венцом
Ти бежиш само од крета с лентом,
То се већ може опростит' кашто,
— Ја знам и за што.

Ђаволе, враже, у паклу тамо,
Тако је топло и загрејано,
А ти се ипак потрудиш к нама
И у сред зиме (о фантанкама), —
Знак, да те нешто од твоје куће
Све к нама вуче.

Ма да си mudar, лукав и лаком,
Не намећеш се свуда и сваком;
Не идиш под кров оних локала,
Где год те човек на зид не мала.
Мрзиш на тамјан, (то ти је оман),
— Знак, да си скроман.

И то је твоја дика и слава,
Што веле за те: Ђаво не снава!
Ту бадроет није хвалити тебе,
И камо среће да се у тебе
Угледе многи, бар у тој ствари
Ноћни стражари.

Ја тебе никад не видех туде,
Ал' твоја дела о теби гуде.
На против виђам, на свету гњилом,
Људе, који се истичу силом,
А њиних дела, њиних створова
— Ни од корова!

Ко тебе знаде са боље стране,
Тај не ће паћи све саме мане.

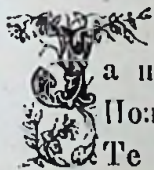
И кад би човек на добро прег'о,
Ћаво би увек од њега бег'о.
Што ђаво јача, — што ђаво живи —
Сами смо криви.

Тол'ко ти рекох данашњом згодом,
— Јеси ли контен са мојом одом?
Нисам ти рек'о можда ни полак —
Ова је свећа тек само провлак,
Којим показах пред родом својим,
Да те с' не бојим.

Знам ја, да други боље ти служе;
С тобом се љубе, с тобом се друже;
То ваше сродство није ми ново.
Али од мене доста ј' и ово,
Јер ја к'о велим: Даћу му свећу.
— Ал' душу не ћу!

Две сестрице.

(По немачком)

а познајем до две сестре,
Познајем их већ одавна, —
Те су сестре врло разне, —
Једна ј' Јуца, друга Стана.

Јуца воли хуку, буку, —
Стана ћути у вајату; —

Јуца коеу кити стрелом, —
Стана носе крет о врату.

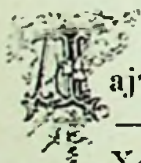
Јуца пуни цигарету
И свађа се својом тетком; —
Стана поји херувику.
Пости средом, пости петком.

Јуца пуца, кад погледи, —
Станише су очи лење;
Јуца иде на параду, —
Стана иде на јутрење.

Знате-ли за шт' је Јуца оштра,
Стана кротка као овца?
-- Јуца љуби официра,
— Стана воли богословца.

Песма једнога сужника.

(По Анаст. Грину.)

Ајте ми бар књигу, да ми дух разгали!

— Нису ми је дали!

Хоће да ми душу жеђу, глађу море...

— Добро, ја ћу дигнут' очи моје горе.

И небо је књига, сам је бог напис'о,

У њојзи ћу наћи многу дивну мис'о,

И утехе многе, вечите и свете,

— Ту ми барем књигу отети не смете!

И ја видим тамо просторе бескрајне,
К'о уздахе чисте невиности сјајне;
Ја видим слободу из одаје тесне.
Видим небо, али кроз шипке жељезне.

Ја видим облаке, где их ветар лови,
А у њима леже божји благослови;
Не беж'те облаци, сунштајте се амо,
Ја вас видим лепо, ал' кроз гвожђе само!

Видим после поћи како исток плави,
Па се зарумени, па се закрвави. —
Полумесец бледи од зоре је през'о,
Све то, сужник, видим — али кроз жељезо.

Неногода стаде. — и ја видим дугу,
— Ох, како се дивно опружила к југу,
То знамење мира видим пред-а-мноме,
— Ал' кроз црне крете на прозору моме.

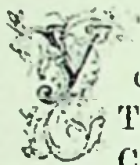
Видим лист растрт широкога неба,
Из њега ми душа чита што јој треба;
Не престајем гледат' у ту књигу ретку. —
Ја је видим, — али кроз црну решетку.

Ал' зар и та слова, која небо пише,
Зар и томе листу човек цензурише?!
Јер мени се чини: најбоље идеје,
Којима се душа промрзкута греје,
Најлепше легенде и најдубљи смис'о,
Најславније чланке, најсветију мис'о,

Најдивнија места на том листу дивном,
Да је неко руком непрекршт'о кивном, —
Гледајућ' кроз прозор слободној висини,
Тако ми се чини!

И б р и ш а и С а л к о.

(Волели се малко.)

сарају Азиса Абдула
Триста шесет и некол'ко була,
Свака живи да онај дан туби,
Кад је султан у години љуби.

Један пољуб у години целој
И не стане на уеници врелој:
Јадне буле затворене уде,
И за чешћим пољунцима жуде.

А највише црнојка Ибриша
Од свих була и ленша и виша,
А претанка у појасу своме —
Цео сарај поноси се њоме.

Ма на што јој цела дика пена
Кад не може да буде грљена.
К'о што жуди, као што би хтела,
Кад би могла и када би смела.

Пред сарајем болта се извија,
Пред њом шекџе Салко болтација,

Ибра гледа, па у себи мније:
Што-л ме Алах њему дао није.

И базрђан целебија Салко
На сарај би погледао малко.
Ибру гледа, а у себи мније:
Што-л је Алах мени дао није.

Мрак се хвата. нојца свету грози,
А Салко се по Босфору вози,
Босфор пирка царев сарај вали',
Ибра гледа, ерце јој се пали.

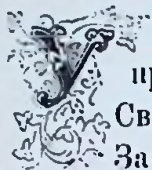
Салко чамац притерива крају,
Она смиче прозор на сарају,
Па шапуће: болтација Салко,
Прическај ме у загрљај малко.

Салко руке пут Ибрише диже,
А она му у наручје стиже,
Ма се чамац заљуља у мору,
А таласи на дно га обору.

Оста Ибра са Салком у води,
Па се грле, али им не годи;
Алах спази, па му жао било,
Те их мету пророку у крило.

Тако треба невернику.

(По немачком)

пролеће кад су била
Сва дрвећа још у цвету,
Завол'о је Срета Кату,
Заволела Ката Срету.

У баштини мирисавој,
На травници оној бајној,
Сневали су они снове
О љубави, о бескрајној.

Проводили слатке часе,
Проводећи слатке дане,
Седали су понајрађе
Испод крушке расцветане.

Ту се Срета клео Кати:
„Довек ћеш ми бити мила!“
Те је клетве крушка чула,
Сведоком је она била.

*

Лето прође, јесен дође,
У недељу после подне
Лег'о ј' Срета да продрема
Испод крушке пуноплодне.

Што је срце то неверно
Оставило своју Кату, —
Што је клетву погазило,
Погазило реч задату;

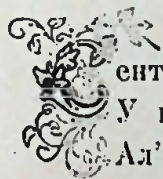
Што на дому преварена
Јадна мома сузе лије, —
Одметнику, невернику.
Ни брига му за то није.

Крушка, што је сведок била
Оних речи, оних празни'.
На Срету се сада мршти
И хтела би да га казни

У помоћ јој ветар дође
И заљуља њено грање. —
Је-л то ветар, ил' је можда,
Девојкино уздисање?

Ветар дуњу, с гране паде
Једна крушка од по киле.
— Те расцона оне усне.
Што су Кату превариле.

Из бољих времена.

ентомаш је красно место,
У њ долазе гости често,
Ал' кад стече ретка гости
Тад' за цело нема поста!
Тад' је слава, мили боже,
Све партије тад се сложе.
Ал' — ad hoc; —
Тада бива пића, јела.

— Хоћеш ладна, хоћеш врела —
Свирке, песме, шале, смеја,
Пива, вина, кафе, теја
— Свега „шок“.

Тинима свуде, врева свуде.
Јер обичај то захтева,
И увек се нешто збуде,
Што је вредно, да се снева.

Тако ј' тамо једном био,
Неки братац, свима мно.
А тај братац — ради слика —
Нек се зове браца Ника.

Вечера је била красна,
Пића добра, јела масна.
А здравица као кинис,
Свирац свира, Циге гуде —
Не знаш чега има више:
Јела, пића, ил' — понуде.
Воља пупи. — шала цвета.
Ређај песму нову, стару:
„Ор'о кликће“, „Многа лета“,
„Цар везира“. — „Мајка Мару“.

Буди, Нико, добре воље! —
Насни, Лазо! — Куци, Симо! —
На последак, куд ћеш боље.
Хајде да се побратимо!

Што је на дну то се проспе
И начну се нове двојке;
Сад те почну нудит' госпе,
Па, шта више, и девојке.

Грли брата братац мио;
Нестало је свију брига, —
Е, ко овде не би пио.
Волео бих видети га!

Браца Ника, шта ће, пије, —
Како не би уз гајдаша!
Пошио је салакеџје.
Мало ј' рећи, *петнајст чаша*.

Али што се јела стало,
Умерен је био јако:
Само ј' једно јајце мало,
И то меко, *изумак'о*.

Кад у јутру главу диже,
Глава бучи, муке нове, —
Ал' и дружба већем стпже.
На киселу чорбу зове.

Сваки ти је ведар, вољан,
За мамурлук не зна нико;
Само ј' Ника главобољан,
Јер он томе није свик'о.

Ал' да шала друштву прија,
То у бачком лежи духу;

И мамуран шалу збија,
Тако ј' тамо у ваздуху.

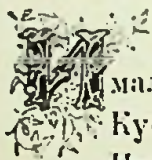
За то рече браца Ника,
Протирући дланом очи:
„Видите-л ме, мученика!
Ја сам жртва прошле ноћи.“

„Ал' тако ми виших сила,
И тако ми неба, раја,
Кунем вам се, браћо мила,
Никад више јести — јаја!“

Том је шалом гост одлаи'о
Главобољи својој врапкој.
Тако стоји записано
У кроници сентоманској.

У споменицу Бисмарку.

(1879.)

Имали смо ми гостију
Куси, паси, — што-по веле,
Имали смо ми гостију
Сваке руке, сваке феле.

Дешава се гост и таки,
Који бира шта ће јести!
Дође кад кад и онаки,
Који бира где ће сести.

И таки је било, који
Не ће оно, не ће ово;
Изнесен му вино старо,
Он би хтео пити пово.

Дешава се гост и таки,
Који пије за тројицу,
Који не зна шта је доста,
Док не падне под столицу.

Има госта таког, за ким
Сутра мораш прати натос;
Имали смо ми гостију,
Којима се каже: ратос!

Има таквих, који годе
Своме ћефу, своме бесу;
Којима је соба тесна,
Док фуруну не изнесу.

Имали смо ми гостију,
Добри, лоши, слаби, јаки;
Имали смо ми гостију,
Хвала богу свакојаки.

Ал' овога још не беше
У домаћем нашем кругу,
Који дође да нам кућу
Гурне мало даље к југу.

Баба Љуба.

тару бабу Љубу
На рочиште звали.
— Па се покајали.
Кад је стала торокати,
Згледнуше се адвокати;
Као да је навијена.
Кленеће јој брада, —
То се зове — швада!

Судац једну, баба ето, —
Наонако, шта је то?!
Судац руком маме: стој,
Баба тера нос'о свој.
И како се захукала,
Чини ми се, не би стала
До мрклог мрака, —
Стара чегртаљка.

Судац се разљути,
Што не ће да ћути,
Продрмуса звонце.
Па на ноге скочи:
„Сад језик за зубе, —
Ил' ћеш грдно проћи!“

А на то се насмејала,
Стара баба Љуба:
„Опростите, господине,
Ал' — ја немам зуба.“

Ах, њој!

во нас опет измеђ' четир' зида!

Ох, с каквом жељом хитах моме рају!

Целога пута с ума те не скида, —

А руке спремах топлом загрљају.

За тобом дрхће

Срце ово јадно, —

А ти ме тако

Дочекала хладно!

Зар није доста души мојој рана,

Што бегат' морам од ледених људи,

И што ми бије ветар са свих страна

Ледом и сметом ове верне груди!

— Ја к теби хитах

Са удеса прека;

Па зар ни код тебе

Да не нађем лека!

Ја умем триет' многу муку клету,

А никад уздах груд'ма се не оте,

Ја радо праштам целом другом свету,

Што нема за ме љубави, топлоте;

Његова завист,

И пакост и злоћа,

Није ми тешка,

К'о твоја хладноћа.

Ја, — коме људи не разуму гласа.

Ја, — коме крвца у жилама зебе,

Ја хтедох топлих неколико часа,
— Хтедох провести вече поред тебе.
Песмом бих можда —
Песмом бих за цело,
По неком јаду
Онев'о опело.

Ал' пушта жељо, — преварени нади!
Зар ни ти више ниси она стара?
Добројко моја, зар се тако ради, —
Зар нема више оног милог жара?!
Зар и од тебе
Да морам утећи, —
Ох, моја хладна,
Лед'на моја — нећи!

С п а с е њ е.

(Легенда)

I.

Макрена је лепа мома,
Црна ока, стаса вита,
Дуге косе, врата бела,
Брза, лака, поносита.
Њена душа није с поља,
Да је краси к'о колајна, —
Гојко јој је често рек'о:
„Ох, Макрена, ти си тајна!“
Макра има беле дворе.

Има банту пуну хлада,
У пољу јој стадо пасе,
Има пива, винограда,
Од оца јој оста новца,
Каку блага преголема,
Макра има свега доста,
Само јоште — војна нема.

II

Тако ће се војно паћи,
Тако злату кујунџија.
(— Баш не мора кујунџија,
Може бит' и трошација):
Ево, Гојко у њу гледи,
К'о у воду жуто наче,
У њу гледи, у њу пиљи,
К'о у жижак мало маче.
Ал' к'о вода што је хладна,
К'о што жижак трепће, ћути,
И Макрена тако ради.
Можда хоће да га љути.
Ал' то Гојка већма дражи;
Што га тако дуго пати?
Хоће-л бити зло, ил' добро?
Ко то може напред знати!
Гојко знаде, да је Макра
Тако лена као вила;
Гојко знаде, да ту има
Пуста блага пзобиља;
То га знање тако тишти,

Чисто клеца од притиска, —
Све то знаде, само не зна,
Да ј' аспида василиска

III.

„Хоћеш, Макро, моја бити?“
Макра не ће да се реши, —
„Зар ти, Макро, нисам мио?“
А Макра се само смеши.
Он је моли; она гледи,
Како наук муву мучи.
„И ти мене мучиш тако!“
Макра само усне пуки.
„Од јада ми срце пуца!“
Макра хода, па певуца.
„Загрли ме, тако т' бога!“
Макра гладн нишча свога.
То је много. — Гојко скочи. —
Он ће њу сад да уцвели:
„Збогом остај!“ — И он оде
Преко мора у свет бели.

IV.

Сад и Макру јадн тиште,
Што начини од зла горе,
Ибој је Гојко мио био, —
Сад међ' њима лежи море.
Једног јутра Гојко шет'о.
Баш је брао поморанце, —
По свету је писмо пишло,

И сад, ево, ту га нађе.
Кад прочита писмо њено,
Очи му се засузаше,
Очи таре, опет чпта,
Ево, шта му Макра пише :
„Ако дођеш за три дана,
Ако дођеш преко мора,
Онда ће ти љуба бити,
Твоја Макра из Котора.“
Гојко не зна, шта да ради
У љутини нових брига,
Шта да ради с писмом овим :
„Љубио би, дер'о би га.
Буде-и ветра, који треба.
Ја ћу стићи, — тако суди.
Али ако и ти ветри
Макренине буду куди. —
Онда збогом, моја срећо,
Збогом жељо мога срца !
То је рек'о, па је от'ио
У галију да с' укрца.

V.

Већ два дана како броди,
Век се види Котор бели,
Нек потраје ветар с леђа
— Он ће стићи својој цели.
На једаред преста ветар,
Који тера Котор-граду,
Окерио други дуват'.

На све у нос и у браву.
Ветрови су ка' и жене.
За час бид им друга дође.
На галији бивегија,
Место напред, настрг пође.
Гојко вришти, Гојко ништи.
Груди му се колебају,
Понда клече, да се моли.
Светом оцу Николају:
„Ох, ако си икад, свече,
Чију молбу услишао.
Крени опет добре ветре, —
Овај ветар баш је зао.
Не стигнем ли до вечери,
Куд ме анђ'о среће звао,
Онда Макра није моја. —
Јао, јао, јао, јао!“
Свети отац Николаје,
Он над морем увек бдије,
— За то ни сад превидео,
Ни пречуо ништа није.
Ал' не хтеде да услиша,
Ове молбе, ове вриске.

Тако ј' светац Гојка спас'о
Од — асиде василиске.

З б о г о м !

(1879. кад је мислио „Стармали“ да ће морати
престати.)

 оште један број !
П' онда, роде мој,
Један те је терет миш'о.
Један ти се порез скип'о.
Један ко-рак напред ногом.
Опет једно ново : „Збогом !“

Наш је живот био ништа,
Он је био само „шала“, ----
И публика схватила нас.
Па се тако одазвала.
Одзив бруји нашој слогом :
Збогом ! Збогом !

Али ништа. — ми смо наши.
И при чаши и при флаши ;
Купимо се, згода ј' вајна !
Шта ј' у чаши. — наша ј' тајна.

Ништа, ништа, ми се знамо !
Амо срце, руку амо,
Да с' у смеју и у шали,
Читаоци и „Стармали“,
(Што морамо то бар смемо)
Растанемо, — растанемо.

Збогом дакле свиколници
Наши драги президенти,

Предбројници наши вредни,
И почасни и вапрудни.

Збогом и ви, луде теме!
(Да-и за навек, ил' за време?!)
Збогом, Пего, иза пласта!
Збогом вило пранораеста!
Збогом бриго општинх дера!
Збогом грижо гушчиј'х пера!

Мир пенелу наше кесе!
Збогом марке и адресе!
Збогом наши драги ками:
Протовули и раками!
Почивајте мирно, тијо!
— Збогом и ти, вересцјо!

Збогом и ви тоили, врели
Снови наши дрски, смели,
Снови наши, светла слика.
О хиљади претилатинка!

Збогом села, збогом дворп!
Збогом чуда и покори!
Збогом хале, збогом вране,
У светињу замотане!
Збогом смуци и медузе!
Збогом чизме и мамузе!
Збогом трути и мамути!
Збогом бледи братоједи!
Збогом зверке фела разни',
— Не бојте се (абу)казни!

Збогом, Тиро, збогом, Спиро!
Ваш је говор многе дир'о.
Рек'о Коста, да је доста. —
Ал' ви Косту зврц по челу,
Па идите свуд по селу,
Па говор'те живом речи:
„Не дај ником, да те гњечи!“

Запита ли врабац с крова:
„А куд оде чика Јова?“
Несмо наша ти му речи:
„Чика Јова от'ш'о деци“.

Стари писар.

(по Fl. B.)

де јадник лица бледа,
Као авет, — боже прости!
Коса му је са свим седа,
Прети дркћу од слабости.

Они прети писали су
Четрдесет пуних лета, —
Данас више кадри несу,
Око не да, слабост смета.

У прашици свога звања
Дочек'о је старост саму,
У њега је било знања
Више него у шефа му.

Мањи, лоши дизали се,
— То је било брзо живо;
Па груд'ма им крети више. —
— Он је само пренисив'о.

Пренисив' док је мо'о,
Док су биле силе јаче,
А сада је пзисмог'о. —
Сад нек проси, а да шта ће!

Кад га видим, тешко ми је;
— А за што је тако пао?
Само за то, што се није
Пресавити мало знао.

Ускршња песма

(1880.)

Уке, патње, чаше жучне,
Смех и руга са свих страна,
Пољуб јудин, прање руку —
То је спрема светла дана.
Да је Христу, сину бож'јем,
Било мука својих жао.
Да је тврдом вољом клон'о.
Данас не би васкрсао.

Одрени се некре бож'је,
Па ће сила пустит' мрва!

Признај да си на злом путу.
Да је лажна мис'о права !
Да је Христос, синак божи,
На те речи малаксао,
Да је тврдом вољом клон'о,
Данас не би васкрсао !

„Одреци се свога права,
Реци само да се кајеш,
Па ћемо те скинут' с крета,
Па да мирно дане трајеш !“
Да се Христос, синак божи,
На те речи освртао,
Да је тврдом вољом клон'о,
Данас не би васкрсао !

„Одреци се вере твоје,
Па се с нашом вером сложи !
Та зар слаби и нејави
Могу мислит' да су божи !“
Ал' да Христос чашу жучну
Није до дна испит' знао,
Да је тврдом вером клон'о,
Данас не би васкрсао !

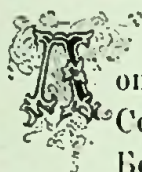
*

За шт' је Христос муке презр'о ?
Слабачкима рад' угледа,
— И народи који пате,
Јест, и то су бож'ја чеда.

Христос васкре! слаби, малп.
Не дрхните од страхоте,
Само наз'те шта вас учи
Синак божи са Голготе!

Сад разумем!

(Циганска балада.)

Аш'о Циган код бербера.
Сео на клуну.
Бербер уз'о стару бритву.
Здраво туну.

Па га њоме стаде стругат',
Вранџа шала!
Кад је шала Циганину
Додијала.

Запитаће, сузна ока,
Тужна лика:
„Од чега је бритва твоја?“
— Од челика!

„Сад разумем.“ рече Цига,
Вртећ' шију.
„За шт' ми тако из образа
Искре бију!“

Ч у ј м о !

Хоће и слога нама коју да рекне.

(1880.)

„Од како је свет на свету,

„И на њему људско јато,

„Нигде није моје име

„Тако много спомињато!“

„Има сиљних, има слабих,

„Има вел'ких, има малих,

„Ал' ни једни нису мене,

„Кол'ко Срби, спомињали.

„Из тог видим да ме цене,

„Као мелем многих зала. —

„Срби браћо, то је лепо,

„Срби браћо, баш вам хвала!

„Али сад би већем могли,

„Богу се молећи,

„Са те лепе теорије

„Малко к — пракси прећи.“

Одломак из писма

Младену Часнићу Нагловском.

— — — — —
— — — — —
И то је лепо, кад се тако ради, —

— Ал' јоште нешто, пријатељу млади.

Који си прег'о у данашњем свету
На брзу руку, да у хитројету
Достигнеш мету;
И чије жеље дању поћу гину,
Да брже боље испуне празнину,
Празнину своје — теби тако скупе —
Од дугмета руне;
Који се трзаш и који се кидаш
Звезде да поскидаш
Са оне висине, с оног неба, на ком
(Бар у нади) сваком
Ко је на то лаком,
За заслуге разне, а за сваку касту
Одличја сјајна,
(Звезда, крет, колајна)
Као гљиве расту.
Чујем да питаш, чујем да разбираш,
('Келек' га стећи)
Који је крет најлешни,
Који је највећи?
То би радо знао.
— На ако до сад ниш разабрао
Ја ћу ти рећи:

Крет, што га ј' негда
Презрен Христос пон'о,
Под њиме клек'о,
Али није кло'но,
Што га је уз'о својевол'но на се,
Да својом муком браћу своју спасе,

Од така крета
 Боји се ђаџо,
 Такав крст је, браме,
 Одличје право,
 Тај је крст најлепши,
 Тај је и највећи,
 Ко год га хоће
 Може га стећи, —
 Ко га стече тако,
 Клања му се свако,
 Ако не с поља —
 А оно изнутра;
 Ако не данас —
 А оно сутра;
 Ако не сутра —
 Оно после гроба, —
 Ал' онда кроз вечна времена и доба —
 — — — — —
 — — — — —

Нешто, — не баш вешто,
 О људима.

Ма човека бацају се
 Различне замерке, —
 Ипак човек није зверка.
 Као друге зверке.

Недокучно — загонетни
 Старци су и млади, —

Ево нешто да наведем,
Тек примера ради :

Не можеш га ни прегледат'
Ода свију страна ;
Он је као у облаку —
Диму од дувана.

У висину куле зида,
А кад то отаља,
Он у њима не станује. —
По блату се ваља.

Један уме да гладује
По четр'ест дана,
Други смота за по сата
Најдебљег пурана.

Један е богом тако е' позна,
Да га портретира, —
Други вели: нема бога.
Он не егзистира!

Једни, мудри, пророкују
Шта ће бит' на свету.
А други су тако луди,
Да им веруједу.

Човек има срца, душе,
Да му е' аић'о диви,
Има, има, ал' он уме
И без тог да живи.

Човек уме да помогне
Свом брату ваљаном.
Али уме и да копа
Раку себи самом.

Човекова мека душа
Има дивних снова,
Зпда зграде за болнице
Црвених кртова. —

А да ове установе
И практично вреде.
Иста душа, иста глава
Измишља торпеде.

Што је уско, то рашири,
А широко сузи,
Човек уме да полети.
Уме и да пузи.

Човек уме за слободу
Умрети у туги,
Али уме ноге лизат'
И слугином слуги.

Кад онази гад како се
На гадове ниже,
Човек уме и да пљуне. —
А после да лиже.

Човек лава подражава,
А гледа п јанце;

Нета рука, која маче,
Та кује и ланце.

Та човек је на врлини,
Ал' и на злу први,
Јер он уме пити млека,
А уме и крви.

Један може да објасни
Милионе, брале,
А ти кад кад нису кадри
Једног да стровале.

Човек уме да соне
По вечности тражи;
А шта пута један тренут
Не зна да уважи.

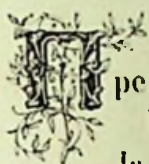
Човек вели: „На истину
Не сме пасти сенка,
Али за то лагат' уме
И мужак и женка.

Човек уме да попева
Лепше од славуја,
Уме, уме и да сикће
К'о присојка гуја.

Човек уме карактере
Да тамјаном кади;
Ал' ти исти карактери
Умиру од глади.

Човек уме о верности
Да пева и сива,
А што му је најверније,
То — песом назива.

Шта ми је старац приповедао.

Пре десет лета ј' пошла,
Нашег брака сретна лађа,
Ја сам био млад к'о каиља,
Она ј' била јоште млађа.

Првих дана по венчању,
У тенању милом, лаком,
Назвала ме: својим старцем,
— Ја њу назвах: својом баком.

Она мени: „Мили старче?“
А ја њојзи: „Бако мила!“
Смејамо се лудом послу. —
То је наша шала била.

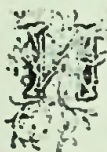
Ми с' навикли на те речи, —
А за шт' не би? — ружне нијеу,
А године летиле су —
Десет их већ на низу.

Дено ли смо живовали
Ка' у мирном рају каком,

И сада ме старцем зове.
Ја њу и сад својом баком.

То су речи сад већ збиља —
Збиља богме, богу хвала!
А нама се тако чини
Као да је и сад шала.

Б о ж и ћ.

де божик, празник мира,
Колебица свака спрема,
Да прослави данак ови,
— Али мира, мира нема.

Нит' је мира у висини,
Где се врха, где се влада.
Нит' је мира у дубини,
Где је место — барем пада.

Покрила се нека куга,
Покривалом својим прети, —
Бог се рађа — а ти, свете,
Сутра ћеш га разанети.

Ти би тамо, ти би амо.
К'о да има да се бира, —
Идеш цркви, идеш школи,
Свуд ћеш чути : „Немам мира!“

Нит' је мира у морићу,
Ни у гробу, ни у санку,
— Мани с' чини к'о да ј' ђаво
Натакнуо камилавку.

Па у место да се јави
С копитама и с рогови'
Он ће вама сутра доћи
Да, бајаги, благослови.

Хај, та сви смо доста грешни,
Има греха, ком се прашта,
Али шта ћеш с оним грехом,
Ког ће унук да испашта!

Пал'те, браћо, чистом руком
Воштанице на свом столу.
Јер занета мрак је густи
И на брегу и у долу.

Љубимо се, — не устима,
Него патњом освештаном!
Рукујмо се, не рукама,
Него душом постојаном!

Куцимо се, — ал' не вином,
Него горку чашу пимо,
А горчина што нас учи,
Срцима се разумимо!

Прославимо празник мира,
За борбу се кренућ' нову. —

Ваљда не ће и бог приетат'
Уз ордију сатанову !

На кад нигде нема мира
На пучини света мирна,
Нек је барем једно мирно, —
Нек је савест наша мирна!!!

Слободна воља.

Прав или крив.
Догод је жив
Слободно шеће
Тамо, куд — не ће.
Тек у крајње доба,
Тек на прагу гроба,
Кад је већем
Здраво сует'о.
Тад добива
Право пуето.
Право одозгора :
Или куд — мора.

Новолетни поздрав.

Пово лето — лет, лет, лет!
Ново лето, — стари свет.
Стари свет је. — ал' се млади; —
Не млади-л се, криво ради; —

Ради-л криво, правду вређа,
Снаћи ће га авет с леђа.
Младити се мора свет —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Ако ј' у нас воља јака,
Већ та воља има зрака.
Да светлуцне посред мрака,
Па да назре, ил' наслути,
Где је правац, где су пути.
Где нас чека сунце паде,
Где је напред, где назаде, —
Где је образ, где-л срамота.
Где је гробља, где-л живота.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде виша сила
Новом лету јача крила!

Ако с' мисли, ако с' воле:
Узвисити своје боле,
Оставити подлост доле,
Тамо доле, где је тама,
Нека скана собом сама.
Стрести негве с душе, с ноге,
И поиграт' коло слоге, —
Ил' за светлост општа лица
Бити мали Радојица, —
Хтети мети, мети хтети
Рад живота и умрети.

Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде вишна сила
Новом лету јача крила!

Ако е' не ће, ка' до јако,
Један 'вако, други 'нако.
Ако е' не ће, — ој, помамо!
Један тамо, други амо.
Ако е' не ће кривосвесно,
Један лево, други десно, —
А у проци својих мука
Пуштаг' штенце српских вука:
Један скланат' везе звером,
Други трчаг' за шимером
(За шимером данас нама —
Док смо слаби на ногама :)
Већ ако ћу и ја и ти
(К'о и други што се штити)
Прије свега Србину бити
Најпре за то крхат' мача.
На тек темељ кад ојача,
У ширу се вишут' руљу.
Тражит' зубун на кошуљу.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек нам даде вишна сила
Новом лету јача крила!

Ако не ће, место свести.
Бити какве и обести.
Ако ћемо сви к'о један,
Као тигар стреловредан.
Као соко у очају
— Макар били у ком крају —
Скочит', ринут' на аждају.
Ако с' душе наше вишу
Мало више у вишину,
Где потребе опште, преке,
Не ће делит' брда, реке, —
У вишину умна раја,
Где се спаја, не раздваја . . .
А рад тога лепог раја,
Ради тога загрљаја,
Сатрт' оне ситне змије,
Све себичне ништарије —
Па жртвама вишој цели
Заслужити данак бели.
Хоће-л тако српски свет, —
Ново лето, — лет, лет, лет!
Нек' нам даде виша сила
Новом лету јача крила!

Не ће-л тако српски свет, —
Увенуће онај цвет,
О ком српска мајка снева,
Кад на груд'ма чедо згрева.
Нек му вене, и право је,

Ко не чува добро своје: —
Нек му сухо стабло пружи,
Ко му нунољ не заслужи!
Нек процвета туђем соју,
И у туђем перивоју —
— Јер кроз више даре дише,
Јер на првој срећи пише,
Јер на рајском цвету стоји:
„Оном — ко ме е' удостоји!“

Ја бих хтео да се дичим...

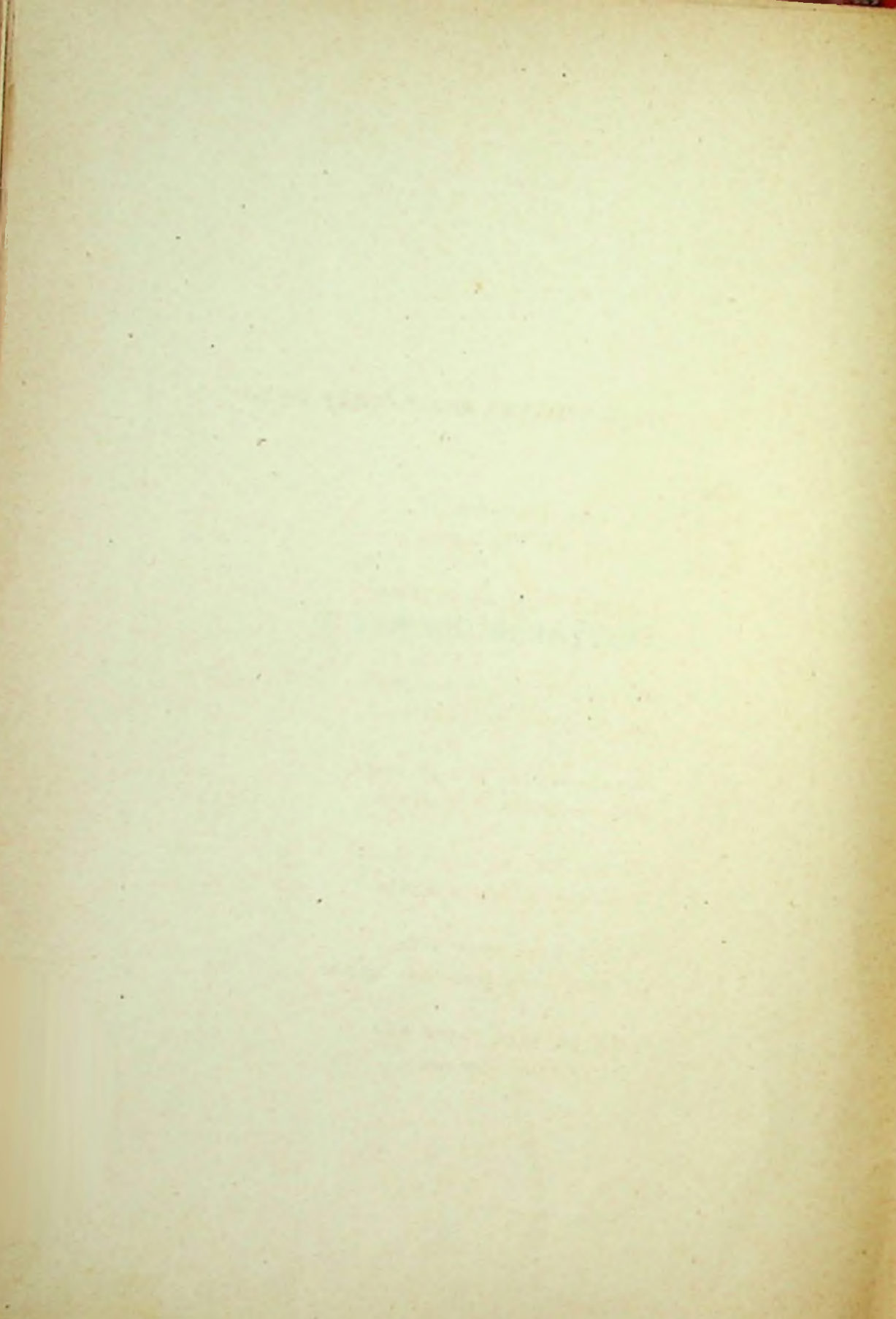

Ја бих хтео да се дичим,
Што сам рођен у те дане.
Кад је некра божјег духа
Похитала на мегдане,
Кад се дижу мисли лене,
Кад се свети надп крене,
Кад се блиста сила јака
На висови' напредака;
Кад је дато нашој срећи,
Да загуши мрак обара, —
Кад је један тренут већи
Нег' векови доба стара.

Ал' кад видим смртне казни,
Кад се сетим те саблазни,
Која закон понижава,
А цела та освештава, —

Ја се стидим доба свога
И наплетка његовога ;
Скамени ме гроза клета. —
Ја се стидим свих просвета,
Ја се гадим на човека.
Ја се срашим свога века !

НАСТАВАК ОДЕЉКА X.

Како сестра пева кад малог брацу љуља.

(К слици)

Љуљо моја молована,
Успавај ми Радована.

Љуљај ми га, љуљо лака.
Мога брацу, мог јунака.

Љуљај ми га, љуљо, јаче,
Да се јунак не заплаче.

Нек се љуља, нек се њија.
Нек се снажи и развија.

Љуљај ми га, љуљо мека.
Док донесе мајка млека.

Док донесе отац леба,
И крај леба још што треба.

Сви ће онда сести амо —
Да заједно ужинамо.

Р а ч у н ц и ј а м а .

Мала је Милица двадесет и пет ора, —
Ако све то поједе, разболет' се мора.

Милица је умерена, добра и ваљана,
Где би она појела све ораје сама!

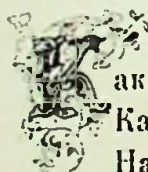
Пет је дала брату свом, пет је сестри дала,
Пет је дала просјаку — сви јој рекли:
Хвала!

Пет је сама појела — доста јој је било,
А сад што је остало, метла је у крило.

Те ће дати ономе, ко рачунат' знаде,
Израчунат' колико још ора имаде.

Трч'те амо рачуницје, Јово, Вајо, Лако,
Рец'те кол'ко је остало — лијо, или тако?

К а к о б и . . .

ако би то стојало:

Кад би човек зрео

На једаред сео

На дрвена хата —

Па да се климата!?

Како би то стојало:

Кад би стари дека

Нанио се млека,

Па завијен у јастучак —
Преснавао ручак!?

Како би то стојало:
Кад би место ђака
Спремила се бака,
Да у школу пође —
Међу децу дође!?

Како би то стојало?
Погодит' је врло лако,
Стојало би исто тако,
Као што стоји Кржљавићу Љуби
Цигара у зуби'!

У „б у в а р и.“

(К с л а н ц а.)

Издајте га млади, стари.
Како седи у „бувари“.
Ма да крије лице своје,
Ми га ипак знамо ко је:
То је онај мали Рашко,
Непослушно и несташко.

Он у школу први пође,
А последњи у њу дође.
Кад се други Богу моле,
Тад се Рашко сагне доле,

Десном, левом руком млата,
Под скамијом муве хвата.
Кад се чита, Рашко звера;
Кад се пише, нема пера,
Други поју, он им квари, —
Испују га, он не мари.
Овог гурне, оног боцне,
Ногом лупне, зуб'ма шкљоцне,
Кад из школе дође кући:
Песто дражи, мачку мучи;
На дрво се пење, вере,
Па зелено воће бере,
Ил' твичија гњезда скида,
Или скаче преко зида.
За та чуда све до јако .
Праштали му којекако.
Али данас шта се стало, —
Разбио је огледало.
Кад га мајка стаде карат',
Он се поче изговарат':
„Нисам, мајко, Бог и вера,
„Нисам ја, већ браца Пера.“

Буд је штету учинио,
Туд још другог обедио.
То му нису опростили,
За то су га затворили.

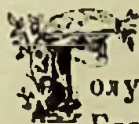
То је место сад за њега, —
Ето, децо, гледајте га.

Како му је тешко самом
У вајату закључаном!
Ту ће сада чамит' јадац,
Жедан, гладан,
Док не стигне мрачно вече
Пустити га мајка не ће.

Не ваља ти пос'о, Рашко,
Ненослушко и несташко,
Ти, што бедиш своју браћу,
Ти лажљивче, онадачу!
Промисли се, брајко, саде,
Данас барем имаш каде!
Промисли се куд то води,
Па се од зла ослободи.
Кај се, Рашко, — без кајања
Не мож' бити поправљања.

Голубице моје . . .

(К савици.)

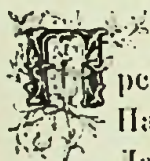

Голубице моја мила,
Где си цело подне била?
Ваљада си се кроз облаке,
Витлаа,
Шапта, жмуре, ерберечке
Играла.
Ил' те вукле старе жеље

На сочива, на кудеље?
Ниси била, знам за цело,
У лову;
Можда ј' било какво село
Код суседа на крову.
Или си гдегод међу дунимане
Упала?
Или си се на потоку
Кунала?
С киме си се сретала?
С киме си се шетала?
— Голубице мила,
Где си до сад била?

Л а з а.

(К е л и ц и.)

рст из уста. Лазице,
Па се мало мејки,
Да показеш зубиће,
Тати, мами, тејки.

Бели су ти зубићи,
За што да се стиде?
— Две рупице на образу,
То ћеш дати приде.

Ђ и р а.

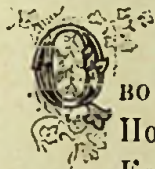
(К слици.)

али Ђира
Уз тарабу штудира :
Дао би цвеће,
Али не зна коме ће ?
Мисли, мисли :
Дати — или не дати !?
И тако ће, чини ми се.
Заспати.

Н и к а.

(К слици.)

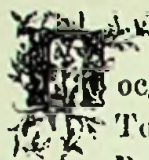
во вам је „браца Ника“ !
Поглед му је намрштен,
Као у војника.

На глави му шешпира,
К'о у генерала,
О рамену висе му
Трумбетица мала.

И био би браца Ника .
Свакој војсци дика. —
Само срце није му.
Као у војника.

Јер какав је јунак.
Како ми је срце то, —
Да ко викне : „Ево миша !“
Он би побег'о.

Поздрав деци.

Осдравља́м вас, српска децо,
Топлим жељама,
Расејане по далеким
Разним земљама.

Сви сте браћа једне крви,
Дика роду свом,
Прим'те поздрав листом, цветом,
Вашим *Негоном*.

Овај листак, овај цветак,
Овај српски глас,
Нек поникне, нек се вије
Око свију вас.

Од вас народ много чека,
Многи тежки рад,
Ја сам жељан неговати
Овај свети над.

Омили́т' вам умно поље,
Човечански сјај,
Омили́т' вам на том пољу
Братски загрљај.

Биће збиље и поуке,
Крепите се њом,
Биће хране духу вашем.
Срцу млађаном.

Биће песме и попевке,
Ширите им глас,
Биће игре, биће шале
За одмора час.

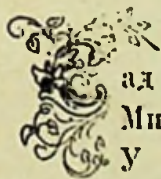
А ја молим вишњег бога,
Мол'те га и ви!
Да на плодну љиву падне,
Што сејемо ми.

Свако семе жеље чисте,
Жеље поштене,
Да пролиета, да процвета,
Да не увене.

Да донесе данас, сутра,
Здрав и једар плод,
Да се њему обрадује
Цео српски род.

Т р е ш њ о б е р.

(К слици.)

ад ми снавај, трешњоберу!
Ми одосмо на вечеру,
У сватове преко!“ —
— Идеш и ти, секо?
„Идем и ја с мајком тамо;
Снавај, снавај само!“

И одоше веће, —
А ја ту без свеће!
Ал' сам лоше среће!
Бар да не знам ди су,
Да ми барем рекли нису —
А тако су блпзу!
Па како су секу
Накитили красно;
А ја овде самац —
То је баш ужасно!

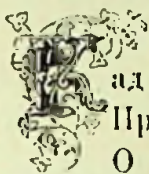
Игра ће се до по ноћи,
Бог зна кад ће кући доћи!
— Знамо ми то, знамо! —
А мени су рекли:
„Спавај, спавај само!“

И то су ми суседи!
Мене нису звали, —
Ала је то невоља,
Кад је човек мали.

Па сад већ и певају,
А гајдаш им свира,
Чисто видим секицу,
Како парадира.
Знамо ми то, знамо! —
Ништа лакше него рећи:
„Спавај, спавај само!“

То је канда дечи глас?
Јесте, — чујем Саву!
Сад не могу заспати
Ни за живу главу.

Песма о Максиму.

ад је Максим чув'о стадо,
Премину'о је врло радо
О причама старих бака,
О четама вилењака.

Било подне, тихо, немо, —
Максим сео на задрем'о;
На једанпут, путо чуда,
Скочи неки старац с дуда.

На старцу је било цубе
Од Шалимсе светле чоје;
Седа брада до колена
Од Варамте беле боје.

Им'о ј' крила, к'а у рака
А рогове ка' у миша, —
Око паса црвен појас
Од зеленог Невидиша.

У руци му златан ковчег,
Тврдо злато (све се гиба) —
Он Максиму поче зборит',
Тако гласно као риба:

„Ој Максиме, чедо моје,
Ил' унуче, шта ли си ми,
Прени скоком, скочи оком,
Па ковчежић овај прими!“

„У ковчегу Даждинажди
Амулет Билбилити, —
Ко прочита шта ј' у њему,
До века ће срећан бити.“

Максим прима, старац даје
Уздишући: ихахај.
Ко ми и сад још верује
Нека чита несми крај.

Кад отвори Максим ковчег,
Од мливе сав претрну,
Јер ту пађе артијицу,
Тако белу, чисто црну.

Артија је била мала,
Једва века од три фата,
На артији беху слова
Од мокрога сувог злата.

Е сад само нек прочита,
Па је срећан. — али јао;
Још једанпут, дванут јао!

Максим није читат' знао.

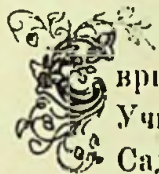
Ја бих сада мог'о свршит'
Ову песму шалозбиљну,

Јер је песма стигла мету,
Ону мету куда циљну.

Ал' још видим оног старца,
Где се црпи иза луга —
— Ко год данас читат' не зна,
Том се сваки ђаво руга.

Р и б а р ч е.

(К слици.)

вршио је шкољски пос'о,
Учитељев налог, —
Сад је сео да упеца
Ког шарана малог.

Мале рибе трзају му
На удици гљиву, —
А он слуша како пева
Тица у свом гнезду.

Мали брацо, казаћу ти,
А то много вреди,
Кад се пеца, тадар треба,
Да се тамо гледи.

Кад што радиш, друге мисли,
Нек те онда ману,
Тамо пази, на то мисли,
Не гледај на страну!

Звезда јато.

Уд глeдaш, чeдo,
Куд глeдaш, златo?
У вeдрo нeбo,
У звeздa јaтo.

Очицe дижeш
У плaвo мoрe,
Ручицe шириш
Онaмo гoрe.

Нaд тoбoм стoјe
Висинe свeтe,
Жeљницe твoјe
Онaмo лeтe.

Ох, тaкo, тaкo,
Учи сe сaмo
У свaкo дoбa
Глeдaти тaмo.

И кaд сe oлуј
Зaвитлa љути,
И кaд ти oблaк
Нeбo зaмути,

Знaј, дa јe нeбo.
— Тo плaвo мoрe —
Знaј, дa су звeздe
И oндa гoрe.

Знај, да је облак
Рска краткога,
А више звезда
Да има бога.

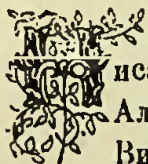
Управљај очи
Ка оној стази,
Јер по тој стази
Утеха слази!

Ох, тако, тако,
Учи се само
Оком и душом
Гледати тамо!

Јер мајке не ћеш
Имат' до века,
А небо увек
Даће ти лека!

Ч в о р а к.

(К слици.)

Нисам дете, нисам ђак,
Ал' сам ипак весељак.
Вид'ли сте ме по сто пута,
Али никад забринута.
Не знам шта су бриге, боље,
Ја сам увек добре воље.
Радо сам код људи, —
Веселе сам ђуди.

Не знам певат' баш на ноте,
Да се топиш од милоте,
Али певам брзо, лако, --
Сад овако,
Сад онако.
И к'о ластва, кад цвргукне;
И ко славуј, кад промукне;
И к'о кос,
Ал' кроз нос;
И к'о чорба кад се срче;
И к'о врата, кад зацврче;
И к'о точак кад зашкрипи;
И к'о лонац кад прекрши.
Враголан сам од главе до пете,
Та да ми се сити насмејете.

Имам дара
За пудара,
Ал' ме људи не ће
Ту сам лоне среће, --
Нађу каква старца лења.
Што се туде гига, гења
Ал' заграби део;
Ја бих грожђе само јео,
Пр-дават' га не бих хтео,
Тако ми поштења!

Скоро ће те бербу брати;
Би-л и мене хтели звати?
Ево, реч бих моју зад'о,

Да бих дош'о врло радо,
Да покажем све што знам.
Зовните ме, дед'те, дед'те!
Јер ако ме не зовнете
— Доки ћу и сам!

Врабац и мачка.

(Од Х. Фалерелебиа.)

де ћеш, врапче, зимовати?

Пита мачка врапца стара.

„Овде, онде, —

Туда, свуда!“

Тако врабац одговара.

Где ћеш, врапче, данас ручат'?

Пита мачка врапца стара.

„На крај шора, --

На врх ора!“

Тако врабац одговара.

А где ти је конак, врапче?

Пита мачка врапца стара.

„Шта ти брига? —

Погоди га!“

Тако врабац одговара.

Знаш ли, море, за шт' те питам?

„Јер си мачка — а ја тица.“

То је рек'о,
Па утек'о, —
Оста мачка тужна лица.

Добро јутро, добро јутро!

Добро јутро, добро јутро!
Пето кукуриче.
Ево већ се угасило
У соби кандилче.

Добро јутро! шева нева,
Зора одговара.
Мајка с чедом уранила
Па прозор отвара.

Добро јутро, цвеће мпри
А гучу голуби,
На прозору мајка стоји,
Па чеданце љуби.

Сад ће сунце да се роди,
Бежи ноћца тавна,
„Гледај, чедо, рујну зору,
— Је-л како је славна!

*

Јесте зора красна, дивна,
Јесте зора славна, —
Само ј' љубав материна
Тој дивоти равна.

Н о в а р а д о с т .

Лутко моја, лучице,
Хајде да играмо !
Лутко моја, лучице,
Јоште данас само !

Ципеле сам изула, —
Мајстор их оправља ;
А сутра ћу у школу,
Ако бог да здравља.

Ја ћу сутра у школу. —
Одвешће ме стрина ;
Јер ја имам, па имам
Већ седам годпна.

Лутко моја, лучице,
Што си тако мала ?
Да си већа, и тебе
У школу бих дала.

Али нека, нека те,
Остај мало сама ?
Бићеш и ти старија
За годину дана.

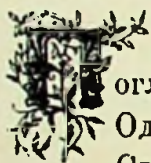
Увек ћеш ме чекати
Код мог брата Луке ;
Кад се вратим из школе,
Ти рашири руке.

Кад те браца испусти,
Мораш лепо дубит';
Кад се вратим из школе,
Ја ћу те пољубит'.

Покашћу ти писмена
Из мога буквара;
Учпћу те како се
Сриски разговара.

Магарац и врула.

(По Рајнику.)

Погледајте нашег малог Ђурицу,
Од трске је направио врулицу,
Свирао је лепо, ситно, шаљиво, —
И магарац слушао га пажљиво.

Ђурка мисли магарцу се прохтело,
Па би и он да посвира весело, —
Ту му радост закратити не теде.
Пружи врулу — магарац је — поједе.

*

А по томе закључити ваљда смем,
Да магарац не ужива ни у чем;
Магарац се не зна лепше провести, —
Ој презире што не може појести.

Срећан пут!

Срећан пут вам, добри ђаци!
Нек вас анђ'о прати здраво!
Три цветића с оних стена,
Где је гњездо српске славе!

Срећан пут вам миле ћери
Оца дична, мајке врле!
Погледи вас наши прате,
Молитве вас наше грле!

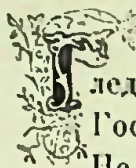
Срећан пут вам наше *сестре*
Још по крви од Косова,
И по болу опитних рана,
И по зори дана нова!

Сви ми знамо куда шаље
Дичан отац децу младу;
— Ви идете својти нашој
У далеком Петрограду.

Сви ми знамо за шт' идете: —
За науком жеђ вас гони:
— Наука ће нама свима
Лепше дане да поклони.

Срећан пут вам, добри ђаци!
Науком се срећа снује,
— Свако српче, где год које,
„Срећан пут!“ вам довикује.

Циганин фали свога коња.

ледаш, — је-ли? мога коња,
Господару стари!
Не знаш је-ли коњ, ил' тица
Ластавица?

Скидај наочари, —
Не можеш се нагледати, —
Већ хајде назари!

Ти још питаш за „Путаља“
Да ли ваља?
Немај бриге!

Да не ваља, не би био,
Он код Циге.

Не можеш га у царској
Наћи итали, —
Само што Цига неуме
Да га фали.

Да га поспе сувим златом
Ко не иштеди, —
Још и онда један дукат
Више вреди.

Ако имаш: једе сено,
Зоб и сламу;
Ако немаш: он не иште,
Не треба му.

Немој да му гледаш зубе,
Мој голубе, —

Ни ја му их нисам глед'о,
Немој ни ти, —
Тај не може остарити;
— Што га дуже тераш, куме,
Све је млађи, —
Па де, сад му
Пара пађи!

А што питаш : хоће-л моћи,
Какав јендек да прескочи?
Јендек, јендек, какав јендек?
Тај се није још родио
Ког он није прескочио, —
Прескочи га тако лако,
Као да је биле неко, —
И то *уздуж*, не попреко.

Ја га јашем без седла, —
Седласта му леђа,
— За пасош га не питај,
Јер — то њега вређа.

Иди, куме, иди, иди —
Још ме питаш : како види?
То је да се приповеда :
Види остраг ка' и с преда,
Види ноћу ка' на дану,
А на дану ка' у ноћи. —
Таке су му очи.

А што питаш, мој пријане,
Има-л мане?

Та за то га и продајем,
Мој пријане,
Јербо нема мане, — —
Таки коњи нису за нас,
За Цигане.

А брзина каква му је?
Малко је бржи од олује.
Сад ћеш чути,
Казаћу ти:
Једном сам се из Ердута,
Врак'о с пута;
Ма да нас је пљусак виј'о,
Он се није уморио.
Муња севне, а он рже, —
Пљусак брзо, а он брже;
Пљусак нишман на мог ата,
Па га вата;
А „Путаљ“ га преко гледа,
Па се не да;
Пљусак лети, да полије,
— Тек што није!
Кад стигосмо под шатора,
У цигански дворац леп,
На мом коњу све је суво,
Покис'о му само
— Реп.

Купање.

Зла је то дивота,
Кад се ко окуна!
— Што се не би купали,
Вода није скупа!

Морамо се купати,
Прљавштину стрести.
— Нечистоћа привлачи
Рђу и болести.

За то ј' мајка спремила
Воду, — али млаку,
За то је окупала
Свога малог Лаку.

А сад вели: „Цицу ми
Пунтати не смете,
Јер ће мислит', да је сир,
Појешће ми дете!

Купову је слободно, —
Нек се заиграва;
Он ће Лаку чувати
Кад легне да спава.

А старији, Андрија,
Он се већем свук'о. —
Што га већ не купају,
Чисто би се тук'о.

Чекај, чекај, Андрија,
Док обрешу Лаку,
Ти ћеш онда добити
Другу воду млаку!

Лака ће се у колевци
Топити у сласти,
А што буде снесао,
Не ће ником касти.

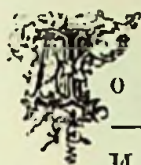
Мала читаља.

А се човек прекрети,
Милом богу хвала!
Е, гледај је, молим те,
Колишна је мала!
Немаш је шта видети,
Мања ј' него лала, —
А већ ти је у руке
Књигу дочепала!
Чита-л она озбиља,
Ил је само шала?
— Ја бих рек'о да чита,
Макар да је мала;
Да не чита, до сад би
На књизи заснала.

Х и д е р.*)

(Од Рикерта.)

О вароши дошао сам неке,
— Овако нам *Хидер* приповеда —
И у врту, где су воће брали,
Нађ'о старца кукуљава, седа.
Ја запитах старца у крај жбуна:
„Је-ли одавно ова варош туна?“
Та је варош — одговори дека,
Од вајкада и од намтивека.

Опет, после петстотина лета,
Ја опет прошета.

Од вароши, негда тако лене,
Ваш ни трага није било сада;
Ту је чобан у врулицу свир'о,
Ту је била зелена ливада.
„Где је варош, што је овде била?“
Ја запитах — „Кад се изгубила?“
Каква варош! — чобан насмеја се,
Од како емо, ту нам стадо пасе.

И опет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Сад ливаде није више било.
Али дивне ево слике нове!

*) *Хидер* је био староперсијски војсковођа и про-
рок. О њему вели иранска епика, да се он напио на пз-
вору вечите младости, (за који се држало, да је у Кав-
казу, и који је велики Александар узалуд тражио).

Сиње море, пучина бескрајна, —
Ту се броди, ту се рибе лове.
Ја запитах на обали људе:
„Од када је ово море туде?“
Згледнуше се: Шта овај бенета?
Ту је море од како је света.

И онет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Тражим море, — али мора нема,
Сад је шума дебелога лада.
Ту напћох стара пустињака,
Бела му је до колена брада.
„Ова шума стоји-л овде давно?“
А старац је само главом ман'о,
Одговор сам са чела му чит'о:
Ко би вечност за почетак пит'о!

И онет, после пет стотина лета,
Ја овуд прошета.

Сад је онет варош овде била,
Пуна света и живота пуна.
Питах: „Где је шума, стадо, море?“
Од када је ова варош туна?“
А светиња у запосу бунца:
Ова ј' варош, од како је сунца!
Гледај куле, гледај наше дворе,
То ће трајат' док је неба горе!

Па добро! после пет стотина лета
Доћи ћу онета.

Сунце и ветар.

(Од Е. Лауша.)

Вално се ветар свуда,
Уздиз'о се преко свега,
И сунцу је пркосио,
Да је јачи и од њега.

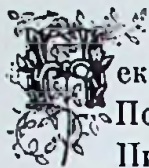
„Ниси јачи“ — сунце рече;
„Хвалија си, ветре само!“
„Ја ти рекох, да сам јачи!“ —
„Е па хајд' да покушамо!“

Ви'ш путника оног доле,
Где корача поред Саве.
Да видимо, ко ће прије
Шубару му скинут' с главе!“

Поче ветар дуват', — али
Што он веома дува, брце,
Путник веома капу чува,
И на уши навлачи је.

За тим поче сунце сјати,
Кад је ветар већ умин'о, —
Сунце сјало љупко, мило,
А путник је капу скин'о. —

Торба пуна или празна.

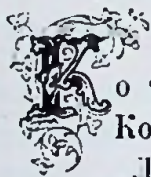

Еко ј' хтео Циганову мудрост
Побоље да сазна;
Питао га: „Која ј' торба лакша:
Пуна, или празна?

Није дуго премишљао мисли
Стари Циган Јакша, —
Брзо рече: „Дај ми торбу пуну,
Та ће бити лакша!“

„Ма како би пуна лакша била?“
— А Јакша се смешка:
„Јер ја празну одавно познајем, —
Та је здраво тешка.“

Слован дротар.

Ко то селом иде?
Ко то шором зове:
„Лонце крипит', лонце.
Шерпење, котлове!

Од куд идеш, момче?
Да ли из свог јата?
„Ја долазим управ'
С високих Карната.“

Па како је тамо,
Славске горе листе?

Јесте-ли већем срећни,
— Ил' још ни сад нисте ?

А Јане нас гледа,
Подижући плека,
Као да нас пита :
„А шта је то : срећа ?“

Шта вам раде школе,
Гимназије драге ?
Па Матица ваша, —
Има-ли здраве снаге ?“

Уздануо Јане.
Па се горко смије :
„Свега ј' тога било,
— Сад га више није.“

Сећате-ли се радо
Светлијега доба ?
— Купите-ли се често
Код Штурова гроба ?

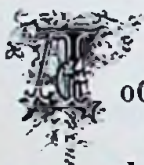
„Сећамо се кадшто
У дубини душе,
— Док нам и тај спомен
Силом не угуше.“

А оре-ли се барем
Веселе вам песме !
— „Хеј ! Та Слован данас
Слован бити не сме !“

Знаш ли барем једну
Песму — реци ми је!
„Знао бих једну само,
Ал' весела није :

*„Њитро, мило Њитро,
Ти слованска мати,
Кад позрем на тебе
Мусим заплакати!“*

Молитве мале наше Данице.

I.

обро јутро, добри бого!
Ја сам мала;
Ја ти не знам ништа рећи,
Само : Фала!

Фала, што је зора тако
Лена, мила!
Фала, што ме мајка моја
Пољубила!

Фала, што нам отац добар
За нас ради!
Фала, што нам кора леба
Тако слади!

Фала, што се играт' могу
С братом малим!
Фала, што ти могу за све
Да зафалим!

II.

Кад ја спавам, око мене
Анђелићи мали лете.
Ој анђели, браћо моја,
Зар ме дању не волете?

Ој анђели златокрили,
Које сневам сваке ноћи,
Научите мене малу.
Којим путем ваља поћи.

Којом стазом ваља ићи,
Кад изиђем из кућера,
Да ми нога не поклизне,
Да не сретнем каква звера.

Да не згазим ситна мраву,
Да не паднем у проломе;
Да Сркиња будем права,
Да не згрешим богу моме.

Да се тице опет врате,
Да процвета опет цвеће;
Да изучим књигу малу. —
Да дорастем и до веће.

Да из ока моје мајке
Никад суза не полете;
Да јој увек чујем речи:
„Мило моје, добро дете!“

Зека, зека из јендека!

(К елици.)

Кочи зека из јендека,
Па по снегу лако прти,
За њим скочи други, трећи,
А за трећим и четврти.

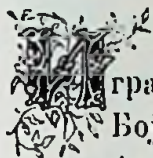
По њилиму белом скачу
Један другом на крчају. —
Преметну се преко њушке,
Ваљају се полеђушке.

Гуркају се у том трку,
Тушкају се у том хуку,
— Ко их гледа, не мож' знати,
Играју-л се ил' се туку.

Гледао их ловац стари;
Пунати му беше жао,
Узе листак књиге беле,
Па је зеке — нацртао.

Зека, зека из јендека,
Данаске си срећан био!
Данас ти је — деце ради —
Стари ловац опростио.

За шт' је војска ућутала.

(К слици.)

Играла се деца мала
Боја и војника;
А у боју има увек
Вике и усклика.

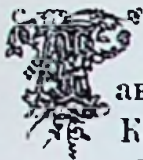
Душмана су надјачали,
Град су му отели;
Победа је њина била,
Њом су се занели.

Па сто их вратише се
Још од боја врући.
Вратише се под заставом
Кући, певајући.

Ал' у собу кад уђоше
Са тешкога пута,
На једаред цела војска
К'о нема заћута.

Могao би човек чути,
Како расте трава,
А зашто су заћутали? —
— Мали браца спава.

Зецови у очајању.

(С латинског.)

авно је то било, — ко би време знао,
Кад је зецовима живот додијао.
„Јадан је то живот!“ — попикаше зеке,
„Све стрепши и тресш од невоље неке,
Никад немаш мира, ни дању ни ноћи,
Не знаш кад ће ловац с хртовима доћи!“
Сви пођоше дакле, због вечите страве,
Да у воду скоче, па да се удаве.

Кад је дошла руља, духа тако слаба,
До језера, — ту је било много жаба.
А малене жабе, кад сназвше зеке,
У највећем страху повикаше: „Креке!“
Поскакаше, јадне, стрмоглавим скоком,
Да се спасу у свом језеру дубоком.

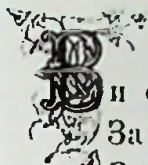
Један зече рече: „Пријатељи моји,
Где, зар има кога ко се и нас боји!
Е, хвала ти, боже!
Хајд'мо, браћо, натраг, још се живет' може!“

*

Кад терети тешки хоће да те сморе,
Ти погледај друге, још слабије створе,
Па ћеш тако бити срчаније воље,
И трићеш лакше, док не буде боље.

К о з а к.

(К слици.)

Ви сте чули. — а ко није?
За кршине јунаке,
За соколе руске земље,
За донске Козаке.

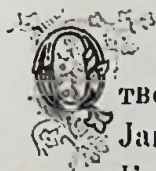
Једно тако срце вреди
Три царева града,
А такових има тамо
Стотина хиљада.

Ево једног, — гледајте га, —
Очима пресеца.
Мирно ј' доба, — он сад лови
По стенама зеца.

Ал' затруби-и ратна труба,
На лава навали,
И лавови пред њим беже
К'о зецови мали.

Чупоглавац из кутије.

(К слици.)

творише кутијинцу
Јањца и Ната,
Коју им је са вашара
Синоћ дон'о тата.

Из кутије искочио
Чупоглавац мали,
Па је стао, к'о да пита.
Но! — Што сте ме звали?

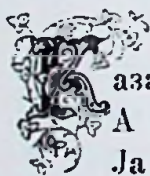
„Звали смо те — да нам певаш.“
Хтеде рећи Јана,
Хтеде рећи, ал' не може
Од тешка смејања.

А Ната би радо рекла:
„Ја те нисам з'ала!“
Ал' од страха стисла јој се
Та усташица мала.

Дете и магарац.

(По немачком.)

Дете.

азаћу ти загонетку,
А лака ће бити,
Ја се надам да ћеш је ти
Таки погодити.
Каква је то животиња,
Сива јој је длака,
На леђима може понет'
И два и три цака?
Уши су јој дугачке,
Глава од три неди,
А у глави што има,

То много не вреди.
Кад се чкала наједе,
Најбоље јој прија.
Кад се чему радује,
Онда виче : Ија !

Магарац.

Чекај, да се промислим,
Није то баш лако !
Хтео бих се мислити,
Али неznam како,
Ал' бадава, — загонетка
Одвише је фина, —
Не могу је погодити.
Ни за сто година.

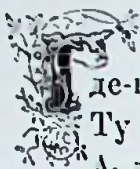
Дете.

Хахахаха. — *то си, ти*
Мој ушоња сиви !

Магарац се забечи.
Па се томе дивн.

А дете је магарца
Зврцнуло по глави.
Сад се теком уверило
Да ј' магарац прави.
Нит' је више долазило.
Да с њиме ћерета, —
Да му загонета.

Сади дрво.

де-год нађеш згодна места,

Ту дрво посади!

А-дрво је благодарно,

Па ће да награди.

Наградниће изобиљем

Лада, плода свог,

Наградниће, било тебе,

Било брата твог.

Му-у!

(К е л и ц и.)

Му-у!

— Ха, — сад си ту!

Сад ћу те вијати,

Сад ћеш долијати,

Сад ћеш искијати!

Где сад јунака мог

Како га страни рог!

Му-у!

Ја вијам децу злу.

Му-у!

Сад таки реци ту,

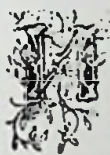
Ти несташна салауко,

За шт' си моје теле тук'о?

Грун'о си га баш вилама,

Те сирото и сад рама.
Ја не волим децу злу —
Му-у!

А сад, враже мали, бледиш,
Не смеи да ме ни погледниш;
Дрхћеш као прут.
Е, па не ћу строга бити,
Данас ћу ти опростити,
Али — али други пут, —
Само дирни моје теле,
Биће онда: Куку, леле,
Рогом ћу те замлатати,
И' онда ћу те климатати.
Петрешћу ти злоћу сву —
Му-у!

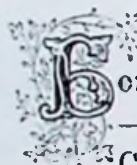

Цајки зебу прсти.

не блиста, зима етеже!
Ветар брије, чисто реже;
Нема сунца, не види се
На плавоме небу, —
Наша Цајка у длан хуче,
Претићи јој зебу.
— Нека мало хуче, трља
Прсте своје Цајка мила.
Нека, нека не би-л тако
Боље зиму запамтила!
Кад запамти зиму, цичу,

Слађе ће јој онда пасти,
Кад пролеће топло сине,
И донесе своје сласти.
Кад побегне магла сива,
А заплави небо ведро,
А ливаде пружи цвећа
Пуно крило, пуно недро.
Слађе ће јој онда пасти
Љубичицу тражит' широм,
И слушати глас славујев,
И трчати за лентиром.

Б о ж и ћ.

ожић, божић, мили дане!
— Међ' нама се рађа бог,
Све су душе обасјане
Чистим сјајем зрака тог.

Сва су срца пуна сјаја.
Спремајућ' се за тај дан, —
Као да је блесак раја
Полажајник у наш стан.

Звона звоне, — тамјан мир
Као вечног нада цвет;
А света се црква шири,
Да обгрли цео свет.

Небеса се отворише
Патницима на утех.

А вера нам сузе брише,
А љубав нам прашта грех.

По поду је златна слама,
— Хај, по појзи деце сплет, —
Благо нама, благо вама,
Кад дорасте млађи свет.

Благо свима, тамо амо,
У ширину, у округ!
Благо нама — ако знамо
Чим се плаћа овај дуг!

Спас се рађа: Сваку муку
Да отрпе за род свој, —
Ох, хвала ти на науку,
Христе, боже, спасе мој!

Поћи ћемо путем истим,
— Ал' ти да нам снаге даш:
*„Сподоби нас срцем чистим
Тебе славит’“* — спасе наш!

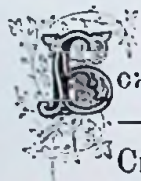
Пофалио у рачуну.

он кад су се прве магле
Селом завитлале,
Наш брат Ранко направио
Соничице мале.

Слађе ће јој онда пасти,
Кад пролеће топло сине,
И донесе своје сласти.
Кад побегне магла спва,
А заплави небо ведро,
А ливаде пружи цвећа
Пуно крило, пуно недро.
Слађе ће јој онда пасти
Љубичицу тражит' широм,
И слушати глас славујев,
И трчати за лептиром.

Б о ж и ћ.

Божих, божих, мили дане!
— Међ' нама се рађа бог,
Све су душе обасјане
Чистим сјајем зрака тог.

Сва су срца пуна сјаја,
Спремајућ' се за тај дан, —
Као да је блесак раја
Полажајник у наш стан.

Звона звоне, — тамјан мир
Као вечног нада цвет;
А света се црква шири,
Да обгрли цео свет.

Небеса се отворише
Патницима на утех.

А вера нам сузе брише,
А љубав нам прашта грех.

По поду је златна слама,
— Хај, по појзи деце сплет, — —
Благо нама, благо вама,
Кад дорасте млађи свет.

Благо свима, тамо амо,
У ширину, у округ!
Благо нама — ако знамо
Чим се плаћа овај дуг!

Спас се рађа: Сваку муку
Да отрпе за род свој, —
Ох, хвала ти на науку,
Христе, боже, спасе мој!

Поћи ћемо путем истим,
— Ал' ти да нам снаге даш:
*„Сподоби нас срцем чистим
Тебе славит'“* — спасе наш!

Пофалио у рачуну.

он кад су се прве магле
Селом завитлале,
Наш брат Ранко направио
Соничице мале.

Од тог доба, кад устане,
Кад у кревет леже,
Он у себи увек мисли:
„Где си, где си, снеже!“

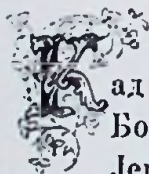
• Он би радо на соница
Мет'о своје „Семе“;
А и оне кад то чују,
Од срца се смење.

А сад мисли: „Ту је божић,
Онда снега бива.
А кад прође, вратићу га
До пошних њива.

П' онда ћу се на соница
Спустити са брега.“
— Све је спремно, све готово,
Само нема снега.

Споменик близу Алексинца.

(К слици.)

Кад прођеш туда, ту капу скини, —
Богу се помоли, —
Јер ту се многа јуначка крвца
За братство проли.

Кад бојна труба Србију диже,
Да Српство одбрани,

Пођоше гинути', ал' брат повика :
„Не ћете сами!“

И чак са даљних северних страна
Русија с' диже.
И љубав братска и љубав славска
У помоћ стиже.

Ох, сви су они бесмртно име
Задобити знали.
Многи су, многи за народ српски
Свој живот дали.

Дали су живот, који се никад
Не може да врати, —
Може ли ико, може ли иком
Што више дати !

Ту капу скини, богу с' помоли,
— Сети с' дана тешки';
Па чувај оно, што су ти претци
Стекли витешки !

*Велик је камен на гробу Руса,
Зна ти много рећи.
Ал' спомени живи у срцу српском
Далеко ј' већи.*

Ево ти!

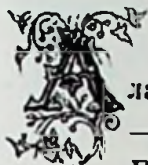
(К елици.)

во ти, чедо моје,
Тичице твоје!
Чим је тебе угледала,
Одмах ј' песму запевала.
Шта ти пева, моје дете?
Ви се ваљда разумете.
Ја бих рекла, да ти поји
О сновима нада своји', —
Да ће зима брзо проћи,
Да ће летњи дани доћи,
Да ће све магле минут',
Да ће сунце летње синут',
Процватиће шарно цвеће,
Заславиће премалеће.
То ти пева, моје дете!
Вас двоје се разумете.

А кад све премалеће,
Кад процвета шарно цвеће,
Ти ћеш онда јачи бити,
Сам ћеш прозор отворити,
Знаћеш рећи
Две три речи:
„Нај, слободу, тицо, нај је!
— Не од мене, — од бога је!“

Материна десна рука.

(К слици.)

ла веје, ала пада,
— Па све крупне пауљице;
Пада на нос и на лице,
На ручице и ножице.

Нигде нема голе земље,
Сва је снегом покривена,
Потраје ли до вечери,
Биће снега до колена.

Само нек је срце топло,
Вејавица ј' ситна мука!
Тако мисли и Милева,
Материна десна рука!

Уранила ј' здраво рано,
— Још спавају други ђаци, —
А мајчина десна рука
Већ је била на пијаци.

Купила је брашна, јаја,
Купила и леба мека,
Грумен соли, венац лука,
Купила је браћи млека.

У коринци праћака се
Још и једна мала штука, —
Све то уме да избере,
Материна десна рука.

Погодила ј' таљигаше,
Да донесе с грађе дрва;
А сада се кући враћа
— И у школи биће прва.

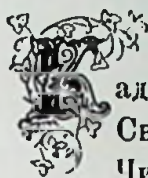
Ту ће писат', рачунати,
И пазити све да схвати,
А вадатак, — кад прозову —
Ала ће га дивно знати!

Кад једанајет куцне сата,
Из школе ће кући доћи,
Па ће одма мајку питат':
„Могу ли ти што помоћи?“

Све ће радит' драге воље
Око мајке непрестанце;
Постакнуће ватру боље,
Умесиће и резанце.

Па ће онда вредна Милка
Школске књиге да се лати;
А у вече кад све сврши,
И „Невен“ ће прочитати.

Благо ћерци, која уме,
Да отаља све послове,
— Благо мајци, која ћерку
Својом десном руком зове!

На светог Саву.

ад сте јуче, мила децо
Сви радосни били,
Чистом душом свете песме
Угоднику вили.

Песме вили на његову
И на своју дику,
Светом Сави, српског рода
Првом просветнику.

На ме паде, не знам зашто,
Нека брига љута,
Уздан'о сам тога дана
Неколико пута.

Сек'о сам се црна мрака
И борбе кржаве,
Па сам глед'о у икону
Светитеља Саве.

Одвеле ме брижне мисли
До оних крајева,
Где још ни сад *српској* деци
Српске школе нема.

Како је то њима тешко,
Лутати по тами, --
У туђини, у несвојти,
Видети се сами.

Благо вама, мила децо,
Којима се даје
Да у својој драгој школи
Прибирате знање!

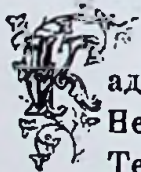
Где с' језиком миле мајке
Свака врлост буди;
Где с' учите да будете
И Срби и људи.

Штујте школу, као темељ
Будућности праве,
Српску школу к'о аманет
Светитеља Саве!

Благо нама идућ' к знању
По *српскоме* путу,
Ал' ја плачем, кад год видим
Грану отргнуту.

Песма о песми.

(К слици.)

ад се оно с прва греха
Небо наоблачи,
Те мораше људи
Из раја изаћи, —
К'о кад сиви соко сломи
Своје десно крило,
Тако им је горко,

Тако тешко било.
Један другог болно гледа :
„Овако се живет' не да!
Та ми канда нисмо људи;
— Празна срца, празне груди —
У празнини муке с' јате,
— Зар нас клетве дотле прате?
Ил' ће очај да нас страти,
Или ћемо подивљати!

На тај вапај, на те гласе
Творац света смилова се:
„Ја досудих вашем греју
Тежак део.
Ал' да тако тежак буде
Нисам тео.
Сиђи доле, ћери моја
Најмилија!“
А кћи сиђе, — то је била
Поезија.

И на земљи к'о да ново
Сунце сину,
Те разведри празну тмину,
Пустолину.
Где је бола, где је јада,
— Песма блажи;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи;
Где су људи добре људи,
— Песма с' ори;

Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже;
А где сумња све обори,
— Песма диже.

Ено мајке код колевке
Чедо тија,
Чедо спава, а мајка га,
Песмом њија.
Песма мири, ленше него
Цвеће мајско,
А што песма чеду жели,
То је — рајско.

Ено цркве, божја храма.
Пун је света;
Верни поју, песма с' диже,
Кроз кубета.
Где год цркве, свуд се таки
Глас разлеже,
То појање слабе створе
С богом веже.

Над мртвацем песма плаче:
„Свјати боже!“
А из гроба нади ничу,
Па се множе.
Та и гроб је тек колевка
Бољег дања,
— И звона су само песме
Поуздања.

Ево свати, опет песме,
— Дивни дани!
Песма е' пева младој пeви,
„Бисер-грапи“.
Песма тресе пред младеце
Росно цвеће,
Доварава, дочарава
Рајске среће.

Ено ратар с тешким трудом
Оре радо;
Ено пастир у самоћи
Јави стадо;
Ено молба сложено прегла
Сложно ради, —
Труде, патње и самоћу
Песма слади.

Сузна мајка сина чека
Из далека;
А и синак о њој снева,
Па понева.
Песма иде кроз свет цео,
Не мори се:
„Мила мати, бог ће дати,
Надај ми се!“

Под столетним растом седи
Гуслар стари,
Прошлост враћа, душе крени,
Срца жари.

Хај, што Србни још се држи,
Крај сви зала —
Песма га је одржала,
Њојзи фала !

Где је бола, где је јада,
— Песма блажи ;
Где се клоне, где се пада,
— Песма снажи ;
Где су људи добре ђуди,
— Песма с' ори ;
Што не можеш друкче рећи,
— Песма збори ;
Где утехе нема друге,
— Песма стиже ;
А где сумња све обара
— Песма диже.
Јер у песми нема мржње,
Љубав влада ;
У песми је цветак *вере*,
Мелем *нада*.

Ко не схвати песма шта је,
Шта ли може,
За њега си заман ћерку
Посл'о, боже !
Док о рајској срећи снева
Душа живља,
Он ће, клетник, да се следи,
Ил' подивља.

Негуј песму, њом' кени скротит'
Љута тигра, —
Али песма не сме бити
Пуста игра.
Песма мора бити света,
Бити чиста,
Баш ко звезда, у висини
Што се блиста.
Мора бити богодана,
Племенита,
Мора бити обасјана,
Истинита.
Мора тећи из дубине
Срца здрава, —
Така песма све осваја,
Покорава.
Таку песму гаји, негуј,
Док те траје!
Не скврни је лажном душом,
— Светиња је!

Прогоните-л таке песме,
Чисте свете, —
Збогом среко, — збогом наде, —
Збогом свете!

НАСТАВАК ОДЕЉКА XI.

THE ARCADE MASTERS

Натписи и ситнице.

Вером, као и капутом.

- А. Што с' преврн'о вером,
Тако ти олтара?
Б. А да шта ћу с њоме
Кад је већем *стара*.

Широкогрудје.

„*Не гледа се међу браћом
Ко се како крсти*“,
Веће — пишу-л му латинцом,
Или можда ћирилицом прсти.

Посници.

Где се много пости,
Ту обично има
Граха и насуља,
Љука и зејтина
— Хоћу рећи уља.

Практични бесрамник.

- А. Под ноге је образ мет'о,
За шт' то чини он?

Б. За то што је од те коже
Понајдебљи ђон.

За што? — можда за то.
За што многи тако рано
Оду с овог света?
А да није, а да није
Са „многаја лета!“

На гробу једнога тирана.
Овде лежи тиран,
Да-л је сада миран?
Мора бити миран,
Кад је балсамиран.

Слава Који.
На *бојноме* пољу
Ти си, Којо, славан?
На *бојноме* пољу
Нико теби раван!
Јер ти си се, Којо,
Дању ноћу *бој*о.

Мајсторија.

- А. На што су ти Бранко,
Тя бонбони жути?
Б. Ја их чешће дајем жени,
Јер док једе, ћути.
А. А за што јој носиш
Меда тако густа?

Б. Та ко велим, не би-л јој се
Залепила уста.

Благо сека Јеци.
У случају болести
Благо сека Јеци
За лекове не плаћа
Ничт' у апотеци:
Све то појзи иде
На белило приде.

Пре брака и у браку.
Док је био нежењен,
Цера је Анету,
Од велике љубави
Глед'о кроз лорњету,
Од како је ожењен,
Не тражи лорњету,
Он сад гледи — *кроз прсте*
Женицу Анету.

По смрти доктора Симе.
Кад је умр'о доктор Сима,
Плакао је гробар Тима,
Кад му ј' раку коп'о:
„Сад сам“ вели „проп'о!“

Адвокат Божа.
Кад је био јоште дете
Познав'о сам Божу;

Он је увек хват'о жабе
И дер'о им кожу,
За то га је тата
Дао за адвоката.

В и ц.

Ономад је Гојко
Начинио виц, —
Жена хоће свилу,
Он јој рече: *циц!*

Мати кори ћерку.
Не ваља ти, што се *белиш*,
Тери моја премила!
— Ви'ш, ја кад сам била млада
Ја сам се — *румнила*.

Фра Мартин.

Зар ти не знаш Фра Мартина? —
Треба да га знаш.
— Калуђер је, гвардијан је.
Ал је и карташ.
Он обвезе има двоје,
Обе поштује:
Обвезан је он и *рају*,
Ал' и *паклује*.

Калуђеров одговор.
Калуђеру посташ ли? —
Питала га грешна руља.

— „Ја не волим у рај ићи
Прекo гpaнka и пaсуља.“

Вино, вино, вино — с водом.

Вино, вино, чисто вино
До по ноћи пије Гега!
А тек тамо по поноћи
Мало *воде* — (у кревет га).

Баба Ракина кћи.

За што ќерка баба Раке
Диже носић у облаке? —
И то ми је разјаснио
Синоћ један враг:
„Јер ни сама не воли
Свој марисат' траг.“

Неједнаке мере.

Уводи се све то јаче,
Да се мере изједначе.
Ал' брат Пера још због мера
Псује триста вера.
Он пожути и пребледи
Кадгод упореди
Своје жене *дуги* шлен,
И свој кратки џен.

Доказ младости.

Ево нека свако чује
Како лепо доказује
Госпођа Пијада,

Да је и сад млада :
„Пре шеснаест година
Муж ми умр'о, — чујте !
Онда сам се *на ново*
Родила, — верујте !“

Опет адвокат Божа.

- А. За што воли зеца
Наш адвокат Божа ?
Б. Јер са зеца може здерат'
Седам, осам кожа.

Цера судија.

Чудите се како Цера ступа
У судије, — кад је тако луд.
— Молим, молим, и до сад је ћупа
Увек била суд.

Влажна кућа.

- А. Одашта је влажна кућа
Господине Мише ?
Б. Е, гле, јако, — зар не знате ?
— Он и песме пише

Жена под стражом.

Симина је Мара лена !
Тако вели кажа.
За то ли је дакле поћу
Увек чува стража !
То се Сими не замера, —
Лена му је Мара ;

Само, само ко је чува
Од — ноћног стражара?!

То се зове жена.

Кад ћеш Тину видети
Дурљиву и љуту?

Само онда, брате мој,
Кад јој муж на путу.

Слаба политика.

Ко Словене „змијом“ прави,
Политику има слабу, —
Јербо змија може,
Да прогута жабу.

Списатељ Даџа.

(С немачког.)

Данас видех списатеља Даку
Где је дао грошић
Једноме просјаку.
Разведрите, критичари,
Ваше мрко чело,
Дочекасмо и од Даке
Једно добро дело.

Errare humanum est.

(С немачког.)

„Погрешити — човечно је!“
Тако вели Сима.
Јест, — то ј' једно човечно
Што у њега има.

Неком песнику.

(С немачког)

У песме си слио муку
Свог живота, својих жеља ;
Ми смо песме прочитали,
Ох, — то беше мука веља !

Просветна породица.

(С немачког.)

Просветна је породица
Те госпође Стаке :
Мајка воли учитеље,
Ћерка воли ђаке.

Госпођи Н. у споменицу.

(Од једног веома искреног пријатеља.)

(По немачком)

Ти си тако лака, чила,
Ти си као горска вила,
Ти си тако лена, мила,
То јест некад била.

Доктор Берберински

(По немачком)

Разболи се доктор Берберински ;
Па се лечи по своје систему.
„То је добро, бар ће оздравити —“
— Кога мислиш ? — „Та пацијенте му !“

За што? — За то.

(По немачком.)

Пит'а неко: За шт' је то,
За што браца Ива
Своју жену Ану
Анчицом назива?
Одговор му дали!
„Сваки човек своје зло
Воли да умали.“

Назови слободњак.

(По немачком.)

Љуљко Модић као лептир
Слободу облеће,
Он гине за њоме,
Али за њу не ће.

С а т и р и ч а р.

(По немачком.)

За шт' је само у вече
Сатиричан Моца?
— Јер код њега боцкање
Долази од боца.

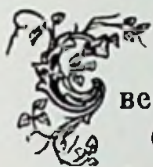
Ж е н с к е.

(Из Логан-а.)

Кад их цмокнеш у руку,
Оне те изгрде.
— Ја верујем да се на то
Њина уста срде.

БУЛИТИ УВЕОЦИ.

Булићи увеоци.

ве што даље време хити,
Све се већма прошлост грли,
Све се већма моји мртви
Мени чине неумрли.

Све их већа светлост хвата,
И рајске их зраке љубе;
Нестаје им сенке с лица,
С облика се црте губе.

Све што дубље у њих гледим,
Примајућ' им светлост у се,
Све то већма, све то јаче,
Душе њине сливају се.

Махом дође мом погледу,
Па не могу разазнати
Које ли је моја љуба,
Које ли је моја мати!

Тражим сляку оца свога, —
Јест она је, — ал' је нова —
Прошетена ј' душом мојих
Пријатеља и другова.

Тражим лице своје деце,
Што су рано у гроб пала, —
Спојила се, — а кроз-а њих
Смени с' сестра моја мала.

Кликнем: Оче, мајко, љубо,
Друзи, децо, сејо моја!
И сузе се моје суше
На светлости тога споја.

Кроз гроб само ваља проћи,
Па ћу с' и ја с њима слити.
Ако-и тамо нема ништа?!
— И тад ћемо једно бити.

*

Ево венца тужна цвећа.
Кој' сам теби поч'о вити,
А венац се шире шлео
— Све вас може загрлити!

Не могу га у вис бацит' —
Па нек' стоји иза свега
Међ Србима, као спомен
Мог живота и нашега.

(1881.)

1.

Болна лежи, а нас вара нада:
 Оздравље, оздравље млада!
 Наша нада, — сен празнога сена —
 Поседамо поред одра њсна.
 Ми и сену верујемо слепо.
 — Она моли: „Причај ми што лепо!“

Гладећ' косу са чела јој врела
 Смишљах шта би радо чути хтела.
 Што ј' најлепше радо бих јој низ'о
 Видиш, душо, пролеће је близо, —
 А њој свану:

„Пролеће је близо.“

Небо ће се заблистати блистом,
 Гора ће се заоденут' листом,
 Сунце синут', како није давно, —
 Одазва се:

„Ох, сунашце славно!“

Оживеће у лугу славуји,
 Сва ће гора песмом да забруји.
 Она шапну:

„Ох, мили славуји!“

Дик' ћемо се Фрушкогорском рају,
 Ићи ћемо све у загрљају;
 Пландовати по оном буквику,
 Она рече:

„Ти ћеш носит' смиљку!“

Гледаћемо лишће и дрвеће,
Брати ћемо јагоде и цвеће,
Дивећи се планинском миру
Стићи ћемо белом манастиру;
Па у храму, где су рајски зраци,
Молићемо с' богу —
„И божијој мајци.“

Знаш у хладу, испод оне гране,
Бистри извор, где смо били лане,
Кажу да је из врлинних двора,
Од њег' болесник оздравити мора.
„Оздравити мора...“

Кад с' окрепим на томе студенцу,
Тада ћемо поћи горе к венцу,
Ићи ћемо стазом и вијугом,
Ићи ћемо пропланком и лугом,
Оном вису, —
„Што је небу близу.“

Од куд видимо на све четир стране
Даљна места, њиве и пољане;
Лево Дунав, Банат, Бачка мила,
Авала се десно заплавила.
А по даље ти брежуљци сиви,
То је Босна — и ту Србин живи.
„Је ли, — Србин живи...“

То је рекла, на се задрхтала;
Очи свела, на мирно заснала.

— Гледамо је, шта ли, боже, сања,
Уморена од тог путовања.

Ми стојимо, — мира јој чувари —
Гледећ' лице, како јој се жари, —
А том жару допирују хлада
Уздисаји нашег празног пада.

II.

Јуче чарах пролеће и цвеће,
Да се по њем шеће;
Будих горе, да зелен прихвате,
И славује да се песме лате;
Причах извор из вилиних двора,
Од ког болник оздравити мора;
Надољсвах прилици мисли таму;
Клецах надом у божијем храму;
Звах природу, која јоште дрема,
А данаске, — свега тога нема.
Гледам тамо, на опет овамо,
Нигде ништа, — једно сунце само,
Једно сунце, — и то ће да зађе.
— Да ми никад више не изађе....

III.

Пођем, клецам идем, застајавам,
Шеталицу сату задржавам;
Јурим, бежим, ка' очајник клетн,
Зборим речи, речи без намети:
„Несме нам умрети!“

Вичем богу: Она је још млада!
Вичем правди: Она се још нада!
Анђелима: Ви јој срца знате!
Вичем земљи: Она пије за те!
Ни од куда нема ми одјека, —
Вичем себи: Зар јој немаш лека!...
Идем, станем, ка' очајник клети,
Зборим речи, речи без намети:
„Не сме нам умрети!“

Идем, станем, па ми клоне глава
Над колевком, где нам чедо спава.
Чедо с' буди, па ме гледа немо;
Гледамо се па се заплачемо;
Па и њему ка' очајник клети,
Зборим речи, речи без намети:
„Не сме нам умрети!“

IV.

Нит' хоће воде, нит' хоће лека,
— Ипак бих рек'о, да нешто чска.
Понуде носе мајка и сеја,
— Она с' насмеја.
Би ли да видиш пролетње цвеће?
— Па ни то не ће.
Да шта ми хоћеш, патнице моја?
— „Хоћу да буде божија воља...“

V.

Мишљасмо, да ће дуго да траје.
— — Уђи-де мајко, — издахнула је!

И крај је болу, и крај је муци;
Издахнула је на левој ми руци.

Светиња грозна тог самртног часа
Паде нам на душу, паде нам на груди,
И нико нема ни речи, ни гласа,
Нико с' не усуди
Дотакнут' се крила тога сна ил' јаве,
Заталасат' ваздух око мртве главе.

Стајасмо неми код мртваца близу, —
Болови наше онесвеснули су;
Обамрло срце, претрнули ваји,
Следеле се сузе, смрзли уздицаји.
Питање једно дрхта нам на усти',
А ни то не сме нико да изусти.
Ове две три речи, пуне вечна јада:
„Шта ћемо сада?...“

VI.

Сунце с' роди, на завири
У поноре мојих груди;
Ужасне се, па ме махне,
Пође даље путем својим,
Ја останем с јадам мојим
У ужасно вел'ком свету
Сам;
Сунце с' диже, спушта, зађе, —
То се зове дан.

Све се тиша, све се мири,
— Свет је канда сад још шири —

А бескрајност у прилици
Жели негде да одахне,
Па на моју душу пане,
Ту пребледе, као да је
Црња рани моћ, —
Гледа на ме, оставља ме,
То се зове н о ћ.

VII.

Мртво небо, мртва земља,
Не мичу се магле све;
Мртви дани, мртве ноћи,
— Само боли јоште живе.

Тоне, пада мртва пада
У наруче мртвом богу,
Изумрло, што је могло,
Само боли још не могу.

Навика се суза оку,
Издахнути ту је рада;
Ал' се с мртва ока враћа,
Па на мртво срце пада.

Мртво срце суза буди,
Падајући на њ са виси,
Из њег' ничу ове песме,
Мртво цвеће без мириса.

VIII.

Кад сам био на твојем гробу
(Штампано на 164-тој страни).

IX.

Зар ја љубит' више не смем?
(Штампано на 162-гој страни.)

X.

Бежећ' некуд — дођох, стигох
У тишину горе свете,
Па дозивах бле виле,
Што их снихвах као дете.

Заћуташе горске тиге,
Само дрва лишћем тресу,
А тај шанат' к'о да вели:
„Не тражи их, — умрле су!“

XI.

Времену је, тако с' чини,
Вековечно вечит трај.
Овом свету, тој празнини
Нигде почет, нигде крај.
Вечитост само?! — Е па шта је!
Е па шта је простор тај!?
Испунити кадар га је
Један цигли уздисај.

XII.

Као свећа воштаница,
Коју је држала
Рука малаксала,
И гледале очи
Заносном немоћи
На самртном часу.

На своме угасу —
Очи магла прели,
Борба груди смори,
Патник се исцели
— А свећа још гори...

Гори у тишини,
У пустоши тој, —
Такав ми се чини
Сада живот мој.

XIII.

Ти си већма бледа била,
Ал' весело са мном шета;
Ти си већма била болна —
... Ја се сећам једног цвета.

Ја се сећам оног цвета,
Који сам ти онда дао,
— Баш беасмо код Дунава —
Ти задрхта, — цветак пао.

На води се још окрен'о
К'о да вели: С богом, роде!
П' онда оде, н' онда оде
Путем вала, струјом воде.

Изгуби се тако брзо,
Однесе га вода мутна:
Из твог ока суза кану,
Као нека тужна слутња.

Брзо оде цвет за цветом
— Она прва суза твоја
Створила је море суза,
У ком тоне душа моја.

XIV.

Листај, горо, листала
(Штампано на 168-ој страни.)

XV.

Што ме људи гледе тако,
(Штампано на 165-ој страни.)

XVI.

Преврћући нрашне књиге
(Штампано на 169-ој страни.)

XVII.

Шта је туга, која дође
(Штампано на 164-ој страни.)

XVIII.

Пробудно с' оркан љути,
Ишчунао врту цвете;
Отуд даље -- к'о да рече:
Тешко теби, јадни свете!

Подиг'о се у висину,
Па облаке раздерао;
Стогодишњем расту рече:
„Ето, видиш, сад си нао!“

Тражи море, па га нађе,
Тресну, смрви беле броде;

Па уздахну урнебесно, —
Насмеја се — даље оде.

Гром га прати, — а он лети.
Куда лети, куд ли бега?
Оде цркви, па ту сруши
Крет са храма божијега.

Што то чиниш? — питали га,
Кад је клон'о, па се стин'о...
„Ко би чуо моју тајну,
Тај би с места с ума сиш'о.“

XIX.

Ох, како је сино, тамно,
(Штампано на 171-о страни.)

XX

Можда није то баш тако —
— — Можда беах где на путу,
Па се жељан врнух дома,
Своме гљезду, своме куту.

А преда ме ти изађе,
Окићена са бисери',
Са бисери' наше среће,
Са три сина и две кћери.

Ја вас спазих, па задрхта', —
Хтедох питат', ал' се боја':
„Је-л то Мирко? Је-л то Сава?
Југ, Тијана, Смиљка моја?“

Сви сте здрави, сви весели,
— А ја чујем рајске трубе;
На груди ми љуба лети,
А деца ми руке љубе.

Српска мати, српска деца, —
Па све чило, — па све моје —
„Стан’те мало, беж’те мало,
Ово сунце велико је!“

А ви мени српском речи,
Љуба: „Друже!“ Деца: „Бабо!“
А ја руком, не знам за што,
Морах стиснут’ чело слабо.

„Немојте ме тоном среће, —
Ја се бојим тог куршума!“
И ја онда, — и ја онда, —
И ја онда — сиђох с ума.

Па сад видим неке страве, —
Час бих клео, час би плак’о.
— Сиђох с ума, — смилујте се —
Реците ми да је тако!

XXI.

Сунце с’ рађа, зора блиста,
Облачићи златом сјаје.
Да, — природа ј’ увек иста,
Велика је, дивотна је.

Развијају с', преливају с'
Исте слике исте боје;
Као кључем навијена
Сва природа чини своје.

Исто небо тамо горе, —
Истом миром цвет мирише, —
Иста земља испод мене,
— Само један гробак више.

Исте горе, исти лузи,
Које гледах тол'ко пути;
Ал' то негда све збораше,
А сад — ћути, страшно ћути...

XXII.

Судбина се зове, — како-л?
Ова рука тако ледна,
Рука хладна као змија,
Рука злобна, — не знаш чија.

Лева страна наших груди,
То је њено игралиште;
Има покте ка' у тигра, —
Срцима се нашим игра.

Кад полете сузе оку,
Она стисне, па им крати;
На вечну те муку меће, —
Да јој платиш тренут среће.

XXIII.

Та, да богме, свака рана
(Штампано на 172-ој страни)

XXIV.

Благо оном, који уме
Да без речи бол изрази,
Било складом гласовирним,
Било вруле меки' гласи';

Ил' превлаком преко струна
Уздисајне оне силе,
Ил' трепетом харфе свете,
Ил' јецањем китре миле.

Ти си синак вишег духа,
Коме рѣчи дао није —
Само звуке, само складе,
Само чисте мелодије.

Музика је чиста суза,
Коју носе крила рајска:
— А речи су здраво земске,
Кад је туга надземаљска.

XXV.

Овај прамен косе плаве,
То је коса моје мајке.
Овај прамен косе црне,
То је коса мог бабајке.

Ово су ми к'о два цвета
Из детињства, из давнина;
Ова роса на том цвећу,
То је суза њина сина.

XXVI.

Што је јава тако кивна,
Да ти веру сву потреса!
Од куд санку сна дивна,
Да отвори сва небеса?

Засијају зрачне стазе,
Ка' да е' у дуж звезде сјате.
Видиш своје како слазе,
— Саме душе — ал' познате.

Рај са земљом загрле се,
И хладноћа са топлотом;
Оне међе растопе се
Међу смрти и животом.

Чујеш вечност како бруји,
На њеном се сунцу згреваш;
Кроз душу ти вера струји
— И ти не знаш да то сневаш.

XXVII.

Од муке се песме вију;
Рад лека се сузе лију.
Ал' ко пита за те ноћи,
За авести њене црне.

Кад под клетвом њине моћи
Очи, срце, све претрне.
Нигде звезде, свуда тама,
— На ни суза, ни несама.

XXVIII.

Иза горе сунце ниче,
(Штампано на 169-ој страни.)

XXIX.

И опет ме к вама води
Моја стара верна мис'о, — —
— Што миришеш, песмо моја,
Још те нисам ни написа'о ?

Мирно куца срце моје,
К'о у храму свете збиље.
— Што миришеш, песмо моја,
Као тамјан и босиље ?

„Не мирише твоја песма,
— То је мирис рајска цвећа,
То ј' близина двеју душа,
Којих-но се спнак сећа.

Једно душа твојег оца
— Сушта благост и доброта, —
Друго душа мајке твоје.
Хранитељке твог живота.

Оне стоје ту на гледи
Како вијеш сплет малих

Из дубине душе своје
Њиној светој успомени.

И ако ти с' кашто чини
Да се сузе твоје суше,
Ти се сети од куда је —
То ј' топлота њине душе.

Осетиш ли часак, који
Радној тежи поља тражи,
Ти се сети ко те крепи,
Ти се сети ко те снажи!"

XXX.

Смрти, смрти, црна смрти,
Ти си дошла по њу, — је ли?
Не пресеци, бога ради,
Везу нашу! — А смрт вели:

„Ја разумем твоју стрепњу, —
Пресекла сам везу многу;
Ваша ј' веза тако јака,
Пресећи је ја не могу.“

„Само љу јој — то ми с' може —
Друго име сада дати,
До сада се љубав звала,
— Од сад ће се тугом звати.“

XXXI.

Много ли је загонетно
У природи што се стиче,

Кад убију гују љуту
— Још се дуго она миче.

То трзање само трне,
— Не разуму хладне стене.
Ал' мени се то трзање
Чини, да су — песме њене.

XXXII.

На студени срца мога,
Ка' два зрака по врх леда,
Остала ми два соколка,
Два пунољна братучеда.

„Не вара ли све на свету —
Бранко ће ми мелем бити!
Не вара ли све на свету —
Цветом ћу се попити!

Не вара ли све на свету — “
— Али вара кад је моје...
За недељу кратких дана
Витисање обадвоје.

XXXIII.

Месечина, као негда.
Где, још има живих твца!
Лахор ветар крили' ману,
Замприса љубичица.

Спојила се душа ноћи,
Сојила се с душом дања,

На шапнуше : Сузе точи,
Ал' се сећај радовања !

Које зборе ови гласи ?
Ја помислих сам у себи,
Душа дања, душа ноћи
Загри ме : Теби, теби !

А ја што им рећи хтедох,
То славујак певну прије :
Од радости ништа слађе ;
Од жалости ништ' светије.

XXXIV.

Од детињства, од једва-сећања,
У времену невина голубља,
Имао сам уз које приања', —
Тад не знадох колико их љубља'.

У младости, у прозорју снова,
У то бујно чиповања доба,
Имао сам до срца другова,
И до срца — и до њина гроба.

У зрелости, на оствару жеља,
Кад се стаза бољој срећи прти,
Имао сам добрих пријатеља,
— Није свако умрло пре самрти.

Драги часи, — мили загрљаји —
Речи песме, — уздихаји нади, —

Љубав вера, — а вера се сјаји —
Кад'јоница младости их кади.

Сад на све то спустила се тама;
Сад на све то спустила се туга;
Моја суза или тече сама,
Или једва нађе плачидруга.

Спомену вам одужит' се хтети,
То је тлања слепилом голема...
Ал' ми нико не може отети:
Љубити вас — и када вас нема.

XXXV.

Свако јутро сунце сунш
Бисер-росу са цветова,
Сунце зађе, нојца дође,
А на цвећу роса нова.

Опет сунце росу брише,
А роса се нова слива;
Тако данас, тако сутра,
Тако дуго, дуго бива....

И сунце је малаксало, —
Роса с' није уморила.
Онда сунце виде шта је:
Да то није роса била.

XXXVI.

Она мила, а он врсан; —
Ево иду, купе свате.

Дођоше ми са лимуном,
Да ме њиме старосвате.

Остав'те ме, моји драги,
Нису више за ме свати!
Они моле тако својски,
— Ја морадох обећати.

Топчидерска црква мала,
Ал' је пуна светла нада;
Како не би било нада,
Србим војно, српска млада.

Хај, како је сунце топло!
Хај, како је цвеће славно!
Хај, како је мени драго
Миловање наше јавно!

Како српски коло игра,
Како српске мисли буди!
А кум Јосим загрли ме:
„Стари свате, вес'о буди!“

Песме јече, чаше звече,
Руменији сви у лицу.
Де, старојко, реци и ти
Ма најкраћу здравичицу!

А старојко жеље ниже,
(Као да небо њега слуша):
„Весела вам буди ерећа,
И к'о данас увек душа!“

Испи чашу, — па је хити;
И песму је отпевао,
Као да није ноћас удиљ
С гробовима друговао...

XXXVII.

Срећа стоји, нешто чека;
А јад иде, бог зна окле.
Срећа им је била кратка.
Јад ће бити, бог зна докле.

„Куме, куме, погледај га, —
Има ли му јонте дана?“
Мила кумо, ја га видим,
Умреће ти данас Јана.

Ето вам га мога кумства!
Ето вам га мојих жеља!
Ето вам га моје песме!
Ето вам га мог весеља!

XXXVIII.

Моје небо, јер је мутно;
Моје сунце, -- јер је ссло;
Моје цвеће, где год које, --
Јер је тако невессло.

Моји врти, моја поља, —
Јер је тако сузна трава;
Моје звезде, — јер се крију;
Моје доба, јер свет спава.

Моје стазе. — јер су пусте, —
Кад су моје, идем њима!
Моја гора, — јер се сада
Нико о њу не отима.

Гора стрени на све стране,
Ка' да прочаст свету слути,
Само лишће капшто шане:
Слободно је уздахнути!

XXXIX.

Кад сам на свет овај пао,
На свет овај магловити,
Кажу да сам много плак'о,
— Не сећам се, — може бити.

Кад се магла ведрит' поче,
Па ми зорин зрак засвити,
Кажу да сам много пев'о,
— Не сећам се, — може бити.

Ал' кад стиснем болно чело,
К'о кроз сан се сећам свега, —
Да сам увек тајно зеб'о
Од проклетства данашњег.

XI.

Док имах срећу пупу,
Свету је писам крио;
У песме сам је слио:
„Прими је, свете мио!“

Сад бих да надне на ме
Целога света туга;
У срећи сам онако,
Сад 'вако тражим друга.

ХЛІ.

Други на гроб плоче међу
И ваљају на њих хриде,
Е да спомен дуже траје,
Да с' гробови даље виде.

Нека ради ко шта хоће,
Слободно је, свак по своме,
А ја мртве моје дижем,
Па у срцу носим своме.

Гроб је и то, ал' на њему
Душа моја цркву зида.
Гроб је и то, и на њему
Од бола је пирамида.

Кад ја умрем, бол ће насти,
Ал' ће остат' бриљан ови,
— А остаће можда дуже
Него плоче и крстови.

ХЛІІ.

„Разумеш ли шта је свет?“
Пит'о ме негда среће лет.

„Разумеш ли га сад?“
Пита ме горки јад.

— Тад рећи нисам хтео ;
Сад рећи — не бих смео.

ХІІІ.

Лено ли ми описујеш
Оно дивно, силно море,
Кад маина дланом меким
Разглади му с чела боре.

Па још нојца кад заплави,
Па затреште звезде мило,
А теби се тако чини,
Да се море с небом слило.

Оно море, што кад рикне,
Задрхћу се даљни краји, —
Та страха та дакле уме
Да се стина и затаји !

Ко га гледа не би рек'о
Кол'ко ј' у њем' мртвих снова,
Кол'ко с' у њем' изгубило
Жеља, нада и бродова.

Ох, причај ми, причај јоште, —
Груд се моја од тог шири ;
Даклем море, силно море,
Тако уме да се смири !?

Аој, боже свемогући,
Молим силу твоју јаку,

Дај и мени — мојој души,
Површину барем таку.

XLIV.

Молио сам бога кренко ;

Што га мољах бог ми даде,

Те ми с' чини душа моја

Да ј' море саде.

Легли вали, па заспали

Као вишим чудом не

Маина им богодана

Чело глади дланом меким.

Па сад плави, ноћи света !

Тренерите, звезде мило !

Ево море — душо моја

Уједно се с вама слило.

На зрцалу душе моје

Огледа се месечина.

— Ко те пита, ко ли хаје,

Шта је доле у дубина.

Ко те пита, ко ли хаје

Кол'ко ј' на дну мртвих снова,

Кол'ко с' у њој утонуло

Жеља, нада и бродова.

XLV.

Од чега си, боже, срце знао створит' ?

— Најпре куша срећа, да-л ће га уморит' ;

Плахом силом јурне, да га огњем сиржи,
— Срце се одржи.
За њом дођу боли, — лед и мраз га сколи,
— Срце им одоли.
Хај, читаво гробље на срце се слеже,
— Срце не подлеже;
Хај, читаво гробље у њега је стало
— И још нешто мало;
Јоште једна плоча, — јоште једна стена,
У њој урезана некол'ка имена, —
С њима с' нев'о, плак'о, ништа им не скриви,
— А сад су ти мртви, — макар да су живи.

XLVI.

Појте, појте, весел'те се,
Та то мени ништ' не смета!
Јер се мени тако чини,
Да вас гледам с друга света.

Појте, појте својој срећи,
Не дајте је из свог круга!
Само срећа иск је права,
Као што је моја туга.

Усклик вања радовања
Жице срца мога њија, —
Гласи среће, — гласи бола, —
Па ипак је хармонија.

XLVII

(Пријатељу у даљини.)

Чујем да си блед у лицу,
А с њега се туга смени;
Зар ти немаш таку тицу,
Која уме да те тени?

Ако немаш тицу своју, .
Што ти гали дане, ноћи,
А ти почуј тицу моју,
Која пева: „Све ће проћи!“

На груди ми тица слети,
Ту рашири крила мека,
Па ми вели: „Ни бриге ти,
Свакој рани има лека!“

Па још дода: „Коло среће
У брзом се хуку врти;
Боли твоји трајат' не ће,
Ни по часа после смрти!“

XLVIII.

Да-л то беше санак,
Као и све друго?!...
— Ја уснух себе,
Виде ова света;
У оном вису,
Куд не стижу живи;
Нађох се тамо
За часак само,

И за тај часак
Прегледах тајне,
Чудества многа,
И видех оком,
Или душою само,
Вишњег бога.

„Како дође амо?“
Запита ме боже.
А ја му рекох:
Ти ми поможе!
Болове оне,
И јаде големе,
Које си ми дао,
За часак један
Под ноге сам мет'о,
На њих сам стао.
Тако се дигох
И — до тебе стпгох.

А бог ми рече:
„Сад се врати доле,
Па поштуј јаде,
Поштуј своје боле,
И носи свима
Земским патницима
С поруком божјом
Најлепшега дара:
Бол нек вас диже,
Нек вас не обара!

И ја сам о том`
Премисљао дуго
— — Да л то беше санак,
Као и све друго...

XLIX.

Већ девет година на ранама леже,
К'о девет копрена,
Одатканих, оплетених нитом
Уздисајних трена.

Већ девет година на ранама леже,
К'о девет копрена,
Над срцем ми, над иконом, где је
Жива слика њена.

Све више копрена на ранама леже,
Ту на левој страни;
Тај живонис божи — и време га чува
И време га храни.

L.

„Видиш ону звезду горе“,
Астроном ми један рек'о,
„Мозак стане кад помислиш,
Како ј' звезда та далеко“.

„Далеко је, високо је, —
Сто година дугих прође,
Докле њена светла зрака
До нашега ока дође.“

„Ми видимо звезду ову,
Видимо је како трепти,
А не можда давно није,
— Верујеш ли? — Верујем ти

Јер е' и мени капто чини,
У сред ноћи сам стојећи,
К'о да чујем слатке гласе,
К'о да чујем миле речи.

Чини ми се к'о да видим
Светло лице звезде своје;
Ја је видим, ја је видим,
— А не давно нестало је...

II.

Сад разумем вечност шта је,
И бескрајност колика је.

Ко је мери мером среће,
Тај је никад схватит' не ће.

А ко хоће да је схвати,
Мора боле осећати.

Срећан срећом за њом гине,
— Ал' остаје још празнине.

Нена е' међа тужном крије,
— Ал' бол ипак испуни је.

III.

Окер, кармин, ултрамарин,
То су само бледе шаре.
Да су сузе разне боје,
Ја бих от'и'о у сликаре.

Молов'о бих слике ведре,
Све што оку вашем прија:
Месечина како ј' мека, —
Како звезда јато сија.

Како лепо зора руди; —
Како с' дивно сунце рађа; —
А на мора мирних груди
Како сретно плови лађа.

Како у вис шева лета; —
Како неву грли срећа;
Како красно ружа цвета; —
Како ј' живот ниш пролећа.

Таке слике ја бих свету
Брже него песме дао.
Ником никад не бих рек'о,
Чиме сам их моловао.

III.

Месечина кад прелије боле,
И кроз јаде дуне поноћ сива,
Замирише од горе, до доле, —
И обоје у једно се слива.

Размакну се простори бескрајни,
Растворе се времена таласи,
Тад задрху васконе широм
Тихих звона надземаљски гласи.

Васкона храмом се саздава, —
Христос сиђе с иконе престолне,
Из путира, где су општи боли
Причешћује појединце болне.

Из путира, где су општи боли
Свих срдаца, свикол'ких времена,
С честицама и суза и крви,
За патнике што је проливена.

Ко окуси, мпром се озрачи,
Осети се целином исељеи,
Није више самоћом пригушен,
Није више од света одељен.

Многи дођу, ал' су још неспремни,
А анђели тад запоје кругом:
Иди, иди, па се скоро врати
С пречишћеном, с узвишеном тугом.

LIV.

Нешто си рећи хтела
Кад више ниси могла;
Уста ти беху нема,
— Ал' суза ти помогла.

Онда сам сузу збрис'о,
Сад је разумем тек,
Ти с' чеду нашем, Смиљци,
Видила кратак век.

А сјајак у тој сузи,
И тај разумем сад, —
Твојој је српској души
У деци био над.

И ти си рећи хтела:
„Кад Смиљку отме ноћ — —“
Разумем, ох, разумем, —
Ал' где ми је та моћ? . . .

И испуни се слутња
Самртног часа твог.
Мезимче моје драго,
И то ми узе бог.

Сад често у сну чујем
Дечице моје глас:
„Де год је Српче које,
Љуби га, ради нас!“

И тог је гласа тако
Рајски утешна моћ,
Од гласа тог се ведри
Жалости моје ноћ;

И читав врт се створи,
У њему цвећа шар. —
И ја по врту ходим
И берем цвеће, стар.

Па вијући умрлим
У спомен невен сплет,
Чини ми се' ка' да грлим
Цео будући свет.

Д О Д А Т А К.*)

Гусларева смрт.

I.

а западу сунце пало

На камено стење.

Пало, пак се распрштало

У драго камење.

Па по небу небројнице

Звезде се сјаје,

Ка' на земљи што трепеку

Сузе тужне раје.

С кога раја сузе лије

Тако без престанка?

С Тонал паше, што ј' сад ле'го,

Ал, му нема санка.

Скочи наша, чело таре,

Бес му кида груди:

*) Ове три песме изостале су случајно из реда осталих песама.

„Нема Бога, нема правде,
Људи су нељуди!“

„Пролито сам море крви
Те проклете раје, —
Посеј'о сам у све краје
Горке уздисаје.“

„Куд год прођем, земља стрени,
А раја скапава —
Ни мој доро воде не ће,
Кад није крвава.“

„Ено блага седам кула,
Још је небројано, —
У харему пуно ј' цура,
Ал' сам их се ман'о.“

„Не годи ми, не прија ми,
Празне су ми груди —
Славно име, дично име,
За тим Топал жуди.“

„Гусле! Гусле! — Рајо! Рајо! —
Проклети ајдуци! —
Зар да с' ваше име пева,
Ви погорски вуци!“

„Зар да Топал песму слуша,
Што вам вечност сирема,
А тај паша, Топал паша,
Свог певача нема!“

„Мрзим благо, мрзим злато,
Та све ми је тавно;
Тонал паша песму хоће,
Хоће име славно!“

„Зар та раја само гинут'
Зна од мога мача!
Зар то робље не ће злата, —
Не да ми певача!“

Тако паша бесни, риче,
Кидају га жеље . . .
„Хазурала, Турадијо,
Спремајте весеље!“

„Довед'те ми старца Мирка —
Зар још није туна!
Довед'те ми тог гуслара —
Ох, да дивних струна!“

„Нек ме пева, нек ме слави,
Слава је милина . . .
Јучер сам му погубио
Сва четири сина.“

II.

Слепац седи, гусле држи,
Уз груди их стеже;
Турадија пева, кликће,
Све се растолеже.

Турци пију, Тонал не ће,
Каткад пехар баци;
Мало пође, ал' му дрхћу
Мамени кораци.

Слепац седи, гусле држи,
Сузом их полива;
Седа коса доле пала,
Па гусле покрива.

„Нудер, псина! — Не, не тако,
Већ старино драга!
— У чијој су руци гусле
У тога је снага.“

„Каква снага! — Ђаур клети . . .
Од куд њему снаге! —
Не — не слушај — певај, старче,
Од воље ти драге!“

„Певај дела Тонал наше,
Име му украси;
Ослади му горки живот;
Од смрти га спаси!“

„Дај, да чујем како с' пева
Моја величина, —
Пустићу ти из тамнице
Сва четири сина.“

„Пустићеш их!?“ — кликну старац.
„Хоћу, жељо драга,

И даћу ти сребра, злата,
Небројена блага.“

Гуслар ћути, гуслар бледи,
— Ох, да горких мука!
Дпже гусле и гудало,
Ал' му дрхће рука.

„Певај, старче, ох. та певај,
Ја се славит' морам!
Ил' зар не знаш шта те чека,
Ако си упоран!“

„Твоју срећу, твоју наду,
Твоја четир сина,
Поломићу, покосићу
Као четир крина “

Уздрхта се слепац стари,
Хтеде да загуди,
Ал' му прва, мучна, тешка,
Застаде у груди.

Сузе капљу, гусле квасе.
А гуслар посрну —
Тресну гусле, распршта их
О земљицу црну.

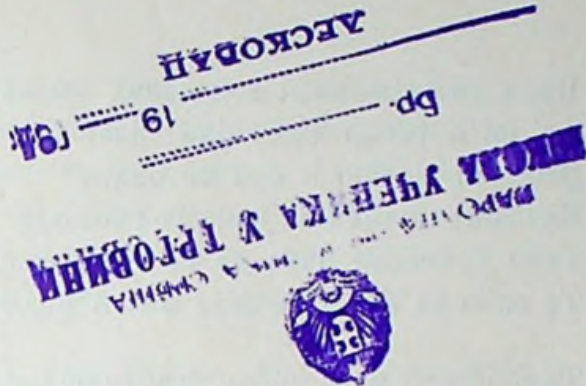
„Убојцо, потурицо,
Издајцо клети!
Диндушмане рода свога!
Крвава авети!“

„Поломи ми срећу моју,
Покоси ми наду,
Али гусле — српске гусле
Лагати не знаду . . .“

То изрече — више не ће —
Клону, на носрну:
Мртав паде крај гусала
На земљицу црну.

Цикну паша. — Ал' му с лица
Несташе облаци:
Десну руку к челу диже —
Крет на себе баци.

Клече поред мртва старца,
Да гусле пољуби —
Једно Туре сабљом махну,
Главу му одруби.

Чича Мија.

(К. слпци.)

о, чича Мијо, та пружи ми руку,
Макар да се никад ни видели нисмо!
Та ласно је нама познати се брзо.
— Брате, Бачвани смо!

Из Бачке си и ти, из Бачке сам и ја, —
Де погоди брзо, да-л ми ј' име Јова?
Ви'ш, ја таки рекох, да се зовеш Мија;
Тако је то увек код бачких синова —
Не треба нам пасуш, ни крштено писмо,
— Брате, Бачвани смо!

Немој се ни тужит', ја ти читам с лица,
Да у џепу немаш ни за пет-шест ица.
Друкчије си, Мијо, ти негдар изглед'о —
Је-л и ти би радо о том приповед'о? —
Сад би више пута на свечари' зев'о.
А негдар си, јунак, и на даћи пев'о.
Сећаш ли се само оних силних чаша?
Та момак си био, први до гајдаша.

Први до гајдана и код лених снаша,
Ал' си и терао два гојна чилаша.
Веселака си био и брк те одаје,
Кад добро погледим, још ти се познаје.
Тако ј' негдар било, та не губи воље,
Та ви'ш ни код мене није много боље.

Татристаму мука, добро ти премисљаи
Да године ове нису ни за кера;
Па и кер би до сад побеснити мор'о,
Па и ако нљуцнеш, и то се замера.
Не роди ти жито, а дај на све стране,
Јечам те превари, кукуруз омане,
Зоби ј' нешто било, ал' то ј' било давно,
Кад су ти чилаши благовали славно,
Сад по њиној снази и пешке би ход'о —
Да их ниси прод'о.

Јест, прод'о си много, остало је мало,
Одак ти се крупн. свинче ти линсало;
Куд год око бацши, буцак на те зине,
Јер је свуда пуно, ал' пуно празнине.
Жељан си видети ћурку, или гуску,
А буђелар носиш као празну љуску,
У њој нема језгре, измакла се шака,
Нема они лепих тананих банака.
Па сирота деца, па сирота жена!
— Бар да човек не зна за боља времена,
Лакше би се слаг'о са светом небслим! —
Тако и ја велим.

Разумем ти тугу, разумем ти бригу,
Та имадем и ја ту порцијску књигу,
Па тако ти и ја празну сламу млатим
— Пусту књигу имам, ал' немам да нлатим.
Кад промислим добро, баш нам није лако.
Ох, мој чича Мијо, докле ћемо тако?

Још да није каткад две-три чаше вина,
Да нема свечара и добрих дружина,
Кад се човек песме и шале зажели, —
Још да није свирца, да нас развесели,
Морали би давно у Турску утећи! —
Јест, Мијо, то сам и ја хтео рећи.

Јест, тако је, брате, ал' и радит' треба,
Не падају данас печенице с неба.
Упрегнути мораш што год имаш сила,
Прионути ваља из петиних жила.
Та ми нисмо деца, ми смо праве људе,
И радит' умемо све да нам се чуде,
Та ми нисмо лењи, кукавице нисмо,
Брате, Бачванн смо!

Па да видиш, брале, шта још може бити,
Још ћемо пропеват' и ја, Мијо, и ти.
Нек нас стане зноја, зној се скупо плаћа,
Не ће кућа пасти, где је вредних браћа.
Заневаће тига и са наше стране,
Надајмо се, Мијо, гоцино му таче!

Ја бих био . . .

а бих био песник мира
— Мрска ми је бојна труба,
Био б' мекши од лептира,
Голубији од голуба.

То би било моје доба,
Кад би мржња у гроб пала,
А из њена црна гроба
Братска љубав процветала.

Ја бих био песник мира,
Јер то души мојој прија,
Песник слоге, песник среће
И идилских хармонија.

Брао б' цвеће општа мира,
Па би грдан венац синео,
Тим би венцем овенчао
Цело српство — не, свет цео.

Да су људи братске људи,
Да су људи робље људи,
Да нам љубав срећу бира,
Ја бих био песник мира.

Ја се грозим туђих суза,
Ја се грозим туђе крви, —
Кад се свестан створ позвери,
Подивљачи и острви.

Да од сваког срца пође
К сваком срцу једна жица,
Једна жица рајска гласа,
Света жица — помирница.

Тад би било моје доба,
То би била моја лира,
Ја бих био весник среће,
Ја бих био песник мира.

Време братства, време мира,
Кад с' човештвом прси грију,
То би била моја срећа,
Јер би била срећа свију.

Ја бих био песник мира, —
Ал' насиље мира не ће,
Насиље је пресилило,
Кад пресили камен креће.

Већи гњечи, јачи тлачи,
И неправда јање гања.

У јањцима жуч се буди,
А жуч горка маче сања.

И ја морам, клетво моја!
Желет' мача, желет' крви,
Морам желет' грозна боја,
— Ох, да барем паднем први!

Чаче
Душе

Београд
бр. 12
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА У ТРГОВИШЊИ

АЕСКОБАЛ

18 — 1918

DU

НАРОДНА
ШКОЛА УЧЕНИКА У ТРОЈБЕНИ

ВИБАНЕ СРПСКЕ ПИСМАРЕ И ШТАМПАРИЈЕ
БРАТЕ И ДИМИТРИЈА
У НОВОМ САНУ

